GELLÉRT VILMOS:

SÉRTŐ KÁLMÁN ÉLETE

(Regényes életrajz)

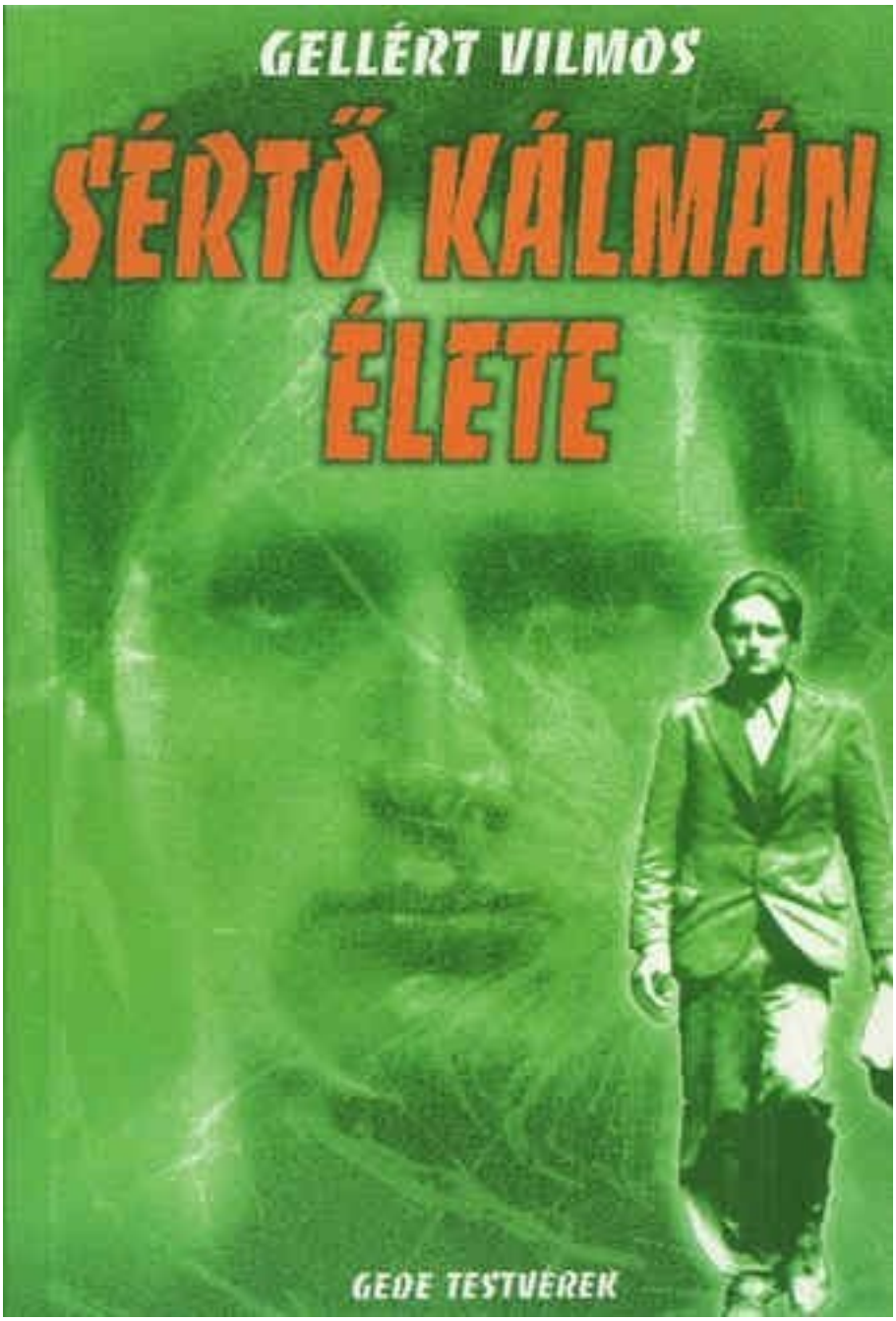

BUDAPEST, 1941-KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KIADÁSA
GEDE TESTVÉREK BT. BUDAPEST 2002
Hasonmás kiadás
E hasonmás az alábbi kiadás alapján készült: Gellért Vilmos: Sértő Kálmán élete

Budapest, 1941. Könyv és Lapkiadó Részvénytársaság
A jelen kiadás a SÉRTŐ KÁLMÁN EMLÉKTÁRSASÁG
támogatásával jelent meg. Csontos Péter (Sértő Kálmán Emléktársaság) 1073
Budapest Osvát utca 11. Telefon: 351-3760
GEDE TESTVÉREK BT. 2002 BUDAPEST
Felelős kiadó: Gede Tibor
Fedéllapot Dobszay Károly grafikusművész készítette.
Gede Testvérek Bt. 1385 Budapest 62. Pf. 849. Telefon: 349-4552
ISBN 963 9298 27 1

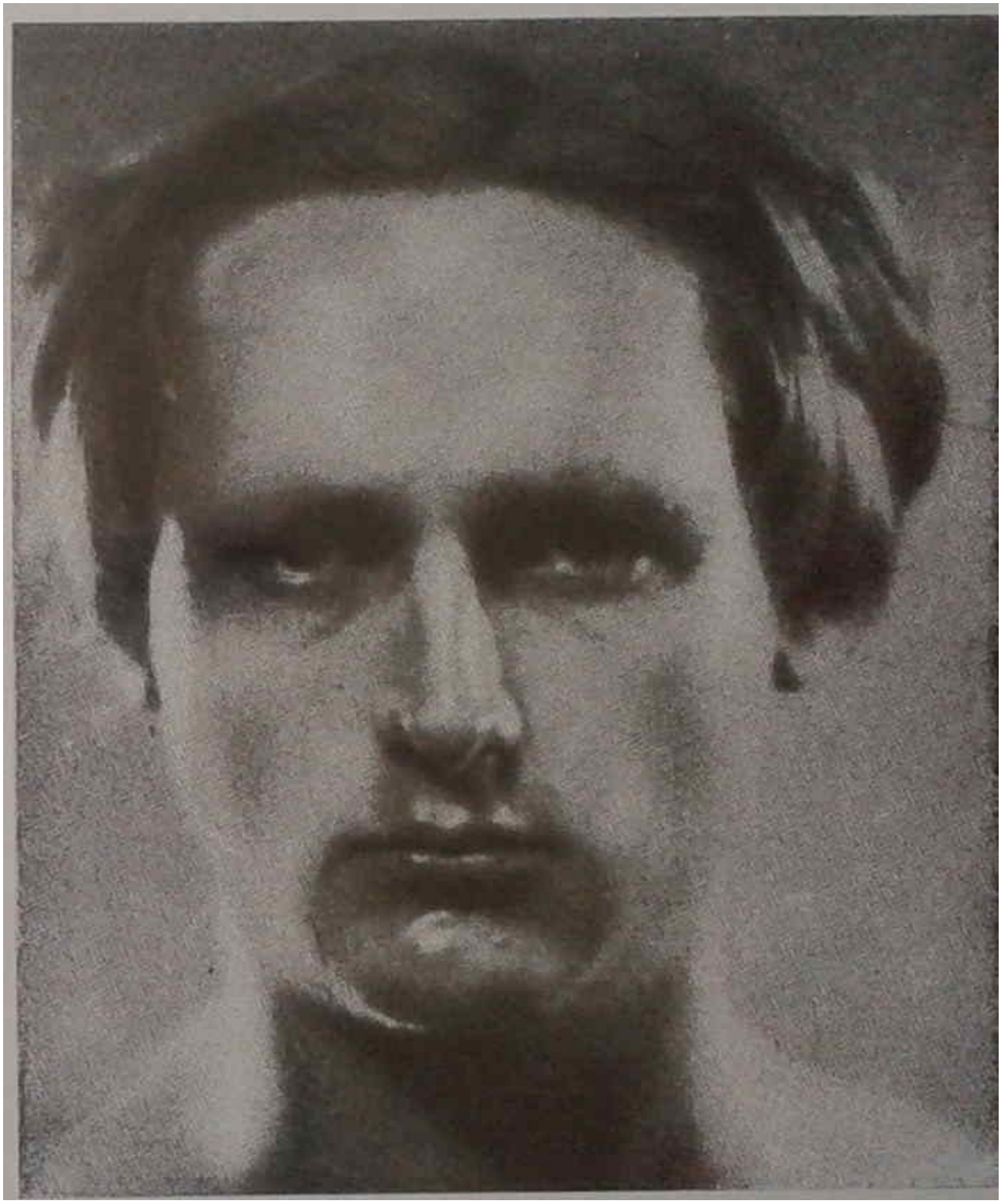

Sértő Kálmán

Ajánlom ezt a könyvet a felejthetetlen jóbarát, a magyar faluból elindult és a nagyváros fényében elégett költő
SÉRTŐ KÁLMÁN
sírig velem maradó emlékének, de legyen okulására a most induló magyar fiataloknak is . . .
Szerző.

ELŐSZÓ

Előszót írni egy olyan könyvhöz, amely egyik kortársunk életét írta meg az utókor számára, nem könnyű feladat. Sokkalta nehezebb volt azonban magát a könyvet megírni, bár Gellért Vilmos éveken keresztül majd minden nap együtt volt a háború utáni magyar líra legnagyobb költőjével, — Sértő Kálmánnal. Ha valaki megírhatta ennek a faluról Pestre származott költőüstökösnek az életét, szenvedéseit és halálát, az valóban csak Gellért Vilmos lehetett.
Mert mit is tartalmaz ez a könyv?
Őszinte és igaz élettörténetét annak a költőnek, akit magunk is ismertünk és akin nem tudtunk segíteni akkor sem, amikor szemünk előtt játszódott le ennek a magyar vérből, magyar földből való, őszinte igaz költőnek sorsa és elbukása. Mert Sértő Kálmán magában hordozta a magyar költők minden dicsőségét, nyomorát, szegénységét, néhanapi aranyát, rettentő pénzpocsékolását és — hallatlan gazdagságát. Sértő Kálmán költő volt, azaz: tűzláng, melynek feladata, hivatása és végzete, hogy világítson és meleget adjon másoknak, s azután — elégjen.
Gellért Vilmos könyve Sértő Kálmán életét tartalmazza úgy, amilyen ez az élet volt! Azt mondják, a költő élete független a költő műveitől. Mi ellentmondunk ennek a felfogásnak, mert tudjuk, hogy a magyar költök élete és életkörülményei szorosan rányomják bélyegét a költőnek egyetlen megnyilatkozására: írásaira. Szükséges tehát, hogy ismerjük íróink és költőink életét, hiszen nálunk a költők — már az igazi költők — nem zárt elefántcsonttornyok hideg múmiái, hanem a mindenkori magyar élet leghűbb tükrei. Ezért a magyar költő egyben fáklyahordozó is. Mi pedig hiszünk és bízunk a Balassa Bálintok, a Csokonaiak, a Petőfiek, az Adyk, a Vajda Jánosok, a Juhász Gyulák és Sértő Kálmánok nagyszerű költészetében, mert ők azok, akik évszázadokon keresztül minden tudósnál és politikusnál hívebben határozták meg a magyar életformákat, a magyarság hivatását, munkáját és kötelességét.
Sértő Kálmán életének rövid pár esztendeje alatt a legnagyobb magyar költők közé írta be nevét. Erdélyi Józseffel és Sinka Istvánnal együtt új horizontot adtak, s a maguk paraszti egyszerűségével sok régi, elfelejtett, végzetesen magyar életkérdésre mutattak reá. Sértő Kálmán nagyságát mi sem bizonyítja jobban, mint az uszályába kapaszkodó kis tehetségtelenek nagy sora, akik már életében utánozták és halála után kisded tőkéket kovácsolhattak abból, hogy együtt borozgattak Sértő Kálmánnal a pesti külvárosok piszkos kocsmáiban.
És még egyet.
Azok, akik a költő életében semmit, vagy csak igen keveset törődtek a költő sorsával és annak üres pénztárcájával — azok ma, mint önmaguk által kinevezett tekintélyek kapkodnak a költő neve és személye után. Ezek — akik annakidején feleslegesen előszobáztatták „a leghűbb magyar ápolónő, a temető felé ballagó" fiatal írót, ma mint Sértő Kálmán zászlólobogtatói jelennek meg a népi költészet fórumain. Ezek ma vádaskodnak és azt mondják, hogy Sértő Kálmán csak „véletlenül" lépte át a mi küszöbünket. Ezek ellen mi nem védekezünk, mert ezeknek a késői sértőistáknak maga az elhunyt költő adta meg a feleletet százegynéhány versében. háromszor megírt végrendeletében és abban a hűségben, amellyel:
mindig és mindenkor közénk tartozandónak vallotta magát.
Gellért Vilmos Sértő életrajza nagy fáradtsággal feldolgozott bevezetője annak a meseországnak, melynek minden virága és gyümölcse ennek a nagy horizontú, magyar paraszti sorból származó költőnek a lelkéből fakadt. És hogy bejussunk ebbe a világba, — azért feltétlenül meg kell ismernünk Sértő Kálmán életét és szenvedéseit úgy, ahogy az a most következő lapokon megíratott.

Budapest, 1941 decemberében
Fiala Ferenc.

Dobszay Károly könyvismertetője

Sértő Kálmán élete - csakúgy mint irodalmi munkásságának legjava - mindmáig ismeretlen a magyar olvasóközönség előtt. Agyonhallgatásának, vagy legjobb esetben életműve meghamisításának és megcsonkításának egyszerű oka van: a jelé magyar politikai és irodalmi élet irányítását kezében tartó maroknyi csoport ugyanazon nemzetidegen tőről fakad, mint a múlt század harmincas éveinek Magyarországát s abban a költő életét megkeserítő önkiválasztott szellemi terroristák. Ez ellen a korunkban is jól ismert szellemi terror ellen lázadt fel Sértő Kálmán, miután rádöbbent, hogy hamis pártfogói csak a maguk gátlástalan, mindent és mindenkit letaposni akaró hatalmi habzsolásához használták fel tehetségét és végtelen, szinte gyermeki naivságát.
1938 tavaszán betelt a pohár. Sértő Kálmán „köpönyeget fordított". Az akkor már nagybeteg költő hátat fordított zsidó „pártfogóinak" és jelentkezett az akkori legradikálisabb magyar csoportosulás, a Hungarista Mozgalom szellemi katonájának. Már csak három év adatott meg neki, hogy vele született tehetségét a nemzeti gondolat szolgálatában kinyilvánítsa. De ennek a három évnek lírai és prózai alkotásai az örök magyar szellem legjobbjai közé emelték.
A korábban vérét szívó és belőle is élő szellemi terroristák ezt soha sem bocsátották meg neki és hosszú időre egyszerűen kitiltották a magyar irodalomból. A helyzet azóta is keveset változott. Önkiválasztott körökben nevének puszta említése még ma is gyűlöletet kelt, de a magát előszeretettel nemzetinek nevező oldal prominensei is csak félve, féligazságokba burkolózva mernek szólni róla, szégyenére a magyar utókornak.
Gellért Vilmos - a költő barátja és pályatársa - ismerte Sértő Kálmán életét, gondolatait és titkait. Ezt írja le a maga lebilincselő, izgalmas stílusában, úgy, ahogy az valóban megtörtént. Furcsa játéka az örök magyar sorsnak, hogy Gellért Vilmos is csak néhány évvel élhette túl költőbarátját, mert a „felszabadulás" után - többek között ezen könyve miatt is - egy internálótábor embertelen viszonyai között, szintén fiatalon kellett elpusztulnia.
Sértő Kálmán szomorúan rövid élete és tragikusan érdemtelen halála emlékeztessen minden nemzethű magyart, hogy mit műveltek - és még ma is művelhetnek - ebben az országban egy nemzetidegen törpe kisebbség dicstelen képviselői, és hirdesse, hogy csak azért is lesz még magyar feltámadás.

Dobszay Károly

SÉRTŐ KÁLMÁN ÉLETRAJZÁT ÍROM ...

Féja Géza, — aki tulajdonképpen elsőnek fogta meg komolyan a jelentkező új magyar költő kezét, hogy hamar el is eressze —, amikor elparentálta a halott Sértő Kálmánt, „Halotti beszéd" című cikkében azt írta róla, hogy: „Költő volt, magyar Villon..."
Szokjunk le már magyarok ilyesmiről. Sértő Kálmán nem volt a francia Villon magyar példánya, hanem egyszerűen: Sértő Kálmán volt Baranyából, Bisséről. Villon maradjon a franciák büszkeségére. Sértő Kálmán pedig a miénkre...
Ezt azért is említem, mert többen ajánlották nagy fontoskodva a könyv írásakor, hogy adjam ezt a címet:
„A magyar Villon élete." Íme válaszom: „Sértő Kálmán élete."
Nekünk magyaroknak sokkal többet mond ez, kell, hogy többet jelentsen... Tehát Sértő Kálmánnak, a költőnek, a kortársnak életét akarom adni. Nem tudom, lesz-e elég erő szerény tollamban, hogy úgy írjam meg, méltó legyen emlékének s annak az őszinte barátságnak, amely hozzá fűzött. Nehéz kortársról írni. Gyarló emberek vagyunk s nem tudjuk mikor, hogyan vétkezünk. Még az irodalomban is! Szolgáljon igaz mentségemül, ha elfogult voltam, hogy mindenütt és mindenben tiszta és baráti érzések vezettek. A kortárs, a jóbarát és talán csak harmadsorban nézze az olvasó az író feljegyzéseit. Bár a legfőbb célom —

vitathatatlanul ez kellett legyen — az volt, hogy úgy és annyit adjak Sértő Kálmánról, amennyit egy magyar költőről adni szükséges s amennyit ebből a szomorú közelségből sírjánál elmondani már szabad.

1941-et írunk. Forrón mozdulatlan a nyarunk. Itt ülök íróasztalomnál, abban a lakásban, amelynek annyiszor vendége volt Sértő Kálmán, különösen utolsó éveiben. A zuglói kis villa csendesen bújik meg az öreg platánok és vadgesztenyék lombjai alatt. Erkélyem alatt, a kert végében, bokros bodzafa távozó virágtányérjai hajladoznak és a szomszéd villa fényes szélkakasának testén felcsillámlik az alkony rőt színe... Eszembe jut: hányszor mondta el Kálmán, hogy gyerekkorában reggeltől-estig tépte a bodzafa virágát és vitte haza szárítani. Felrakta a kis disznóól tetejére és naponta, meleg, forró fényt kért a bodzafavirágnak. Utána zsákba rakta, vitte a patikusnak. Pénzt kapott érte és így alakult át a bodzafa virága „irodalmi táplálékká", mert a pénzen, ha csak nagyon sürgősen petróleumra nem kellett, könyvet vásárolt magának.

Sértő Kálmán életrajzát írom...

Olyan közel van még hozzám az élete, hogy sokszor úgy érzem: itt áll az íróasztalom előtt botjára támaszkodva, mely már csak a halálba segítette el. Hallom szabálytalan, beteg lélegzését és gyakran feltörő száraz köhögését. A vézna, megtört és gyors elhullásra ítélt test megrándul, mint a bábszínház figurája, hajladozik vésztjóslóan és feltartózhatatlanul előre-háta, hogy a leghangtalanabb zuhanással hulljon bele sírjába, a leghűbb ápolónő, a magyar anyaföld karjai közé..."

A tragikus vég Sértő Kálmán botjának koppanásával — hiszen csak halála előtt néhány héttel vette kezébe — talán a megszámolt percek fáradt ritmusát muzsikálta mély és fekete gyászindulóként és egyben kíméletlen figyelmeztetés is volt arra, aminek be kellett következnie. A sok szenvedés, a lakástalanság, a kenyértelenség-, a társtalanság, a testet-lelket pusztító alkoholos egyedüllét, a hányódtatás, az alattomosan dolgozó kór, az ellene folyó belső harc, a gyakran megismétlődő lelki elesettség, a meghasonlás és a „nincs feltámadás" idegtépő és idegroncsoló tudata mindössze harmincegy éves korának feketevirágos állomásáig engedte eljutni ezt a tisztanézésű, Isten vesszejétől megérintett és imádságosan szent dalokat éneklő parasztfiút. Három évtizedes életének gyors elrohanása hirtelen kigyúlt fény volt, szinte megdöbbentő lángbaborulása a faluból városba szakadt embernek, akit felgyújtott a világváros csillogó lángtengere, elragadta az ár és a fény. S jaj, nem volt elég ereje ahhoz, hogy megálljon, készületlen volt a lelke abban a harcban, amelyet meg kellett volna vívnia a világvárossal. Nem volt felvértezve igaz és erős kultúrával, nem volt helye a társadalomban, nem keresett, de nem is talált magának még talpalatnyi helyet sem arra, hogy ne érezte volna szörnyű egyedüllétét, elhagyatottságát. Valahol azonban mégis biztonságban érezte magát és csak itt hagyta el talán paraszti félszegsége, félénksége is: a kocsmákban, az alkohollal! Nem a főváros nyújtotta oda néki ezt a méregpoharat, mert hozta magával szinte gyermekkorából, falujából, talán egyetlen örökét annak a barátságnak, amit 13 éves korában még Bissén kötött Emse Szabó Jánossal. Sértő Ferenc, a holt költő bátyja egyik hozzám intézett levelében például ezeket írja: „Kamaszkorában már jogot formált arra, hogy lejárogasson a pincébe. Rövid ideig volt inas az ivászatban és hamarosan mester lett s amikor már a sok-sok „tréning" után ebben az értelemben a falu bajnoka lett, előfordult olyan eset is, hogy rövid fél óra alatt 5 liter bort megivott, csibukját a foga közé vette és olyan verset írt, hogy én is sírtam és sírok ma is, ha arra a napra gondolok. Nem egyedül a nagyváros volt az oka, hogy rossz útra tért, mert a züllés csiráját már innét vitte magával a faluból, hogy egy bő évtized elmúltával elébe menjen az enyészetnek..."

És a világvárosi fényben-tűzben-lángban rohant előre ez az alig-férfi, ez a melegszívű, sokszor szinte a gyámoltalanságig jó és félénk parasztfiú, hogy elégjen itt a szemünk előtt s hogy segítségére se lehessünk.

Sértő Kálmán életrajzát írom... Szalad a toll a sima papíron, de néha tétován megáll, meggyökeredzik.

Sok mindenről nem lehet és nem szabad még most írni. Sok mindent kell elhallgatni, mert nem ért még meg az idő kemencéjében. Sok mindenről hallgatni kell, mert bizony élete még nem jutott el „a megszépítő messzeségbe". Nagyon itt van még közöttünk, és itt járnak-élnek azok, akiknek kisebb-nagyobb szerep jutott hányatott életében. Vannak dolgok, mikkel várni kell, vannak dolgok, amelyekről csak évek múltán lehet és szabad beszélni. Hiszem, hogy sor kerül erre is, mert csak így lehet teljes az az életrajz, amit Sértő Kálmánról

becsületesen adni kell.
Három éves ismeretségünk, barátságunk és egymásmellé-sodortságunk felidézése az, amikor most a költő életrajzát írom. Ki volt hát valójában ez a mezeiviráglelkű, kocsmákat járó és a nép dalát éneklő csavargó költő? Hogyan indult el az élet útján, mit csinált, hogyan élt, milyen volt lelki struktúrája? Csak erről lesz szó ebben a könyvben, és tollam szerény erejével erre a kérdésre megadhatom talán a választ maradéktalanul. Igyekeztem színnel, levegővel, párbeszéddel, kis epizódokkal, idézetekkel és még életében feljegyzett karcolatokkal életet adni egy névbe, mely kell, hogy itt éljen továbbra is közöttünk, lássuk, érezzük és álljunk meg levett kalappal legalább egyszer a roppant nagy és döbbenetes tragédia előtt, amely Sértő Kálmánnak, s a Sértő Kálmánoknak jutott magyar földön, „idegen" világban.
Meg kell ismernünk az életét, tudnunk kell róla mindent. Ez a könyv mementója kell legyen annak a kiáltásnak, amely eddig tán nem jutott el az ország szívébe, csak a faluk éjszakáiban visszhangzott el velőkig érő sikollyal: Segítség! Kiált a falu, a nép, a nemzet gyökere...
Sértő Kálmán életrajzát írom s bizonyos mértékben lelkiismeretfurdalásom van, vajon nincs-e az élők között valaki, aki nálamnál is jobban ismeri? Sokan ismerték! Sokan voltak vele jó barátságban és sokan azt hiszik: ismerték is Sértő Kálmánt. Azt hiszem legtöbben csalódnak, csak egészen kevesen juthattak el tükrös szívéig, amit ösztönös paraszti félelemmel őrzött minden kíváncsiskodó, kutató szem elöl. Csak keveseket engedett magához egészen közel s páratlan nagy türelem kellett ahhoz, hogy valaki igazi énjét lássa meg. Nem volt tudatos nálam ez a határtalan türelem, ilyen vagyok és ezzel elnyertem titkokat őrző szívének kulcsát. Csak most halála után tudom, hogy nagy ajándékot kaptam tőle türelmemért. Sokat, nagyon sokat voltunk együtt és még többet veszekedtünk. Mert, akivel veszekedett, azt szerette is. És akinek éjszaka kocsmában, vagy lakásban sűrű fekete csendben suttogta el mondanivalóit, ahhoz a kíméletlenségig őszinte volt. Zuglói kis lakásomban sokszor ott feküdt a földre vetett alkalmi ágyban és amikor eloltottuk a villanyt, megoldódott a nyelve, nem titkolódzott, nem színezte érzelmeit, pőrén, meztelenül mondta el a dolgokat. Az éjszaka sötétjében és csendjében gátlás nélkül beszélt, amit másnapra bizony sokszor meg is bánt. Gyakran fogadott reggelenként így:
— Nem tudom mi az oka, de itt nálad éjszaka, a sötétben, amikor beszélgetünk, olyasmiket is elmondok, amit másnapra, mikor világos lesz, úgy megbánok, mint a kutya, amelyik kilencet kölykezett.
Nem volnék azonban őszinte Sértő Kálmánhoz és magamhoz sem, ha nem vallanám be ugyanekkor azt is, hogy — minden ok nélkül, minden cél nélkül, nagy barátságunk és egymáshoz való ragaszkodásunk ellenére is — gyakran nem mondott igazat még nekem se. Csak ösztönös lehetett ez. Nem is volt hát hazugságnak nevezhető, de tette, maga se tudta miért, összekeverte az igazat a valótlansággal és sokszor maga is csodálkozott: „nem tudom miért mondtam el így, amikor másképp volt" Azokhoz, akikkel csak keveset érintkezett, egyáltalában nem volt őszinte, s mindenről beszélt velük, csak önmagáról nem.
Talál az olvasó — de különösen az, aki Sértő Kálmán költeményeit, írásait jól ismeri — ebben az életrajzban olyan dolgokat is, amikről a költő másképpen írt. Mást állítok, mint amiről ő egy-egy versében, novellájában, vagy cikkében írt. Egyik versében például azt írja, hogy májusban született. Az igazság: szeptemberben! A toloncházról több helyen négy napot ír, holott — mindent pontosan leellenőriztem — csak két napig tartották fogva. A fogház helyett a börtön szót használta s ezt is megtoldotta két nappal. Édesapját 1935. április 12-én parentálta el egy szívhezszóló cikkben, holott az apja 1936. március 29-én halt meg. Az apa haláláról írt cikk után két hétre már arról írt cikket, hogy az édesanyja is meghalt, ez 1935. április 26-án volt, ezzel szemben a valóság az, hogy édesanyja 1939. május 25-én halt meg. Ugyancsak 1935-ben könnytől és bánattól csillogó szavakkal számolt be arról, hogy életének legnagyobb szerelme, a kis Juliska gyerekszülésben meghalt. Ez sem felel meg a valóságnak. Juliska még ma is él, amikor a költő életrajzát írom. Beszélnem kell arról is, hogy van több novellája, amelyben életrajzszerűen vele történt eseményeket mond el. Ezek legtöbbje csak a fantáziájában született meg. Mindenesetre az ő költészete úgy igaz és úgy „sértőkálmáni", ahogy ő megírta, s ez az életrajz úgy igaz, ahogy az események történtek.
„Húsból való harang vagyok.." írja egyik versében. Igen, itt a nagyváros zajában a falusi kis templom csengő-bongó harangszavaként csendültek fel tiszta

verssorai és rímei. Amíg a harang kötelét az egészséges, jókedvű parasztgyerek ráncigálta nagy pajkossággal, játékos kedvvel csengett-bongott, messzire hangzott ez a lélekvidító, nagy hullámzású harangszó. Amíg a fajtájáért kongatta meg a harangot, rádöbbenve arra, hogy költőnek született; amíg ereje volt a „húsból való harang" kötelének húzásához, addig szállt az ének, csengett a zsoltár. Egészen gyerekes írásával, kirajzolt, magas, nyurga betűivel felejthetetlen verssorokat énekelt a magyar égre. De jött a lélek összeroppanása, a test sem bírta már a fékevesztett hajszát, jött az alattomos kór, jött a legáldatlanabb harc, amely ellen nem volt már és nem is lehetett fegyvere. Darabig küzdött ellene a maga módján, primitíven, parasztiasan, néha talán egészen együgyűen s aztán belenyugodott abba, hogy így van jól, vagy talán hitte is, hogy így van jól és hiába volt minden. Ne is keressük, kit terhel érte a felelősség. Sohasem lehetne lelkiismeretfurdalás nélkül valakit is, őt magát is, azzal a váddal illetni, hogy pusztulását okozta. Ami jött természetes következménye volt sok mindennek, amit az élet-percek hoztak feltartóztathatatlanul, hogy sírba döntsék és pihenést adjanak a megkínzott testnek.

Ki tudja: nem így kellett-e történnie ennek? Mert így történt! Ki adhat erre választ?

S a Kerepesi-temetőben most már csendesen, elpihent a költő, vége a kocsmázásnak, vége a csavargásnak, de vége az éhezésnek is: magához ölelte a leghűbb ápolónő, a magyar föld. Csak lelkének rozmaringhajtásait ápolja a sír és azok, akik még itt maradtak, de ezek a rozmaringágak szépek, szagosak és soha el nem hervadók...

Zuglóban, 1941 augusztusában.

GELLÉRT VILMOS.

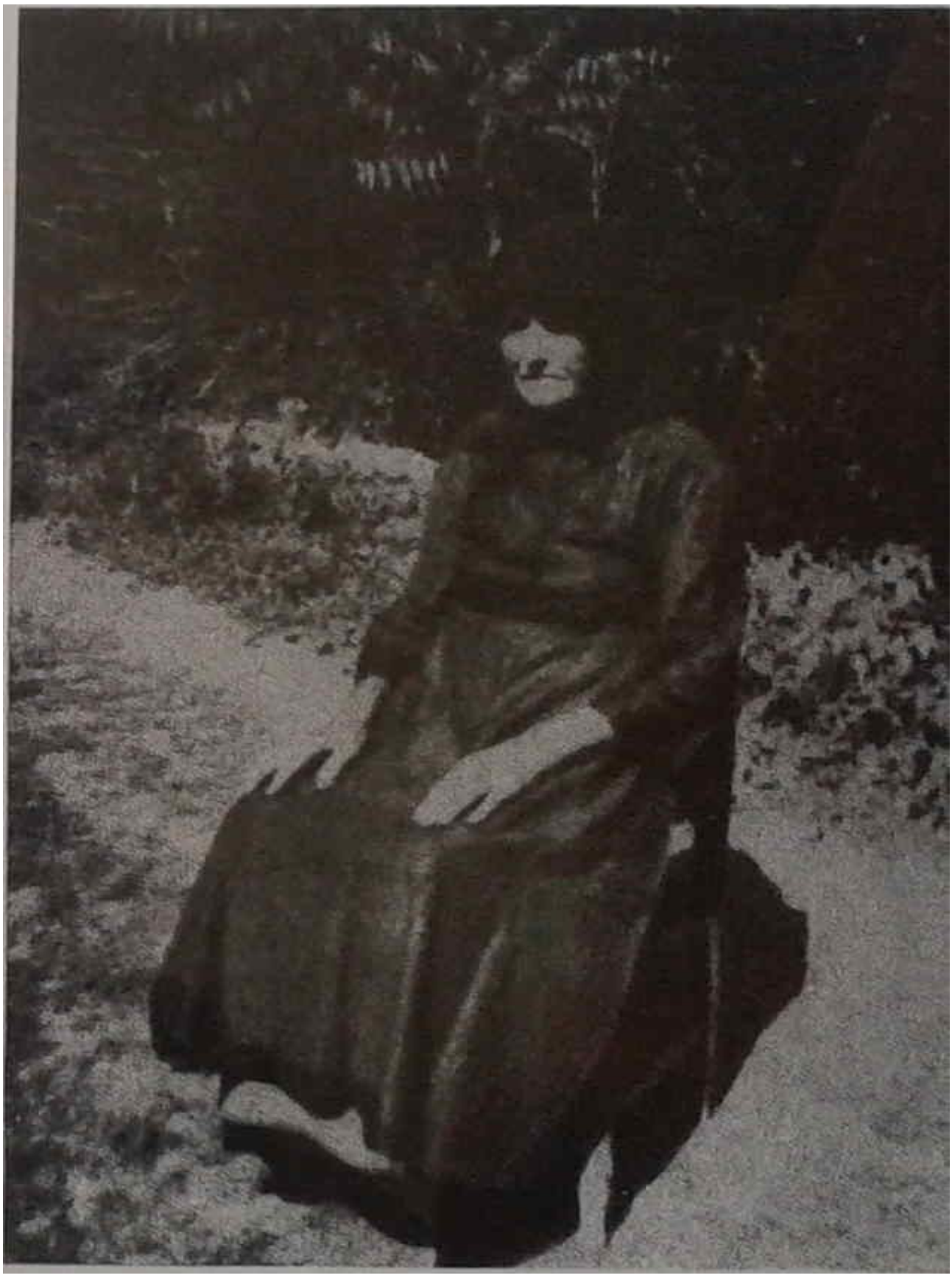

„Édesanyám”

— A Sértőéknél megjött a harmadik is... az is gyerek lett...
A kis baranyai falucskában egymásnak adogatták a hírt az emberek. 1910-et írtak. Szeptember volt, szép, meleg, vénasszonyok nyara, napfényes délelőtt. Az ökörnyál ezüstösen csillogott a légben és az őszi rózsák színesen bólogattak a

fehérre meszelt házak előtt...
Az egykés Ormánságban és a Harkány melletti Bisse községben nagy szó volt — csoda volt —, ha valahol három gyermek sírt az udvar porában.
— Három gyerek! — mondogatták a bisseiek és nagyokat bólintgattak hozzá rosszallóan. Az élet nehéz, a gyerek drága és abból a kevésből, amit a föld, vagy a napszám adhat, bizony nem lehet „egynél több" gyereket a világra hozni és felnevelni, de gondolni kell arra, hogy valami maradjon is a gyereknek. Ehhez pedig elég egy is.
Itt is, mint az országban sok helyütt „a gyerek" fiút jelentett. A „gyerek" az gyerek, a „lány" az lány és nem gyerek.
Sértő Jenőékhez, a cifra szegénységbe megérkezett a harmadik gyerek is. Három boldog ember örvendezett az újszülött érkezésén: az apa, az anya és a tizenhárméves Sértő Ferenc, aki vígan tapsolt az ágyban sivítozó öccsének. A harmadik gyerek, a Jenő, ezen a napon nem volt már otthon, katonaéveit töltötte.
A rövidke barna faágyban apró kis parasztasszonyka ölelgette magához az új gyümölcsöt. A magyarok vigasztaló, őrködő Istene talán a legnótásabb arkangyalt küldte le ezen a napon a baranyai kis falucskába, hogy érintse meg a legszebb, a legtisztább igével az újszülött parasztgyerek ajkát, hogy kivirágozzék, hogy imádkozzék, hogy zsoltárokat énekeljen sokat szenvedett népének.
Csak így lehetett!
Az égbolt fényesre gyúlt ezen a napon, vakító szalmasárga szikrázással aranycsókokat csorgatott a szeptemberi nap a Sértő-család tűzhelyére.
Az újszülött gyerek gyenge kis jószág volt, súlya se lehetett sok, mert ahogy a szomszédasszonyok szemre megbecsülték, biztatóan mondogatták: majd megerősödik, szép egészséges gyerek lesz belőle. A keresztségben a Kálmán nevet kapta az újszülött és a református egyházközség lélekszáma eggyel nagyobb lett.
Az anya hamar kiheverte a szívéről leszakadt új gyümölcs megérkezését s néhány nap múlva már serényen dolgozott, hiszen sok kenyér kellett a háznál. A boldog apa, ahogy naponta megérkezett a munkából, már a kapuban elkiáltotta magát:
— Hol a legszebbik?
A kis Kálmánka a család szemefénye volt. Becézték, dédelgették és, mert az anyának bőven kijutott a munkából, a 13 éves Ferenc felcsapott dajkának. Egy alkalommal visszaemlékezett ezekre az időkre, elmondta, hogy bizony nagyon sokszor visszaélt dajkaságával, mert elitta a tejet öccse elől, pedig Kálmánka szörnyen visított a „dudli" után.
A kis Sértő Kálmán szépen fejlődött három esztendős korában már egy szál ingben, széleskarimájú ajándék-szalmakalappal a fején, ott csetlett-botlott a bissei mezőkön és már ekkor nagy büszkeséggel nézte a verejtékén át mosolygó édesapát, aki dalolva kaszálta a lucernát.
Elérkezett aztán az iskolábajárás esztendeje is. A világháború harmadik évének őszén a virgonc kis Sértő kíváncsisággal telt, nagy nézéssel ott ült az elemi iskola első osztályában.
Mindössze öt elemit végzett, de a tanulásban a legjobbak között is első volt. Verést mégis nagyon sokat kapott, Ferenc bátyja szerint „többet mint a legcsökönyösebb igásló, mert a csintalanság összes létező számaiból már abban az időben leérettségizett". Az iskola negyedik osztályában írta meg első versét a kis Sértő Kálmán, de ezért a verséért, jól helybenhagyták az iskola udvarában, mert néhány osztálytársát figurázta ki benne.
Alig hagyta el az iskolát megkezdődött számára is a komolyabb élet, megkezdődött a munka. Először csak a ház körül kellett segítenie, de később, 13 éves korában már napszámba járt. Egész nap dolgozott. Este, ha fáradtan hazatért Sobri Jóskát, Savanyú Pistát és Patkó Bandit, a híres magyar betyárok regényes életét olvasgatta, amelyekből némelyik 30—40 folytatásos füzetben jelent meg. Ha nem olvasott, verset írt, mulattatta a falut és mindenkiről szólt egyszer-egyszer néhány szót, de nem volt benne köszönet. Páratlan tehetséggel értett ahhoz, hogyan kell gúnyverseket írni, hogyan kell nevetségessé tenni valakit a faluban.
Ebben az időben leghűbb barátja volt a fiatal Sértő Kálmánnak Emse Szabó János, a falu korhelylegénye, (amikor ezt a könyvet írom Emse Szabó János még él, 60 éves!), aki amolyan örökké borszeretű, toprongyos, víg valaki volt. Tisztességes, jó munkás, rendes ember volt egyébként, de mint a faluban mondták „keresetéből még annyit sem tudott félrerakni, amennyiért egy harmadosztályú cájgnadrágot vásárolhatott volna". (cájgnadrág = olcsó szövetből készült nadrág). Emse Szabó János védőszárnyai alá vette a kis Kálmánt és nagyon sokszor ő irányította, hogy miről írjon verset, kire járjon rá a rúd a gúnyolódó

rigmusokban. Gyakran előfordult, hogy a gúnyvers a nagyvendéglő vasárnapi közönsége előtt hangzott el, és ilyenkor a fiatal költő csak addig maradt a helyszínen, amíg a kifigurázott parasztok lángba nem borultak a méregtől. Mire Emse Szabó János a vers végére ért, a költő bizony nem volt sehol.
Sajátságos, hogy a Sértő családban ekkor már volt egy költő. Sértő Ferenc a középső gyerek, aki 26 éves, komoly legény volt s roppant nagy szorgalommal írta a verseket és az elbeszéléseket. Együtt olvasták ebben az időben Petőfit, Arany Jánost és Balassa Bálintot. Kálmán ugyan nem nagyon lelkesedett a költőkért, de Ferenc bátyja kényszerítette rá, hogy megismerje őket.

* * *

Harkányban

ahol talán az Úristen forró könnye tör elő a földből, keseregvén azon, hogy ezen a tájon magyar gyermek alig-alig születik, istenáldás a közel százfokos kénes víz, amelynek gyógyító erejét a bénák és betegek ezrei keresik fel. A gyógyító vizet itt nagy beton-medencékben hűtik le és csak azután engedik a fürdőbe. A föld mélyéből előtörő istenáldás mintha szimbóluma lenne valakinek, akinek lelkéből talán ugyanígy tört elő a szó, a dal, hogy gyógyítson, vigasztaljon, hogy szebbé tegye a magyar életet...
Igen!
Harkányfürdőn éppen ezen a kora tavaszon építették át a régi Perczel-kastélyt szállodának. Munkáskezek alatt égett a munka, kérges tenyerű férfiak, asszonyok, legények, lányok szorgoskodtak a hatalmas park közepébe ágyalt Perczel-kastély renoválásánál. Hordták a téglát, a habarcsot és a homokot. A munka zaját megtarkította néha egy-egy kakukkolás az évszázados park mélyéből.
Delet harangoztak és egy ringó derekú menyecske kalapáccsal éktelenül verni kezdte a madzagra kötött vasdarabot (Manapság ilyesmivel riasztanak légiveszély idején, akkor — 1924 tavaszán — ebédszünetet jeleztek vele.) A munkások félbehagyták a munkát és kőrakásra, gerendára ülve, megkezdődött a falatozás. Színes, piros-csíkos kendőkből került elő kenyér, szalonna, tojás, meg vöröshagyma. A vízhűtőmedencék mellett, az árnyékban legények üldögéltek. Napszámba járó, egészséges, erős parasztgyerekek, barnára sült bőrrel és tiszta, nyílt tekintettel.
Falatoztak. Úgy járt kezükben a bicska, a kenyér és a szalonna között, mint a gondolat, hangtalanul és száguldva...
Csak egy zilálthajú, nyurga szőke gyerek kezéből hiányzott még a kés, lyukas lábast szorított a térde közé és madzagot kötött rá.
— Mit akarsz azzal a fazékkal, he? — kiáltották feléje.
— Tán otomobilt akarsz belüle csinyálni? — évődtek vele a legények.
Bugyborékolva nevettek, némelyiknek még a szalonnadarab is kifordult a szájából. A vékonyka parasztgyerek oda se hederített. Ő tudta, hogy mit csinál...
öreg munkásember jött a medence felé. Egy darabig nézte a gyereket a lábassal, aztán megszólalt.
— Hát te, Kálmán, mit veszkődsz azzal a lukas bádoggal?
A kenderhajú parasztgyerek, aki napszámba járt a harkányfürdői kastélyba, nem volt más mint Sértő Kálmán, a közeli Bisse községből. Idejárt munkába. Ha jó idő volt a fűben aludt, ha rossz idő volt fekvőhelyet keresett magának védettebb helyen. sokszor a földön, vagy egy deszkapallón. Hetenként csak egyszer járt haza, messze volt a szülői ház. Meg miért is ment volna haza, hiszen volt annyi erő a karjában, hogy megkeresse magának a mindennapi kenyeret. De szombatonként azért mégis csak hazaballagott, tisztát váltani és megcsókolni az apró kis parasztasszonykát, az édesanyját.
Az öreg munkásember érdeklődésére felderült a gyerek arca, elöntötte egy kis darabos büszkeség is, mert így válaszolt:
— Csuda tanálmányom van, Gergely bácsi, idenézzen kend... ebbe a lábasba belerakok most két nyers tojást és míg kend elmegy a kastélyig meg vissza, addigra a tojások megfőnek... No mit szól ehhez?
A legények, az öreg munkással együtt, széles ábrázattal csodálkoztak.
— Aszondod, hogy megfől?
— Meg, ha mondom, — és a tizenhárom éves Sértő Kálmán a medence széléig

ágaskodva, a forró kénes vízbe eresztette „tanálmányát". A madzag végére téglát erősített és a földre tette óvatosan.
— Így ni, most egyet várni kell, — mondta és leült a földhányásra.
Mindenki csendben várt. Nem volt csoda, hogy a forró vízben megfő a tojás, de azért valahogy „ezt még senkise próbálta" s így nem nagyon hittek benne. Aztán kikerült a lyukas lábas a vízből s vele a két tojás is. Körülállták a Sértő-gyereket s ámultak azon, hogy a nyers tojásból bizony főtt tojás lett és még csak rőzse se kellett a tűzrakáshoz. Sértő Kálmán fényes bicskájával szép kerek szeleteket vágott le a tojásból kenyere mellé és úgy ült a földhányáson, mint a király a trónján ...
Egyszer, ahogy erről a harkányfürdői tojásfőzésről beszélgettem vele, megmaradt büszkeségével mondta el, hogy attól a naptól kezdve az asszonyok, férfiak mind a forró kénes vízben főzték meg a tojást, még az otthoni fogyasztásra is.
Harkányban csak kevés ideig volt napszámos. Ha hazatért otthon mindig ígérgette, hogy ipart tanul, iparos ember lesz belőle. Az édesanyjának szemefénye volt a gyerek és mint a legkisebbet nagyon szerette az apja is. Jenő és Ferenc ekkor már nagy legények voltak, meglett emberek, megálltak a saját lábukon, csak Kálmán gyerekkel kellett még törődni. Ez a törődés azonban inkább abból állt, hogy sok mindent elnéztek neki a szülők. A borivással pedig már ekkor, 14—15 éves korában sok baj volt. A fiatal, serdületlen parasztgyereket sokszor levette a lábáról az ital, igaz, hogy azok akikkel versenyre kelt, ilyenkor már félholtak voltak. A szőlőhegy oldalába ágyalt kis Sértő-kúrián két öreg ember aggódott a hetvenkedő gyerek miatt, de erőtlenek voltak már arra, hogy kordába fogják. Ferenc bátyja nadrágolta el jónéhányszor, de ebből is mindig családi perpatvar keletkezett.
Ahogy múltak az évek s a Kálmán gyerek nőtt, mindjobban vágy fogta el arra, hogy nyaka közé vegye a világot és megnézze ml is történik azon túl, ahol eddig élt? Az ipartanulásból talán azért nem lett semmi. Rövid ideig tanulta a kályhás-mesterséget de nagyon szigorú volt a mestere, s így egy napon otthagyta. Ekkor már gyakrabban járt haza s inkább otthon dolgozgatott. Ahogy a fárasztó napi munkából esténként hazatért, előszedegette a régi újságokat, a kölcsönkért könyveket és olvasgatott. Újság csak kevés és ritkán érkezett a kis faluba, de, ha kéthetes is volt, kölcsönkérte és böngészgette. A gúnyversek lassacskán átalakultak, másról szóltak már a verssorok, másról csengtek már a rímek. Sokszor késő éjszakába nyúlott a versírás egy szál gyertya mellett. A sok olvasás és írás azonban el-hanyagoltatta vele munkáját. Inkább csavargott napestig, mezőn, erdőn, réten át.

„Valamikor régen ibolyák közt éltem.
Madárdalos erdő árnyékában henyéltem,
Gomba volt a vánkosom, vadvirágra dőlve,
Két évtized elmúlt, emlék lett belőle..."

Ahhoz, hogy világot lásson, pompás alkalom kínálkozott tizenhét éves korában. Beállt önként katonának és Pécsre került. Itt kezdett tulajdonképpen kibontakozni lelkivilága és mindaz, ami szunnyadt benne mélyen, elrejtve. A katonaság ideje alatt tágult, szélesedett a parasztgyerek látóköre, fogékony lelke szomjasan itta az új világ színeit. Feltűnően erős hatással volt rá a környezete s nagyon sok alkalom kínálkozott arra, hogy itt is könyveket bújjon. Főhadnagyának dús és értékes könyvtárát az első könyvtől az utolsóig kiolvasta. Mesélte nekem egyszer, hogy teljesen mindegy volt, mit olvas, mert hiszen minden érdekelte. „A napfény hatása az emberi testre" éppen úgy érdekelte, mint — mondjuk — az a könyv, amely a magyar irodalmat tárgyalta a XVIII. századtól a XX. századig. Mohón esett a könyveknek, itta magába az új szavakat, a fogalmakat. Az idegen szavakat kis „noteszbe" írta fel s nem nyugodott addig, amíg valaki fel nem okosította, hogy mit jelent magyarul! A kis noteszbe aztán bekerült az idegen szó mellé magyar Jelentése. Közben gyártotta a verseket. Könnyedén. vidáman csörgedezve hullt le ajkáról a sok szépséges sor és a tisztacsengésű rím. A poéta lélekre felfigyeltek a tisztek, mert csak nékik mutogatta meg verseit s közülük többen megérezték „egy költő indulását". Segítették, támogatták, tanácsokat adtak néki és ösztönözték a további munkára. Különösen szívvel-lélekkel a fiatal költő mellé állt B. G. zászlós és érdeklődése, a költőért való lelkesedése, bensőséges barátsággá fejlődött. Egykorúak voltak.

Barátkozott a zászlós és a tisztiszolga, ami különbség közéjük emelte választó falát, lerombolta az irodalom szeretete és a szépért való lelkesedés. A zászlós barcsi fiú volt, szerény keretek között, de jól élő polgári család gyermeke. Kaposváron érettségizett s utána mindjárt Pécsre került önkéntesnek.
Érdekes megemlíteni azt, — ami csak jóval egy évtized után került tudomásomra — hogy ez a zászlós, Sértő Kálmán pécsi barátja és oktatója, velem együtt bukdácsolta át a kaposvári fiú felsőkereskedelmi iskola négy évfolyamát, osztálytársam volt. Már az iskolában amolyan „literátor" hajlamai voltak, sőt nagyon sokszor „mecénása" volt fiatal diákoknak, akik verseltek, vagy írtak. Soha nem felejtem el, tőle kaptam ajándékba egyszer egy versemért Tolsztoj „Az életről" című könyvét, amely a „Modern Könyvtár" sorozatban jelent meg még 1911-ben.
Ilyen érdekes véletleneket is hoz néha a sors!
Vagy talán nem is nevezhető véletlennek. Mert nem lehetett véletlen, hogy az a B. G., aki a kaposvári kereskedelmi iskolában értékes könyvvel jutalmazza meg egyik verselő osztálytársát, néhány évvel később Sértő Kálmán közelébe kerül s őt támogatja, irányítja, ösztökéli. Vannak ilyen emberek az életben. Soha semmit nem alkotnak, nem vágynak hírnévre, babérokra, hátul maradnak szerényen, de tolják annak a szekerét, akiben tehetséget látnak. Szinte hajtják maguk előtt azt, aki nagy dologra hivatott s ezt legelsősorban teszik a maguk gyönyörűségére, mert ezek az úgynevezett „szép-lelkek". Lelkesednek, érzik a maguk lelkében a sok szépséget a Teremtő ajándékát, de nincs képességük, készségük az alkotásra, tehát tüzelik, felgyújtják, tolják maguk előtt azt a lelket, amely hivatva van alkotni...
A zászlós roskadásig látta el könyvekkel Sértőt, fogta a kezét az irodalom rengetegében, vezette, vitte naponként előbbre, rendszerrel, okosan. Közben olvasgatta a verseit, kijavította a helyesírási hibákat, mert volt Sértő írásában bőven, hiszen a baranyai tájszólást fonetikusan írta le s ezekkel mindig meggyűlt a baja. Sokszor összeültek beszélgetni, természetesen titokban, a „zászlós úr" és a „pucer". Ilyenkor hosszú órákig beszéltek irodalomról, katonaságról, az életről.
— Nagy költő leszek én még, — mondta Sértő sokszor — büszke lesz még rám a zászlós úr!
A zászlóssal való barátság ugyanis nem volt elégséges ahhoz, hogy Sértő el is fogadja a felajánlott „pertut". Nem volt ereje és bátorsága arra, hogy tegezze.
— Ha megfeszítenek, akkor is csak zászlós úr marad nekem, én mondom, mert én érzem...
A katonaládában pedig egyre-másra teltek a kis füzetecskék. Úgy írta Sértő a verseket, hogy alig győzte papírral, meg ceruzával. Tintával sohase írt. Külön élvezet volt számára, hogy bicskájával jó hosszúra hegyezhette ceruzáját s mielőtt íráshoz kezdett, megnyálazta a grafit végét. Ha egy-egy új vers elkészült, mutogatta a tiszteknek.
Egy napon elment a pécsi Nemzeti Színházba. A virágos kedvű baka fölkapaszkodott a kakasülőre, hogy végignézze mit tudnak a „komoly színészek", mert eddig csak falusi műkedvelőket látott. A színháznak rabja lett, de rabja lett titokban egy színésznőnek is. A kakasülőről annyira és olyan nagyon nézte a bájos, fiatal naivát, hogy menten beleszeretett. Ez a színésznő B. Lili volt, kedvence a pécsi közönségnek. Megittasulva ment haza a költő-pucer, kihegyezte a ceruzáját és verset kanyarított a színésznőhöz. Másnap este ismét ott volt a színházban. Előadás után pedig sokáig tekergett a színház körül, mert szerette volna átadni a verset a színésznőnek. Ehhez persze bátorság is kellett volna. Ilyesmi pedig kevés van a szerelmes emberben, s még kevesebb egy szerelmes költőben. A tizennyolcéves gyerekben forrt, lobogott fiatalságának minden szenvedélye, vágya. A versek szaporán készültek és ott púposodtak a zsebében, ha színházba ment, mert hitte, hogy egyszer eljön mégis csak az az óra, amikor átadhatja az imádott színésznőnek. Lelkesedve, mámorosan beszélt B. Liliről főhadnagyának, aki mosolyogta a pucert. A versek átadása azonban sehogyse ment. Végül is úgy határozott a fiatal költő, hogy postán küldi el múzsájának a csengő verssorokat. Az első küldemény el is ment. Sokáig válasz nélkül maradt és Sértő ahogy fent könyökölt a színház emeletén, szeretett volna lekiáltani előadás közben, ha a színésznő a színpadra perdült, hogy megkapta-e a verseit. Rövid idő múlva megint borítékba gyömöszölt néhány verset és azt is elküldte. Már beletörődött abba is, hogy választ úgyse kap. Hogy is kapna, hiszen nem csak a bakák, hanem még a főhadnagy úr is kineveti, hogy szerelmes a színésznőbe. Maga is rádöbbent arra,

hogy tulajdonképpen valahol valami nagy baj lehet. Nem nagyon kézenfekvő, hogy egy ünnepelt színésznő leereszkedjék a falusi parasztgyerekhez, a gyalogos bakához. De éppen ezért írta hozzá a verseket. Nem is, mint baka akarta elnyerni a színésznő kegyeit, hanem mint költő. Hogyan is venné őt észre a cifra dáma, ha nem úgy, hogy belopódzik a szívébe?
És Sértő nem tévedett. Illatos, halványrózsaszín borítékban levél érkezett B. Lilitől. A színésznő megköszönte a szép verseket gratulált a költőnek és biztatta, írjon csak sokat, szépet. Nem volt boldogabb ember Sértő Kálmán pucernél széles e világon. Vitte, lobogtatta a színésznő levelét meleg hullámokat vert a szíve és most már a legkomolyabban elhatározta, hogy este, előadás után megvárja a színésznőt, megáll előtte és megmondja:
— Én vagyok, aki azokat a verseket írta.
A színház színészbejárójánál azon az estén nyugtalanul, kivörösödve az izgalomtól és szorongástól, föl-alá járkált egy fiatal katona. Tekintete az ajtóra tapadt, kutatott, keresett szemével a gyenge világításban. Már zárták a színházat, kialudtak a lámpák és a színésznő, akire annyira várt, nem jött. Nem ismerte meg, vagy másik ajtón távozott. A fiatal baka-költő súlyos teherrel a szívében megkerülte néhányszor a színház épületét. A Corso kávéház mellett kimerülve ült le a lépcsőre vigasztalódni. Hallgatta a cigányt, a bús magyar nótákat és nagyokat sóhajtott a színésznő után...
Sokat olvasott ekkor már Ady Endréről. Abban az időben hullámzott a leghevesebben az Ady-vita. Hajszolta az Ady könyveket, addig könyörgött a főhadnagyának, amíg végül is mozgósította az egész tisztikart a könyvekért. Búj ta naphosszat a verseket. Amelyek legjobban tetszettek néki, megtanulta és fújta betéve. Közben írt maga is. Nem vette észre, hogy nagyon sokszor Adyt utánozza önkéntelenül is. Kapta a dicséreteket jobbról, balról és talán ekkor határozta el. hogy nem hagyja abba soha az írást. Ennek természetesen legkevésbé főhadnagya örülhetett, mert az ábrándos lelkű pucerrel nem nagyon lehetett boldogulni. Feledékeny lett szórakozott és egyedüli érdeklődése a könyv volt.
A katonaévei alatt — s erre mindig büszkén emlékezett — „ismerkedett" meg Gömbös Gyulával. A honvédelmi miniszter (később miniszterelnök) ellátogatott Pécsre. A helyőrség díszhintót küldött az állomásra és a bakra Sértő Kálmán pucert ültették, hogy neki kell majd gondozásba vennie a csomagokat. A költő-pucer repesett a boldogságtól, hogy szemtől szembe láthat egy élő minisztert, sőt vele együtt ülhet a parádés hintón. Nagyfokú elfogódottsággal várta a magas vendég érkezését és talán ez okozta, hogy percekig rakosgatta hegyire-hátára a bőröndöket de mindig ügyetlenebbül, mert csúszkáltak lefelé. Gömbös Gyula nézte mosolyogva a meghatódott és túlbuzgó fiatal katonát, majd így szólt hozzá:
— Hogy hívnak fiam?
— Sértő Kálmán, jelentem alázatosan, — és keményen összecsapta a bokáját.
— Mi az apád? — kérdezte a miniszter.
— Paraszt jelentem alázatosan!
-És mennyi földje van?
— Két hold, jelentem alázatosan!
Gömbös Gyula mosolygott mosolyogtak a tisztek is, de még nem tudták miért. A miniszter pedig így folytatta:
— Hát akkor nem paraszt a te apád, fiam, hanem földművelő úr, mert legalább harminc hold föld kellene ahhoz, hogy igazi paraszt lehessen Magyarországon.
Sértő Kálmán gyalogos tűnődött azon, hogy mit is mondott a miniszter akkor, amikor „úrnak titulálta" az apját? De nem ez volt akkor a fontos, inkább az, hogy a miniszter elbeszélgetett vele. Olyan büszke volt erre a beszélgetésre, hogy valahányszor mesélte, költött hozzá valamit. Annyira kiszínezte, hogy alig tudta meghámozni igazi torzsájáig a történetet. A bakák, a tisztek, de még a városi „nagyurak" is arról beszéltek, hogy a miniszter milyen közvetlenül beszélgetett az egyik nyílt-eszű baranyai bakával.
— Most már beszélgettem élő miniszterrel is, de nem váltottam még egyetlen szót se a színésznővel, — akibe pedig nagyon belehabarodtam, — mondta sokszor, ha „tíz-tizenöt nagyfröccs lapult" a gyomrában. Nem tudott sehogyse B. Lili közelébe jutni. Álmodozott róla, vágyakozott utána és nagy bánatában, reménytelen szerelmében a kocsmák adtak néki feledést. Ivott szakadatlanul, ha módja volt rá és borosan, józanul ott könyökölt minden alkalommal a színház vaskorlátján, amikor a színésznő játszott.
Egy napon azonban hiába kutatta a színésznőt, nem volt a színpadon és a neve is eltűnt a színes színházi plakátról. A színházi tűzoltó világosította fel Sértőt.

A színésznő Kassára szerződött az új idényre. A szerelem első madara tehát elrepült...
Ez volt a paraszt fiú első szerelme, de nem az a szerelem, amely soha el nem múlik. Amilyen gyorsan fellobbant. olyan hamar parázs, majd hamu lett. Hamu, ami csak szürke, nem melegít, de kedves emlék. Az életre szóló szerelem csak ezután gyújtotta meg benne az örök tüzet. S ez a láng lobogott benne, amíg csak élt. Forrón, frissen, lelkendezve, szomorún, sírva, de mindig vele maradt. Szépült, színesedett, magasztosult és már-már eszményivé vált ez a szerelem roppant egyszerűségében és az önmagáért való lángolásban. A fiatal tizennyolcéves katona új szerelem örvényébe zuhant. őrizte magában, mint egy talizmánt, mint egy színesnyomatú falusi szentképet:

„Egy vasúti bakter lánya volt,
Kócos tündér a rét felett.
Dúdolt a libegő dongókkal,
Ha tehenet legeltetett.

Bársony nyakára láncfűből font
Réti ékszert a barna lány.
Elfáradt lepke pihent meg a
Feketén vakító haján..."

Sok mindent hozott a katonaság. Ezt a szerelmet is. „Katonának lenni nem gyerekjáték" — írja egyik novellájában, amelyben felejthetetlenül festi fel ennek a szerelemnek harsány színeit -„éppen ezért felemelő és fenséges. Kinyitogatják az ember szemeit, mint az elsuhant idő a kilencnapos cicáét, embert nevelnek a tetszhalott kukacból is, megtanítják írni, olvasni, számolni ha analfabéta. Ha tevékeny, ügyes, szorgalmas, kötelesség-érző baka, akkor megdicsérik, még pucer lehet belőle, aki nem sokkal kisebb úr a polgármesternél. Én is pucer lettem..."

A költő katonafényképe 1928-ból

M. kir. „JÓZSEF NÁDOR" 2. honvéd gyalogezred
......zászlóalj

103506 sorszám

F

2077 nyilvántartás folyószáma

Szabadságolási igazolvány

(Tartósan szabadságoltak részére)

mely szerint Sértő Kálmán tartozó
részére tartós szabadságolás engedélyeztetett. e. ön

A tartósan szabadságolt állandó tartózkodási helye:

Bpest község

[illegible] járás

Pest vármegye

M. ország

Kelt Alábor, 1938 AUG. 10

[illegible signature]

Személyleírás:

Kora	28 éves	Szája	rendes
Testalkata	magas	Orra	–"–
Arca	kerekes	Beszél	Magyar
Haja	barna	Különös ismertető jelei	jobb karon tetoválva
Szemei	szürkék		

Nevezett minden illetékkel bezárólag 1938 AUG. 2 -án ellátva.

Kelt Alábor 1938 AUG. 10

Orvosilag megvizsgáltatott s egészségesnek találtatott:

[signature]

[signature]

szd. hivatal [illegible]

Az esztergomi hadgyakorlat után

A pucerség azonban nem is olyan fényes valami. A pucernak még kutyát is kell fürösztení. Így járt Sértő is. Csaknem naponta vitte a két buldogot a város alá, a bőrgyár alatt folyó Feketevíz-csatornához és hajigálta a megriadt állatokat a vízbe. Haragudott a kutyákra. Sokat gúnyolták érte, hogy: „kutyamosó" lett belőle. De legkiváltképp azért nem szívelte a buldogokat, mert tulajdonképpen nem is tartoztak az ő „háztartásukhoz", csak amolyan vendégek voltak. Egy hölggyel együtt érkeztek. Ugyanis „... volt a főhadnagy úrnak egy tüneményes szépségű szeretője és két otromba, vicsori, holdpofájú buldog kutyája". A kutyák azonban inkább a hölgy gyönyörűségére nevelkedtek a háznál. Az asszony rendkívüli módon kényeztette az állatokat és így a pucernak még azt is meg kellett volna tennie, (ha megtette volna, de inkább maga itta meg) hogy egy héten át minden reggel három kávéskanál rumot kapjanak a kutyák, hogy ne nőjenek.
Egy alkalommal az asszony retiküljéből kis fénykép hullt ki. A pucer szolgálatkészen ugrott utána és, ahogy felemelte jól megnézte. Fiatal, sugárzó kislányt ábrázolt.
— Ki ez a tündéri szépségű leány? — csodálkozott.

Az asszony mosolygott. Tetszett neki a parasztgyerek nagy érdeklődése és elmondta, hogy a kislány egy vasúti állomásfőnöknek a lánya, M. községben laknak, A legényt nem hagyta nyugodni a fénykép, hiszen ez a lány ott él az ő falujának szomszédságában;
„Éjjel és nappal a fényképről látott Juliska járt az eszemben. írtam néki egy hatoldalas levelet, abban egy verset, elég rosszat, de nagyon jót, mert abban az időben még nem volt rutinom, de tiszta volt a lelkem. A csillagszemű kislány küldött egy lila tintával írt illatos levelet, odaemeltem az orromhoz, szagolgattam, mint a kisborjú a kérődző édesanyját. Juliska kamatostul együtt visszaadta a kölcsönt, megírta, hogy ő is verseket ír, küldött is egyet a levélben. A vers olyan rossz volt hogy olyat még az összetett kezekkel szépen megkért cimbalomláb is tudott volna írni. De a vers rosszaságát csak évek múlva vettem észre, mert, amikor megkaptam, tizennyolc éves kölyök, lázas és szerelmes voltam, egyszer a forró, verejtékeim potyogtak máskor a hideg rázott ki, ha Juliska fényképét láttam. Leveleztünk, de majdnem egy évig nem találkoztunk, csak a másik évben, őszkor, szeptember végén, a temetőben..

„Ott láttam meg a temetőben,
Őszi, sugaras délután,
Ezüstös ökörnyál tündökölt
Az ébenkékfényű haján.

A nap lefelé készülődött,
Még most is előttem lebeg,
Mint pirosodtak sugarában
Fákon a száraz levelek..."

Ezt az őszi találkozást sohase tudta feledni. Évek múltán azonban az emlék, az egyszerű kis történet, szivárványos képzeletében megnőtt, kiszélesedett és eszményi módon megszépült. Kitellett volna belőle egy regény is. Sértő maga sem tudta mi volt belőle igaz s mennyi az, amit hozzáköltött.

A Juliskával való találkozás azonban megtörtént. Talán nem úgy, ahogy később megírta, de találkoztak s ez még nagyobb, erősebb nyomot hagyott a serdülő legény szívében.
„Csókoltuk egymást. Hallgattuk a szívünk dobogását és a temető hervadó fáinak a susogva összekoccanó lombjait. Sötét este ballagtunk ki a temetőből, elkísértem Juliskát, megcsókoltam a keresztútnál, a Krisztus keresztje előtt."
Amire a katonaévek leteltek, Sértő „egészen kitanulva" és, mint ő mondta „városi emberként" ment haza a falujába. Katonaládájában alig volt más, mint könyv és vers. Amit írt, szépen összegyűjtötte, mert ekkor már megforgatta az agyában a gondolatot, hogy verseivel elindul fel Pestre, megmutatja, hogy mit tud. Hazatérése után most már egészen közel került a Juliskához. Néhány kilométerre

volt csak a kis állomástól, ahol ez a lány élt. Titokban eljárogatott hozzá, és arról beszélgettek, hogy megházasodnak.

„Félesztendő múlva megismertem a Juliska szüleit is, miután már ötvenszer is voltam a lányos háznál, a szülők tudta nélkül, mert az állomásfőnök és a felesége minden szabadidejükben a pünkösdista gyülekezetbe mentek, rezegni, szűkölni, Jézust hívni és összeesni. Egyszer sokáig találtam csókolózni, beszélgetni a lánnyal, nem tudtam idejében meglépni, a szülők megleptek. Bemutatkoztam a szomorú, szemforgató öregnek".
Gondolta most már úgyis minden mindegy, keresztül kell esni a dolgon, bejelentette az állomásfőnöknek, hogy megkéri a kis Juliska kezét.

A huszonegyéves paraszt gyerek nagy elhatározásán láthatóan elcsodálkozott a lány apja Ez a gyerek akarja elvenni az ő lányát, akiről annyit tud csak hogy verseket ír, mihaszna dolgokkal foglalkozik. Mert van-e rendes foglalkozása? Még szép, hogy a katonaéveit leszolgálta. De most már nem katona, amíg a kincstár tartotta megélt, mit csinál majd ezután? Mihez kezd? Ipart se tanult. Miből akarja eltartani a lányát?
Zuhogtak a kérdések és a szerelmes „paraszt-költő" nem tudott választ adni. Leszakított egy rozmaringágat az udvaron és elindult vissza a falujába.

„Rozmaring volt édesapám virága,
Búval együtt ráhagyta a fiára".

Hogyan is lett volna keletje Sértő Kálmánnak a lányos háznál, amikor Juliskának ekkor már kiszemelt vőlegénye volt egyik közeli faluban? És ez a vőlegényféle nem írt verseket, hanem dolgozott, verejtékezett, a két keze munkájával gyűjtötte a vagyont a házassághoz. A virágos lelkű költő füttyentett egyet, de olyat, hogy a könnye is kibuggyant és a rozmaringággal indult vissza a szomorú világ felé... haza, a szegénység és a bánat szőlőhegyére. Apja ekkor már egészen munkaképtelen volt, megrokkant. Olyan volt a betegsége, hogy fekve nem is tudott aludni, csak ült egy széken éjjel-nappal. Az apró kis parasztasszonyka magára maradt. Csak a két nagyobbik fia támogatta, mert a legkisebbik „úri foglalkozásba kezdett, írt és olvasott, vagy legjobb esetben csatangolt a határban. Mégis a legkisebb gyerek volt az anya szemefénye. Szedte a tormát, a zöldséget és vitte a piacra, hogy pénzt hozzon a házhoz petróleumra, meg zsírra. Ásott, kapált, gyomlált a töpörödött asszony, dolgozott reggeltől napestig csakhogy naponta egyszer meleg étel kerülhessen az asztalra.
Sértő Kálmán pedig valahol a domboldalban vívta nagy belső lélekcsatáját. Két világ küzdött benne csaknem egyforma erővel. Az egyik az a világ volt, ami körülötte nehezen, fáradtan, verejtékezve lélegzett. Ott volt ez a keserű veríték a munkában görnyedők homlokán és ott szomorkodott a vityillót körülölelő fáradt virágokon is, ha jött a hajnal. Megcsontosodott kéz és megcsontosodott szív kellett ahhoz, hogy valaki naponta újra és újra kezdje ezt a munkát anélkül, hogy álmai lennének egy jobb világról. Azok pedig, akik közt itt élt csaknem valamennyien ilyenek voltak már. Ez a parasztsors és ebbe bele kell nyugodni, talán ezt adta egyedül örökségül apa a fiának, egyik nemzedék az utána következőnek. A másik világot a katonaságtól hozta magával a fiatal parasztgyerek. Ez az új világ volt. Az ismeretlen, a titokzatos, benne valahol az igazsággal, amelyért érdemes harcolni és amely értelmet ad a munkának. Amelynek még csak a kezdetén tapogatózott, de érzékelte finom paraszti ösztönével, hogy számára csak ez a világ jelentheti az életet. A könyvekből kiléptek a regényalakok, a hősök és szavaltak, szónokoltak, korteskedtek az új világért. Költők átizzott sorai gyúltak ki előtte és valami megfoghatatlan vágy arra ösztökélte, mennie kell, mennie...
A faluban különcnek és „kapa-kasza kerülőnek" nevezték. Az egész falu szájára vette, hogy nem dolgozik, hogy nem néz munka után. Voltak sokan a faluban, akik szemébe mondták neki, hogy munkakerülőnek tartják még akkor is, ha néha-néha vállal is egy kis napszámot. Ez különösen a kocsmában került szóba. Sértő türelemmel hallgatta a korholást, mélyen a lelkéből csodálattal nézte ezt a fajtát, a népét és igazat adott nékik. Mégis arról beszélt, hogy ő nem fogja meg többet se a kaszát, se a kapát, mégis dolgozni fog, méghozzá annyit, amennyit csak tud. Az írás lesz az ő ekéje és felszántja vele ezt a keserű magyar földet, hogy nyíljon benne virág is a népnek.

Senki sem csodálkozhat azon, hogy a faluban „bolondnak" tartották a Sértőék legkisebb gyerekét... Hogyan is értették volna meg Baranyában azt a legényt aki „nem akart dolgozni".

„Van erőm, mint bárki másnak,
Ki kaszál a réten,
Vagy patkányok közt szenet fejt
Lenn a bányamélyben.
Tudok enni, mint a sáska,
Ha van, hogyne tudnék,
Természetes, hogy én akkor
Dolgozni is tudnék.

De amíg mások jól laknak,
Kik nem dolgoznának,
Ne kínáljanak szerszámot
A Sértő Kálmánnak.
Parasztságát kiheverte,
Átlát a világon.
Szegény tücsköt ne tapossák,
Csak hadd muzsikáljon..."

Így írt később, amikor már a város elragadta, amikor a városban is azt hányták a szemére, hogy dologkerülő, nem akar semmiféle munkát végezni, csak írni... írni... A falu és a város nem hitt ebben a parasztgyerekben...
De bízott és hitt magában Sértő Kálmán.

Ezen

a tavaszon, 1932 márciusában indult útnak világot látni, világot ismerni és megkérdeni azoktól, akik „értenek az ilyesmihez, vajon nem hiába koptatta-e a ceruzáját annyi versírásra?" A baranyai faluból az ország Metropolisába indult a huszonkétéves, katonaéveire és verseire módfelett büszke legény. Gyalog indult neki a nagy útnak, a közel négyszáz kilométeres kirándulásnak. Sokat gondolkodott a falujában, hogy miképpen is kezdje el az új életet, mit csináljon, kihez forduljon, kinek mondja el, hogy ő bizony egész életén át most már csak írni és olvasni akar. Nem volt senki, akitől tanácsot kaphatott volna. Ezért húzódozott annyira a nekiindulástól. Annyit már katona korában is mondtak neki, hogy Pestre kellene vinni írásait, és ott megállapítanák, hogy mit ér. Ha jó, ki is adnák könyvben, mint a többi költőkét. Így jutott el aztán ahhoz a gondolathoz, hogy elmegy abba a „fene nagy Pestbe" és leméreti magát az irodalom nagy mérlegén. Ebben az időben sokat olvasta hazahozott könyvei közül. Ady „Új versek" című kötetét. Ebből a könyvből vett ki egy címet és ez volt az egyetlen meghatározott pont nagy útrakelésénél. Az Ady-kötetet a Franklin-társulat adta ki. Tehát – következtetett a „paraszt-költő" – neki ezt a könyvkiadót kell felkeresnie, mert bizonyára itt talál olyan embereket, akik elolvassák és kiadják majd a verseit.
Koratavaszon indult útnak. Minden útravalója – egy darab kenyéren kívül – az a nagy csomó krajcáros irka volt, amiben a verseit gyűjtötte össze, de amely súlyra kitett néhány kilót. Március volt. Az égbolton már szaladgáltak a tavaszi fények, a levegő szagosan hullámzott a rétek felől, csak a dombok hajlatában csillogott még itt-ott néhány visszamaradt hófolt. A bissei legény izmaiba is beleszaladt a tavaszi erő, az ébredés és olyan bizakodóan nézett rá a kövesútra, hogy majd a mellét dobta szét a boldogság.
Hosszú, viszontagságos, kemény út volt ez a Pestre gyaloglás. S különösen merész vállalkozás volt pénz nélkül elindulni. De honnan vett volna pénzt? Otthon alig volt pár fillér, ha petróleumra kellett. Nehéz napokat éltek. De most megváltozik minden, keres ő majd pénzt az írásaival, és hazaküldi az édesanyjának. Csak érjen el Pestig. Az országút vándorát pedig ne féltse senki, gondolta, nem olyan rossz ott a világ, mint ott, ahol sok ember él egykupacban. Az országút egy külön világ, aki azon gyalog halad végig, megismerheti. A suhanó

autókból soha se lehet megismerni az országút lelkét, csak az apostolok lován. Menni, menni, aztán, ha elfárad az ember, leülni az útmenti árokba, puha fűbe, a vakondtúrás közé. Hanyattfekve nézni a kékremeszelt eget és a forró nevetésbe csordult napot...
Hosszú, nyurga lábai alatt szaporán fogytak a kilométerek. Ha jött az est. szállást kért valamelyik paraszthéznál, ahol elmondta mi járatban van. Nem kért, de mindig kapott egy kis élelmet is, néhány fej vöröshagymát, meg nagy karéj kenyeret. Ha szalonnát is adtak, övé volt a világ. Hálálkodott a fajtájabelieknek, hogy majd egyszer visszaadja nekik jóságukat, de a parasztok csak hümmögtek, keveset hittek neki, bizalmatlanok voltak hozzá. De adtak neki, hiszen éhes ember volt. Szállást csak akkor kért, ha rosszra fordult az idő. Márciusban pedig ez elég gyakori, nem mindig lehet a szalmakazal tövében átaludni az éjszakát. Az országúton összeakadt sorstársakkal, csavargó legényekkel, koldusokkal, vándorcirkuszosokkal, köszörűssel, drótostóttal, tollas zsidóval, cigányokkal. Tarka világ hullámzásában igyekezett előre. Néha kakastollas csendőrök társaságában rótta az országutat, megbarátkozott a „roppant szigorú, de igazságos" emberekkel. Egyik csendőrőrsön megvendégelték a „költő urat" és verseket olvastattak fel vele. Ebéd után derült ki, hogy az egyik tiszthelyettes maga is titkos versíró és ő harcolta ki a többieknél a meghívást. A tiszthelyettes is felolvasta a verseit, illetőleg nem is úgy olvasta, hanem a szoba végébe állt, az ablak elé, és onnan szavalta szerelmi sóhajtozásait egy elérhetetlen leány után. A csavargó költő jóllakottan ült az asztal mellett, egy-egy vers végén nagyot ivott a többiekkel és bármennyire akart figyelni a rímgyártó csendőrlegényre, a színésznő jutott az eszébe, meg a kis Juliska. Eszébe jutott a pécsi színház, a színésznőhöz írt versek s az, hogy ő még a katonaéveit szolgálta akkor, amikor a színésznő már Kassára, onnan pedig Pestre került. Most azonban ő is Pestre megy. Talán egészen egyformán, mind a két nővel szemben azt érezte, hogy most megmutatja kicsoda ő. Megmutatja az egész világnak, hogy nem olyan „jelentéktelen kukac", mint amilyennek gondolják. Kifordítja sarkából a világot és hadd bámuljon rá a színésznő, meg a vallásosfejű állomásfőnök. A színésznővel, ha találkozik Pesten, elfordítja a fejét és észre sem veszi. Az állomásfőnöknek örökre a kis falusi bakterházban kell majd élnie, mert eljár az érdekében. Megbosszulja, hogy nem adta neki a leányát. Az egyetlen, akihez jó és kedves lesz, az a kis Juliska. Ez a hosszúhajú. csillagszemű leány szerette és meg is ígérte neki, hogy a felesége lesz. Csak legyen sok pénze, autóval megy el érte, nem szól az apjának-anyjának, a keményszívű pünkösdistáknak, hanem éjszaka elrabolja a Juliskát és soha vissza nem adja. Olyan boldogok lesznek, mint a búgó gerlék a baranyai erdőkben...
A csendőrtiszthelyettes ezalatt szavalt kifogyhatatlanul.
Vasárnap délután volt. Bolondos márciusi délután. Hamuszürkére borult az ég. hideg szél kerekedett és havas zúzmara hullt. Vidáman borozgattak a csendőrök, éljeneztek a maguk költőjének és közben megdöbbentek azon, hogy az országúton felszedett „költő úrnak" nincsenek elismerő szavai. A legjobban természetesen a szerző, a költőtárs csodálkozott. Amikor már az utolsó verset is elszavalta, Sértőhöz fordult, hogy mi a véleménye, mekkora költő az, aki így tud írni? A tiszthelyettes szavaiban ott éktelenkedett a szerelemtől elvakult ember nagy büszkesége és önbizalma. Titokban talán arra is gondolt, hogy a „költő úr" a versek gyönyörűségén annyira meglepődött, hogy szólni se tud. Ez volt Sértő szerencséje, máskülönben már repült volna a csendőrőrsről.
— Csuda versek ezek... — nyögte ki a parasztgyerek. Utána aztán már beszéltek helyette a tiszthelyettes társai. Mondták, hogy ilyen költő nincs több a világon. Van olyan hét, hogy két verset is megír és egyetlen könyvbe se néz bele, ez pedig csak nagy szó, nem? Ittak nagyokat és ünnepelték a költőket.
Késő délután került ki az országútra Sértő Kálmán. Hideg volt. Csípte bőrét a szél, mintha gombostűvel szurkálták volna. Nagy léptekkel igyekezett a következő falu felé, hogy elérje, amíg beesteledik. Az úton alkalma nyílott a gondolkodásra bőven. Nem tudta felfogni, hogy írhat verseket egy csendőr, akitől úgy félnek a faluban, mint a tűztől? És hogyan történhet meg egy csendőrrel, aki pedig nagy úr, hogy nem kapja meg feleségül azt, akit szeret? Bezzeg, ha ő csendőruniformisban járult volna az állomásfőnök úr elé és úgy kérte volna meg a kis Juliska kezét, szó nélkül adták volna néki.
Elérte már majdnem a falut, amikor mögötte szekerek zörögtek. Mentek vásárra a városba. Helyet kért az egyiken és ezen az éjszakán inkább nem aludt, csakhogy hamarabb érhessen Pestre. Ült a kocsin olyan ember is, aki már volt a „ménkű

nagy városban" és az mesélte az úton, hogy „suvickolják még az utcát is és olyan világos van este, hogy azok a fene nagy urak észre se veszik mikor virrad igazából. Annyi a nép az utcán mindig, hogy dühös lesz az ember gyereke, mert azok tán sose dolgoznak. Igaz. hogy mindenki szalad, annyira-hogy majd elgázolják egymást. Még éjszaka is annyi ember van az utcán, mint faluhelyen, ha tűz van.
Végül is, ötnapos hosszú fárasztó út után beérkezett Budapestre a baranyai legény. Székesfehérvárról egy zöldséges-autó hozta be a városba, mert segített felrakódni. Kora hajnalban már Pesten voltak. Zúgott a feje, ugrált a szeme, amikor egyedül maradt a nagy házak tövében. Hóna alatt szorongatta a verseket és szinte lépésenként vette elő az Ady-könyvet, hogy el ne felejtse, kit is keres. Megállította az embereket az utcán, de nagyon hosszan magyarázott nekik, nem hallgatták végig. Nem volt más hátra, mint a rendőrhöz fordulni. Ekkor eszébe jutott a csendőr. Még kisül, hogy a rendőr is verset ír és elviszi magával, hogy felolvashasson neki. Végül is nekibátorodott. Megkérdezte a rendőrt, hogy hol találhatná meg azt a bizonyos „Franklin urat" vagy micsodát, ahol az ilyen könyveket nyomják? A rendőr elé tartotta a könyvet és lázasan magyarázott. Így jutott el a könyvkiadóvállalat irodájába, ahol „idegenforgalmi látványosságnak" vették. Jó hangulatban találta a tisztviselőket. Hamarosan az igazgató titkára elé kerülhetett, aki csodálkozva mérte végig a furcsa szándékú parasztgyereket, aki felgyalogolt Pestre, hogy kinyomassa verseit. Erdélyi Istvánnak hívták a titkárt. Amikor a füzetekbe belenézett, azonnal megállapította, hogy a poétát nem szabad üres szavakkal útnak engedni. Közölte vele, hogy másnap jöjjön fel, addigra hozzáértő emberek is megnézik a verseket s majd csinálnak valamit.
A fiatal költő csalódottan hagyta el a könyvkiadó vállalatot. Másképpen képzelte el ezt a látogatást. Úgy gondolta, hogy kapva-kapnak a verseskönyv kiadásán és azonnal temérdek pénz hull feléje. De elég volt ez a néhány biztató szó is arra, hogy ne hagyja abba, amit megkezdett Másnap újra megjelent a Franklin Társulatnál.. Erdélyi István lelkesedéssel fogadta és elmondta, hogy Schöpflin Aladár és Illyés Gyula kezében vannak már a füzetek. Néhányat visszatartott azzal, hogy Sértő maga vigye el Ignotus Pálhoz. Kapott néhány pengőt és elindult az „Esti Kurír" szerkesztőségébe. Ignotus figyelmesen elolvasott néhány verset, aztán füléhez emelte a telefonkagylót Hatvani Lajosnak telefonált. Jelezte az irodalombarát bárónak, hogy felküld hozzá egy nagyon érdekes és tehetséges fiatalembert. Sértő elindult báró Hatvanihoz az Istenhegyi-úti villába. Zúgott a feje, szédült a főúri környezetben és ügyetlenül állított be a báróhoz. Még rajta volt az út pora, még sárga karikák táncoltak előtte a nagyváros vad forgalmától. Nem is beszélt sokat, átadta a füzeteket és beleesett egy hatalmas plüss fotőjbe. Ő maga erről az első látogatásról így emlékezett meg:
„A báró úr félrevonult egy külön szobába a füzeteimmel. Engem magamra hagyott a hallban. Itt vettem észre, hogy a bakancsaim még milyen porosak. A szőnyegre is lerázódott a por. Nagy óvatossággal lehajoltam, hogy a tenyeremmel elkenjem a port a szőnyeg szőrének segítségével... Aztán újra leültem és a térdeim közé szorítottam a vándorbotomat. A nappal égve felejtett villanycsillárok ragyogó fényt szórtak az arcomra. Csaknem vakultam. Nagy képek tündököltek a falakon és a nagy úr roppant nagy magánkönyvtára cifrálkodott körülöttem a különböző kötésű könyvekkel. Csupa finom dolgokat láttam. Felmérni sem tudtam őket. Ülve is szédültem. Ez már fáintosabb rezidencia volt még a pécsi bankigazgató úr lakásánál is. Egy kis asztalkán, ami nem. volt nagyobb, mint egy gomba, cigarettát pillantottak meg a szemeim. Volt legalább öt marokra való egy dobozban. Elcsúszott volna már a füst. Kívántam a cigarettát. Eszembe jutott, hogy „el kéne tenni" egypár darabot az útra... Mert kilátástalannak hittem, hogy Pesten maradhassak...
— Meg kell mérni visszafelé is az országutat — gondoltam magamban.
— De a cigarettához még sem mertem közeledni. Eszembe jutott a becsületesség, meg ehhez hasonló dolgok. Meg a szegény édesanyám is arra kért, zokogó búcsúcsókok között, hogy vigyázzak magamra. És ne nyúljak senkinek a holmijához, inkább kérjek. Ez pedig nálam nem megy. Az én hitem szerint a lopáshoz kevesebb szégyen kell, mint a kéréshez. De mivel idáig még nem loptam, hát most sem nyúltam a báró úr cigarettáihoz."
Szorongó érzések vették hatalmába a költőt ebben a gazdag lakásban. Hogyne csodálkozott volna a bissei parasztgyerek ennyi sok földi jó és szép láttán, amikor otthon csak a paraszti sors szegénységét és nyomorúságát láthatta. Szinte reszkető félelem fogta el, úgy érezte, hogy megcsalták, kelepcébe küldték,

amikor erre a helyre irányították. Ösztönös paraszti eszével félt az úri dolgoktól, félt az úri környezettől és legjobban félt ettől a szűkszavú „roppant nagy úrnak" képzelt embertől, aki a versek elolvasása után telefonon hívott fel valakit és „olyan nyelven" beszélt előtte, amit nem értett. Később, amikor egyszer Illyés Gyulánál Járt, úgy beszélt Hatvani Lajosról, mint egy „nagy magyar úrról, aki még odahaza is vitézkötéses kabátban jár." A báró selyemsujtásos házikabátját nézte „igazi magyar öltözetnek" az, elfogódott falusi legény. Ekkor látott életében először ilyesmit
— Miért kellett egy bárónoz jönnöm, akinek biztosan barátja még a Bethlen István gróf is! rögzítette le később az első látogatás szorongó érzéseit és gondolatait. - Egy szavába kerül és még börtönbe csukhatnak csavargásért! Jaj, miért is adtam oda a verseimet, hiszen olyan versek is vannak benne, amiktől egy bárónak kifordul a gyomra A grófok, bárók pusztáin élő béresek rettentő sorsa van a füzetben megírva, mi lesz velem, mi lesz velem?
Hatvani Lajos visszajött hozzá és megveregette a vállát.
— Derék dolog, mester, amit írt... csak ne lopott volna...
Sértő elvörösödött. A cigarettalopásra gondolt, amit azonban nem követett el. Nem tudta mire vélni a dolgot. A báró azonban folytatta. Arról beszélt neki, hogy le kell vetkőznie az Ady hatásokat és a sok mesterkéltséget. Legokosabban teszi, ha mindig csak a falujáról ír, őszintén és egyszerűen.
— Van-e lakása? — kérdezte a báró.
— Nincs.
— Akkor egyelőre itt lakik majd, amíg találunk valami hajlékot magának. — aztán a zsebébe nyúlt a báró, harminc pengőt nyomott a költő markába és egy csomó cigarettát dugott a zsebébe.
Sértő majd kicsattant a boldogságtól és különösen akkor szeretett volna nagyot kurjantani örömében, amikor a báró az inassal a konyhába küldte, hogy adjanak néki valami harapnivalót.

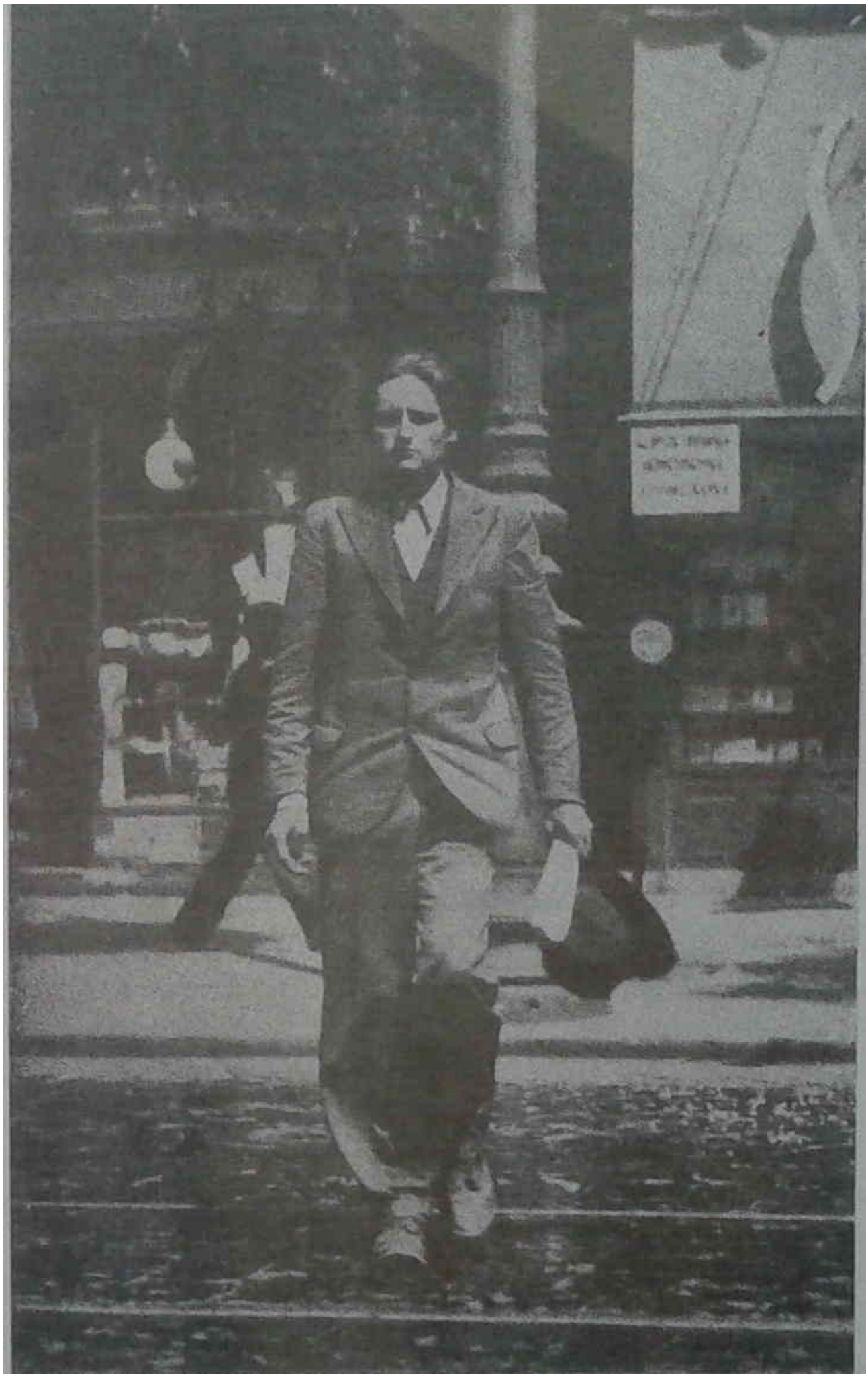

Sértő Kámán a Nagykörúton 1933-ban

Sértő versei, a krajcáros füzetek ekkor mar kézről-kézre jártak irodalmi és újságírói körökben. Egy hétig lakott Hatvani Lajos villájában, mígnem egy alkalommal nagy vacsorát adott a báró, amelyen többek között megjelent Bajcsy-Zsilinszky Endre, a „Szabadság" című hetilap főszerkesztője is. Zsilinszky felajánlotta Sértőnek a szerkesztőség egyik kis szobáját, jó lesz lakásnak, költözzön oda. A költő örült ennek az ajánlatnak, mert bármennyire is szép volt a főúri életmód a bárónál, nem neki találták ki az ilyesmit. Eddig is egészen keveset tartózkodott az Istenhegyi-úti villában, csak aludni járt haza: „Volt egy lampionos csárda az Istenhegyi-út alatt. Ott iszogattam. £s pocsékul rossz verseket írtam. Mázsás súllyal nehezedett rám az új élet fényének nyomása. Nem tudtam írni. De haza sem akartam menni..

A városbazuhanás nagy reakciója viharzott a költő lelkében: „Sötét félelmek kavarogtak az agyamban. Úgy éreztem, hogy nemsokára üt a végórám és elpusztulok az irdatlan fényességben."

Azon a vacsorán, amikor Sértő költözködését megtárgyalták, jelen volt Földesi Gyula, Féja Géza, Hevesi Andor és Ignotus Pál. A nagy terített asztalnál csak a fiatal parasztfiúról esett szó. Sértő félszegen forgolódott a számára előkelő környezetben és alig várta, hogy bebújhasson egy kis odúba, ahol egyedül lehet, ahol nem adnak neki tanácsot arra, hogy a villát a balkézbe, a kést pedig a jobbkézbe kell venni. Néhány nap múlva már a „Szabadság" Baross-utcai szerkesztőségében rendezte be új lakását. Színes képeket ragasztott a falra és összehordott magának mindenféle újságokat, folyóiratokat.

„Nappal verseket írtam. Esténként a Nemzeti Radikális Pártba mentem, sok fiatal úriember gyűlt itt össze. „Márciusi Fiataloknak" nevezték magukat. Minden este beszédet tartottak, én is kitakargattam néha a parasztság sebeit. Még a könnyeim is omlottak. A fiataloktól annyi sületlenséget hallottam,
hogy zörgött a fejem motorja. Ösztönömmel megéreztem, hogy alig akad egypár igaz szónok közöttük. Ezek legtöbbje csak a maga hangját szerette hallgatni. Utána tapsot várt.

A "Márciusi Fiatalok" körében egy alkalommal Sértő is beszédet mondott s ekkor különösen magára vonta a politikai vezetők figyelmét.

Július végén Hatvani Lajos elhatározta, hogy most már nyilvánosságra hozza a költőt. Egy napon, amikor Sértő friss versekkel kereste fel, beültette az autójába és elindultak a „Társadalmunk" szerkesztőségébe. Hatvani Lajosnak már a zsebében volt a megírt cikk, amikor beállított a költővel Klár Zoltánhoz. A hetilap szerkesztője megígérte a bárónak, hogy „elindítja a költőt".

Nem sokkal a „Társadalmunkénál tett látogatás után, Sértő vidékre került. Zsilinszkyék képviselőjelöltet állítottak a kisvárdai kerületben és a korteskedésre magukkal vitték a fiatal költőt is.

(A költőt felfedező baloldal, amikor Sértő Kálmán a szélsőjobboldalra állt, talán a legnagyobb „bűnéül" a zsidóság ellen megindított nagy harcát rótta fel, holott ebben az ízig-vérig magyar parasztfiúban kezdettől fogva ott szunnyadt az ösztönös és szükségképpen feltörő antiszemitizmus. 1932 júliusáról, a kisvárdai választásról, még a baloldalon is ilyeneket írt:)

A járási székhelyen, Kisvárdán talán öt keresztény sem lakott, csupán szakállas zsidók voltak a mezővárosban. Olyanok, mint amilyeneket a Nagy Imre „Az Újság" című lapjában láttam Pesten.

Két hétig jártam a határt a benzinbatáron. A parasztok között éltem. Az én véreim között. Dolgoztak a mezőn. Szenteltvíz csörgedezett a bőrükből. Verejtékkel itatták a földet... Láttukra nagy bánat és elhatározás nehezedett a lelkemre. Ezekről fogok verseket írni. Levetem magamról a rám fekvő „Ady Bandit" és beléharsogom a világba az ötmillió paraszt szenvedő életét. Rettenetes keserűség fogott el a fajtám láttára ..."

(Mennyire erősen feltörő érzelmek húzódtak meg ezekben a sorokban, mennyire érthető, hogy néhány év múlva ez a tisztalelkű költő megundorodott, megcsömörlött azoktól, akik felfedezték ugyan, de olyan útra irányították, amely tele volt a liberális zsidó Budapest színes és hazug művirágaival.)

Még Kisvárdán volt a kortesúton, amikor a „Társadalmunkében napvilágot látott a Hatvani Lajos által megírt felfedező cikk. A kis mezőváros egyik trafikjában vásárolta meg az újságot és amikor meglátta a róla szóló, csaknem egész oldalas, cikket, lobogtatva vitte, mutogatta, dicsekedett mindenkinek. Közben Budapesten megindult a vita Sértő Kálmánról. Hatvani Lajos az alábbi címmel írta meg

cikkét:
„Felfedeztünk egy új magyar költőt. A költő, aki munkát keres." A cikkel egyidejűleg három vers is megjelent. Különös, hogy, amíg a cikk szövegében mindenütt Sértő Kálmánról volt szó, addig a két vers felett a következő vastagbetűs cím állott:
Sértő Sándor verseiből." (Szemfüles korrektora volt a lapnak! Szerző.)
A három vers a következő volt: „Falusi pillanat", „Búzafejtépőkhöz", „Jönnek a tehenek". Ez a Falusi pillanat című vers, amelynek nyomán később megjelenő könyve is ezt a címet kapta, sok vitára adott alkalmat:

»Gazda emeli fel a konyhaküszöbön
Barna bütyökbimbós, vöröslángú kezét,
Aztán megvakarja, csak amott fültövön,
Minden kerekével gondolkodó fejét,
Lepényszagot érez.

Hajló menyecske kezében lapátnyél
S kiveszi a pettyes túrós-kapros lángost,
Tejföl-esőt hullat rá a liba tolla,
Nevetnek egy színes, boldog szivárványost:
Aztán törik."

Hatvani Lajos a cikkében aztán így irt Sértő Kálmánról:
„A füzetek nem hagytak békén, pedig javarészt kiadhatatlan versek, mondjuk ki kereken klapanciák s ami különösen szemet-fület bántó, Ady utánzó klapanciák. Mégis minduntalan kicsillan a fogyatékos strófákból egy-egy eredeti szó, egy-egy jelző, melyben színek szivárványlanak, egy-egy sor, amiből látomásos erő buzog föl:

„Jönnek a tehenek este haza
S lassan rakódik úton a pata
Szoros tolongás mozgatja őket
S rázzák a duzzadt, dús emlőket."

Nincs az a tudós költő, aki fölvehetné a versenyt Sértő költői ügyefogyottságának érzékletességével, mely a hazatérő tehéncsorda mozgásának és hangjának képét a szem- és dobhártya benyomásainak frissességében menti bele ez esetlen bűbájú
sorokba. Néha egy-egy egész kis dal kerekedik ceruzája alatt, minden hatástól mentesen, — van pátosza, de humora is!
Ennek a fiúnak nem szabad elveszni, módot kell nyújtani, hogy kiképezze magát s önmagára leljen."

A fiatal

parasztgyerek megittasult lélekkel járta Kisvárda kocsmáit, lelke repesett a boldogságtól, hogy íme mégis csak meglátták benne a költőt. Ami: kor újra visszajött a fővárosba, kereste az érintkezést azokkal, akik eddig is segítették és reményeket fűztek hozzá. Gyakran ment el Hatvani Lajoshoz, Ignotushoz, sőt egy alkalommal Féja Gézát azzal kereste fel, hogy dolgozni akar, szerezzen neki munkát. Féja Géza a MAVART-hoz ajánlotta be a munkát kereső költőt és néhány nap múlva már a Nyugati-pályaudvaron munkába állt, ami ebben az időben — hiszen rengeteg volt a munkanélküli — szinte csoda volt. A költőnek azonban a csomaghordás és a „trógerolás" nem nagyon ízlett. Mindössze három napig dolgozott itt. Egyik reggel elhatározta, hogy nem folytatja tovább ezt a munkát. Ekkor már a Városmajorban lakott egy villában, Halápy János festőművésznél.
A „paraszt-költő" felfedezése a legjobb és alkalmasabb időben történt, állapították meg a pesti „irodalmi körök." A falut kutató divatnak, a népieskedés nagy lázának idején. A sajtót uraló „hatalmasságok" keblükre ölelték a parasztfiút és „nagy embert csináltak belőle". Jöttek a Sértő verse* szakadatlanul és készült nyomda alá már első könyve, amit Schöpflin és Hatvani

állított össze. A „Szabadság" című lapban biztató sorokkal látta el a szerkesztő a leadott Sértő verseket. Hatvani báró egy alkalommal közölte Sértővel, hogy nála járt B. Lili színésznő, akihez annak idején verseket írt Pécsett. A színésznő is fel akarja fedezni és ezért a „Színházi Élet"-ben írnak majd róla cikket. Azonnal menjen el a fényképészhez, csinálnak róla felvételt. Sértőt magával rántotta a körülötte hullámzó lelkesedés, rohant a Váci-utcai fényképész műtermébe és ekkor készült róla a „Színházi Élet"-ben is megjelent, jól sikerült fényképe. A cikk után szinte országos visszhangja támadt a költő egészen újszerű és egyéni verseinek. Egyed Zoltán szintén pártfogásába vette a költőt, annyira, hogy Sértő Kálmán csaknem mindennapos vendége volt Lánchíd-utcai lakásának. A „Népszava", az „Est",a „Pesti Napló" és más lapok, folyóiratok szinte versenyt futottak abban, hogy Sértő verseket közöljenek.
Az ősz végére azonban Sértő belefáradt a nagy kezdeti rohanásba. Egészen elbódult a nagyváros zajától és fényétől. Érezte, hogy haza kell mennie, pihenni kicsit, mert sok volt ennyi minden egyszerű, falusi lelkének. A nagyváros zivataros szépsége és forgataga ólomsúllyal nehezedett rá. De fellobbant lekében a Pécsen kigyúlt régi szerelem tüze is, B. Lili színésznő iránt. Halápy János nem győzte vigasztalni és nyugtatni a költőt, az újra szerelemre lobbant parasztfiút, aki — pénze most már mindig volt bőven — járta a korcsmákat rendületlenül, ivott, felejtette bánatát és nagy egyedüllétét. Mert egyedül volt. Megtudta azt is. hogy Juliska férjhez ment. Rászakadt a bánat.

„Juliskát nem nekem rendelték,
Más vállához hajtott fejet
A csókot később kell kívánni.
De először a kenyeret"

„Most már el tudnám Juliskát tartani, de lehetetlen, mert a másé. Egyetlen otthonom van, a kocsma. Ott leülök a pohár mellé, eszembe jut egy emlék, falusi temető, ahol szeptember végén csókot kaptam egy tüneménytől. Nézem a pesti kocsma cigarettafüsttől viharvert falait. Egy pontra nézek. Egy emléket látok, egy temetőt az őszben, egy tündért és egy bakát, aki később az Úristent elveszítette a férjhez ment lányban. És a kocsmafalat nézve sírni is szoktam néha. Nem tagadom. Mert ilyen az élet..."
Mindenről gondoskodtak jóakarói és városi barátai, de arról elfelejtkeztek, hogy ez a hirtelen világ- és környezetváltozás milyen borzalmas tragédiát idézhet elő egy falusi fiatalember lelkében. Mert hiába volt a pénz, hiába volt a kávéház, a mulató, a színház, a fényes estélyek sorozata, Sértő Kálmán, ha kihunytak a fények, egyedül maradt, társtalan ebben a nagy kőrengetegben. Nem volt senki, akihez igazán őszinte lehetett volna, akinek elmondhatta volna mennyire nehezen találja meg helyét a rászakadt fényességben. Hogy is szólhatott volna erről? Hiszen körülrajongták, mutogatták, vonultatták, mint ahogy egy „csodagyereket" szokás. Nem állt oda hozzá senki sem atyai szigorúsággal, vagy férfias, baráti komolysággal. Éppen az ellenkezőjét csinálták. Módot adtak neki arra, hogy zuhanjon-szédüljön, égjen a főváros gyönyörének zuhatagában, segítséget adtak néki ahhoz, hogy testével-lelkével habzsolhassa a nagyváros minden mérgét...
Karácsonyra már annyira elfáradt, hogy elhatározta, most már megmásíthatatlanul: hazamegy! Felült a vonatra és csillogó fehér mezőkön vitte haza, a hóba borult Baranyába, lázas, anyai simogatást vágyó szívét. Nagy volt a boldogság otthon a Sértő-házban. Megjött az elveszettnek hitt gyermek, akiről kilenc hónapon át alig hallottak valamit, még egy lapot sem küldött aggódó szüleinek. Az újságban látták itt-ott felbukkanni a nevét és egy alkalommal Erdélyi József, a költő, aki ekkor már jól ismerte Sértő Kálmánt, írta meg haza Bissére, hogy: „ne aggódjanak gyerekük után, jó helyen van, egy bárónál van". Sértő pénzzel érkezett haza, hiszen mielőtt elindult volna, végigjárta azokat a helyeket, ahonnan honoráriumot remélt. A könyvére is kapott némi előleget, bár a „Falusi pillanat" egész honoráriuma mindössze száz pengőre rúgott. Életének egyik legboldogabb perce volt, amikor a hetvenéves, apró, kis parasztasszonykának annyi pénzt nyomott a markába, hogy „hat mázsa búzát lehetett volna belőle venni". Csupa izgalom volt a falu, amikor megérkezett s napokon át nem tett mást, mint mesélt az új világról, a pesti életről. Közben elkészült a Genius kiadásában a „Falusi pillanat" című verseskötete. Még mielőtt elutazott Budapestről, kérte Hatvani bárót, hogy küldjenek utána a könyvből. Egy napon aztán megérkezett a csomag és érkezett pénz is. A báró küldte neki. Néhány nap

múlva jelentkeztek a különböző lapok is, küldték a honoráriumot a leközölt versekért. A Sértő-kúrián büszkén néztek fel „az úri foglalkozást végző" huszonhároméves gyerekre. Tellett
most már bőven húsra, zsírra és petróleumra, mert a szegénységnek és a nyomorúságnak ezen a kis őrhelyén nagy szeme volt a papírpénznek. Mialatt „Falusi pillanat" kötetéről Pesten hevesen vitatkoztak, addig Sértő Kálmán szorongó érzéssel, de nagy büszkeséggel elvitte első kötetének első tiszteletpéldányát a község legnagyobb urához, a falu legtanultabb emberéhez: a jegyzőhöz! Éppen jókor jött. A jegyző megölelte, hogy ropogtak belé a csontjai és közölte vele: a körjegyző telefonált néki, hogy menjen be hozzá, vigyen magával verseket is, mert az alispán őt is szerepeltetni kívánja egy irodalmi est keretében Pécsett. Így jutott első és komoly nyilvános szerepléshez a baranyai költő Harsányi Zsolt, Surányi Miklós és Sásdi Sándor társaságában. Az irodalmi estre elvitte öreg édesanyját is, akit szereplése után megrohamoztak, dicsérték a fiát. Boldog volt az anya, de még boldogabb a fia.
— Azt hittem mindig — mondotta egyszer, évek múltán — hogy az ember szíve csak a fájdalomtól repedhet meg, pedig akkor Pécsen olyan boldog voltam, de olyan, hogy azt hittem egyszerre belehasad a szívem. És talán ugyan ilyen boldog volt öreg édesanyám is. Az anyám sírt, zokogott, mert a nagyurak közrefogták és szorongatták a kezét...
Felejthetetlen emléke maradt Sértő Kálmánnak ez a pécsi ünnep, amit őszintén és hálásan köszönt meg Fischer Béla alispánnak, mert hiszen neki köszönhette.
Aztán következtek újra az egyszerű szürke falusi napok, lustán, csendesen, esemény nélkül. Elmaradtak már a Hatvani bárótól érkező levelek és pénzküldemények, nem érkezett pénz a szerkesztőségektől sem, és Sértőéknél, a kis szőlőhegyi viskóban újra nagy úr lett a szegénység. Éjszakánként nem égethette már a petróleumlámpát, hogy rímeket írjon, mert, ha nem is szóltak néki a pazarlásért, nyugtalanul fészkelődtek és sóhajtoztak a világosságra fel-felébredő szülők...

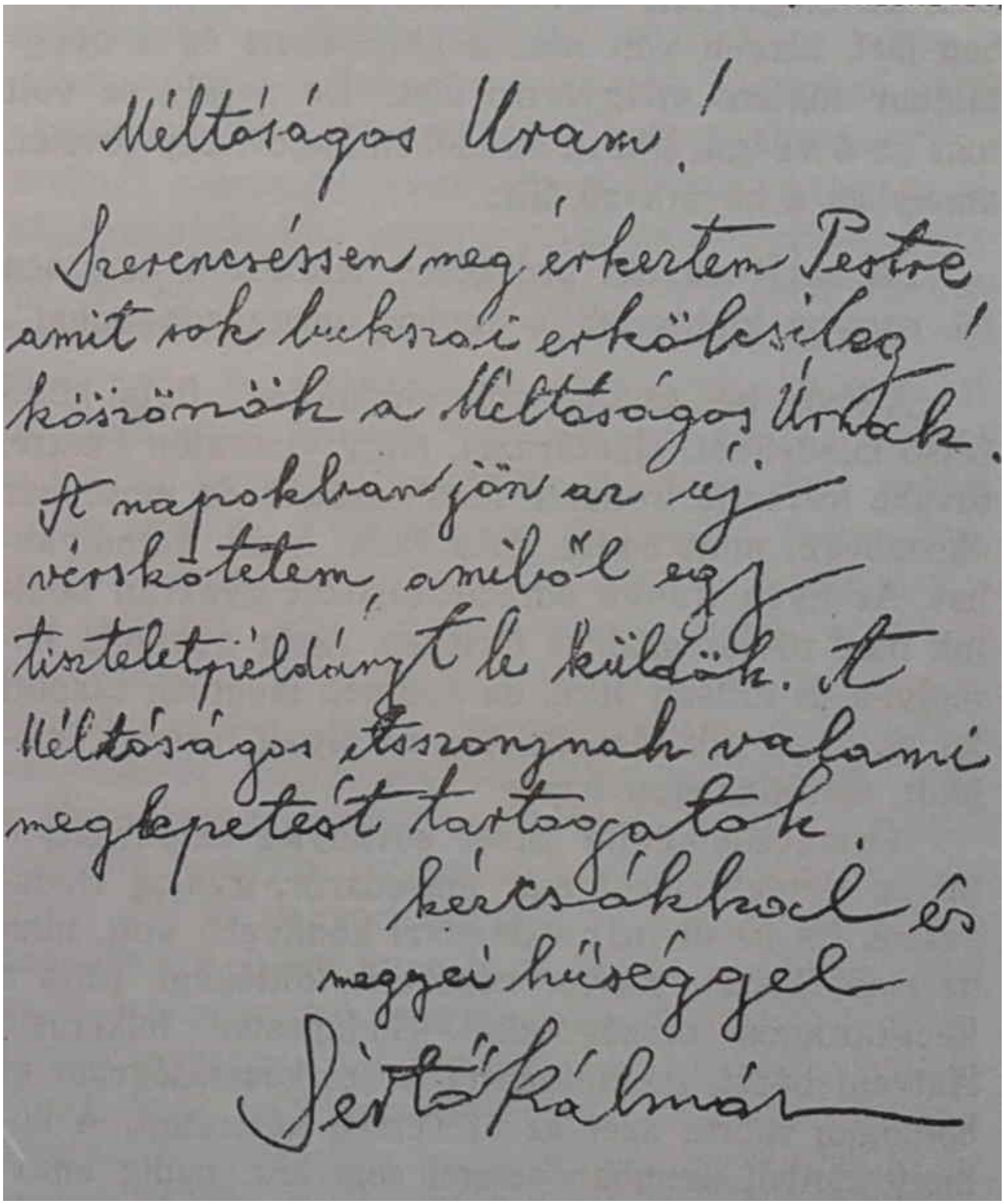

Méltóságos Uram!

Szerencséssen meg érkeztem Pestre, amit sok bukszai erkölcsileg! köszönök a Méltóságos Úrnak. A napokban jön az új vérskötetem, amiből egy tiszteletpéldányt le küldök. A Méltóságos Asszonynak valami meglepetést tartogatok.

kézcsókkal és meggyei hűséggel

Sértőkálmán

A faluban is „pletykálkodtak" már arról, hogy „a nagy költő" nem kapja már a pénzesutalványokat. Mégse lát munkához, hogy keresetével legalább a maga betevő falatját megszerezze. Mesélte, hogy mennyit küzdött önmagával ebben az időben, mert ha arra gondolt, hogy ismét visszamegy a nagyvárosba, hamarosan kifárad és újból visszatérhet falujába megtörten. Mert Pesten mégis csak idegenben járt, idegen volt néki a környezete és a nyugtalanul lüktető világvárosi élet. De a falu se volt már az ő világa. Ebben az időben kapott egy levelet, amelyben a következő állt:
„A saját anyagi érdekében feltétlenül keressen fel, nagyon fontos költői ügyben, meggazdagodhat".
A levél, bár gyanús volt, eldöntötte a fiatal költő belső küzdelmét, elhatározta, hogy visszajön Pestre, tovább folytatja irodalmi munkásságát, de

most már okosabban, mint eddig. Más életet kezd, komolyabbat Az ilyen irányú elhatározásokat gyakran találjuk meg rövidreszabott életében. Amíg gondolta komolyan és erősen hitte, de amilyen lángolón csapott fel az ilyen elhatározás, ugyan olyan hirtelen lelohadt, elerőtlenedett benne.
összecsomagolta ismét sovánka betyárbatyuját és elindult, most már másodszor, gyalog Budapestre. Ez az út már valamivel könnyebb volt mint az első, hiszen neves, népszerű költőként rótta a kacskaringós országutakat. Budapesten felkereste Hatvani bárót, meglátogatta a szerkesztőségeket és boldogan szórta szét az új versek kéziratait. A komoly életből azonban semmi sem lett, pedig annyi pénzt keresett, hogy néha már ettől szédült meg és szórta azt is két kézzel. Ha bement egy-egy kocsmába, kiadta az utasítást; aki pedig utána jön be a kocsmába, mindenre a vendége: ő fizet! A notórius csavargó alkoholisták már jól ismerték azokat a helyeket, ahova járni szokott, És így — mint az éjszakai lepkék a fény körül — csoportosan keringtek dús lakomákat és orgiákat nyújtó udvarában. A leglátogatottabb vendéglőktől a leggyanúsabb kiskocsmáig mindenütt ismerték már a bőkezű „parasztköltőt". Bármennyire is különösen hangzik, ebben az időben volt egy társasága, amelyben különösképpen jól érezte magát. Szegény, furcsa, ágrólszakadt művészek, vagy félbemaradt karrierek, elkönnyelműsködött egzisztenciák és borszerető sorstársak gyűltek egybe a „Kis bohém"-hez címzett vendéglőben a Döbrentei téren. A „Kis bohém" tulajdonosa is rendelkezett mindazon kellékekkel, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy megértse a bohém emberek mentalitását. Kimondott bohém tanya volt ez a kiskocsma olyannyira, hogy rövidesen tönkre is tették a vidám adósok. Szinte második otthona volt ez a kocsma ennek a furcsa együttesnek. Itt ismerkedett meg Sértő Kálmán Pataki Ferenccel is, a festőművésszel, aki művészpályájának legnyomorúságosabb idejét élte. Volt a társaságban azonban hordár, sőt báró is. A báró azonban amolyan lecsúszott bárófféle lehetett, szegény volt és nagyon szerette az italt. Sértő felette csodálkozott, hogy ilyen báró is van a világon. Már az első alkalommal nagyon megbarátkozott az intelligens emberrel, aki bizony mestere volt a hegedűnek is és ha jókedvében elvette a cigánytól, úgy játszott a szárazfán, hogy a kocsma vendégeinek leesett az álla. Báró C. K. világot látott ember volt. Angliában született. Büszkén mutogatta külföldi újságok, különösen pedig amerikai lapok cikkeit, amelyekben róla írtak, mint hegedűművészről. A báró is megkedvelte a költőt. Sokat köszönhet neki Sértő, mert oktatta, tanítgatta és sok mindenről felvilágosította. A báró egyébként is professzori tisztséget vállalt ebben a társaságban és tanítványainak tekintette a körülötte felsorakozott fiatalokat. Volt a társaságban egy Pilissy nevű őrnagy is, akt már ekkor nemzetiszocialista eszmékkel traktálta környezetét. A várban lakott, az Úri utcában és nagyon sokszor előfordult, hogy éjfél tájban az „őrnagy úr" felpakolta taxira a társaságot és mentek feketézni a lakására. Ez az ízig-vérig magyar katona, az egyenruhája alatt lelkes művész-pártoló szívet hordott és nagyon sokszor anyagilag is bőkezűen támogatta, akiben tehetséget látott Érdekes alakja volt a társaságnak egy T. K. nevű ember, aki „Ady barátjának" mondotta magát és sokszor órákig mesélt „igaz történeteket" a költőről. Sértő Kálmán ebben az időben ismerkedett meg azzal a bizonyos és annyiszor megénekelt „nagyon termetes szakácsnéval", akit szintén Gizinek hívtak. Ez a szakácsné előkelő úri családnál volt alkalmazásban a Várban és éjszakánként nagyon sokszor megvendégelte mindenféle enni- és innivaló jóval. Dicsekedett is a fiatal költő a hatalmas szakácsné barátságával és azzal, hogy senki sem tud olyan töltöttkáposztát főzni, mint ő. A „Kis bohém"-ben számtalanszor ugrott fel az asztaltól Sértő, hogy megy a „legterebélyesebb" szeretőjéhez és nekik is hoz kóstolót a „tündéri illatú töltöttkáposztából". A kiéhezett társaságnak vásott a foga az ínycsiklandó jó magyar ételre, de egyetlen egyszer sem fordult elő, hogy az ígéret meg is valósult volna. Sőt egy alkalommal, amikor már nagyon sarokba szorították, azzal jött vissza a Várból, hogy megbotlott a lépcsőn és a finom töltöttkáposzta ott fekszik a Várhegy oldalában.
Ebből az időből származó néhány rajzot is megszereztem, Pataki Ferenc festőművész vázlatkönyvéből. Pataki Ferenc Sértőről is készített egy portrét a „Kis bohém"-ben.
A Sértő vita közben tetőfokára hágott, hiszen a „Falusi pillanat" forradalmasította az irodalmi köröket. Támadták és dicsérték csaknem egyenlő erővel. A legnagyobb támadás, ami sokszor elkeserítette Sértőt, a „Nyugaton" át érte. Babits Mihály kelt ki ellene nagy vehemenciával. Szó szerint és teljes egészében adom most itt, amit a „Nyugat"-ban írt Babits Mihály:

Az első cikk a „Figyelő" rovatban jelent meg „Könyvről könyvre" címmel:

„Új népiesség. — Egypár friss verseskönyv tanulságosan szemlélteti ennek az úgynevezett „új népies iránynak" eredendő-bűneit s veszélyeit. Költőik talán nem „tehetségtelenek". Sértő Kálmánnak például eleven és színes képlátása van. De hogy elront, elborít, betemet itt minden jobb hatást a sok újítás és cifrázás! Micsoda „falusi pillanat" ez! A könyv legelső sorait olvasom: egy kis kétstrófás idillt a lepénysütésről; s már kezdődik a mesterkélt jelzők kiabáló, sőt alliteráló zuhataga. „Gazda emeli föl a konyhaküszöbön Barna bütyökbimbós, vöröslángú kezét..." Ez a népiesség megölte testvérét, az egyszerűséget „Meghúzták az évek maguk, Bizsereg a fene faruk" —, mondja a költő. „Szöszi felhők tertyegnek égen...", „Lődörög a ringó mellük", — mondja az eprészőkről, nem tekintve a pontos szójelentést és grammatikát sem. S mit szóljak az ilyen kínrímekhez:

A szerelmes, nagy Petőfi,
Gombolyag az esze rőfi...

Egyszerűség, vers, értelem, megsemmisülve félreáll a körmönfont póriasság erőltetett hadonászása előtt, s még a névelők is kényelmetlenül érzik magukat. A dal a falut zengi, de az intim szegénység patriarkális színeit túlrikítják a durva és furcsa pórkuriózumok, blazírt városi olvasók kedvéért mintegy gombostűre tűzve: csődörherélés, tetűjárás, vagy tizenkétágú köpések. Bevallom szörnyűnek találom olykor ezt az etnopornográfikus költészetet, mely körülbelül olyan viszonyban például van az Illyés Gyuláéval, mint Lisznyai volt Arany Jánossal. A Lisznyaiak és Vas Gerebenek nem haltak ki, sőt soha úgy el nem burjánzottak, mint ma. Sértő Kálmánt olvasva nem vagyunk mindig messze a „szotyogó szotty" és „rotyogó rotty" poézisétől.
Egy hónap múlva egy másik cikk követte ezt, alatta Babits Mihály aláírása: „Parasztság és irodalom. — Kérdés érkezett hozzám: tudom-e, hogy az egyik költő — akinek verseiről a Nyugat múlt számának e helyén bíráló megjegyzéseket tettem — valóságos és hamisítatlan parasztfiú? Ha tudtam volna, bizonnyal egészen más szemmel néztem volna költészetét.

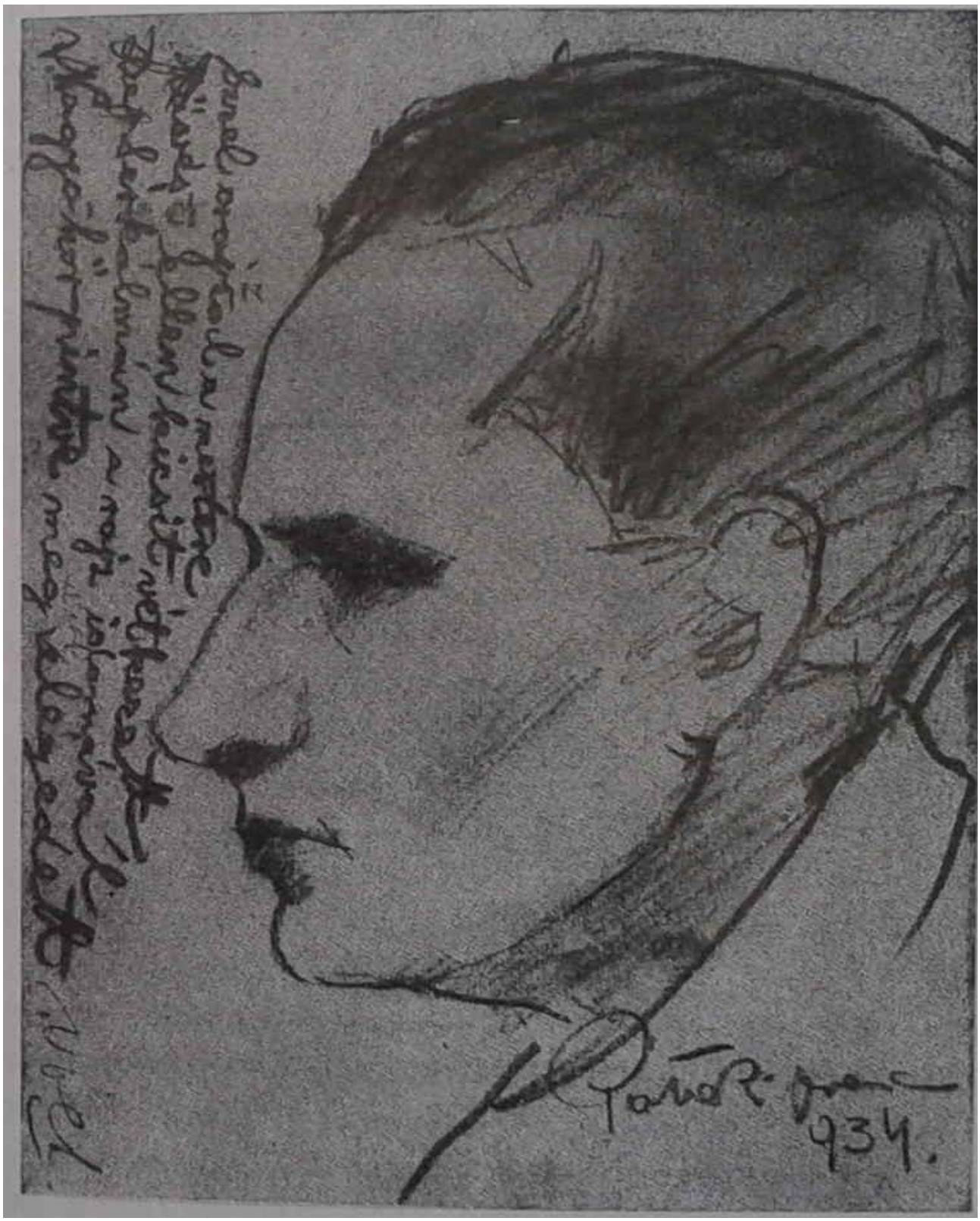

— Itt a feleletem: tudtam és nem néztem más szemmel. Nem vagyok hajlandó más mértéket alkalmazni a paraszti, s mást az úri származású költőre. Arany János is paraszti származás, Burns is az volt hajdan. Egyik sem igényelt külön mértéket. A kritika nem vehet tekintetbe enyhítő körülményeket: csak az eredményt nézheti. De nem is erről van szó, s a paraszti származás nem mint enyhítő körülmény szerepel, hanem mint külön dicsőség, költői érdem, mely egymagában is előre fölszökteti a költő verseinek értékét, presztízsét. Oly babona, mely mindinkább kezd elharapózni irodalmi életünkben, s mely ellen hangosan tiltakozni kell. Értem, ha Móricz Zsigmond különös melegséggel fedezi fel a parasztszármazású

írót; de nem értem, ha valaki a paraszti származást, mint irodalmi. glóriát fonja a költő feje köré. Ez fontos a költő megértésénél, de nem megítélésénél. Bizonyos, hogy gyermekkorunk miliője döntő hatással van egész lelkünkre és sokszor mondták már, hogy az író abból él haláláig, amit első húsz évében látott és szenvedett. A parasztfiú nagy kincseket hozhat magával, a népkultúra ismeretlen mélyeiből; de mégsem nagyobb kincsek ezek, mint amiket bárki hozhat az emberiség titokzatos mélyeiből. S elsősorban: lássuk a kincseket! Suhancok érkeznek egyenesen a faluról, gyalog! S hetykén követelik, hogy portékájukat megbámuljam. Mutasd előbb: nem szórtál-e el minden jót útközben? S nem cserélted-e be a külvárosban hitvány vásári cifraságért? Nem érdekel honnan jöttél, s minő alkalmatossággal? Csak egyetlenegy érdekel: mit hoztál? Melledre ütsz és büszkén hivatkozol rá, hogy te vagy a nép gyermeke, a falu szíve, s talán még azt is hozzáteszed, mint különös rangot, hogy sejtelmed sincs a műveltségről. Nekem ez a rang kevéssé imponál, inkább bizonyos gyanút kelt: ha költő vagy, minden életre s lelki gazdagságra szomjas, hogyan van hát, hogy nem iparkodsz mohón fölszívni a kultúrát, amelybe annyi élet és lelki gazdagság ivódott bele és öröklődött rád? S ha eredetiségedet és „őserődet" félted a kultúrától: micsoda gyönge legény lehetsz! Arany és Petőfi sem féltették a magukét, ők csakugyan türelmetlen szomjjal itták a vén Európa szellemi italait, pedig ők még sokkal szűkebb csatornákon kapták, mint ahogyan már te megkaphatod. Nem adok hát semmit arra az ostoba magyar babonára (mely még a Baczur Gazsik korából származik), hogy a műveltség árt a költészetnek. A világirodalom éppenséggel nem bizonyítja ezt. Még kevésbé adok arra a kasztszellemre és osztályelőítéletre, mely a paraszt, vagy proletár származást tekinti a költői tehetség kritériumának. Jelen voltam, mikor egy ismert írónk fülig elvörösödött s majd a föld alá süllyedt szégyenében, mert leleplezték, hogy az apja nem paraszt, zsellér volt, hanem magasrangú állami tisztviselő. Mintha egy álgrófot lepleztek volna le. A parasztgőg és proletárgőg éppoly arisztokratikus osztályérzés, mint a grófgőg. Ezeket a szempontokat valóban korbáccsal kellene kiverni a kritikából. A költészet birodalmában nincsenek kasztok és származási előnyök! Mindenki az, ami; de legbelül csak ember. S ez az egyetlen rang, vagy kaszt, ami költővé avathat. Óriás csak akkor lehetsz, ha kinövöd ruháidat. Ahogy Tolsztoj kinőtte a grófságot; s Petőfi és Arany a parasztságot.

Egyetlen ledorongoló kritikát se vett olyan nagyon a szívére, mint a Babitsét. A kritika megjelenéséig nem is tudott arról, hogy van a magyar irodalmi életnek egy Babits Mihálya is. Egy olyan költő, akiről mindenki tisztelettel és elismeréssel beszél és hozzáteszi: nagy kultúrája, bámulatos klasszikus műveltsége van. Ezek voltak azok á szavak, amelyektől Sértő annyira félt. Erezte, tudta, hogy komoly fegyvert jelentenek ezek a szavak, hogy nélkülözhetetlenek a megfeszített küzdelemben, de olyan súlyosnak látta azt az utat, amelyen át az ember megszerezheti, hogy visszariadt tőle. Emiatt kerülgette az egyik újságírót is, aki azt a tanácsot adta neki, hogy néhány évig ne írjon le egyetlenegy sort se, csak tanuljon, olvasson rendszeresen, csiszolja gyémánttá azt a követ, amit egyszerűen csak tehetségnek neveznek az emberek. Végighallgatta a tanácsadást, talán mélyen a lelkében igazat is adott a jószándékú embernek, de utána találkozni se akart vele. S most ezután a kritika után ismét ezekkel a szavakkal találkozott: kultúra, műveltség, képzettség! Súlyosan megtámadja egy költő, akinek megvan mind az, ami néki nincs. Hogy védekezzen ebben a harcban? Mert, ha kifelé nem is hajtott fejet a szerzett tudás előtt, költő volt, titkon áhította, szomjazta a kultúra erejét. Egyszer olyan hasonlatot mondott erre, hogy: „Babits beült az iskolapadba és cirklivel megtanulta a versírást s rájött, hogy tehetsége is van hozzá, míg ő már rég verseket írt, amikor megtudta, hogy cirkli is van a világon". Közben megismerkedett azzal az irodalmi kifejezéssel is, hogy „elefántcsonttorony" és ezt az ő megítélése szerint csak „bűnnek" lehetett tartani. Babitsról pedig sokan hangoztatták, hogy elefántcsonttoronyban él és ott írja verseit, távol az élettől, távol a zajtól, a lüktetéstől, a néptől. Ez elégtétel volt némiképpen fájó sebére. Később írt verseiben gyakran hányja szemére Babitsnak az „elefántcsont-tornyot".

„Elefántcsont-toronyban székelsz.
Könyvtár mindennap életed.
Diktátor költő akarsz lenni

S nem ismered az életet..."

„Eszembe jutottak most azok a kritikusok, — írta naplójában — akik a könyvemről először írtak. Hatvani Lajos írt a Magyar Hírlapban, Dóczy Jenő pedig a Magyarságban. És Féja Géza a Szabadságban. Ezek az urak keményen a védelmemre keltek. Nyomban melléjük csatlakozott Lengyel Menyhért és Kosztolányi Dezső. Feleleteket adtak Márai Sándornak, Nádas Sándornak, Karinthy Frigyesnek és Babits Mihálynak. Ezek az urak agyon akartak nazslagolni (= lazsnakol, üt, ver) a „Pesti Naplóban, „Az Újság"-ban, a „Pesti Futár"-ban és a „Nyugat"-ban. Karinthy amúgy félénken bírált. Márai Sándor magáról beszélt a cikkben és nem a verseimről. Nádas Sándor irigységét fejezte ki, hogy kiadják a XX. században egy parasztlegény verseit. Babits Mihály pedig kín-rím termelőnek tüntetett fel. És azt írta, hogy korbáccsal kellene engem kiverni az irodalom berkeiből. Mert mindent „elrontok, felborítok és mértéken felüli bátor vagyok". Azért írta ezt Babits, mert soha nem hallott hangokat ütöttem meg a verseimben. Mert bátor voltam és meg mertem írni, hogy a keresztapám mekkorát pök. És, hogy milyen mocsokban és szegénységben élnek a faluban.. ."
Ebben az időben egyszer telefonon hívta fel Babits Mihályt, akinek a haláláig nem tudta megbocsátani a szigorú és sohasem enyhülő kritikáját. Az egyik kocsmában ivogatás közben jutott eszébe Babits. Ekkor már „tudott telefonálni" és feltárcsázta a kikeresett számot. Hadd mondja el ő ezt a telefon-históriát, bár (figyelmeztetnem kell az olvasót, hogy) nem egészen így történt! Ő így emlékezett vissza rá:
„Egy női hang jelentkezett. Azt mondta, hogy a Babits úr cselédje. Legalább félóra hosszáig elbeszélgettem vele. A pincérrel odahozattam egy liter bort a telefonfülkébe, hogy megolajozzam az elmém kerekeit... A cselédleány nagy műveltségre tett szert az életben. Kegyes kíváncsisággal fülelte, hogy én mekkora mérhetetlen disznóságokat mondok néki a telefonban. Kuncogott.
— Hogy viselkedik a maga gazdája? — kérdeztem.
— Nagyon beteg, orvossággal él.
— No, ha már felhívtam, akkor vigye be hozzá a telefont. Felgyógyulást akarok neki kívánni...
Babits Mihály felvette a hallgatót. Egércincogó hangon jelentkezett.
— Itt Babits Mihály.
— Itt meg egy durva paraszt legény! — dörögtem be vastag hangon a telefonba. — Sértő Kálmán vagyok!
— Maga az a Sértő?
— Szőröstől, bőröstül. És arról volna szó, hogy a mélyen tisztelt Mesternek kiöntsem a szívemet Hogy merte igazságtalanul bírálni a könyvemet? Ha maga olyan nagy legény, akkor miért olvasta el a szegénylegény verseit? Ugye azért, mert érdekelték a friss mondanivalóim? Hát mit gondol, Mester? Ötmillió paraszt az senkiség és semmiség? Nem szabad őket védeni? Én a marxizmusba zuhantam? —, ahogyan maga írta rólam a Nyugatban? De a Mester azt is írta, hogy én korbácsot érdemlek. Hát ide figyeljen. Én most jelenleg iszom... Tizennégy nagy fröccs van a pocakomban a Mester kritikája miatt!
— Ne haragudjon rám. Sértő... Maga kitűnő verseket ír, csak a bolhákat és a tetveket sűrűn szerepelteti a verseiben... De én többet nem mondhatok, mert nagyon ki vagyok merülve... Isten áldja meg..."

Már eltelt néhány hét hogy visszaérkezett a fővárosba és nem gondolt a levélre, amelyre elhatározta a tulajdonképpeni második felgyaloglást. Egészen elfeledte a zsebében gyűrődő sorokat, hogy „meggazdagodhat", mert nagyon komoly dologról van szó. Egyszer nagytakarítást végzett a zsebeiben és előkerült a levélke. Átkozta a feledékenységét és könnyelműségét, mert biztosan lekésett már arról, amiért Pestre invitálta a nehezen kimondható nevű ember. Megnézte a címet és elhatározta mégis csak felkeresi a levélírót, talán még nem késő. Kisétált a Podmaniczky utca végére és kereste a titokzatos urat. A nagy bérház házmestere volt a levélíró. Hadonászott örömében a hatvan év körüli ember, amikor megtudta, hogy Sértő Kálmán mégis csak eljött hozzá. Vitte be a szobába, leültette, rákiabált az asszonyra, hogy terítsen, mert a „paraszt-költő" úr biztosan megéhezett az úton. Közben nagy citromos-ládákat huzigált elő az ágy alól. Sértő nem tudta mire vélni a dolgot, ült csendben, várta mi lesz, bár a „paraszt-költő" megszólításra legszívesebben felcsattant volna. De látta jóravaló öreg emberrel van dolga, buzgólkodik szegény valamin, hát megvárja mi lesz a vége. Az

asszony hozta a finom húslevest, bort is tettek az asztalra, a költőt nógatta evésre a házmesterné, de az öregember még mindig nem szólalt meg. Csak lihegett és húzkodta elő a ládákat. Három láda került elő.
— No fiatal Mester, ide nézzen! — szólt büszkén a házmester és leszedte a ládák tetejét.
Sértő annyit látott, hogy mindegyik tele van papírral, füzetekkel. Kezdett gyanús lenni a dolog-
— Ez mind vers! — tetőzte be rövid tájékoztatóját a házmester.
Sértő szájában megakadt a kanál. Nézett értelmetlenül, arcán már ott lapult a méreg pirossága. de még nem szólalt meg.
— Ezeket a verseket pedig én írtam. — folytatta a házmester. — Miután olvastam a fiatal Mester, a költőtárs verseit s azt. hogy milyen egyszerű paraszt-költő, hát úgy gondoltam, hogy össze kellene nekünk állni és meggazdagodhatnánk. Itt ebben a három ládában kétezernél is több vers van. ha darabját húsz pengőért adjuk, pedig ez igazán kevés, akkor is kapunk érte négyezer pengőt. De ez még csak a kézirat, utána kinyomatjuk a könyvünket maga is ad kétezer verset, én is és egy ötkötetes sorozatban, amelynek az ára ötven pengő lenne, kiadnánk tízezer példányban. Mit gondol mennyi pénz az?
A házmester megborzolta a kézirat tömeget. Sercegett, zizegett a papírtenger. Kutatva, tapadón nézte a költő arcát s azt hitte vendége az örömtől, a hulló aranyak közelgő csengésétől nem tud szóhoz jutni.
— Nohát, ne törje a fejét, majd én megmondom, — folytatta a házmester, — ötven pengőjével számítva ötszázezer pengő... érti? öt... száz... ezer... pengő... Félmillió pengő...
A házmester felesége pirult az örömtől.
— Félmillió pengő, mit csinálnak majd annyi pénzzel? No, mért nem eszik, tán forró a leves?
Sértő nem tudta bosszankodjék-e, vagy nevessen. Bólogatott, letette a kanalat s aztán megszólalt.
— És mondja. Mester, minek kellek ehhez a gazdagsághoz én?
A házmester leült az asztalhoz, koccintott kiitta a borát
— Hogy minek kell? Látja, látja, maga erre sohase jött volna rá. Figyeljen. Maga paraszt költő, én pedig városi, úri költő vagyok, no már most, mi ketten kiteszünk egyet, a világon nemcsak urak és nemcsak parasztok vannak. Mindenkinek lesz benne olvasnivalója bőven és elfogy a könyv egy szálig, még nyomtathatunk is utána. Magának már vannak nagyúri barátai és pártfogói azok majd adnak pénzt az induláshoz és megy minden, mint a karikacsapás.
Ezután már csak percekig volt még a házmesterék lakásában a „paraszt költő". Az öreg hozzákészült, hogy felolvas néhány verset
— Várjon csak, Mester, — mondta Sértő — van kint egy barátom nagyon ért az ilyesmihez, behívom, — s szaladt ki a kapun, szaporán szedegette a lábait, hogy minél messzebbre kerüljön ettől a furcsa helytől, ahol „gazdagságot" ígértek néki.
A nyár folyamán a Balaton körül járt. Miután az útiköltséget két ízben is elitta, nem volt más mód, mint a lábait biztatni. Siófokra ment le harminc verseskötetével Hatvani ösztökélésére, hogy lent Egyed és Hunyady jól elhelyezik a könyveket. Nem árt, ha egy kicsit forog a világban is, ne bújja mindig a pesti kocsmákat. Hol gyalogosan, hol kocsin, vagy teherautón, de körüljárta a Balatont.

Őszre

járt mire hazajött Pestre. Ebben az időben rengeteget járt fel az "A Reggel" szerkesztőségébe. Ez a lap állandóan hozta a verseit. Egyed Zoltán vitte magával még éjszaka is.
„Egy este azt mondta Egyed szerkesztő úr, hogy keressem fel őt éjfélkor a Fészek-klubban. Pontosan megjelentem. Taxiba ültünk és elgurigáztunk a Nagymező-utcába. A Moulin Rouge előtt állt meg a sofőr. Egyed szerkesztő úr olyan hetykén és bőkezűen fizette ki a sofőrt, mint egy legelső osztályú éjszakai betyár. Volt nála vagy háromszáz pengő. Tudhatott költekezni. Ekkor már hideg őszi éjszaka volt. Nagykabát nélkül voltam, mert amit a báró úr felesége vett a számomra, azt

ellopta tőlem az egyik nyugdíjas gyepmester barátom ... Kiskabátban mentem be a lokálba. A ruhatárnál Egyed szerkesztő úr leadta a nagykabátját és odavonszolt a bárpult elé. Három remek nő támaszkodott a könyökével a pultra. Füstöltek és konyakot ittak. A bárpult előszegélyén egy fényes rézrúd futott végig. Magas kerek székek voltak a pult előtt. Egyed szerkesztő úr belecsimpaszkodott a bárpult rézrúdjába és feldobta magát a székre. Mondta, hogy én is lendítsem fel a testrészemet. Olyan bátortalanul másztam fel a székre, mint a barát az ágyúcsőre...
Én még ilyen helyen sohasem voltam. Jobbra fordítottam a nyakamat és félénken benéztem a lokál tánctermébe. A vakító fényességben parfőm-ködöt permetezett szét az egyik pincér. Gyönyörű hasú, meztelen hátú nők táncoltak a parketten. Úgy kóválygotak, mint a holdkórosok. Közben mindig másfajta fényeket zuhanyozott rájuk a művészi villany-kapcsolás. A páholyokban és lent az asztalok mellett illatos nők és mulatozó urak pezsgőztek. Ettek, ittak és közben valami fehér labdafélével dobálták a táncolókat. Mindjárt a bárpult mellett volt a zenészek emelvénye. Nyögették, ríkatták és kukorékoltatták a szaxofonjaikat. És olyan csúnyán daloltak, hogy felháborodott a gyomrom. De a nők nagyon tetszettek. Mindenféle jelmezekben táncoltak. Tótágast álltak és kézen mentek. Az egyik páholy sarkában egy fiatal pár csókolózott. Kezdett viszketni a szívem és éreztem, hogy lélekben is megmozdulok. Mindez egy pár pillanat alatt forgott le a lokálban.
Félénken bámultam körül. A nagy fényesség nyalogatott mindent. Fojtó parfőmköd és az asszonyok illatos kölnibe áztatott húsának a szentséges szaga terjengett a leverőben... A fényes táncforgatag egy vakító délibábbá olvadt a szemeim előtt. Szólt a veszekedett dzsessz. Kukorékoltak a nikkel pipák...
A nő a szemeimbe nézett és kezdett hozzám dőlni, mint a királytigrishez a párja... A szerelem súlyosan finom viharai ébredeztek a lelkemben.
A falusi csendből, békességből így hullt egyik napról a másikra a főváros fényorgiájába és mámorába. Kiérzik a soraiból, hogy remegett a lelke is ebben az irdatlan nagy „szépségben." Szexuális életére szinte megbélyegző nyomot hagyott a világváros meztelensége. Feltornyosultak benne az egészséges vágyak, kívánságok, lázadozott a test, a vér és ez a parasztgyerek megrészegült, megbénult az érzéseitől. Vajon milyen módon talált volna erőt ahhoz, hogy legalább ezen a téren okosan éljen. A paraszti ösztön ereje kevés volt hozzá, lerombolták az érzések. És most már testével is zuhant, szédült a mélyre, a világváros szennyébe, piszkába, ahonnan nagyon nehezen lehet visszajönni... Minden mindegy volt neki, csakhogy levezesse a legvadabb és a legveszedelmesebb érzéseket, amely éppen a huszonnégyéves férfiban csap fel a leglángolóbban... Egész életén át, talán átokként, vitte magával ezt a kielégületlenséget, ezt a titkot, a legbensőbb valamit... És sohasem tudta levetkőzni, sohasem tudta elfojtani magában — ha a szebbik nem közelébe jutott, — elszabadult, gátlás nélküli vágyát, amely veszedelmesen ferdült, hajolt már az aberrációk felé is... Nem tudta magát fékezni a beszédében sem. Nagyon sok kellemetlen szituáció volt az életében, mert drasztikussága ellen nem emelt gátat. Mondta, amit csak érzett, kíméletlenül, sokszor egészen megdöbbentő meztelenséggel... Igazolja ezt később megírt naplója, amely a „Társadalmunkban" jelent meg és tele volt ízléstelenséggel. Igaz, ez a lap, egyébként is ilyen és hasonló, vagy még durvultabb szellemben, csöpögő erotikában hozta, tálalta csaknem minden sorát. Csak Sértő maga tudná megmondani, nem kapott-e még biztatást is arra, hogy úgy írja meg naplóját, ahogy megírta. Bár a tulajdonképpeni lényegen ez sem változtatna sokat, legfeljebb enyhítené az ő felelősségét, ami Pedig mindenhogyan fennáll ezért az írásért.
Nem volt megállás azon az úton, amelyen a költő elindult. Nem tudott és talán nem is akart megállni. Vele volt a bor, csak a környezete lett szebb, fényesebb, ragyogóbb, szédítőbb. Járta a nagyváros őrült éjszakai életében a maga külön táncát s akik vitték, cipelték magukkal, nagyokat mulattak a mulattató látványosságon.

„Szitás ragyogásra böffennek a lámpák.
Éhes szemek elé repülnek a lánykák.
Csillagfényt rezegtet homloklángnyalásuk,
Zergétől titokban tanult a mozgásuk.
Hortyogó zenére lépnek és dalolnak.
Emelkedik a vér, mikor meghajolnak,

Hátuk árkaiban kék fény nyaldos végig,
Kacsintásuk eljut a vendég szívéig.
Nyíló napszámosok, fehér tulipánok.
Vad tekintetemmel gyeplőszárral bánok.
Mindnek selyemködben tündöklik a bőre
S hetven angol fontot ér a szemeszőre.
Dob gyomra korog és trombita pletykázik,
Amíg az ördögnek sok húga bokázik.
Tudom dudaszóra zavarba jönnének,
Ha az én falumba el lengedeznének.
No, de én se megyek, pedig egy úr kérdi:
„Otthon van az ökör, ki visz enni néki?
Ganéj szaporodik, a szekér nyikorog
És maga álparaszt ilyen helyen forog?
Ki heréli otthon ki a kismalacot,
Míg itt nyomja kend a tűzszőrű matracot?"
Mondok: „dógozott mán a családfám eleget.
De nem láthatták még bévülről az eget
Én meg most az angyalbokrétát fundálom,
Szesz is sziszeg bennem, simogat az álom.
Az vörös lócának az hátához dűlök.
Jogos lustaságot munkának becsülök,
Hulló hóban megyek hazafelé reggel
S ühümgető lelkem lokálon mereng el..

Így írt a Moulin Rouge-ról s amikor a vers megjelent a mulató tulajdonosa lelkendezve, örömmel fogadta a pompás reklámért. Kiadta azonnal az utasítást, hogy a „költő úr" pedig az ő vendége, egyen-igyon kedvére „az ilyen tehetség." Amikor a nagy lelkendezés lecsitult és Sértő kettesben maradt a pincérrel, mint titkot súgta neki:
— Hozzon majd, legyen szíves drága uram, hat tojásból rántottát. Mással itt úgysem lehet jóllakni!
S következett egyik mulató a másik után. Úgy járt ezeken a helyeken ez a megszédült fiatalember, mintha szuggerálták volna. Az éjszakai élet közönsége pedig ovációval fogadta az attrakciót: paraszt a lokálban! Budapest éjszakájában a sok mutatvány között helyet kapott ő is, mert kérkedtek vele, mutogatták, parázs hangulat kerekedett, ha valamelyik társasággal megérkezett Itt a szenzáció, no „most aztán röhöghetünk!" S a sokszor szinte eszméletlenségig is részeg költő térden csúszva járta végig a lokált, ha egyik-egyik nőnek éppen az volt a kívánsága. Pojácát csináltak ebből a falusi legényből s legelsősorban a darabos parasztságát boncolták fel a klotür-lámpák fényében, az alkohol mámorában. Az esetlenségét, a félénkségét, a félszegségét, máskor a bátorságát, a szókimondását, a durvaságát kacagták, tapsolták. Csak ezek után volt költő is. Természetesen az igazsághoz tartozik az is, hogy Sértő maga is mulatott, szórakozott félreismert szerepében. Könnyű volt hát táncba vinni. Az akkori Budapest irodalmi és színházi világa, amely csaknem kivétel nélkül zsidó volt, vagy hozzájuk tartozónak vallotta magát, élvezte a „népi csemegét", és Sértő egymásután ismerte meg a „híres embereket, a sajtó-hatalmasságokat, a körültömjénezett színésznőket." Egy napon elvitték Rózsahegyi Kálmánhoz is vacsorára. Bemutatták Sólyom Jankának és Vidor Ferikének. Ebben a társaságban azonnal gondoltak az üzletre is. Pénz hever az utcán azzal, hogy ez a gyerek nem mutogatja magát. Meg kell ragadni a kínálkozó alkalmat. És hamarosan kisütötték, hogy kabarét kell nyitni. A műsorban szerepelhetne a költő is „gatyában, csizmában, árvalányhajas kalapban". Egy intim kis „pódiumot" kellene „gründolni" és pénzre átváltani, amiért a főváros lelkesedik. Alaposan megmustrálták a költőt és megállapították, hogy a fogait is rendbe kellene hozatni, mert így bizony nem léphet fel a dobogóra. Egyszóval kész volt a terv: kabaréba a paraszt költővel!
Sértő, amikor meghallotta a „gatyát, a csizmát és az árvalányhajas kalapot" felhorkant, erre még volt ereje, ez ellen még tudott tiltakozni. Ebbe nem hajlandó belemenni. Fellép, szívesen olvas fel a verseiből, de őrá bizony ne húzzon senki gatyát meg csizmát, még talán az őseinek se volt soha csizmája, neki se volt és nem is lesz. Érdekes, hogy ebben az álláspontjában maga Rózsahegyi Kálmán támogatta a legjobban, belátta, komolytalan lenne ez a vásári

beöltöztetés.

Rövid idő múlva már Sólyom Janka lakásán járt Sértő, verset vitt a dizőznek és udvarolt neki a maga módján. A színésznő szívesen barátságába fogadta és buzdította az írásra. Lelkesítette a kabaré gondolatára, hiszen együtt lépnek majd fel, egy dobogón. Ekkor már kiszemelték a helyet is, a „Colibri" bárt. Folytak a tárgyalások és a helyszínen már arról tanakodtak az illetékesek, hogy mekkora legyen a dobogó és hova állítsák? Sértő megkapta az egyik fogorvos címét. Menjen csak fel, fizetni nem kell és rendbehozzák rossz fogait. Egy alkalommal meg is jelent a fogorvos rendelőjében. Néhány fogát kihúzták, de olyan fájdalmakat állt ki a költő, hogy még a gondolatától is irtózott, nemhogy még egyszer felment volna a fogorvoshoz. Jó lesz neki így is, mintsem annyit szenvedjen.
A „Kis bohém"-ből azonban nem maradt ki. Hiába voltak a nagy vacsorák hiába cipelték magukkal különböző társaságok, csak visszatért mindig a kiskocsmába, a többiekhez. Itt mesélte el mindig, hogy mi történt vele. A kabaréról a társaságnak nem volt valami jó véleménye, de mégis elfogadta az ötletet, mert Sértő kijelentette, hogy annyi pénzt keres majd, hogy még titkárt is tarthat magának, akinek nem lesz más dolga csak a pénzt számolni. Végre, hogy valaki pénzt is keres a társaságban, mondogatták. A báró protekciót kért a költőtől: ajánlaná be őt is a kabaré műsorába, hegedűművész is kell oda, ahol énekesnő és költő van. A „Kis bohém" társasága úgy érezte, megnyílt az út a jobb élet felé. Sértő mindenkibe életet öntött: a bárót feléteti, mint hegedűművészt, Pataki Ferenc műtermébe pedig felcsődíti a képvásárló gazdag urakat, akiknek a társaságában megfordul.
Egy alkalommal nagy büszkén így lépett a „Kis bohém" törzsasztalánál ülő társaság elé:
— Mit gondoltok kivel vacsoráztam ma? Ekkor már annyi neves embert ismert, hogy nem is találgatták. A báró szólt csak nevetve:
— Talán az orosz cárral! Sértő várt. Csend lett...
— Thomas Mannal! — mondta ki keményen
Az osztrák író Hatvani vendége volt és a vacsorán megjelent Sértő is.
A „Colibri"-ben felállítandó „pódiumból" azonban semmi sem lett. Egészen télig készülődtek vele és egyszer csak abba maradt, nem beszéltek többet róla, Sólyom Janka már úgyis máshova szerződött énekelni.

1934 elején kórházba került Sértő. Valahol betegséget szedett fel nagy csavargása közben. A Nékám-klinika bőrosztályára vitték. Egészen lesoványodott mire a betegség kiütött rajta és szánalmasan nézett ki a nagycsontú legény. Az orvosok fejcsóválva vizsgálták. Csak csont és bőr volt. Mindjárt az elején hizlaló kúrára fogták és megvonták tőle, amennyire lehetett, a nikotint és az alkoholt. Mégis került be elég ital hozzá. Ahogy pénzt kapott, rögtön bort hozatott, itta titokban. Ennek ellenére néhány hét alatt látható volt a rendszeres életmód eredménye, kigömbölyödött az arca, szedte magára a kilókat. Annyira a kedvébe láttak a klinikán, hogy nem is kívánkozott ki sokáig. Érezte maga is, jót tesz neki a pihenés és tovább nem hanyagolhatja a betegségét, már az is elég bajt okozott, hogy eddig titkolta szégyenében.

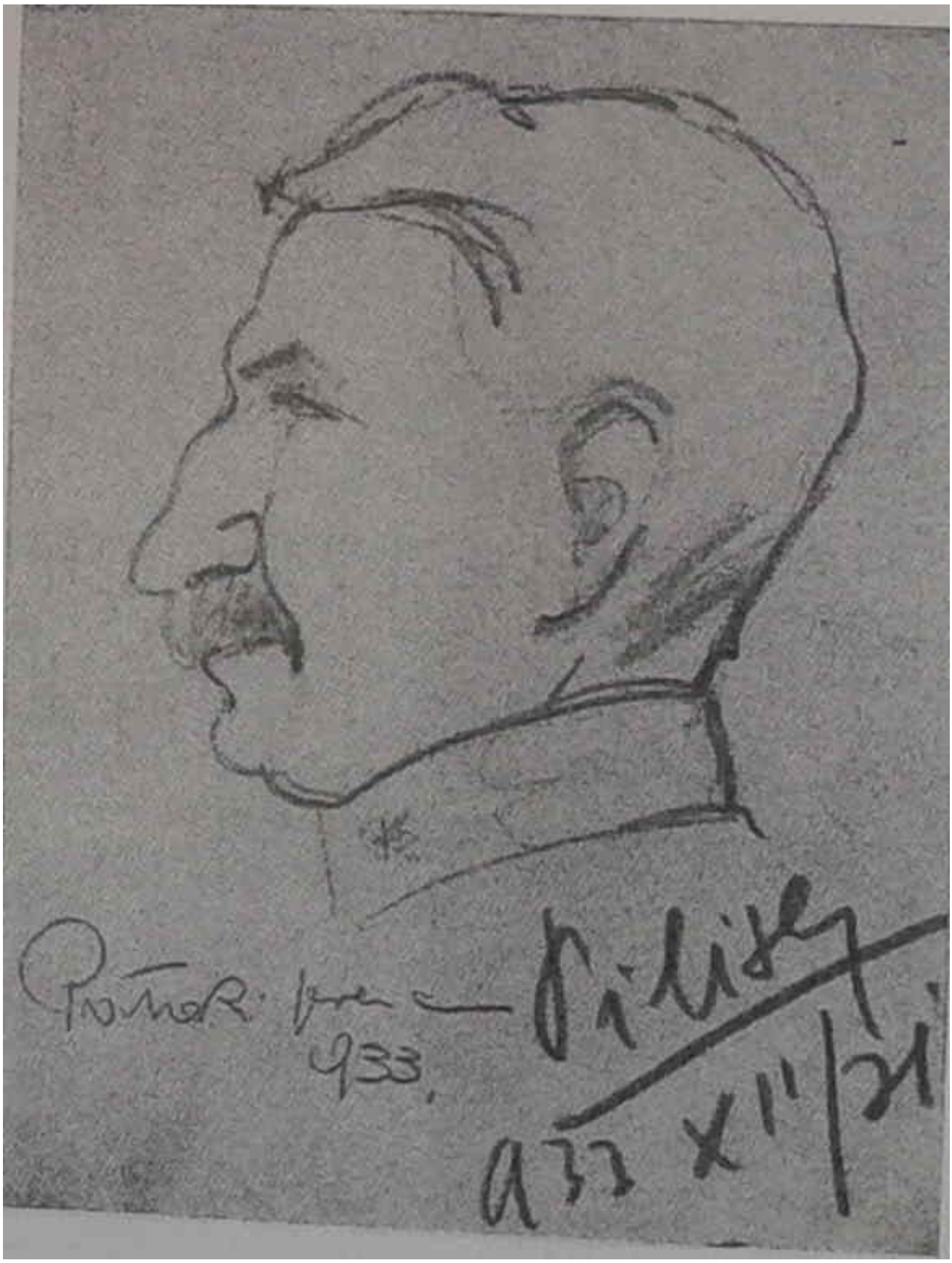

Az őrnagy úr

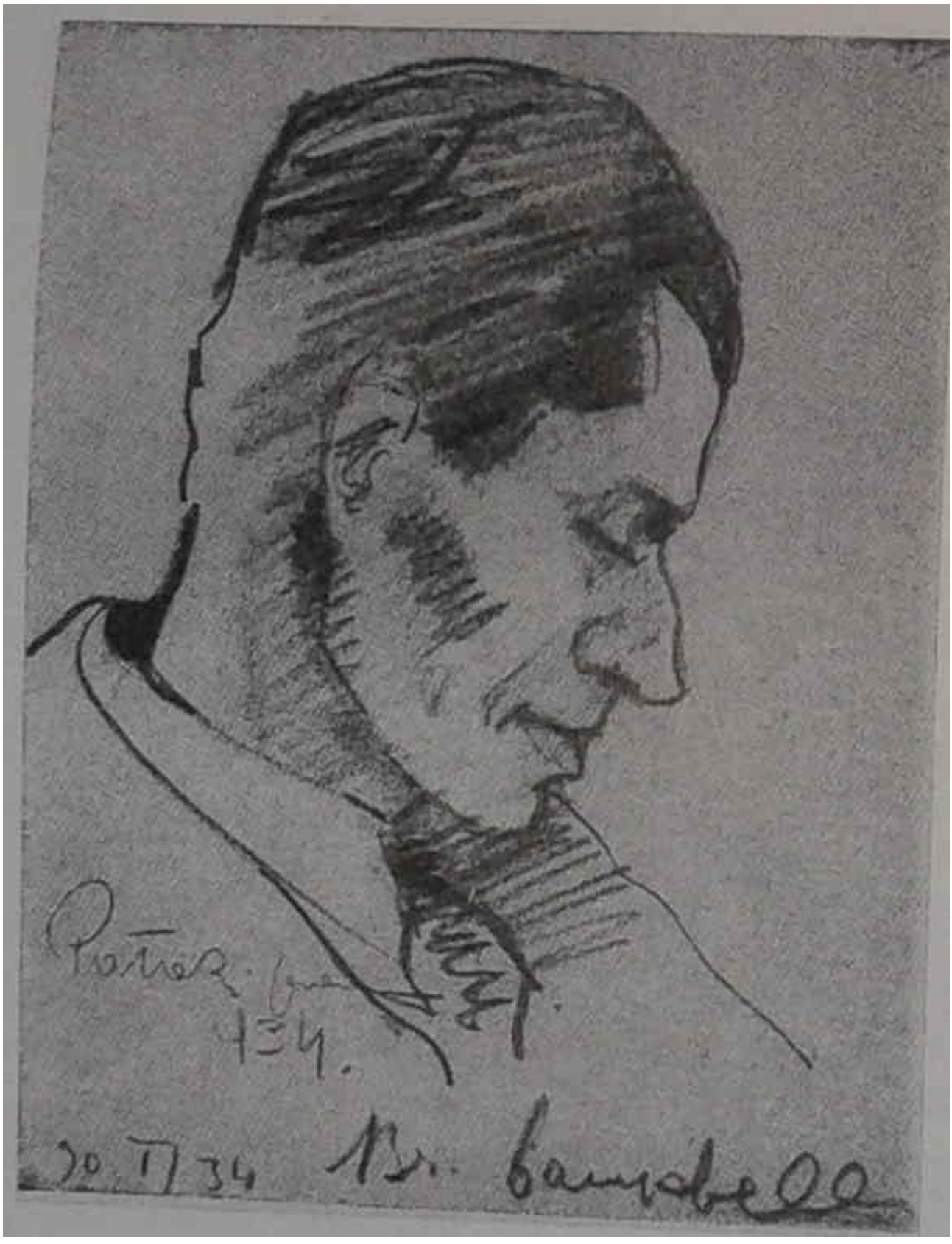

A „báró úr”

A klinikán egymásnak adták a kilincset a látogatók, különösen a „Kis bohém"-beli társaság látogatta meg gyakran. És jöttek a szerkesztőségi altisztek is, hozták a leközölt versek honoráriumát. Ilyenkor aztán volt vigasság, a pénz nagy része borra fogyott el. Ahogy erősödött, ahogy mindjobban magára talált a beteg

szervezet, annál inkább kívánta az alkoholt és belészökött az élet utáni vágy is. Egyik éjszaka a „Kis bohém"-ben olyan dolog történt, amit felejteni nem tudnak soha azok, akik éppen jelen voltak. Sértő lépett be a kocsmába feldúltan, forró izgalommal. Szaladt egyenesen a törzsasztalhoz.
— Nem bírtam már tovább, kiszöktem ma éjszakára ...
Ekkor vették csak észre, hogy a téli kabát alatt a csíkos kórházi ruhát hordja magán a beteg ember. Cipőt rántott csak, magára kapta a kabátot és nem tudni hogyan, kiosont a klinikáról. Látták rajta, hogy italos, nem ellenkeztek vele s hagyták kibeszélni. Sértő mohón itta a nagyfröccsöket, jól összefogta a mellén a kabátot és hadart össze-vissza mindent. Nem bírja tovább a fogságot. Elég volt. Nincs neki semmi baja, csak bebeszélik, hogy beteg. Olyan étvágya van, mint a farkasnak és olyan ereje, hogy malomkövekkel dobálódzna a legszívesebben. És forró a vére. Éjszakákon át nem tud aludni, kitüzesedik a gerince, zuhog a vére, álmában lányokat kerget és reggelre olyan fáradt, mint az agyonhajszolt állat.
— Lány kell ma éjszakára, úgy mulassunk, a tűz égesse meg a világot!
Mindenki mindent megértett. De ugyanakkor mindenki tudta is, mit kell csinálni. Bármennyire akarja is a költő most, amit akar, meg kell akadályozni, hogy ez a beteg ember szabadon rohanhasson lángoló vágya után. Bűn, amit tenni akar, csak nem tudja felfogni! Nem tudja, hogy még nem egészséges, csak az érzéseinek rabja s annak, hogy a test kezdte visszanyerni erejét. A vér azonban még forró csörgedezésében is beteg lehet. A társaság anélkül, hogy összebeszélt volna, titokban szövetségre lépett a költő, vagy inkább elszabadult vágya ellen. Meg kellett akadályozni, hogy Sértő keresztülvihesse tervét és el kellett követni mindent arra, hogy a legrövidebb időn belül visszakerüljön a klinikára. Erre pedig egyetlen módnak csak a bor kínálkozott, itatni, itatni, eszméletlenségig, tehetetlenségig és aztán felpakolni és vinni vissza a klinikára.
És hajnal tájban a klinika Mária-utcai oldalánál egy jól elázott embert löktek be társai a kerítésen. A kőfal mögött hangos csörömpölés verte fel az éjszaka csendjét, amikor a test átzuhant. Sértő a klinika kertjének melegágyi üvegtetőzetére esett..
Így végződött az emlékezetes kiszökés, amely után már nem sokáig volt ápoltja a klinikának. A kúra befejeződött, tizenkét kilót magára szedett, útnak engedték kéthónapi ápolás után. Már ekkor — a generális vizsgálatnál kiderült ugyanis, hogy a tüdeje sincs valami nagyon rendben — alapos orvosi tanácsot kapott további életéhez. Figyelmeztették a mértékletességre az ivásnál és a dohányzásnál. Nem bírja a szervezete, hamarosan visszakerülhet a kórházba, ha nem él okosan.
Sértő maga mögött hagyta a kórházat és ezzel az orvosi tanácsokat is. Kezdődött minden elölről a kocsmázás, az éjszakázás, a csavargás, a mértéktelenség. Nappal végigjárta a szerkesztőségeket, elhelyezte kapós verseit, felvette a honoráriumot és kora délután már megkezdte az ivást kiskocsmákban. Éjszaka bevetődött a kávéházakba és mulatókba, ahol megtalálni vélte az ismerős írókat, szerkesztőket, színész-társaságokat és ha rájuk bukkant, velük folytatta az ivást. Ebben az időben, hiszen olyan egészségesnek érezte magát a kórházi gyógyulás után, alig aludt. A nyár folyamán előállott, hogy két hónapig se volt lakása. Sajnálta rá kiadni a pénzt. Mindig azt számította, hogy hány nagyfröccsöt kaphat azért az összegért, amit egyébként lakbérre költene. Megismerkedett neves színésznőkkel, színészekkel, az egyik színháznál egészen bejáratos volt még az öltözőkbe is. A rivalda fényén túli világ tárult fel előtte és roppant tetszett néki, hogy még ehhez is joga van. Feltétlenül érezhette, mennyire kényeztetik, mennyire mindent szabad neki. Talán éppen ez volt a baj. Ettől szédült meg a legjobban. Néhányszor így mutatták be a társaságokban:
— Bemutatjuk a ma élő legnagyobb magyar költőt!
S a baranyai parasztgyerekben ágaskodott a büszkeség, de olyan veszedelmesen, hogy ez az önbizalom már sok is volt neki, megkótyagosodott tőle, nem volt ereje okosan felmérni értékét annak, amit róla és előtte mondtak s legfőképpen nem tudott bánni elszabadult hiúságával, amely hatalmába kerítette. Csak az orvosok, a pszichiáterek tudnák pontosan és elfogadhatóan megmagyarázni, milyen lehetett akkor lelki struktúrája s vajon egyenes következménye volt- e ennek a léleknek az a sok furcsa megnyilvánulás, amely kicsapott belőle. Látszólag józan ésszel olyan dolgokat művelt, amely ennek éppen az ellenkezőjét engedte következtetni s inkább volt magyarázható bizonyos fokú degenerálódással Furcsán és lehetetlenül élt, testileg-lekileg egyaránt önmagára most sem adott semmit. A városi ember

szükségképpen elvégzendő műveleteit a higiéniára sutba dobta. A mosakodás, a fürdés „úri huncutság", tehát nem kellett neki.
Kádár Lajos mesélte, hogy ebben az időben ismerkedett meg Sértővel. Akkor a Király-utca és az Eötvös-utca sarkán lakott a harmadik emeleten egy sofőrnél. Egyszer kereste a lakásán és beszélgetésbe elegyedett a sofőr feleségével, aki a beszélgetés során folyton azt hangoztatta, hogy:
— Sose akar a költő úr lábat mosni...
Hiába nógatta az asszony, nem tudta rávenni a műveletre. Pedig egyszer már megegyeztek. Sértő kijelentette, hogy ha állott vizet kap, lábat mos esténként, ha megjön. Az asszony még ezt is megtette. Minden este bekészítette a lavórt az állott vízzel, de reggelre is ott állt mindig érintetlenül. A fogkrém se tudott a közelébe jutni sohase. Minek az, nem használta soha egyik őse se, a paraszt ma se használja, mégis elrágja még a rozsdás patkószeget is, ha éhes. Ruházatával pedig éppen annyit törődött, hogy „legyen rajta" valami. Környezete, amelyben forgolódott, mindent megtett, hogy rendbehozza. Ideig-óráig sikerült is. Egy-két nap leforgása után aztán ismét ugyanúgy jelentkezett, mint azelőtt...
Ebben az időben — lelkiismeretfurdalás nélkül mondhatom — minden pénz kevés volt a borra és a nőre... Mert gavallér volt, tette a szépet a nőknek, akik után olthatatlan tűzzel vágyódott. Talán a legtalálóbb kép, amellyel érzékeltetni tudom helyzetét a női nemmel, a következő: Úgy járt, mint az a néger bokszbajnok, aki bőrének képzelt szagával, húsos, széles ajkával és feketén szikrázó, rövid, kemény hajával unikumként került a világháború kitörésekor egyik európai főváros jobb társaságába. Hírneves, csodálatraméltó ember volt, de a fehér fajtól elválasztotta valami, amit ő értett meg legkevésbé. Különösen állt ez a nőknél, akik siettek az egzotikum közelébe, fogadták a bókolását, udvarlását, de riadtan szaladtak el előle, ha annak csak a tizedrészét kérte, ami egy fehér embertől természetes volt.
Sértő tudta-e, nem-e, mindegy ma már. Az az érzésem, hogy — legalább is akkor már, amikor én barátságot kötöttem vele — tudta!... Érezte, hogy a maga hibájából sok minden nem úgy alakult, ahogy kellett volna. Tudta, hogy maga rontotta el az életét szertelenségével, hanyagságával, azzal a nemtörődömséggel, ami utolsó évében már tudatos programmá vált nála. Védjeggyé, sértőkálmánivá...
A „Kis bohém"-ben a tél elején ismét történt valami. Amiről nagyon sokszor beszéltek, bekövetkezett: a báróról kisült, hogy álbáró! Sőt! Veszedelmes nőcsábász, aki bőkezűen szórta a házassági ígéreteket. Ebből lett a baj. Valami pénzügyi része is volt az egyik ilyen esetnek és a csalódott hölgy — egy bécsi tanítónő — a rendőrséghez fordult. A "báró" alaposan ráfizetett.
Ez volt az utolsó esemény a „Kis bohém"-ben. amiről még Sértő is tudomást szerzett. Utána lassan elmaradozott a társaság. A kiskocsma rosszul ment, tulajdonosa nem bírta már sokáig az adósság terheit A kocsmafalról lassan, hangtalanul pattogzott a „freskó", amit Pataki Ferenc remekelt csak azért, hogy ne lehessen észrevenni a fal nedvességét és a képek alatt kibújtak az első penészvirágok, kíméletlen hírnökei a pusztulásnak ..
A kocsmát bezárták. Tulajdonosa vidékre költözött. A Döbrentei-téren holdtöltekor, mintha még ma is megállna a sárgaképű égi csavargó, hogy benézzen a „Kis bohém"-be... de hiába a sóvárgó leskelődés, nincs már meg a kiskocsma és Isten tudja, hol vannak a vidámkedvű, furcsa cimborák...
Ezen a télen annyira ráadta magát az ivásra, hogy sokszor napokig se józanodott ki. Rádöbbent nagy egyedüllétére és arra, hogy amit eddig tett, rossz volt, talán már helyrehozhatatlan. A lejtő, amin csúszott lefelé, nagyon meredek volt, erő kellett volna ahhoz, hogy megállhasson rajta. S vájjon milyen nagy erő kellett volna ahhoz, hogy visszamenjen a rendes élethez? Hogy mindent előröl kezdhessen. Másképpen. Jobban.
S megkezdődött lelkében a harc.

„Akármilyen rongyos vagyok.
Legjobban öltözött vagyok.
Akármilyen részeg vagyok,
A legnagyobb józan vagyok,
Akármilyen józan vagyok,
A legnagyobb részeg vagyok,
Akármilyen szemét vagyok,
A legdrágább gyémánt vagyok,
Akármilyen szennyes vagyok,

Legrikítóbb tiszta vagyok,
Akármilyen duhaj vagyok,
A leghullóbb rokkant vagyok.
Akármilyen csókolt vagyok.
Csókot legkívánóbb vagyok.
Akármilyen imás vagyok,
Legkáromkodósabb vagyok,
Akármilyen hetyke vagyok,
A legfáradtabb én vagyok.
Vagyok,
Vagyok,
Ma még vagyok.
Hál' Isten már alig vagyok..."

Nem volt, aki ebben a harcában segítse. Nem volt, aki melléje álljon. Csak a bor. Azt hitte, ez az egyetlen segítsége s éppen ezzel veszítette el a csatát. Az alkohol őrölte, rombolta a szervezetét és legyűrte akaraterejét. Mindene a kocsma volt. Reggeltől estig. Sokszor ki se jött, ott bóbiskolt a söntésben és reggel folytatta az ivást. Étvágya elhagyta, napokon át két-három zsemlyén volt el, s rengeteg italon. Ingerlékeny lett és a legcsekélyebbért is éktelen haragra gyúlt. Nem tűrte az ellentmondást, kötekedett mindenkivel. A szerkesztőségekbe sokszor olyan ittasan állított be, hogy el kellett távolítani. Ebből az életmódból következett aztán az is, hogy ritkábban jutott pénzhez. Igénybe vette, ahol lehetett a hitelt, de ivott szakadatlanul, menekült önmaga elől, az emberek elől, a józansága elől...
Egy alkalommal, ebben az időben, Klár Zoltán maga elé hívatta és kíméletlenül megleckéztette, leszidta. A költő hiúságában, férfiasságában érezte magát megsértve, amikor hallotta a súlyos szavakat Így még nem beszélt vele senki: Piszokban jársz, részeges vagy, elzüllesz egészen, kikerülsz az útszéli árokba... ha nem vigyázol magadra!
Sértő hetekig nem ment a szerkesztőség tájékára sem. Tudta, hogy igaza van annak az embernek, de „mi köze hozzá". Ivott tovább, csavargott éjszakáról-éjszakára. Akik ismerték, ha elfogták, elárasztották Jóindulatú tanácsokkal, kérték térjen a jobbik eszéhez, nem lesz ez így jó...
Ekkor már minden hiábavaló volt. A kő elrepült. Ki tudott volna itt segíteni, amikor ő maga se akarta?

1934

karácsonyán a „Társadalmunk"-ban elkezdte írni naplóját: „Három év az aszfalton..." A folytatásokban megjelenő naplóban leírta, mint került fel Pestre, mi történt vele, hogyan jutott el addig, ahol most él. A naplónak feltétlenül nagy „közönség-sikere" volt. Különösen falta, habzsolta a gátlásnélküli írást a lap igazi közönsége, a zsidóság, s a pikantériára éhes liberális Budapest. Sértő ebben a naplóban — amely bizony nem vált büszkeségére — mindenkibe belemart. Okkal, vagy ok nélkül, ne keressük, tény, hogy az egész íráson végighúzódik egy féktelen, sokszor cinikus fölény s mögötte az önmagát elveszített, összeférhetetlen ember kéjelgése, hogy korbácsolhatja az embereket, talán éppen a saját bűnéért...
A „Nemzeti Újság"-ban jelent meg az alábbi kis cikk, amely figyelemreméltóan világít rá erre az időre:
„A tehetséges parasztköltő naplóját közli folytatásokban az élénkségével és sajtópereinek tömkelegével egyaránt kitűnő baloldali hetilap. A naplóból megtudjuk, hogy miképpen vették pártfogásukba az ifjú költőt az irodalom velünk ellentétes oldalon trónoló tekintélyei, megismertetvén a Jövőt az irodalomtörténet újdonsült halhatatlanját a lokálok, fizetett nők és a fővárosi éjszaka kloákájának irodalmi hatások kiváltságára egyedül alkalmas életével. A napló érdekes és egyben igen tanulságos olvasmány. Tanulságos fiatal tehetségek szempontjából, de talán ezen túlmenőleg is nem egészen közömbös, hogy általában a hazai felfedezett tehetségek csodálatosképpen mindig előbb kerülnek olyan

kezekbe, amelyek báritalok és prostituált nők használatára oktatják ki őket a magyar költő nemzeti feladatai helyett. Hibásak vagyunk ebben, ez kétségtelen, bár mentségünkre legyen, hogy magunk aránylag ritkán jutunk el a pesti éjszaka mondén gyönyörei közé, de még az egyéni segítség lehetőségei sincsenek nálunk meg, úgy mint odaát. Azonban gyakran hallunk szociális programokról, melyeknek pontjai közé ideje lenne már ezt a kérdést is felvenni s a kultuszminiszter úr szíves figyelmébe ajánljuk, hogy a fiatal tehetségek pártfogására találjon valami kedvező bürokráciamentes megoldást."
A következő évben, április elején sürgönyt kapott a falujából. Ferenc bátyja táviratozott, hogy azonnal menjen haza, mert öreg édesapjuk utolsó óráit éli. Mélyen megrendítette a hír s — nem tudni miért — mégse ment haza. Az útiköltségre felvette a pénzt, de itt maradt. Messziről temette az édesapját. Kocsmában. Rádőlt a fehér kéziratpapírra és rácsorgatta bánatát. A „Társadalmunkében április 12-én jelent meg a halott apát búcsúztató, rendkívül finom, könnyektől bánatos cikk, amely után garmadával érkeztek a levelek Sértőhöz. Mindenki osztozni kívánt fájdalmában, körülölelték részvéttel és simogatták jósággal. Otthon erről semmit sem tudtak. A bissei Sértő-ház fölül elvonult a halál angyala, megkegyelmezett még az öregembernek talán azért, hogy láthassa még egyszer a fiát, aki már halottnak hitte.
Magyar költő még nem temette, nem siratta el szebben az édesapját. A „Szabadság" című lapban jelent meg a legmegrázóbb vers „Beszéd a holt apához" címmel.

„Millió csillag ég fent a magasságban.
Vándort beborító kék harangvirágban,
Kusza a lágy hajam, kopott cipőm sáros.
Csönd van, messze van a színes, huncut város,
Temetőben egy kis sírdomb előtt állok
És hűn kiérdemelt villámcsapást várok.
Ami leterítne apám sírhalmára.
Mert jó gazembernek jöttem a világra.
Elkerültem innen, neves ember lettem
És sok parfümözött szemetet szerettem
És azért kerestem mindig meg a pénzem,
Hogy borhoz bújva csak a falat nézzem
És most itthon vagyok hullóban, esőben.
Szegény legény itt a pici temetőben.
A koszos lelkemben nagymosás van mostan.
Mert még ennyi könnyet sohasem zokogtam.
„Pihenő jó apám, hívó sürgönyt kaptam,
Amikor én éppen mulatni akartam.
Azt a gyászos sürgönyt a két bátyám írta,
Hogy ím be kell dugni tégedet a sírba.
Dugónak született itten minden ember,
Érzem és vallom szomorú eszemmel
És biz dugóhúzó ezek után nincsen,
Mert csak betanított délibáb az Isten
És nincs feltámadás, nincsen embereknek.
Se az állatoknak, se faleveleknek.

Se a virágnak, se feledett nótának,
Toronyiránt megy minden a halálnak.
Édesapám én egy gyászos sürgönyt kaptam.
S ahogy Pesten mondják: „dohányért"szaladtam
Máskor elég sok pénzt kaptam nőre, borra.
Csak most keveset a bús halotti torra.
Elment a vonatom, jöttem egy nap múlva,
Esküszöm a dunnás sírhalmodra hullva,
Határban tudtam meg, hogy már eltemettek,
Inaim roskadtak és könnyeim estek.
Nem láttam az ágyon, hogy és mint is fekszel,
Olvasós marokkal ál-imát cselekszel.
Nem láttam, amikor koporsóba tettek
Jó fejaljra, pörge forgácsra fektettek.
Vonat zúgott messze a zokogásommal.

Mikor elnéztelek borús harangszóval,
Nem láttam, hogy ki megy bús után utánad.
Szekér után lépő. viharvert anyámat.
Nem láttam kötéllel sírbaeresztésed.
Felső pokolból az almennybe menésed,
Nem hallottam imát nem dobhattam hantot,
Mikor szerenádnak húzták a harangot.
Bocsáss meg apám, de kertek alatt jöttem,
Ebek ugattak meg, amint sündörögtem.
Atyafit nem láttam, temetőbe értem.
Sírkeresztet nézve alászállt a térdem.
Bocsáss meg, bocsáss meg, hétszer is bocsáss meg,
Érted is küzdök még, egy csillagról lásd meg.
Nem hagyom annyiban, hogy te béres voltál.

Bitangok jármában holtig nyomorogtál.
Sérvet kaptál, mikor grófi zsákot vittél,
Savanyú hiteddel nyomó trükkben hittél,
Hittél megváltásban, új hazában, égben.
Megkaptad az ugar dohos kebelében.
Visszamegyek Pestre, nem térek egy házhoz.
Nem való vagyok én már csöndhöz, tisztasághoz.
Hozzám dűlő anyát félve félek látni,
Bátyáim elé is hajlón mernék állni.
Visszamegyek Pestre, élve temetőbe.
Feltámasztómba és újra megölőmbe,
Ganélelkű nőkhöz, piros tükrös borhoz,
Urakhoz, bilincshez, fényhez és nyomorhoz.
Valutasíbolók szép édenkertjébe,
Ezer gazemberség szennyes kebelébe,
Harcokba, hírbe és sok-sok szószuronyba,
Magam által rakott népi őrtoronyba. —
Alugy édesapám, mert az élet bántott,
Verjék fel sírodat gyomok, vadvirágok.
Porladó szívedre már leszállt a béke,
Mint tisztaság a fiad szemébe,
Porladj, váljál földdé, más nem lehet sorsod,
Száz úr helyett többé a terhet nem hordod,
Szívedből nőtt fűre leszitál a harmat,
Csillagok látnak egy behantolt nyugalmat..

„Este van, este van, ki-ki nyugalomba,
Feketén bólintgat az eperfa lombja" —
Sors által vert legény sír a temetőben.
Valahol egy bagoly huhog a mezőben..."

Itt ebben a versben egy helyen arról beszél a költő, hogy otthon járt, hazaindult a temetésre csak későn érkezett: apjának már csak sírdombját találta: Ha ez igaz lett volna, akkor még életben találta volna az öreg Sértő Jenőt, aki annyira várta elvesztett fiát.
Ki tudná megtalálni a rugóit annak, hogy miért követte az apa elparentálását két hét múlva egy újabb megrázó és fájdalmában szinte felsikoltó cikk, amelyben most már az édesanyja elvesztéséről, a teljes árvaságáról zokogott a költő. Április 26-án jelent meg, ugyancsak a „Társadalmunk"-ban „Árva lettem" címmel. A temetés láza fogta el, temette az apját, az anyját, siratta a sok munkától sérvet kapott bérest és a legmelegebb szívű parasztasszonyt:

.....ő volt az Istennek a legkülönb lánya.
Benne volt Szent Dávid százötven zsoltára:
A vastag Bibliát tudta szórul-szóra,
Ő volt a mély hitnek a csellóvonója,
Sok évig hajlott a tarlón aratáskor.
De érte Istennek hálát adott százszor.
Tudott éhezni és szótlanul búsulni,

A Krisztus keresztjét búzakoszorúzni.
Lassan hervadozott, mint a legszebb emlék,
Tűzrevaló, komisz koporsóba tették.
Harangsírás közben húztak hantot rája.
Égbe szállt, mint kámfor, az Úristen lánya.
Fehér lepke volt ő, nem volt semmi bűne,
Ha verte az Isten imádkozva tűrte,
A pléh-Krisztus előtt mindig felsóhajtott,
Ha mezítláb vitt a piacra virágot.
Istenem! már tudom ott van anyám Nálad,
Szorítsd szívedhez az én édesanyámat.
Csókjaiddal gyilkold a szegény anyámat.
Megszentelt terhemet, az édesanyámat.."

Úgy elfogta a temetés fájdalmának kínja, a búcsúzásnak fájdalmasan is jóleső meleg zokogása, hogy még ez sem volt neki elég. Szét akarta kiáltani az egész világnak, hogy mennyire egyedül van. csak azért temette azokat, akik legközelebb álltak a szívéhez. Így akarta elzokogni nagy árvaságát, amelyben itt Pesten élt. Az apa és az anya elvesztését betetőzte a kis csillagszemű Juliska halálával. Május elején már öt temette el. Az „Isten rámmérte a harmadik csapást is", mert „Juliska gyermekszülésben meghalt". Eltávozott hát az élők sorából mindenki, aki meleg szívvel gondolt rá, eltávoztak azok, akik a messzi távolból is néha-néha egy-egy fohászt küldtek az Úristenhez a tékozló fiúért.
Rázuhant a teljes árvaság, a legkínzóbb s a legfájdalmasabb egyedüllét: állni a nagy világban, senkihez nem tartozni, senkihez nem közeledni, csak élni, mint a kivert kutya szeretet és jóság ajándéka nélkül...
Hitte, amit írt...
(A valóság pedig más volt. Senki sem halt még meg azok közül, akiket olyan megrázó szépséggel temetett el. Édesapja csak a következő évben, 1936 márciusában, édesanyja pedig 1939 májusában hunyta le szemét. A kis Juliska pedig még ma is él, amikor a költő életrajzát írom.)
Néhány hónap múlva természetesen kiderült, hogy apja, anyja, sőt Juliska is élnek még. De haragra gerjedt, ha valaki érdeklődött nála, hogy miért temette el a szüleit és sohase volt hajlandó beszélni erről.

Ebben az évben, decemberben kapcsolódott Sértő Kálmán életéhez, egészen a haláláig, egy negyven év körüli, elvált asszony. Kóczán Lajosné volt ez a nő, az annyiszor megénekelt „sánta Gizi", az a nő, aki sohasem kutatta, mért van és mért marad a költő mellett, pedig erre nagyon sokszor alkalom kínálkozott volna. Tűrt, szenvedett vele, de nem hagyta el... Isten tudja, miért kapcsolódott ennyire egybe az életük? Mentek, csavarogtak együtt: összekötötték szétbonthatatlanul a sorsukat.
Karácsony után ismerkedtek meg s utána sohasem szakadtak el egymástól.
A Főherceg Sándor-utca egyik vendéglőjében, az „Adria Hajó"-ban a koraesti megszokott társaság már jó hangulatban hullámzott. Ott ültek közel a kályhánál, mert odakint csikorgó hideg volt. A vendéglő tulajdonosa maga is a társasággal szórakozott, hiszen ott ült közöttük a híres „paraszt-költő", a lobogó hajú Sértő Kálmán. Rajta mulattak, ő szórakoztatta őket a maga módján és a kocsma hangulatának megfelelően. Sértő Budapest minden kocsmáját ismerte már ekkor. Mindegyikben megfordult s talán valamennyiben tartozott kisebb-nagyobb összeggel, de amint pénze volt, törlesztett. Így aztán kialakult számára a hitel, amit később már gyakrabban kellett igénybe vennie. A hírnév és az aránylag pontosan teljesített fizetés és végül az, hogy ha pénze volt: mindenki evett-ivott-— közkedveltté tette. Elmondhatni róla, hogy az költő volt, aki csaknem az egész életét a kiskocsmákban töltötte el.

A „bár-pult" mellett a kezdet-kezdetén.

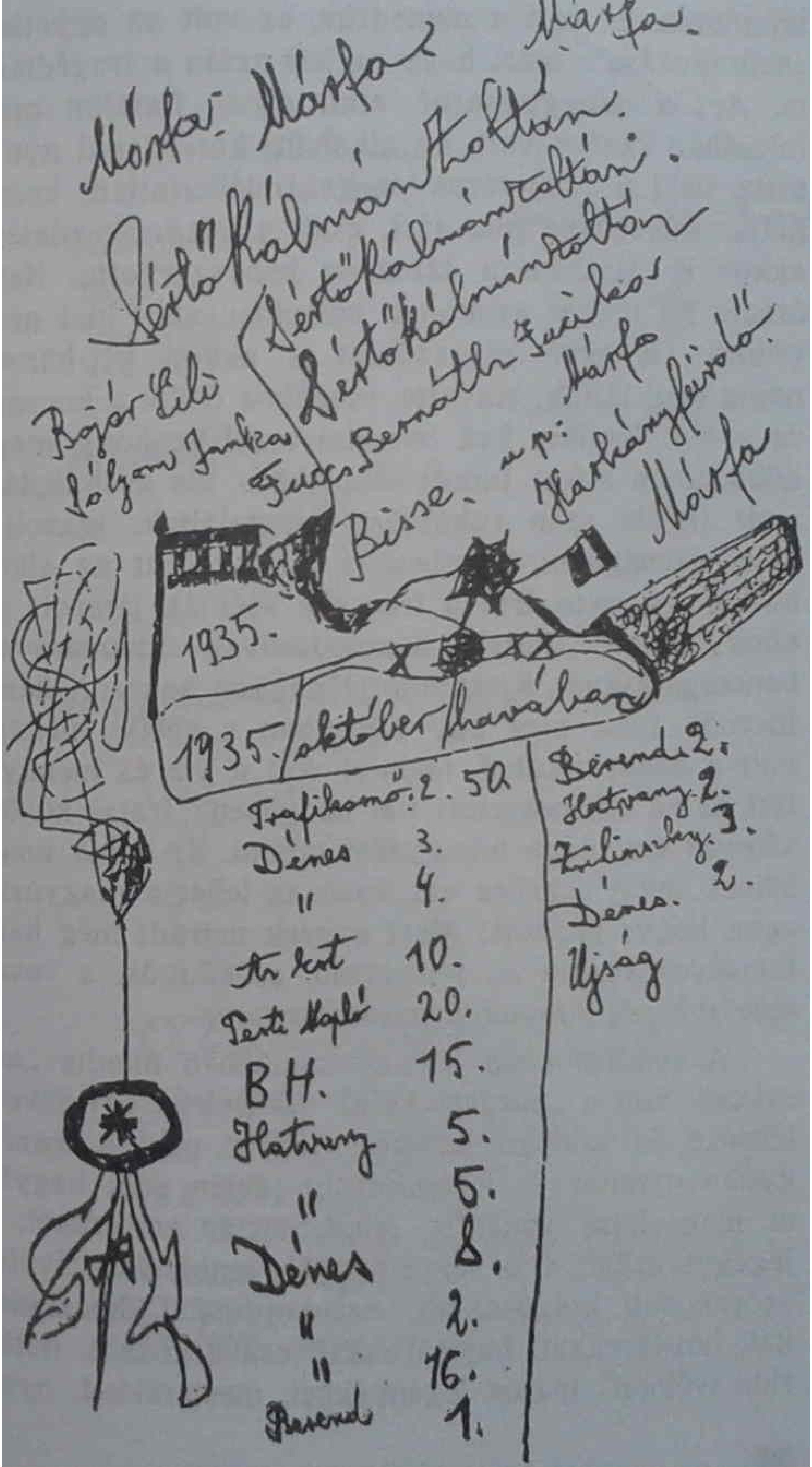

Márta. Márta! Márta.
Sértő Kálmán Attilám.
Sértő Kálmán Attilán.
Sértő Kálmán Attilán
Bajor Gizi
Sólyom Janka
Bernáth
Márta
Bisse.
Márta
1935.
1935. október havában
Trafikosnő: 2.50
Dénes 3.
" 4.
Az Est 10.
Pesti Napló 20.
BH. 15.
Hatvany 5.
" 5.
Dénes 8.
" 2.
" 16.
Berend 1.
Berendi 2.
Hatvany 2.
Zilinszky 3.
2.
Dénes.
Ujság

Így is szórakozott a költő.

Ez volt az otthona, ez volt a temploma, ez volt a menedéke, ez volt az egyetlen „szórakozása". Igaz, hogy ez lett aztán a tragédiája is. Azt a méregpoharat, amit olyan fiatalon már falujában kezébe vett, az alkoholt, korlátlanul nyújtotta néki a nagyváros megszámlálhatatlan kocsmája. Kávéházba alig járt, csak a kezdet-kezdetén, akkor is úgy, ha a társaság kényszerítette. Nem érezte jól magát azokon a helyeken, ahol inni nem tudott. Gyakran megszökött s akkor két-három napig nem látták, elnyelte, magához ölelte a kocsma és a bor. Nyíltan kell beszélni arról is, hogy megdöbbentően sokat tudott inni. Az a kis zsebnaptár, amit halála után ruhájában megtaláltak, igazolja, hogy önmagával szemben is virtuskodott az alkohollal. Jegyezte, írta a fröccsök számát, játszott az elfogyasztott literek összeadásával, kivonásával, boncolgatásával. Kiszámította nagyon sokszor, hány fröccsöt ivott meg egy hónapban s ebből mennyi volt a tiszta alkohol, mennyi volt a víz és mennyit tett ki az elfogyasztott ital pengőben? Iratai között sikerült egy ilyen feljegyzést találni. Ki tudná megérteni, miért csinálta ezt, csak az lehet a magyarázata, hogy: játszott! Mert gyerek maradt még harmincéves korára is. jóhiszemű, csökönyös, a vesztébe rohanó, könnyelmű paraszt-gyerek ...

A vendéglőkben és kiskocsmákban mindig „attrakció" volt a „paraszt költő" megjelenése. Közvetlensége és csillogó humora, amely még a legnagyobb nyomor és leromlottság idején sem hagyta el, maga köré vonzotta mindenütt az embereket, a legegyszerűbb s a legprimitívebb embereket. Ivott szórakozott koldusokkal, szénhordókkal, kocsisokkal, hordárokkal, hajcsárokkal, csavargókkal, notórius ivókkal; iparos legényekkel, mesterekkel, nyugalmazott vasutasokkal, postásokkal, kocsmába járó tisztviselőkkel. Legjobban azonban mégis a legegyszerűbb emberek között érezte magát, azok között, akik szerinte „nem vesztették még el a civilizációban és a kultúrában igazi énjüket" s olyanok maradtak, mint „amilyeneknek az Úristen megteremtette őket".

, 1938 január.

Én kerestem

45 p
29 " 50 f.
35 " 90 "
39 " 30 "

143 p 70 f.

Gizitől kaptam.

14 p.
17 " ~~50~~ f.
14 " ~~50~~ "
6 "
1

52 p. ~~00 f~~

143 p 70 f.
52

195 p 70 f

Nagyfröccsöt ittam januárban

95. fröccs.
99. "
97 "
96. "
94. "
83. "
22. "

586 ötszáznyolcvanhat nagy fröccs.

ez → 176 liter folyadék.

ebből 80 liter tiszta bor.
60 liter szódavíz.
6 liter méreg, keverék, stb.
30 liter kutbíz.

Összesen 176 liter folyadék.

Az „Adria Hajó"-ban akkor, 1935 decemberében, ilyen társaság hangoskodott és Sértő vitte a prímet, pornográf verseket olvasott fel, mert néha-néha bizony ilyesmit is gyártott. Csinálta az emberek kedvéért, mert hiszen azok a versek, amelyek ekkor az újságokban napvilágot láttak, csak kevés gyönyörűséget okoztak annak a rétegnek, amelynek tanyája a kocsma volt, pedig Sértő ezek között érezte jól magát. De annál nagyobb volt a pornográfia sikere. Csapkodták a költő vállát és nagyokat röhögve mondogatták:
— Csuda ember vagy! Nagy költő vagy Kálmán! Igyunk!
Akkor este, amikor a „sánta Gizi" megjelent az életében, ilyen pornográfián mulattak. De nyílott az ajtó. Egyszerre csend lett, vigyáztak a maguk által kialakított illendőségre.
Egy sántító nő lépett a kocsmába, bottal a kezében, fekete bundában. Kóczán Lajosné volt, a „sánta Gizi". Ott lakott a kocsma közelében. Karácsony előtt néhány héttel baleset érte, eltörte a lábát. Ide a kocsmába járt le ebédelni, vacsorázni és így jól ismerték. Tudták róla, hogy elvált asszony. Egyedül él, s valami „Leó-bácsi" nyújt néki anyagi segítséget. Az asszony bicegve, ügyetlenül lépkedett az asztalok között. Ahogy vetkőzni kezdett elejtette a botját. Sértő odaugrott. Felvette a botot, aztán lesegítette a bundát és szótlanul visszaült a helyére. A vendéglős közben üdvözölte az asszonyt. Gizinek szólította. Később odament az asszony asztalához és invitálta a társasághoz:
— Gyere oda a mi asztalunkhoz, ott van a Sértő Kálmán, tudod ki az, sokat lehet rajta mulatni! — de ezzel már karon is fogta és vitte.
Sértő mellé ültették. Kezdetben kissé feszélyezte magát Sértő az asszony miatt, de aztán belemelegedett. Érdeklődött a baleset felől. Hogy történt, mikor történt? Most mi van, gyógyul-e? Mit mondanak az orvosok? Sajnálkozni és vigasztalni nagyon tudott. Beszélt hát hozzá kifogyhatatlanul, kedveskedett, hízelgett, nagyokat mondott hogy mulattassa. Úgy belejött a végén már, hogy csókolgatta a kezét, a karját s ilyeneket mondott:
— Roppant boldog lehet, akinek ilyen asszonyt ad az ég! Hej, ha én parancsolhatnék magának, csillagos szemű szépségem, sohase jönne parancsszó a számra.
Később már vallatta az asszonyt. Mit csinál, miből él, hol a férje, mért váltak el, most mit csinál?
Múlott az idő és az asszony haza készült. Sértő felajánlotta, hogy elkíséri, már azért is. mert „nem szabad egy beteg asszonyt egyedül kiengedni a hideg éjszakába".
— Jöjjön, ha annyira kedve van hozzá. Elindultak.
— Magába karolok, hogy el ne csússzék...
— Nem, nem. Jól tudok menni én egyedül is.
Az asszony nem fogadta nagy rokonszenvvel a „híres költő" legyeskedését. Nagyon átlátszó volt ez az udvarlás és kényelmetlen is. Sértőben pedig dolgozott a bor. Felfokozta az asszony iránt hirtelen lángra gyúlt érzéseit, amely lehetett talán szerelem, de lehetett más is... Huszonötéves volt ekkor Sértő. A legszebb időszak az ember életében. Igaz hogy már ekkor hordott valamit magában a betegségből, de a test még erős volt, győzte a kór elleni küzdelmet. Huszonötéves erős fiatalember volt és megrészegült ezen az éjszakán az első asszonytól, aki elébe került s aki talán semmi másért, mint a hangulatért, a szórakozásért, kedves volt hozzá. Mert mire gondolhatott volna? Az az ember, akitől az anyagi támogatást kapta, aránylag gazdag úriember, vidéken van birtoka. Nem volt szerelem, de... Sértő pedig anyagi gondokkal küzdött. Máról holnapra élt. Ha volt pénze szórta, ha nem volt. koplalt. Elhanyagoltan járt. A fogaiból alig volt már néhány, az is rossz, sárga, nikotinos a sok cigarettától. Ápolatlan volt. Haját sokszor hónapokig nem látta a borbély ollója. Kalapot nem hordott, még télen se. Nagyvárosi csavargó volt s egyetlen, amivel büszkélkedhetett: a hírneve!
— Sértő Kálmán vagyok!
S neki ez elég volt. Olyan keményen mondta ki a nevét, olyan biztonságérzettel, hogy aki sohase hallott róla, az is gondolkodni kezdett:
— Ki ez az ember?
Kóczán Lajosné sokat hallott róla. Ismerte a lapokban megjelent fényképéről. De nem így képzelte el a költőt. Különösen nem hitte ennyire gyereknek.
Sértő azon az éjszakán, azon a rövid úton, amíg az asszony lakásáig értek, vadul, nyersen, ostromolta. Néha már durva is volt szavaival. Az asszony alig

várta, hogy szabaduljon tőle.
Hirtelen búcsúzott és elnyelte a nagy bérház
Sértő visszament a kocsmába. Ivott tovább.
Szidta a Gizikét mint a bokrot és a sorsot is, amely mindig „Giziket" sodor az útjába. Egész éjszakán át tartott a dorbézolás. Ahogy az egyik kocsma bezárt, ment a másikba, ahol még mértek neki nagy fröccsöt. Hajnalban aztán ott támolygott a Rökk Szilárd-utcában. Hitte, hogy megtalálja az asszonyt...
Amikor már majdnem csonttá fagyott, megint betért az egyik kiskocsmába, kifizetett tíz fröccsöt előre, egyet megivott belőle és a kocsma sarokban az asztalra dőlve elaludt
Néhány nap múlva a kocsmában ismét találkozott az asszonnyal. De ekkor józan volt. Bocsánatot kért a múltkoriért, amit nagyon-nagyon szégyellt.
— Tudja, bolond az ember, ha iszik s az Úristen is megbocsát a részeg embernek... maga is ugye?
Annyi melegség, annyi gyerekesség volt a hangjában, az asszony megsajnálta.
— Mért nem vigyáz magára? Nincs senkije? Hol lakik? Hogyan él? — kérdezte ki most már az asszony.
Sértő nem palástolt semmit. A meztelen igazságot mondta.
— Csavargó vagyok! Nincs senkim. A szüleim lent élnek Baranyában. Szegény emberek, akiket húz az ág is... Én meg itt bolyongok a nagy Pestben...
Itt találták meg egymást először. Sértő a nagy egyedüllétben sóvárgott valakiért, aki mellette marad, aki hozzátartozik. Az asszony pedig nem tudta legyűrni azt az érzést, hogy nem szabad egyedül hagyni ezt a tapasztalatlan, züllésnek indult nagy gyereket. Még nem lehet késő. talán meg lehet menteni azzal, hogy valaki melléje áll.

Egész éjszaka beszélgettek. Amikor elindultak haza, talán nem is volt már titkuk egymás előtt Az asszony tudott a halálos szerelemről, a kis Juliskáról, aki valahol Baranyában él s aki sohasem lehet az övé. Tudott arról, hogy hány Gizi avatkozott már az életébe s arról is, hogy mind elhagyta. Sértő viszont mindent tudott a „Leó-bácsiról", s nagyon féltékenykedett.
Szilveszter után már ott tartottak, hogy Sértő kiadta a parancsot:
— Leó-bácsi pedig nincs többé! Csak én vagyok!
A Rökk Szilárd utca 7. számú ház földszinti kislakásában ezután mindennapos vendég volt már Sértő Kálmán.
— Szégyellem már, hogy annyit járok ide. — mondta, ha jött — de csalogat a főztje és senki se tud olyan öntött salátát, meg sült szalonnát csinálni, mint maga.
De nem ment mindig üres kézzel. Ha pénze volt összevásárolt mindent, a legfinomabb dolgokat és megrakva állított be.
Néhány hónap telt el. Egy este így szólt Sértő az asszonyhoz:
— Itt maradok magánál. De úgy, hogy sose megyek el innen...
És ezzel a maguk módján megkötötték a házasságot. A hivatalos rész, a formaság és a ceremónia elmaradt. S ettől a naptól kezdve együtt éltek. Az első hetekben nagyon boldogok voltak. Kutatták, fürkészték egymás kívánságát s azon versenyeztek, ki tud jobban a másik kedvében járni. Együtt járták a kocsmákat, ittak és zsoltárokat énekeltek. Mind a kettőnek boldogságot, megnyugvást adott az új élet, hiszen nem érezték már az idegtépő egyedüllétet, volt valaki, akihez tartozónak érezhették magukat. Talán egyformán vágyták a sorstárs, az emberpár megtalálását s a sors akarata összehozta őket.
Ebben a nagy boldogságban az asszony azonban nagyon félt valamitől. Az orvosok közölték már vele, hogy valószínűleg „sánta marad" a lábtörés következtében. Nem tudnak rajta segíteni.
— Mit mond az orvos, meddig kell még sántítani? — kérdezte Sértő több ízben s ilyenkor átkozta az orvosokat, hogy vagdalni tudják csak a lábakat, de helyrehozni nem.
Ettől félt az asszony. Amennyire küzdött eleinte az ellen, hogy a nálánál fiatalabb ember mellé szegődjék, most teljes erejével azért harcolt, hogy mellette is maradhasson. Amennyire csak azt látta kezdetben, hogy nem lehet elképzelni együttélésüket, most annyira képtelennek tartotta elveszíteni ezt a gyerek-férfit. Vajon mi lesz? Mi fűzi, mi tartja ezt a legénykorban lévő embert hozzá? Lesz-e elég ereje megtartani? És, ha sánta marad, ha... Az asszony komolyan és okosan gondolkodott. Nem áltatta magát. Kíméletlen volt önmagával szemben, de annál több jóindulattal ápolgatta, gondozta, babusgatta „nagy

gyermekét". Sokszor inkább az anyjának érezte magát. És ez volt talán az a legerősebb szál, ami nem szakadt el, nem szakadhatott el annál az embernél, aki annyira egyedül volt, mint Sértő Kálmán.
Az esemény nagyon boldoggá tette Sértőt. Ahogy járt, mert továbbra is járt a kocsmába, akivel csak beszédet kezdett, dicsekedve mondta el: no, megházasodtam, ha az Isten is. meg én is úgy akarom, akkor nagyon rendes ember leszek rövid időn belül.
Ezekben a napokban fent járt Kádár Lajosnál. Sugárzott az arca, játékos kedvvel érkezett. Ahogy beszélgetni kezdtek mindjárt a nagyjelentőségű eseményről beszélt.
— No, a tűz égessen meg, Lajos, hát én is megházasodtam!
Kádár Lajos és felesége rábámultak. Azt hitték megint hazudik nekik egy nagyot hogy mulattassa őket. Ismerték már erről az oldaláról.
— Csodálkozol, mi? Pedig így van. Megházasodtam, ha mondom, mégpedig egy postamesternőt vettem feleségül, erdélyi nő, nagyszerű nő. Igaz egy kicsit sántít, de nagyon rendes nő.
Nem hitték neki, amit mond.
— Elhisszük, ha felhozod, addig egy mákszemnyit se az egészből, — mondotta Kádár Lajos.
— Fel is hozom, fel én, majd jövünk vizitába.
— De valamit mégse értek. Kálmán — mondta Kádár — nem szóltál erről eddig egy szót se. Ez az a nagy barátság? Merthogy nem máról holnapra történt az biztos. És kik voltak a tanuk a házasságnál?
— Nem kell nekem a parádé. — akadt meg Sértő és alig tudta leplezni zavarát — megcsináltuk a dolgot gyorsan és titokban, hogy senki se tudjon róla, minek azt nagydobbal hirdetni, hogy az ember házasodik.
— Te tudod, hogy mit csináltál, de mégse hiszem addig, amíg az asszonyt nem láttam.
Sértő késő este távozott Kádáréktól. Azzal az ígérettel, hogy hamarosan elhozza az asszonyt. De ez csak ígéret maradt. Majd egy évig nem jelentkezett ezután az író Kmety-utcai lakásán, ahol addig hetenként legalább egyszer megfordult.
A házassággal egyébként is baj keletkezett már néhány hét leforgása után. Az új élet kezdése és a rendes emberré való válás sehogyse következett be. Nem ennek a csavargó költőnek találták ki a házasságot, még az olyat se, amilyet ő kötött Kóczán Lajosnéval. A szabad, a független élet és az ezzel járó legényemberi rendszertelenség, a nagyvilágban való járás-kelés nyakló nélkül, csak kellett néki továbbra is. Hiába volt a legszebb déli harangszó, sohase jött haza ebédre rendes időben. Elhatározták, hogy otthon főznek néha napján, ha nem akkor pedig lemennek a közeli étkezdébe és együtt esznek. Sértő reggel elindult, s volt úgy, hogy két napig se nézett haza. Barangolt ilyenkor kocsmából kocsmába és itta rendületlenül a nagy-fröccsöket. Ha valamelyik szerkesztőségben kiutalták a pénzt, első útja mindig a kocsmába vezetett. De most sem bánt okosan magával. Az ennivalóra mindig sajnálta a pénzt, így inkább csak ivott. Sokszor éhgyomorra kezdte meg a napi fröccsözést. Napközben aztán lenyelt egy-két sóval-paprikával megszórt vizes-zsemlyét. vagy — s ez már a ritkább esetek közé sorolható — bicskája alá vette a kocsmában felszolgált kolbászt, vagy szalonnát s egy ilyen étkezés elég volt neki egész napra. A többit a bor pótolta. Pedig tudott enni, amúgy igazi magyar módra, paraszti étvággyal, ha úgy kínálkozott. Nagyon szeretett feljárni vacsorára, vagy ebédre Kádár Lajosékhoz.
— Az Úristen gyémántozza be a kezét, hogy ilyen finomat tud főzni, — mondta Kádárnénak, amikor a párolgó, „tündéri illatú" töltöttkáposztát ette.
Az első időkben Kóczánné is főzött otthon, de aztán abbahagyta, hiszen úgyis hiába várta haza a „rossz gyereket". Mert Sértőben ez az asszony legelsősorban is a rossz, a csökönyös, a konok, a durcáskodó gyereket ismerte meg. Hiábavaló volt minden igyekezete arra, hogy megnevelje, pedig óriási türelemmel végezte palástolt kísérleteit. Sértő maradt, aki volt. Semmi nem fogott rajta. A fogkefe hiába volt a lavór mellé helyezve egy pohárban, hozzá se nyúlt. Igaz, hogy sok fogat nem is talált volna már ez a fogkefe. A ruházatával nem törődött. Olyan elhanyagoltan járt, mint azelőtt. A fürdésről pedig úgy beszélt, mint a rákényszerített ünnepről. Sok volt a veszekedés közöttük emiatt. Sértő ilyenkor elvesztette önuralmát, azt a keveset is, ami volt és gyakran ültette át a gyakorlatba az ismert falusi közmondást, hogy „az asszony csak verve jó". A szegény sánta asszony pedig tűrte. Éktelenkedtek rajta sokszor, az ütlegelések nyomai, de panasz nélkül viselte. Miért? Maga se tudott erre feleletet adni. Ma.

ha visszaemlékezik erre, annyit mond róla, hogy „bizony sokszor megtörtént", minden ok nélkül. Józanon is. ittas állapotban is. De „mire feleszmélt" arra, mi is történt, már ott kuporodott mellette egy „bozontos hajú gyerek, simogatta becézgette és a szemében ott remegett a megbánás, a könny". Ilyenkor sírtak mind a ketten..

„Megvert a Jó Isten engem,
Mikor engem teremtett.
Mert számomra ajándékul
Kilenc Gizit teremtett.

Te vagy rövid életemben
A kilencedik Gizi,
Nem ismeri útjaimat
Az, aki ezt el nem hiszi.

Tizedik Gizim már nem lesz,
Leparolázok veled,
A „kiadmány hiteléül"
Megcsókolom szemedet.

Idősebb vagy. mint a költőd,
Joggal lehetnél anyám,
De szemedből, ha akarod,
Tavasz napja süt le rám.

Árva lennél nálam nélkül,
Árva lennék nélküled.
Olyan szomorúak lennénk,
Mint útszéli feszület

Két év óta nem láttam meg
Asszonyt terajtad kívül,
Megsimogatsz, ha szememnek
Néha, néha könnye dől.

Tizedik Gizim már nem lesz,
Hidd el ezt — kilencedik.
Ne lássák meg a csillagok.
Hogy szeretőd vétkezik".

A melegen csorgó könnyek között aztán feloldódtak, ilyenkor voltak igazán egyek, olyanok — lélekben és testben egyaránt — mint a könnyük, mely összefolyt és szétbonthatatlanul patakzott végig a gyűrött ágy vánkosán...
S ilyenkor boldogok, nagyon boldogok voltak. Megrészegültek a két véglet viharos találkozásától és testük egy furcsa szerelem örök titkának ritmusában hullámzott...
Furcsa szerelem volt. Mind a ketten szenvedtek tőle, de értelmetlennek találták az egész életet, ha elszakadtak egymástól.
Ahogy tavaszodott Sértő mind ritkábban aludt otthon. Csavargott éjjel-nappal. Aludt a söntésekben, a Múzeum-kert padján melegítő napsütésben, ha csak meg nem zavarta álmában a rendőr. Mért nem ment haza? Ki tudná megmondani. Ha összeveszett az asszonnyal, akkor azért kerülte lakásukat hetekig is, ha nem volt köztük semmi, akkor meg csak órákra ment haza, mint az ágy rájáró és utána már szaladt is az utcára, a kocsmába, hogy írhasson, mert „a kocsmában lehet csak igazán írni".

„Sok igaz verset írtam eddig.
Nem volt értelme, semmi haszna.
Most falra nézek a kocsmában
S a kiürülő poharamra..

A kocsma miatt sok volt a veszekedés közöttük, mígnem aztán az asszony is vele tartott. Mentek együtt. De ez is csak rövid ideig tartott, mert Sértő egyedül

akart csavarogni. Céltalanul, bolondosán, függetlenül, ahogy ösztöne éppen diktálta. Csavargott a városban s amikor már szűk volt neki a város kőrengetege, akkor nekiindult az országútnak és hetekre, hónapokra elment „világot látni", embereket ismerni ismeretlen vidékeken. Egy olaszliszkai tanító, aki a versein át megszerette a költőt, ebben az időben hívta meg vendégségbe. Júliusban aztán felcihelődött és indult gyalog Olaszliszkára. Vonatra nem volt pénze, hát az olcsó járművet, a lábait vette igénybe. Vasárnap délután indult útnak. Kis csomagot készített neki Gizi, benne három darab zsíros kenyér és egy fél sült kacsa. Harminc fillér volt a zsebében. Ezt is Gizinek akarta adni, mikor búcsúzkodtak.
Ebben az évben a Színházi Élet pünkösdi számában Karinthy Frigyes az „Így írtok ti" rovatban élő magyar költőkről emlékezett meg. Illyés Gyuláról, József Attiláról, Erdélyi Józsefről és Sértő Kálmánról. A baranyai népi költőről így írt Karinthy:

„Tanyai mozikép pünkösdre

Puliszkahámozó nénike mozgatja lefcses térgyit
Legénytriasztó szoknya-búbja alatt
Mászik a falon rozsdalángszínű poloskaszuka
Édeset nyáladzik torkában a finom vérfalat.

Istensajtár köpül lelkemből írós vajat
Felhőcsimbókot ellett a bozontos, szőrös ég.
Nem bírom tovább, megöl "ez átkozott,
Cikornyátlan, paraszti, tőrőlmetszett egyszerűség".

Így aposztrofálta a „parasztköltőt" az „így írtok ti" szerzője és meg kell állapítani feltétlenül találóan. Sértő Kálmán külön hangot jelentett ebben az időben, mondhatnánk „divatot", mert a népieskedésből divatot csináltak Pesten. Hasábos cikkek Jelentek meg a falukutatásról, a parasztságról és a magyar parasztról. A parasztköltőkért rajongott a sok modernségtől megundorodott főváros, de nem irodalmi értelemben, hanem, mert ez volt akkor az „előkelő". Sértő, ha valahol paraszt költőnek nevezték, méregbe gurult, tiltakozott a „pesti szóösszetétel" ellen ösztönösen, de tudatosan is. A sajtóban naponta repültek fel az új és tetszetős szavak, fogalmak: őstehetség, parasztköltő, paraszt zseni, béres költő stb. S hiába volt minden tiltakozás. Budapestnek ezek a szavak kellettek. Újszerűek voltak, érdekesek s miért is boncolták volna őket. Különösen az „Az Est" vezetett a népi dolgok felkarolásában. Ez a déli lap soha még nem közölt hasábjain verseket s most, amikor Sértő körül megindult az irodalmi vita, amikor támadások, dicséretek hullámzottak körülötte, szakított a lap tradíciójával és a hírek rovata elején egy napon már Sértő vers látott nyomdafestéket. Ügyesen kirakatba tették a „paraszt őstehetséget" és megpergették néki a nagydobot. Feltétlenül az igazsághoz tartozik az is, hogy éppen ennél a lapnál, valamint a Pesti Naplónál is, Sértő Kálmán mindig szép honoráriumot kapott s ebben az időben volt is pénze ideig-óráig. Egy alkalommal pénzért ment fel az „Az Esthez". A szerkesztőségi altiszt, — amikor kérdezték tőle, hogy ki az, aki pénzért jött, — a nyitott ajtóban hangosan mondta:
— Az a parasztköltő van itt...
Sértő belevörösödött, belökte az ajtót és így kiáltott rá az altisztre:
— Olyan nincs, megértette? Sértő Kálmán költő van csak.
Nemsokára verset is írt a „paraszt-költő" megjelölésről. Ebben a versben ilyeneket ír:

„Paraszt vagyok, de nem paraszt költő,
Költő, ha van, egy lehet csak, költő.
Nincs úri költő, paraszt poéta,
Aki annak szólít, bitang, céda.

... Nem járok én gatyában, csizmában,
Nem árulok verset a vásárban,
Árvalányhaj, pedig arra tellett.
Még sohasem volt a kalapom mellett.

Ha én a parasztról sokat írok,
Az azért van, mert csak érte sírok,
Nem sírok én egy papért, se grófért,
Még annyit se kártékony zsidóért..."

„Sánta Gizi”, ahogyan a költő megismerte

Nincs őstehetség — mondta mindig — csak tehetség van. És „nincs pap-költő, paraszt-költő, hullamosó költő, csak költő van!"
Garmadával kapta ebben az időben a leveleket. Legtöbben azért írtak, hogy megmutassák neki verseiket, mit szól hozzá?
— Magyarországon minden második ember verset ír, — mondogatta és később már fel se bontotta a leveleket. Írásai között halála után egész halom levelet találtam, felbontatlanul. Nem érdekelte mit akarnak tőle.

Egyik érdekes levél, amire szintén nem válaszolt például így szólt:
„Budapest, 1936. július 9-én.
Igen tisztelt Sértő Úr! „Pusztulás" c. verse megjelenése óta állandóan készültem Önhöz, vajon német nyelvre lefordított versét beküldhetem-e egy párisi német lapnak leközlésre. Annak idején néhány Gyóni Géza verset sikerrel ültettem át németre. Az ön versét is mindjárt lefordítottam, remélem, el tudom helyezni. Mivel nincs időm elmenni, úgy küldöm e levelet, remélem hogy mielőbb megkapom nb. válaszát.
Üdvözlöm tisztelettel (Aláírás.)
U. i. Az esetleges honoráriumot megfeleznénk Ha a "Pariser Tagblatt" nem adna honoráriumot természetesen én sem adhatnék, de legalább be volnának vezetve németül megjelenő versei".

A levélírás egyébként is gyengéje volt. Napokig készülődött, ha valakinek válaszolni akart. S miután legtöbbnyire a kocsmában írta meg leveleit, majd minden alkalommal elfelejtette bedobni a levélszekrénybe. Zsebre rakta és hurcolta magával hetekig. Mire „nagytakarítást" csinált a zsebeiben, legtöbb levél már elvesztette aktualitását, tehát összetépte és eldobta. Ebben az időben különösen sok meghívást kapott vidékre, ahol kíváncsiak voltak a falusi költőre. A költő hagyatékában rábukkantam egy igen érdekes levél másolatára is. Ez megerősíti azt a „mesélgetést", hogy Sértő Kálmánnak rongyos cipőjét 1936 nyarán postára adták a Nemzeti Múzeumnak. Maga Sértő már úgy mondta el, hogy ő küldte el cipőit az akkori kultuszminiszternek azzal a megjegyzéssel, hogy „Sértő Kálmán a magyar költő 1936 nyarán ilyen cipőben járt a forró pesti aszfalton". Ugyancsak a hátrahagyott írások között került elő egy fényképfelvétel is, ami erről az állítólag „elküldött" cipőről készült. Sajnos a levélmásolaton nincs aláírás s így nem sikerült teljes bizonyossággal megállapítani, hogy is történt ez a cipő história - íme a levél-másolat:

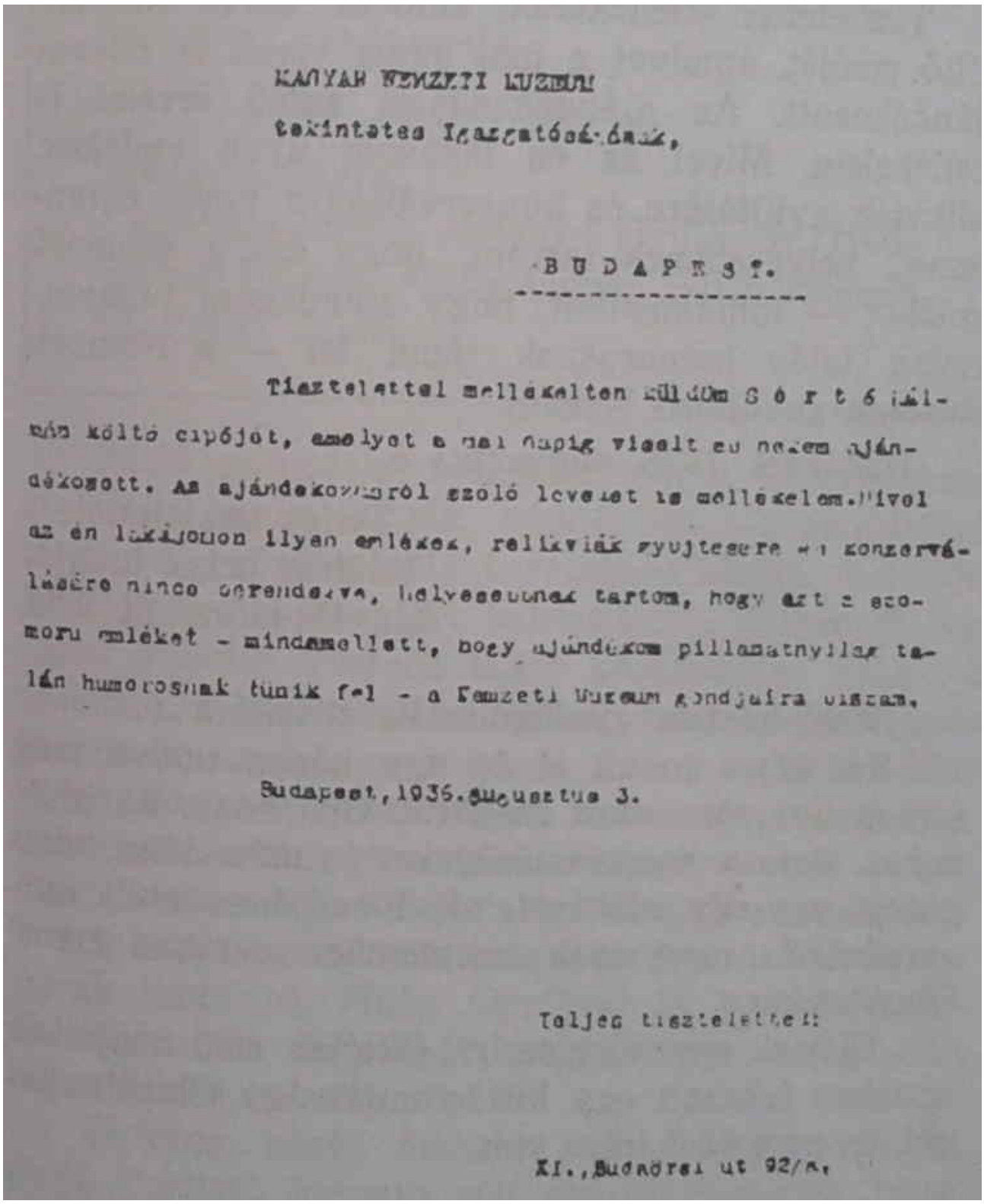

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

tekintetes Igazgatóságának,

BUDAPEST.

Tisztelettel mellékelten küldöm S é r t ő Kálmán költő cipőjét, amelyet a mai napig viselt és nekem ajándékozott. Az ajándékozásról szóló levelet is mellékelem. Mivel az én lakásomon ilyen emlékek, relikviák gyűjtésére és konzerválására nincs berendezve, helyesebbnek tartom, hogy ezt a szomorú emléket - mindamellett, hogy ajándékom pillanatnyilag talán humorosnak tűnik fel - a Nemzeti Múzeum gondjaira bízzam.

Budapest, 1936. augusztus 3.

Teljes tisztelettel:

XI., Budaörsi út 92/a.

A Magyar Nemzeti Múzeum tekintetes Igazgatóságának,
Budapest.
Tisztelettel mellékelten küldöm Sértő Kálmán költő cipőjét, amelyet a mai napig viselt és nekem ajándékozott. Az ajándékozásról szóló levelet is mellékelem.
Mivel az én lakásom ilyen emlékek, relikviák gyűjtésére és konzerválására nincs berendezve, helyesebbnek tartom, hogy ezt a szomorú emléket – mindamellett, hogy ajándékom pillanatnyilag talán humorosnak tűnik fel – a Nemzeti Múzeum gondjaira bízzam.
Budapest, 1936. augusztus 3.
Teljes tisztelettel: (aláírás helye üres!)

XI., Budaörsi út 92/a.

Sértő közben gyalogolt Olaszliszkára...
Két hétre indult el és egy hónap múlva még semmi hírt nem adott magáról. Gizi nézte az újságokat járta a szerkesztőségeket és néha-néha találkozott egy-egy cikkével, amelyben beszámolt csavargásáról, mert csak szeptember derekán ért el Olaszliszkára.
Gizinek egy sort se írt. Október első napjaiban azonban érkezett egy kis nyomtatvány Olaszliszkáról, de nem az ő írása volt.
Meghívó
az Olaszliszkai Irodalmi Asztaltársaság által 1936. október 4-én a községháza nagytermében rendezendő
MŰSOROS táncmulatságra.
Közreműködnek: Antalffy Gyula, dr. Hettmanek Ferenc, Millig Gyula, Sértő Kálmán és Varga János.
Sértő pompásan érezhette magát Olaszliszkán, szerették, megbecsülték. Vendéglátó házigazdájával B. D.-vel egészen mély barátságot kötött. A vidéki tanító maga is írogatott, lelkesedett a szépért és így jutott a költő lelkének teljes közelségébe. Abban a miliőben, a vidék tisztaságában, csendjében, egyenletesen és rendszeresen pergő dolgos napjaiban lelki felfrissülés volt mindkettőjük számára az együttlét, összebarátkoztak testvériesen, magyarosan, társadalmi konvenciók nélkül és így érezték jól magukat. Meleg barátságot kötött még Olaszliszkán Sértő egy másik tanítóval, Millig Gyulával is. (A két olaszliszkai tanító fényképét megtaláltam halála után féltve őrzött holmija között.)
Október végén érkezett haza Sértő erről az útról. Frissen, barnára sült arccal. Bozontos haját a homlokán egész fehérre szívta ki a nyári nap. Tele volt élménnyel, eseménnyel, színnel. Mesélt kifogyhatatlanul Gizinek. Különösen azt emelte ki és azt ismételte sokszor, hogy milyen „nagy úr volt" Hatvanban, ahol a cukorgyártást is megnézte. Elmondta, hogy Hatvani báró nővére ebéden látta vendégül. Inas és szobalány szolgálta fel a finom ételeket a kertben, a nagy diófa alatt „egy Mária Terézia korabeli" hatalmas márványasztalra.

— Fene ördöngös dolog az a cukorgyártás is, — mondta Gizinek fontoskodva. —- Okos ember volt nagyon, aki kitalálta. Behordják a kapun a ménkű sok cukorrépát, belehányják egy árokba, amibe víz van, a víz aztán viszi, pucolja a répát, mossa, amíg bele nem kerül a gépbe, ami fölszeleteli. Aztán főzik, főzik, szalad a leve nagy csöveken át és mire az ember újra találkozik vele már olyan, mint a zúzmara-kása. Két helyiséggel odébb meg már skatulyába rakják a hófehér kockacukrot. Itt láttam először „süveg-cukrot", eddig csak képen, olyan volt. mint egy nagy fehér puskagolyó...
Az olaszliszkai kirándulásnak talán a legjobban azonban mégis Gizi örült. A csavargó fiatalember mintha megváltozott volna. Az időjárás bolondos volt, sokat esett az eső, nyirkos idő volt és Sértő nem kívánkozott sehova. Megérkezése után két napig egyáltalában nem ment el otthonról.. Otthonülő ember lett. Érdekelte a főzés is, de csak akkor, ha segíthetett valamit. Legtöbbször leült a kis hokedlire és krumplit pucolt bicskájával. Farkasétvágya volt a vidéki nyaralás után.
A Gizi által nagy örömmel fogadott javulás, amit azonban ügyesen titkolt, sajnos csak alig két hétig tartott. Ott a Rökk Szilárd utcában, ahol ekkor laktak, pontosan velük szemben volt egy kocsma. Egyik délután Sértő azzal jött haza, hogy:
— Csuda jó bort mér ez a sváb itt szemben velünk.
Ettől kezdve már naponta eljárogatott a kocsmába. Mintha hivatalba ment volna. Reggel nyolc órakor már ott ült a kocsmában. Délben érte kellett menni, hogy jöjjön haza enni. Furcsa, hogy ebben az időben nem ellenkezett, ment haza, evett és ebéd után nagyokat aludt. Este volt már, amikor felébredt, de nem ment el, otthon maradt, olvasgatott ...
Néha elment a szerkesztőségekbe, leadta a verseit és vitte haza a pénzt. Kiszámította, hogy a legközelebbi keresetig, négy-öt napig mennyi pénzre van szüksége s a többit odaadta Gizinek kosztra, tüzelőre, meg egy kis borra, ha jut belőle. Érdekes, hogy otthon soha nem ivott többet, mint legfeljebb két pohárral. A zsebpénz kiszámításánál ebben az időben hat-hét nagyfröccsöt és húsz Levente cigarettát vett napi átlagnak. Ha nagyobb összeget kapott valahol, akkor megrakodva tért haza. Útközben bevásárolt. A legdrágább ínyencségeket cipelte

haza nagy büszkeséggel és boldogsággal. Otthon aztán kínálgatta a háziasszonyát, meg a családot. Ilyenkor nem volt ritka, hogy a legdrágább és legfényesebb belvárosi csemegéseknél és gyümölcskereskedőknél vásárolt. Ezt a műveletet nagyon szerette, sajnos kevésszer jutott hozzá.
— Melyik a legfinomabb? — kérdezte ilyenkor, mert abból kérek, nem számít mibe kerül.
Decemberben három négy kiló gyerekfejnagyságú, kirakatból kiszedett és fényesre dörzsölt csillogó almával állított haza. Úgy rakta az asztalra, mint a kincset.
— Ez nem olyan közönséges alma ám. A kirakatból szedettem ki a fűszeressel, oda pedig a legszebbet, a legcsábítóbbat rakják ki!
Ő maga nem ette az ilyesmit. Úri ételnek nevezett mindent, ami nem volt krumplipaprikás, töltött, káposzta, vagy öntött saláta. Életének legfontosabb és legkedveltebb eledele az öntött saláta és a sült szalonna volt. Gizi ezt kedvére tudta csinálni. Bár a fokhagymával mindig baj keletkezett. Gizi lehetőleg elhagyta, vagy keveset tett bele. Sértő pedig soha se találta elég fokhagymásnak. Így aztán megállapodtak abban, hogy mindig megpucolja és átadja Gizinek és ott ő előtte kell beletenni a salátába. Ha ez nem történt meg, nem hitte el soha, hogy van benne fokhagyma is. Egyik nap káposzta levest főzött Gizi és ezzel a ház urának kimagasló dicséretét nyerte el. Sértőnek annyira ízlett, hogy ettől kezdve éveken át, még a legrosszabb időkben is, amikor már újra hajnalban, vagy reggel járt haza, ott kellett lenni a káposztalevesnek az éjjeliszekrényen. Sokszor felébredt éjszaka, kiszállt az ágyból és nagyokat ivott a hideg káposztalevesből. Ehhez azonban már volt valami köze a belső láznak is, ami talán ekkor kezdődött nála intenzívebben...
Nagy nyugtalanságot és félelmet okozott neki ebben az időben a Sólyom Janka által megindított sajtórágalmazási per. Az idézést azonban nem tudták kikézbesíteni a költőnek, mert nem volt bejelentett lakása. Ekkor már az újságok is közölték, hogy a dizőz a vádlottak padjára ülteti a „paraszt költőt" azokért a kitételekért, amiket a „Három év az aszfalton" című írásában tett Sólyom Jankával kapcsolatosan. A „Társadalmunk" felelős szerkesztőiét, dr. Klár Zoltánt is felelősségre vonták, mert nem került elő a cikk szerzője és a fokozatos felelősség címén őt kellett volna elítélni.

Februárban egy idézés mégis csak eljutott Sértőhöz, de nem jelent meg a tárgyaláson. Ekkor már azt hitte, hogy elaludt az egész ügy, nem is kell vele törődnie. Áprilisban a Kender-utcába költöztek s a Gizi rávette, hogy most már jelentse be magát, mert esetleg ebből is baj lehet. Sértő kötélnek állt és kitöltötte a bejelentőlapját. Az egyetlent talán egész életében. S éppen ez a bejelentőlap vezette nyomra a hatóságot a Sólyom Janka ügyben. Törvényszéki kézbesítő jött és hozta most már a harmadik idézést: „Markó-utca 27. II. emelet 30. sz. szoba. 1937. április 14-én reggel 9 órára, dr. Várady tanács."

A harmadik tárgyalási napra se ment el. A törvényszék ekkor elrendelte előzetes letartóztatásba való helyezését Sértő, amikor megtudta, elkeseredetten fakadt ki és öngyilkossággal fenyegetőzött. Nagyon félt a hatóságoktól, soha se ment, még ha kellett se, a közelébe rendőrségnek, törvényszéknek. Közölte Gizivel, hogy a tárgyalást megelőzően és utána is néhány napig nem lesz otthon, elmegy valamelyik barátjához, hogy ne találhassák meg. Az újságok is közölték, hogy a törvényszék elrendelte előzetes letartóztatásba helyezését.

I. András napszámos vette oltalmába ebben az időben. Jó barátságban voltak és sokat ittak együtt. Az ágrólszakadt. szegény napszámos szinte rejtegette a betegesen félénk költőt s volt olyan eset, hogy istállóban aludtak napokig, mert a napszámos se tudta kifizetni az ágyát A detektívek pedig naponta keresték a bujdosó költőt. Gizi rémülten nyitott ajtót, ha csengettek a lakásban s megkönnyebbülten lélegzett fel, ha detektív helyett valaki más érkezett. A „Hét vezér"-hez címzett kocsmába járt ebben az időben Sértő Kálmán. Itt érezte magát a legnagyobb biztonságban. Itt találkozott néha-néha a Gizivel is. Egy napon aztán a Gizi elmaradt. Nem jelentkezett. Sértő nem tudta mi történt. Nyugtalanul, felzaklatottan futkosott egyik kocsmából a másikba, megkereste naponként I. Andrást, akit „Endinek" hívott, de Gizi nem volt sehol. Endi végül levelet vitt a Kender-utcai lakásra. Gizit otthon se találta.

Kedves Gizike!

Nem akarok haragos szavakat használni, mert nagyon sokszor anyai pártfogóm volt. Még tegnap is. Ezeket a sorokat a „Kis Kanáriban" írom, ahová el kellett menekülnöm a Maga nem jelentkező állásfoglalása miatt...

Tegnap pontosan három órakor vagy hatszor körül jártam a Rókus-kórházat. A Stáli-utcát és a környékét. Eredmény: semmi. Gizukát nem láttam sehol sem. Négykor viszont mentem Barnóékhoz. Hatvan fillért kaptam kölcsön. Tették, mert húsz pengő utalványt láttak a kezemben. Este 8.-kor 20.- pengővel jöttem be a városba. A lovagias és hozzám atyai becsületes Feri bácsinak kifizettem a négypengős tartozásomat. Utána magára vártam éjfél után egynegyed háromig. Zársóráig. Máskor hívatlanul is beesni a fene! Nem tudom, hol - mulatott. Hogy nem tudtam a lakbért kifizetni, köszönje az eltávolodásának, mivel éjszakáznom kellett maga miatt. Nincs semmi baj. Minden írásomat elteheti a szifonérról, csak a szegény édesanyám képét őrizze meg. ——

Kezét csókolja:

Kálmán...

1937. ápr.

„Kedves Gizike!
Nem akarok haragos szavakat használni, mert nagyon sokszor anyai pártfogóm volt Még tegnap is. Ezeket a sorokat a „Kis Kanári"-ban írom, ahová el kellett mennem a Maga nem jelentkező állásfoglalása miatt...
Tegnap pontosan három órakor vagy hatszor körül jártam a Rókus-kórházat. A Stáli-utcát és a környékét. Eredmény: Simon. Gizukát nem láttam sehol sem. Négykor vissza mentem Barnáékhoz. Hatvan fillért kaptam kölcsön. Adtak, mert húsz pengős utalványt láttak a kezemben. Este 8-kor 20.— pengővel Jöttem be a vezérbe. A lovagias és hozzám atyai becsületes Feri bácsinak kifizettem a négypengős tartozásomat. Aztán magára vártam éjfél után egynegyed háromig. Záróráig. Máskor hívatlanul is be eszi a fene. Nem tudom hol — mulatott? Hogy nem tudtam a lakbért kifizetni, köszönje az eltávolodásának, mivel éjszakáznom kellett maga miatt. Nincs semmi baj. Minden írásomat eltüzelheti a sifonérról, csak a szegény édesanyám képét őrizze meg.
1937. április
kezeit csókolja: Kálmán..

Gizi sokáig nem ment a „Hét vezér" tájékára s arra, amerre Sértő járt, mert nem akarta nyomra vezetni a detektíveket, akik ekkor már őt is figyelték. Múltak azonban a napok s úgy látszott, hogy az ügy elcsendesedett valahogy. Sértő mind gyakrabban tért haza a Kender-utcába. Megnyugodott és most már inkább csak otthon tartózkodott. Számítása azonban rossz volt. Egyik napon, kora reggel detektív jelentkezett és ágyban érte. Közölte vele, hogy követnie kell, mert letartóztatják, amiért nem jelent meg a tárgyaláson. A csapdából nem sikerült szabadulni és Sértő elindult a detektívvel a Markó-utcába. A vizsgálóbíró letartóztatásba helyezte s lekerült a fogházba. Olyan volt, mint egy tehetetlen, megbénított oroszlán. Düh szikrázott a szemében, némaságba burkolózott és egész éjszaka le-alá járt a cellában. Szerencsére a dolog nem volt olyan komoly, mint hitte. Két napig volt csak a Markó-utcában. Egyik délben ügyvédjével megérkezett hozzá dr. Klár Zoltán, akivel egyébként ebben az időben haragos viszonyban volt a költő, s közölte vele, hogy még aznap kiszabadul, mert a törvényszék megszüntette az eljárást. Sértő repesett a boldogságtól, újra kedvet kapott az élethez és felszabadultan vetette magát megint a régi életébe. Napok múlva tudta meg, hogy a Sólyom Janka-ügy olyképpen intéződött el, hogy dr. Klár Zoltánnak, a lap felelős szerkesztőjének bocsánatkérését elégtételül elfogadt, és így a törvényszék az időközben kézrekerült Sértő Kálmán ellen az eljárás folytatását megszüntette.
Otthon aztán volt mit hallgatnia a Gizinek. Egyedül őt okozta azért, hogy a detektívek rátaláltak. Mert, ha nem állít ki bejelentőlapot, sohase jutnak a nyomába, mondogatta. A fogházban való tartózkodás, hiszen költő volt, újabb élmény volt a számára, színezgette, játszott vele s nemsokára megírta erről szóló versét is, íme néhány sor belőle:

„Kavicsos sűrű babot ettem,
Ittam a köményes levest.
Ha a cellámat fölsikáltam,
olvastam mindent, vegyest..."

Az Andrássy-úton,

közel az Oktogonhoz, a mai Mussolini-térnél, két rosszul öltözött legény ült a padon. Forrón sütött a májusi nap, de a padra árnyékot adtak a lombos fák.
— Szívesen fogadnának, azt hiszed?
— Gyere! — mondta az erősebbik s vinni akarta társát.
— Várj! Nem megyek csak úgy, ajtóstól, pedig most...
— Majd ott fönn elmondhatod, gyere már, ne izélj... mennyünk, mert elmennek a szerkesztőségből, mindjárt két óra lesz...
— Mit szólnak, ha beállítok? Pedig, de régen meg kellett volna már tennem, ha az eszemre hallgattam volna. Majd csodálkoznak, ha a zsidóktól csak úgy egyszerűen átjövök ide.

— Nem csodálkoznak, csak gyere.
— Mondják majd, hogy ott meguntam, most átjövök hozzájuk, mert ilyen szelek fújnak.
— Zsidó vagy, vagy magyar vagy?
— Ne bolondozz! ,
— Magyar vagy, magyar parasztgyerek, semmi keresnivalód nincs tovább, ott ahol eddig voltál. Hiszen magad mondod, hogy mennyire kihasználtak, semmibe se vettek, csak szedték be a pénzt, neked meg odadobtak néhány fillért. Így van?
— Így, de ... az Isten úgy segéljen, hogy nem számításból teszem. Így érzek, így kell tennem, elég volt a Lipótvárosiakból...
Elindultak.
Az Andrássy-út 60. számú ház kapuján mentek be. Itt volt az „Összetartás" szerkesztősége és kiadóhivatala. Az egyik legény Sértő Kálmán, a másik pedig Kovács László rikkancs, a katonapajtás volt. Az utóbbi időben gyakran voltak együtt. Kovács László, a „Laci", aki ekkor az „összetartás és a „Virradat" legjobb rikkancsa volt, megígérte Sértőnek, hogy felviszi az „Összetartásához, bemutatja a Fialának, de csak akkor, ha többet nem ír „zsidó" lapokba. Így kerültek az Andrássy-út 60-ba. Kovács Laci nyilaskeresztet viselt a kabátján és ahányszor Sértővel találkozott mindig szemrehányást tett neki, hogy nem tartozik még közéjük. Éjszakákat vitáztak át kocsmákban és a rikkancs beszéde nyomot hagyott a költő lelkében.
Ebben az időben történt, hogy a Lipótvárosban, az egyik kaszinóban műsoros estet rendeztek, amelyre Sértőt is meghívták. Ez néhány hónappal volt csak a „Köpönyegfordítás" című cikk megjelenése előtt. Sértő elment az estre, mert kellett a pénz. Harminc pengőt ígértek neki, ha felolvas valamit, mindegy, hogy mit, csak szerepeljen. Zsúfolt ház előtt lépett a dobogóra a rongyos „paraszt-költő" és olyan tapsvihar fogadta, hogy percekig nem tudta megkezdeni felolvasását Egy elbeszélést és verseket olvasott fel. Ebben már szó volt itt is, ott is a zsidóságról. Az utcán pedig ott ólálkodott Kovács László, a „térítő" s várta, hogy mi lesz az eredmény.
Mert mielőtt Sértő megjelent volna a műsoros esten, az egyik kocsmában felolvasta a rikkancsnak az elbeszélést.
— Ha kidobnak, ha botrány lesz, akkor is felolvasom! — mondta.
A kaszinó közönsége falta a paraszt gyerek lelkének ezercsillogású képeit, s csak akkor ült ki az az arcokra dermedtség, amikor fel-felhangzott, hogy „kapzsi zsidó volt", vagy „csak a zsidónak megy ilyen jól ebben az országban". A botrány már ott izzott a levegőben. Sértő pedig felolvasás közben, a papírlapok felett, kutató szemeivel figyelt minden mozdulatot. Az első sorokban a gyakori zsidózás csak pillanatokig okozott dermedtséget. Ez a kínos érzés csakhamar átváltozott „belső üggyé", olyanná, amin nevetni is illik. Néha meg is szakították a felolvasásban és tapsoltak néki, ha valami találót mondott. Sértő nem értette az egészet. Kovács Laci pedig kerülgette a kaszinó kapuját, várta mikor dobják ki költő barátját. A felolvasás végén derült csak ki igazán, hogy Sértő nem is követett el olyan nagy házirend-sértést. Ünnepelték és fölényesen megveregették a vállát, mulattak a szokatlan hangon. Titkolták, hogy megdöbbentette őket a bátor szókimondás. Eredetinek találták és tehetségesnek az egyszerű parasztgyereket, aki más, mint ők, mégis a táborukban él. Csak egészen a tudat alatt érezhették néhányan, hogy a fiatal „paraszt-költő", minden gátlás nélkül előtörő szavai feltétlenül kapcsolatban állanak a nyugatról jövő és a már Magyarországon is szélesedő koreszmével, világnézettel...

Bejelentést igazoló szelvény
magyar honos számára.

Budapest VIII Kender 3 I 10

Sértő Jenő — Tamás Juliánna

Sértő Kálmán Zoltán

Bisse, Siklósi, Baranya

1910 szeptember 29, református, nőtlen

író

Budapest VIII Népszínház 18 I

Budapest 1937 április 10.

Az egyetlen bejelentő lap a Kender utcából

A m. kir. állami rendőrség budapesti főkapitányságának fogház- és toloncügyosztálya

7760 fk. III.

Szabaduló-levél.

Letartóztatva volt Sértő Kálmán Bissei születésű 1910 éves, mai nap szabadult s utasítva lett, hogy 8 nap alatt rendes lakást és foglalkozást szerezzen, ellenkezőben el fog toloncoltatni.

Budapest, 193 évi ápr. 22 -n

fogházfelügyelő.

Rktsz. 301.

A toloncházi szabaduló-levél.

— Kidobtak?
— Fenét! Nem értették meg, vagy nem is akarták! — mondta Sértő rezignáltan, és lelkében valami olyasfélét érzett, hogy nem volt sikere. A fülében még ott viharzott a nagy taps, a szeme előtt látta a szélesmosolygású lelkendezést, de nem volt értéke. Nem ezt várta. Azt hitte kidobják maguk közül ezek az emberek. Azt remélte, hogy ez lesz az a kifelé való demonstrálás, amellyel tudatja „a világgal, amelyben élt", hogy elég volt belőle, megcsömörlött, megutálta levegőjét és nem kell ezentúl már a pénze sem.
Elindultak és betértek az első kocsmába. Elitták a harminc pengőt az utolsó fillérig. Ivott körülöttük mindenki. Megbeszélték, hogy rövidesen tesznek

valamit, Sértő pedig teljesen szakít eddigi környezetével. Otthon, a Kender-utcában, ezen az éjszakán sokat beszélt a Sánta Gizinek arról, hogy most már szívvel-lélekkel „nyilas lett".
Így került 1938 májusának végén Fiala Ferenc elé a régi életét elhagyó Sértő Kálmán. Amikor az Andrássy-út 60-ba felmentek Kovács Lászlóval, gomblyukában ott volt már a nyilaskereszt.
Azzal állított be Fiala Ferenchez, a lap főszerkesztőjéhez, hogy örökre elhagyja azt, amiben élt, mert a magyarságnak, a népnek akarja áldozni életét.
— Tudják ugye, hogy ki vagyok? — kérdezte és csomó papirost babrált, hogy palástolja izgalmát.
— Hogyne tudnánk! — válaszolta Fiala.
— Azt is tudják, ugye, hogy a Társadalmunkba írtam, meg a többi zsidó lapba.
— Mindent tudunk, de ez nem bűn, nemzetiszocialisták nem születnek, hanem lesznek. Ha úgy érzi, hogy ebben a harcban, amivel az eszméért küzdenünk kell, velünk tud tartani becsülettel, akkor álljon mellénk és dolgozzék velünk.
Sértő itta a szavakat, Fiala nyers, odavetett mondatait, amelyekben nem a szín, hanem a közvetlenség és az őszinteség volt az erő. Fialában nem volt semmi abból, amit „körüludvarlásnak" érzett eddig a költő. Nem volt semmi hízelgő szava hozzá mint ott, ahol eddig forgott s ahol csak édeskés dicséretekkel halmozták. Új volt ez a hang és becsületesen tiszta.
— Áldja meg az Isten érte, hogy idefogadnak. Itt maradok, katonájuk leszek, egyszerű szürke katona, aki csak dolgozni akar.
Az elhatározást kézfogással pecsételték meg és Sértő engedélyt kért arra, hogy másnap visszajöhessen, szeretne írni valamit.
— Miről akar írni?
— Megtámadom egy cikkben a Klárt, megérdemli, hogy...
— Ezt nem írja meg, — mondotta Fiala, — legalább is nálunk nem írja meg. Ez személyes ügy, ilyesmit nem intézünk el a lapon keresztül. Magának lehet baja Klárral, intézze el vele személyesen, a lapban mi mást várunk magától. Hozzon verset, szívesen közöljük. Talán van is magánál.
— Nincs, de holnapra hozok.
Fiala közben már utalványt állított ki.
„Sértő Kálmánnak egy versért 20, azaz húsz pengő".
— Van pénze? — kérdezte Fiala.
— Nincs!
— Menjen a pénztárhoz és vegye fel a versért járó honoráriumot, de holnapra itt legyen a kézirat.
Sértő és Kovács boldogan hagyták el az Andrássy-út 60-at. Négy lépcsőt ugrottak át egyszerre, szaladtak, azt se tudták hová, merre. Kint az utcán lihegve álltak meg egy fa alatt.
— Nagyszerű ember ez a Fiala, — mondta Sértő. — De hála Isten, hogy már túl vagyok rajta. Adott húsz pengőt is, hogy holnapra hozzak egy verset
— Mondtam én, ugye, - lelkendezett a rikkancs.
Másnap meg is jelent az „összetartásnál" Sértő. Vitte a verset. Átadta és megbeszélte Fialával, hogy a legközelebbi számba cikket ír. Megírja, hogy miért szakított eddigi környezetével, miért jött át a szélsőjobb-oldalra, mert „mit szólnak az emberek, hogy egyszerre csak elébük lép a nemzetiszocialista lapokban?" Volt benne egy kis bor és nagy pátosszal beszélt arról, hogy majd most megmutatja, kicsoda a Sértő Kálmán.
Az „Összetartás"-nál hamar megbarátkozott mindenkivel. Érezte, hogy szívesen fogadják, hogy segíteni akarnak rajta és őszinték hozzá az emberek. Még azt se vette rossznéven, hogy Nagy Ica, az első találkozásnál megmondta neki: rendbe kell hoznia magát nem lehet így járni az emberek között. Borbiró Hugót is itt ismerte meg, mint a kiadóhivatal vezetőjét. A hetilapnál ebben az időben talán nem is foglalkoztak mással, mint hogy rendbe hozzák az elhanyagoltan járó, csavargó költőt A kísérlet azonban csődöt mondott Hiába volt minden, Sértő úgy érezte jól magát, ahogy volt. Cipőjét nem tisztította, haját nem fésülte, bokrosodott a nyakában, szakálla pedig néha centiméterekre is megnőtt.
Az „összetartásánál való jelentkezés után egy hét múlva megírta egyik kocsmában a Fialának beígért cikket. 1938. június 5-én jelent meg, a lap új évfolyamának 21. számában.
„Köpönyegfordítás" volt a címe...
„Most, amikor szívemre tett kézzel és felemelt fővel esküszöm, hogy mindörökre otthagyom a szélsőbaloldalt és katonás, kemény léptekkel átmasírozok a

szélsőjobboldal frontjára, be kell vallanom hogy ezt végtelen keserűséggel, nagy kíváncsisággal és ugyanakkor örömkönnyet fakasztó forró magyarsággal teszem. Otthagyok csapot-papot és harminc heti- és napilapot, hogy rímben fejezzem, ki magamat. De végre elérkezettnek látom az időt, hogy letépjem magamról a szolgaság láncát, amit a zsidók az írásaimra úgy-ahogy megfizetve rámraktak.
Ha az „Összetartás" olvasóinak egy része nem ismerne, úgy kötelességemnek tartom, hogy röviden bemutassam magamat Képzeljenek el szemük elé egy magas, sovány, igen kopott ruhás fiatalembert, aki minden szenvedése mellett sikert aratott az életben...
Még 17 éves nem voltam, amikor beálltam katonának. Négy évig ettem a komisz kenyeret, és úgy érzem, hogy a rengeteg sport, amiben résztvettem, az tette erőssé az idegemet, hogy a zsidócsákány ne tudja összerombolni. Katona koromban olyan szótlan voltam, mint a kilométerkő. Szabad időmben olvastam és verseket írtam. Még akkor nem is gondoltam öt elemit járt fejemmel, hogy pár év múlva franciára, németre fordítanak a verseimből és Petőfi és Ady után emlegetnek. Pedig a sors így akarta.
Mikor leszereltem a kaszárnyában, négy év szolgálat után, kopott ruhában, pénztelenül menteni haza az édesanyámhoz. Csak a sok drága könyvet vittem, amit az akkori magas zsoldfizetési konjunktúra alatt összevásároltam. Másnap újra elbúcsúztam rég nem látott édesanyámtól. Egy darab kenyérrel és 1500 verssel nekivágtam a 380 kilométeres útnak, hogy Pestre érkezve szelíden és kalapleemelve megkérdezzem az emberektől, hogy három és fél évig nem hiába koptattam-e a ceruzát? A feleletet két napon belül megkaptam a zsidóktól. Pestre gyaloglásom után két nap múlva egész oldalakon hozták a zsidó újságok verseimet, négyet-ötöt egyszerre ...
Úgy szórták elém a pénzt, mint a szibériai szél a hódarát. Még túlfűtött fejemhez sem kaphattam, amikor már is szabad bejárásom volt a színházi öltözőkbe és lokálokba, ahol az utóbbi helyen a meztelenség látványának voltam megdöbbent szemtanúja. Később mindenhez hozzászoktam. Megszoktam a zsidó simogatást, a pénzt. Megszoktam, hogy a drágább mozikban, színházakban, kávéházakban, éjszakai mulatóhelyeken, nagykereskedésekben, bankokban, cukrászdákban és sörözőkben csak zsidókat lássak. Azt is megszoktam. hogy a Teleki-téren tartózkodó kubikosok között ne lássak zsidót. Amerre mentem, mindenütt keresztény ember húzta a kocsit, a csupán pénzt cipelő zsidó handlé után. De nem láttam zsidót sem aszfaltot fejteni, se kátrányt főzni az útjavításhoz. Nem láttam zsidó kéményseprőt, zsidó utcaseprőt. És ami a legfőbb: nem láttam hatgyerekes zsidó családot éjszaka dideregni a ligeti padon. Zsidót csak főszerkesztőnek, bankárnak, színigazgatónak, kereskedőnek — és a legtöbbjét 25%-os fizikai munkával is megélő ravasz embernek láttam, akik láncszerű összeköttetésük révén mindig el tudták érni, hogy gyengítsék, sorvasszák, eléletkedvetlenítsék és idő előtt megöregítsék a magyart!
Öt évvel ezelőtt, amikor egy kiborotvált zsidó társaságában végig sétáltam a Rombach „sugárúton", kalauzomtól megkérdeztem, hogy ki az a sok bársonykalapos ember, akiknek lenyírt szakállából meg lehetne tömni háromszáz szalmazsákot?
— Ezek zsidók, de azért magyarok — kaptam a feleletet. Már akkor is kétkedve fogadtam vezetőm részéről ezt a valóban mindent elpalástolni akaró hitsorsosi megállapítást, mert én Somogyban és Baranyában nem ilyen kaftánban járó, szakállas honfiakat láttam. Lassankint meg kellett szoknom, hogy a pesti negyvenezer kocsma főnökei között alig láttam egy százalék keresztény tulajdonost. Mert a kocsmába is a zsidók űztek. Felöltöztettek és telegyömöszölték pénzzel a zsebemet, hogy Ady Endre sorsára juttassanak. A sors másként akarta. Erőre kaptam ma, a tizenkettedik óra előtt...
Most, amikor örökre búcsút mondok a szélső baloldalnak, óriási hídnak érzem magam, amely átível szabad karcsúsággal a szélső jobboldalra. Nevezzék ezt az öntudatos pálfordulást köpönyegforgatásnak a baloldalon, én nem törődöm vele. A juhász is kifordítja a subáját, ha a puszta ege alatt zuhogni kezd az eső. És én a jégzuhogást nem a magam feje, hanem a magyarságé felett érzem ropogva pattogni. Sasszemekkel, oroszlánordítással és költői meglátásokkal mondom, hogy óriási belső revízióra van szükség ebben az országban, ahol az „üzletnek rendületlenül légy híve óh zsidó"-t félmillió ember dúdolja a főbb gócpontokban és a falusi boltok pultjai mögött... .
A baloldalról siránkozó támadások érnek majd a vérbeborult szemű és göndörhajú szerkesztők tolla alól. Mert tudják azt, hogy százezer zsidó titok van bennem, amit közöttük gyűjtöttem össze, amikor a Dob-utcában sóletet uzsonnáztam velük.

Ez a sok titok nem szorítható bele egy cikk keretébe. De van rá mód, hogy lépcsőzetesen mindent leírjak heteken keresztül...
Hát igen! Szökött katonának érzem magam, aki az utolsó pillanatban nem bujkálva, de kemény fejtartással átjöttem a tűzvonalon. De a fegyveremet magammal hoztam. Magammal hoztam a ceruzát, ami sokszor veszélyesebb a mozsárágyúnál... Nem akarok itt rangra emelkedni. Legyek én csak közkatona. Tudok éhezni, fázni, rongyosan járni és írni! De végre szabadon akarok szólni úgy, mint magyar költőhöz illik. Egy könnycsepp van a szememben, amikor visszanézek a régi frontra, ahol még sok tépelődő és zsidó pénzen megfizetett zsoldos magyar van. Aztán előre kapom a fejemet és megyek százezer voltos szellemi erővel jelentkezni az új táborba, ami ősidőktől kezdve csak most kezd kiváló önkéntesekből összegyűlni..
Ez a cikk szinte megmozdította az egész „magyar" sajtót, amely a zsidó-liberális pénzemberek és hatalmasságok pórázán illedelmesen ugrált, bukfencezett és szolgálta érdekeiket. A sajtó tele volt zsidókkal és a zsoldjukban dolgozó kevés „nem zsidónak" nem volt, de nem is lehetett hangja. A „Köpenyegfordítás" bombaként hatott. Különösen a régi Lipótvárosban, azokban a körökben, ahol néhány héttel ezelőtt még vörösre tapsolták tenyerüket a „paraszt-költőnek". A „Társadalmunk" horkant fel a legélesebben. Ennek a lapnak kötelessége volt mindent elkövetni arra, hogy Sértőt dezavuálja, lehetetlenné, nevetségessé, komolytalanná, hitvánnyá tegye. Az a közönség, amely vígan habzsolta ennek a lapnak sajátosan zsidó ízű tálalását, s amely nem is olyan régen még a táborában tudta Sértő Kálmánt, mint a „Társadalmunk" munkatársát meghökkent, szinte belebetegedett. Erre pedig gyógyító írt kellett adni. A „Társadalmunk" megadta ezt. Az egyik zsidó munkatárs tolla alól minősíthetetlenül durva és a sajtóban egészen szokatlan, közönséges hangú cikk jelent meg. A lap első oldalán hozta a cikket 1938. június 10-én:
„Most aztán jaj a zsidóknak: Sértő Kálmán nyilas lett!"
A nagy fabetűs cím alatt tobzódott az ízléstelenség és csaknem minden bekezdés azt kiáltotta, hogy:
„Bitang ember vagy, Sértő Kálmán!" A düh és a bosszú fűtötte a cikk minden sorát. Az akkori közönségnek azonban csak egészen kis része vette észre az eldurvult és közönséges hangot, inkább szórakozott rajta. Sértő válaszolt hamarosan erre a cikkre és — sajnos ezt is meg kell állapítani — nem válogatta meg szavait ő sem, ugyanazzal a fegyvernemmel, ha lehet így nevezni, vágott vissza a cikkírónak:
„Pimasz zsidó vagy sz ... b...! Ez után a sajtópolémia után történt, hogy Sértő Kálmánt a Nyár utcában, egyik kocsmában, zsidó fiatalemberek véresre verték. Gizi is vele volt, ő szaladt rendőrért, de mire visszatértek, a verekedők már elmenekültek.

A napra

pontosan nem emlékszem, mikor hozott össze a sors Sértő Kálmánnal. 1938-ban találkoztam vele először, télen, decemberben. Nem tudom miért, a „Magyarság" szerkesztőségében jártam. Éppen nagy volt az izgalom, akkor érkezett a hír Romániából, hogy Codreanut, a vasgárdista kapitányt és legközelebbi embereit, akiket nemrégiben fogtak el, szökés közben agyonlőtték. Izgalmas hír volt ez az akkori egyébként is nagy feszültségben. Változásoknak és kríziseknek súlyos szakában forrt a világ politikája. Bennünket magyarokat elfoglalt még a Felvidék egy részének visszatérése és itt-ott fellobbant már nagy lánggal:
„Erdélyt vissza!"
Sértő ezen a nyáron hadgyakorlatra rukkolt Esztergomba. Amikor megkapta a behívóját kigyúlt az arca, egy kicsit megijedt, egy kicsit őrült is az első pillanatban, mert „nem olyan kis dolog az a katonavilág" egy romlott szervezetnek. Sokáig forgatta, nézegette a hivatalos katonai írást, aztán rákiáltott Gizire.
— Berukkol a babád, az anyád nemjóját!
Másnap reggeltől estig szaladgáltak mind a ketten, hogy legalább annyi pénzt hozzanak össze a szerkesztőségekből, amennyiből telik egy katonaládára, meg a

belevaló kevéske kis holmira. Felosztották maguk között a szerkesztőségeket és gyerünk: kell a pénz, kell a pénz, mert Sértő Kálmán berukkol!
Olyan büszkén lépett ki a Bérkocsis utca 26 számú ház kapualjából, mint egy kitüntetett tábornok. A katonaládás költő maga cipelte holmiját az Eskü téri hajóállomásra. Ugyanezen a napon még „Esztergom táborban" a m. kir. József Nádor 2. honvédgyalogezred III. zászlóaljának gazdasági hivatalában bejegyezték, hogy „Sértő Kálmán tartalékos gyalogos, címzetes őrvezető" szolgálattételre jelentkezett.

„Nem tudom mégsem, hogy eljöttem
Esztergomba, zenés hajón,
Egy hű nő miért sírt a parton,
Könnyes kendőt lobogtatón? .."

Nem tartott sokáig a katonáskodás. Három hét múlva már visszajött, zsebében a „tartósan szabadságoltak részére" szolgáló igazolvánnyal. Vége volt a gyakorlatnak, jöhetett vissza Pestre. Sokat mesélt erről a három hétről. A világháborút végigszolgált öreg katona se tudott volna annyit mesélni, mint ő. Persze a történetmondás lázában találta ki a lenyűgözően érdekes eseményeket s átszőtte valamennyi paraszti naivitással, hogy mulattassa az embereket. Az „összetartásban" visszaérkezése után jelent meg az akkori helyzetet valóban történelmien tükröző „Bizonytalan napok" című verse.

„Állig fegyverben Európa,
Puska se mukkan, nagy a csend,
Itt ott egy apró határsértés,
Hátul lapul a regiment.

Még hallgatnak a medvehangú
Ágyuk, még palackban a gáz,
De sok tábornok már térképről
A tisztjeinek magyaráz...

Még minap voltam gyakorlaton,
Mint tartalékos katona,
Holnap egy kemény, nagy parancs hív
Megyek, de nem tudom hova.

Mégis megyek, mert magyar vagyok,
A földet döngve koptató.
Ceruza helyett puskát fogok,
Arcomban ki pirosodó...

Ott egyem meg a harcmezőn az
Utolsó komisz kenyerem.
De ne legyen többé a hazám
Akkora, mint a tenyerem.

Ha elbukom, hát volt értelme.
Védtem egy kócos szeretőt,
Lábhoz tett fegyverrel állok meg
Hősen az Úristen előtt...

Bizonytalanok most az órák,
Titokba burkolt holnapok,
De gyűlölöm a satnya várást.
Indulni inkább kész vagyok.

Puskám csövébe virágszálat
Fűz majd egy kis magyar leány
És csillagokkal lüktet szíve
Utánam őszi éjszakán..."

Piszkosan, porosan, barnára sülve érkezett meg s első útja nem haza az

„asszonyhoz" vezetett, hanem a kocsmába. Ment, szinte „rohanta végig a régi helyeket" és mutogatta magát: „leszereltem!"
Késő éjszaka ment haza. Fáradtan dőlt az ágyba. Reggel már magasan járt a nap, amikor felébredt. Gizi korán kelt és a ruháját hozta rendbe, inget mosott, vasalt, büdösített a terpentinnel, amivel a foltokat szedegette ki. A katonaságból visszaérkező költőt tiszta és vasalt ruha várta. Sértő felébredt és felült az ágyon. Első tekintete a ruhára esett. Talán fel se ismerte saját gúnyáját, olyan volt majdnem, mint új korában, amikor a Nagykovácsy Milenkótól kapta ajándékba. Éktelen haragra gyúlt
— Mit csináltál? — kiáltott az asszonyra.
— Kipucoltam... nem lehet ilyen ruhába járni emberek között.
— Nem lehet? — ugrott ki az ágyból, leráncigálta a székre akasztott holmikat, földhöz vágta és szinte eszelősen táncolt rajta. Közben rúgott, kapálódzott az asszony felé, aki tudta mi következnék ha ott marad, menekült, elment, nem bírta tovább. A ruhadarabok pedig ott hevertek a földön, újra piszkosan, gyűrötten... Ki tudná megmondani értelmét az ilyen jelenetnek, közvetlen célját talán úgy magyarázhatnánk, hogy: ez az ember nem akart rendesen járni, nem akart rendesen élni, mert elvégre is milyen nevetséges lenne a vasalt ruhában, tisztára mosott fehérneműben járó „csavargó költő?" Ehhez a programhoz pedig görcsösen ragaszkodott. Csavargó költő volt, s ebből nem engedett nagyon sokszor nyíltan bevallott tudatossággal.
A furcsa „családi jelenet" után — s nem ez volt az első — fájdalmasan egyedül maradt. Szenvedett, mert amit tett, erősen bánta. Az asszony néha napokra. sőt hetekre elhagyta ilyenkor, de Sértő kinyomozta, felkutatta, hol, merre jár s küldte néki a leveleket. Lakást is ezért változtattak annyiszor. Ha kirohant közöttük valami okból az ellentét, Gizi útnak indult, kivett magának valahol lakást és élt egyedül, nyomorultul, sokszor napokon át is éhezve. Pénze nem volt, jövedelme éppen nem, innen-onnan kapott kölcsönökből tengette életét. Amikor aztán Sértő felfedezte és egy-két levélváltás után ismét kibékültek, akkor sohase tértek vissza a régi lakásba. Maradtak az újban, mintha ezzel is kényszeríteni akarták volna magukat arra, hogy „minden megváltozik ezután, új életet kezdünk".
A ruhapucolás után is, mint ilyenkor mindig, elindult a nyurga ceruzaírás, hogy engeszteljen. Ezekben a levelekben lehetőleg úgy állította be magát, mintha „csak ő szenvedne" és igyekezett részvétet kelteni maga iránt.

Kedves Gizike!

Nem szivesen búcsúzás nélkül itthagyni. Viszont rövid levélben búcsúzkodok magától. Holnap Hatvanba megyek. Talán egy hétre, talán hetekre. Én – Magát most felszabadítom. Független szabad lehet. Csinálhat bármit. Csak arra vigyázzon, hogy minden időben ura legyen a szavának, bárkivel él. De igérje, hogy ekkor és akkor visszajövök, mint ma nékem, aztán eltűnik ebben a nagy városrengetegben...

A holmimat kidobhatja az utcára. Viszont azt se bánja meg, ha megőrzi. A jó Isten áldja meg minden lépését.

1938 IX 10

kiváló imádója:

Sértő Kálmán.

Kedves Gizike!

Régóta ismerem, mint az éjszakai Hold a földet. Megszerettem magát. Ezt az akaratomat tiszta szivvel be is bizonyitottam. Elhagytam magáért mindenkit, csak hogy Maga az enyém lehessen. El kell ismernem, hogy fölkarolt, kimosdatott, etetett, segitett, jót akart a számomra.

1938 X 1

az Isten áldja meg ~~ért~~ érte újra

Sértő Kálmán

A levél így szólt:
„Kedves Gizike!
Nincs szívem búcsúsorok nélkül itthagyni. Viszont rövid levélben búcsúzkodok magától. Holnap Hatvanba megyek. Talán egy hétre, talán kettőre. Én — Magát most felszabadítom. Független, szabad lehet Csinálhat bármit. Csak arra vigyázzon, hogy minden időben ura legyen a szavának, bárkivel él.
Ne ígérje, hogy ekkor és ekkor visszajövök, mint ma nékem, aztán eltűnik ebben a nagy városrengetegben...
A holmimat kidobhatja az utcára. Viszont azt se bánja meg, ha megőrzi. A jó Isten áldja meg minden lépését.
kiváló imádója:
1938. IX. 30. Sértő Kálmán".
A levélre válasz azonban nem érkezett. Az asszony ezen az őszön a legkomolyabban foglalkozott a gondolattal, hogy véget vet a furcsa és sok tűrést, szenvedést követelő együttélésnek. Állás után járt, dolgozni akart, hogy valami jövedelme legyen, de sikertelen volt a sok próbálkozás. Vissza kellett zuhanni, ha akarta, ha nem. Büszkesége azonban visszatartotta attól, hogy visszamenjen. Várt inkább, s tudta, hogy „Kálmán jelentkezni fog", mert a levélben jelzett utazásból semmi se lett. Sértő itthon maradt, járta a kocsmákat tovább ...
És megérkezett hamarosan a második levél is:
„Kedves Gizike!
Régóta ismerem, mint az éjszakai Hold a földet. Megszerettem magát. Ezt az akaratomat tiszta szívvel be is bizonyítottam. Elhagytam magáért mindenkit, csak hogy Maga az enyém lehessen. El kell ismernem, hogy felkarolt, kimosdatott, etetett, segített, jót akart a számomra.
az Isten áldja meg érte Gizi
1938. X. 1. Sértő Kálmán".
Ezt a levelet már „futár" hozta, a költő egyik legjobb barátja, a mindig becézett „Endi". Rimánkodott az asszonynak jöjjön vele, Sértő nem tud élni nélküle, még jobban elzüllik, nagyon fáj neki egyedüllét.
Kóczán Lajosné ezekre a napokra így emlékezett vissza:
„Sokszor mondták az ismerőseim, Gizi, nem lesz jó vége. Tudom, mondtam, Kálmán úgy tesz, ahogy akar és akkor szabad, amikor akar, de én el nem hagyom soha. Volt férjemnek is beszéltek sok mindent, hogy ne támogasson, mert kocsmatöltelékek vagyunk. A rokonok, ismerősök elfordultak tőlem, de én nem tudtam elbujdosni Kálmántól. Nem tudom mi kötött úgy hozzá, a nehéz sors? vagy mi? Csak azt tudom, hogy megver a jó Isten, ha elhagyom. Néha-néha írt egy szép verset hozzám és úgy éreztem ez a hála, többet nem is adhat.."
A kocsmában aztán kibékültek a már ismert recept szerint. Nem szóltak egymáshoz jóideig, iddogáltak, mígnem Gizi dudorászni kezdett egy zsoltárt. Sértő belekapcsolódott az énekbe és elfeledtek egymásnak mindent. Kezdték az együttélést előről, ugyanolyan békességgel, szeretettel és rajongással, mint mikor először húzódtak egymáshoz.

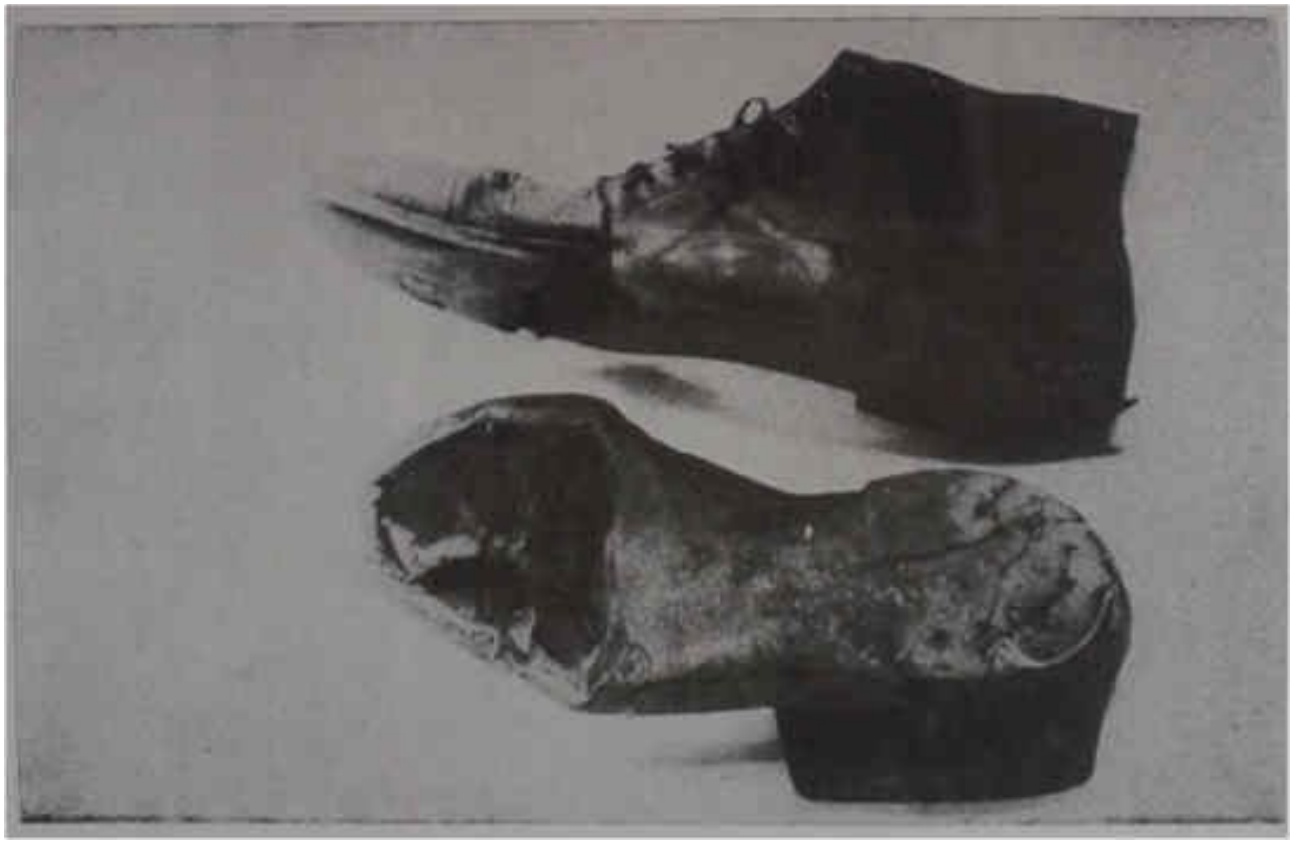

Ilyen cipőkben járt a költő a „baloldalon”.

Az „Összetartás"-ban ebben az időben hetenként jelentek meg a Sértő cikkek, de ott voltak versei a „Virradat" és a „Magyarság" hasábjain is. Az „Összetartás" ekkor már hirdette, hogy kiadja költő „Esett a hó" című verseskötetét, ha az olvasók áldozatkészsége ezt az előjegyzésekkel biztosítja. A támogatás nem maradt el, naponta érkeztek a levelek a szerkesztőséghez és a készülő könyv előfizetési tábora szépen növekedett.
A „Magyarság" szerkesztőségében, — mint említettem decemberben, amikor Codreanut és társait agyonlőtték — a Hunyady János úton, a felvonóhoz rohantam, hogy elérjem, mert éppen indulni akartak az orrom előtt. Hárman szorongtunk a szűkre szabott liftben, az egyik Sértő volt. Rekedt hangján Codreanuról beszélt kihevülten. Nem ismertem, nem tudtam ki ez a rosszul öltözött, furcsa kinézésű, rekedt ember. Fent az emeleten tudtam meg. Elhatároztam, hogy megismerkedem vele. Tetszett a gondolat. Sokat hallottam róla, magam pedig éppen egy éve, hogy Somogyból idevetődtem a fővárosba, idegenbe, jóbarátot véltem benne felfedezni. Segítőtársat, aki már jobban „otthon van a nagyvárosban" és mondhat néhány szót erről is arról is, amiből csak haszna lehet az embernek.
Hideg volt nagyon állni a kapu előtt, de kivártam. Egyszer csak jött le a lépcsőn. Ráköszöntem.
— Adjon Isten!
Felemelte jobb karját.
— Kitartás!
— Gellért Vilmos vagyok! — mondtam, azt hiszem, nagyon szemtelen büszkeséggel, mert így válaszolt.
— Én is bemutatkozzak?
— Dehogy, dehogy, — ismételtem zavartan — kérem...
— Mit óhajt a testvér? Talán költőnek tetszik lenni?
Kicsit magamhoz tértem a leforrázásból, s nem hagytam magam tovább csipkedni. Más harcmodort kellett választanom. Támadni kellett nekem is, hogy hozzáférhessek.
— Somogyból jöttem testvér, van-e merszed velem jönni a kocsmába inni?
— Mi az? Párbajozni akar az úr? Gúnyolódott velem továbbra is. Aztán sarkon fordult köszönés nélkül, gyors léptekkel elindult.
Álltam az utcán. Otthagyott. A tízfokos decemberi hidegben olyan melegem volt,

hogy kigomboltam télikabátomat és úgy mentem át a Lánchídon
Ez volt az első találkozásom, a megismerkedésem Sértő Kálmánnal. Nem nagyon dicsekedhettem vele. Nem is szóltam róla sokáig senkinek. Nagyon bántott a dolog. Azt hiszem gondoltam arra is, utána megyek és belekötök, hogy megverhessem bántó szavaiért. Nagyon fájt, hogy „úrnak" nevezett! Az első találkozás után sokáig nem láttam, majdnem félévig. A következő év májusában hozott össze bennünket a sors, de akkor már másképpen és Sértő mindent helyrehozott.
A karácsonyt ebben az évben a „tizenhatosban" töltötte Sértő és Gizi. A „tizenhatos" kocsma volt a Tisza Kálmán téren. Azért hívták így, mert 16 fillér volt egy fröccs ebben a vendéglőben. Egy öreg kolozsvári színész volt a tulajdonos, a Zsiga bácsi. Sértőnek volt pénze és elhatározta, hogy ajándékkal lepi meg a vendéglőst és családját. Amikor beállítottak a kocsmába Gizivel, alig látszottak ki a csomagok közül. Az ajándék pedig a következő volt: minden családtag kapott egy sertéscsülköt, egy kétkilós kenyeret és húsz darab Levente cigarettát. A Zsiga bácsi felesége külön kapott még egy csokor virágot is. Kis karácsonyfa állt az ivóban, vendég alig érkezett és így egészen családias volt a hangulat. Az összes református zsoltárokat végig énekelték ezen az éjszakán. Éjfél után aztán elindultak, jártak sokáig a hóesésben szótlanul...

„Csendes vagyok, mint prímás mellé
Koporsóba tett hegedű,
Csavargók karácsonyát élem,
Egyszerű ünnep, egyszerű..."

Jött az újév. A sok nélkülözés, fázás, éhezés. Sértő veszettül fogyasztotta a fröccsöket. Ha pénze volt szórta, s mindjobban megfeledkezett arról, hogy haza is adni kellene valamit. Gizivel együtt teljesen leromlottak. Sápadtak, véznák, erőtlenek lettek. Ebben az időben nagyon sokszor megverte az asszonyt, de ekkor már Gizi sem hagyta magát. Mind a ketten adtak, de kaptak is. Úgy összeverték egymást, hogy a lila foltok miatt sokszor nem mertek az utcára menni.
Ekkor már összeállította az „Esett a hó" című verseskötetét. Az „Összetartás" olvasótábora lehetővé tette a könyv kiadását. Sértő megírta a könyv előszavát:

„Ezekben a versekben, amik most könyvalakban is napvilágot látnak, szegény keserűségeim, sűrű sóhajaim; és ritka örömeim vannak rímekbe szedve. Mivel a saját verseimről van szó, egy jottányit se térek le a férfias becsület útjáról; vagyis nem verem félre a Kecskemét tulajdonát képező nagyharangot, hogy költőnek szólítsanak. A kritikát rábízom a barátaimra, ellenségeimre; és nem utolsó sorban a mindég tisztább szemüvegen néző: Utókorra...
Csak az a felséges Atyaúristen és egy pár pincér tanú, hogy sokszor kigördül szememből a könny, mikor az olcsó kocsmák sarokasztalain írva - megborjadzom a verset. Túl korán őszülök, és egyenletes léptekkel ballagok a leghűbb ápolónő, a magyar anyaföld karjai közé. Sokat, túl sokat szenvedtem ebben a barkavirágos életben. Én már minden voltam, csak kettő nem: bába és zsoké. Amíg sok poéta nem gondolt arra, hogy jön majd egy firkálgató szegénylegény, akitől lopni lehet és irigyelni az erejét, addig én napszámba jártam, arattam, négy évig katonáskodtam; közben verseket írtam. Egyszer rászántam magam a nagy útra. Háromszáznyolcvan kilométeres úton felgyalogoltam Budapestre. Így kerültem a művészetet csak üzletileg pártoló, tehát lelkileg nem humanista zsidó elvtársak karjai közé. Kerek hat esztendeig vergődtem a zsidók között, közben megismerkedtem nagy káromra bárókkal, grófokkal és válogatott cigánygyerekekkel. Később felkelt bennem a bátor vágyódás napja: Nemzetiszocialista lettem. Így kerültem tiszta légkörbe, Fiala Ferenc főszerkesztő nyúlt a hónom alá, lapjában felhívta szerény személyemre a nemzetiszocialista tömegek figyelmét, hogy filléreikkel támogassák a verseskötetem kiadását...
A felhívásnak meglett a foganatja, mint azt e könyv is mutatja. Végtelen hálával köszönöm Fiala Ferenc jóságát; és a nemzetiszocialista tömegek koldus személyemhez való hűséges ragaszkodását. Hogy egy ember és a tömeg mit tett értem; és az értékét lélektanilag magamban, mint méltányolom, azt csak én tudom és a csillagok felett trónoló Isten. Egy költő sűrűn írhat verseket, de könyvét csak ritkán helyezheti a magyar családok asztalára. Kérem az olvasókat, hogy szigorúak legyenek hozzám, vegyenek olyan kevésbé, mint én magamat. Hogy verseimmel sikerül irigy ellenségeket és barátokat szerezni, azt én nagyon jól

tudom. Nem mentegetem magamat. Másként nem tudok írni, csak így.
Fiala Ferencet pedig arra kérem ezen a helyen, hogy fogadja el tőlem a hízelgés nélküli tisztelettel Hozzá ajánlott verseskötetemet.
Budapest, 1939. III. 5.
Minden jóakarómhoz tisztelettel: SÉRTŐ KÁLMÁN."
A könyvnek nagy sikere volt. Szép kiállításban jelent meg és Sértő szépcsengésű, szivárványszínű verseit adta. A könyv második oldalán, az „Előszó" előtt ez állott: „A könyv megjelenését a nemzetiszocialista testvérek áldozatkészsége tette lehetővé", felelős kiadóként Borbiró Hugó szerepelt a könyvön. A könyv egyébként nem Budapesten, hanem Mezőberényben, Bartha János könyvnyomdájában készült.
Sértő ebben az időben ritkán járt haza. Ha ment is, ittas volt erősen és semmi se volt neki jó otthon. Napirenden voltak továbbra is a veszekedések.
Egyik nap erősen összekaptak a Gizivel. Szinte harctérré változott a lakás, pedig maguk se tudták miért történt. Gizi ekkor kijelentette, hogy nem él vele tovább. Menjen amerre lát. A lakás úgyis az ő nevén van, keressen magának más bolondot, aki eltűri a dolgait. Sértő gúnyos mosollyal, büszkén ment el ekkor. Volt egy kis pénze, kapott is ekkor csaknem naponta, nem érdekelte, mi lesz. Ment. Bele a nagyvilágba és még egy bejelentőlap se volt nála, mert ezt a hivatalos aktust gyűlölte egész csavargással teli életében. Csak egyetlen egyszer jelentette be magát, még a Kender utcában, — és ezt nem felejtette el — ott is megjárta, mert a detektívek megtalálták. Otthagyta ismét a Gizit, de nem bírta sokáig az egyedüllétet. Hamarosan levelet írt az asszonynak.

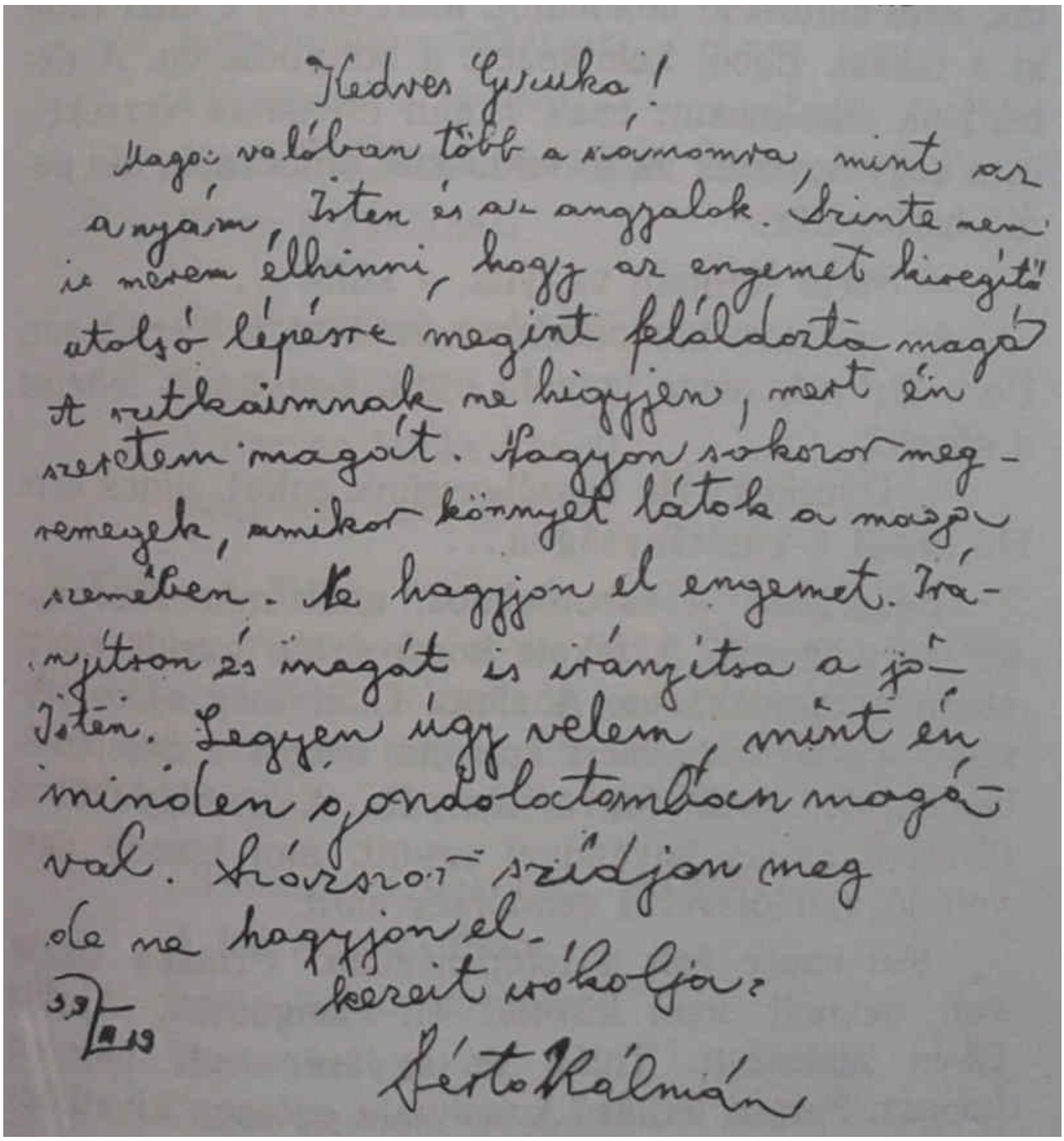

„Kedves Gizuka!
Maga valóban több a számomra, mint az anyám, Isten és az angyalok. Szinte nem is merem elhinni, hogy az engemet kisegítő utolsó lépésre megint feláldozta magát. A szitkaimnak ne higgyen, mert én szeretem magát. Nagyon sokszor megremegek. amikor könnyet látok a maga szemében. Ne hagyjon el engemet. Irányítson és magát is irányítsa a jó Isten. Legyen úgy velem, mint én minden gondolatomban magával. Százszor szidjon meg, de ne hagyjon el.
1939. III. 29.
Kezeit csókolja: Sértő Kálmán."
A levél megérkezése után az asszony ismét megbocsátott neki. A zabolátlan költő – most már Isten tudja hányadszor – elhatározta, hogy mégis csak változtat eddigi életén. Új életet kezdenek. Felmondták a lakást és elindultak más környékre. Ismeretlen emberek közé. Új életet csak új helyen, új emberek között lehet kezdeni, gondolták. Nem kaptak lakást, így hát szállodába mentek. Kopott, ismert garniszállodát dobott elébük a sors, mert éppen a Víg-utcában érte őket az éjszaka. Szobát vettek ki, s úgy állapodtak meg, hogy itt laknak addig, amíg rendes lakáshoz nem jutnak. Drága mulatság volt, de Sértő ezzel keveset

törődött. Mi tagadás tetszett néki szállodában lakni. Az első napokban nem is sürgették a lakáskeresést, hiszen jól megvoltak. A szálloda azonban emésztette a pénzt. Sokszor voltak úgy, hogy félve, lopózkodva távoztak, vagy érkeztek, mert adósak maradtak egy-egy napra szoba árával. A Víg utcában az ilyesmi pedig nagyon komoly dolog és nem is teheti meg mindenki. Majdnem két hétig laktak itt, mígnem egyik éjszaka razziát tartott a rendőrség a környéken. A detektívek bekopogtattak az ő szobájukba is.
Kevés oka volt Sértőnek rá, mégis nagyon félt a rendőrségtől. Nem szerette a detektíveket és a rendőröket.
— Én kérem, Sértő Kálmán költő vagyok, ő pedig a menyasszonyom... — mondta a szobába lépő detektíveknek.
— Elhisszük, de előbb igazolja magát! — hangzott a rideg válasz.
A költő idegesen kapkodott, kotorászott a zsebeiben. Célja nem volt ennek a fürge kutatásnak mert hiszen soha nem vitt magával semmiféle igazoló iratot. A Nagydiófa utcában, ahol eddig laktak, nem állított ki bejelentőt, mert ott is a Gizi vette ki a lakást. Ebből keletkezett a bonyodalom. A detektívek alkalmasint csak ritkán olvasnak verseket, nem kegyelmeztek az iratok nélküli embernek, aki pedig hajtogatta:
— Sértő Kálmán vagyok, a költő...
Az asszony igazolására már nem is került sor. Ha a férfinek nincs igazoló irata, hogyan is lehetne a nőnek?
— Gyerünk! Ne beszélgessünk sokat, nincs erre idő, majd a kapitányságon ...
Bekerültek a rabomobilba, ahol már szorongtak az emberek. A fekete kocsi aztán gurult egyenesen a toloncházba. A sánta Gizit még akkor éjszaka elengedték, mert igazolta magát a bejelentőlappal, de Sértő fogva maradt A gomblyukában díszelgő nyilas jelvénnyel együtt, ami bizony nem volt jó ajánlólevél a rendőrség előtt
Két napig volt a toloncházban. Priusza tiszta volt, semmit nem követett el, kiengedték. Április 22-én szabadult. Talán ez egyszer volt teljesen kopasz. Furcsa hajlású koponyája egészen kivetkőztette az arcát. Hiányzott lobogó, rendetlen hajbozontja.

„Toloncházba kerültem
Két napig vendégnek,
Lenyírták a hajamat, hogy
Ne álljon az égnek.

Száz imát elmondtam volna
Egy cigarettáért,
Vagy egy pohár tűzről pattant,
Áldott kadarkáért...

Kigőzölték a ruhámat,
Figyelemből, bájból.
Vastag krumplifőzeléket
Ittam a csajkából.

Kacsingattam szép rablányok
Kopár ablakába,
A borzas fejeken kívül
Nem volt más virága..

Ujjongó öröm fogta el, amikor ismét kitárult előtte a nagy szabadság: az utca! Végigjárta sebtiben a kocsmákat, felszaladt a szerkesztőségekbe, hogy megmutassa magát: itt vagyok! Boldog volt és szívta, rágta a cigarettákat nyakló nélkül...

„Szabad vagyok újra, megint,
A kék füstöt fújom.
Lusta hajam növésének
Lassúságát unom.

Őszig tán kibokrosodik.
Friss hajam lesz télen.
Mint egy könnycsepp volt tegnap a
Szeretőm szemében ..

Végigjárta a várost, keresztbe, hosszába, sűrűn hajtogatta fel a fröccsöket és csak ezután indult keresni a sánta Gizit.
De hol keresse?
Hetekig kutatott Gizi után míg megtalálta. Egymást keresték. Az asszony is, ő is, éjjel-nappal járta az ismerős kocsmákat, de jó ideig tartott, amíg összetalálkoztak. Szereztek annyi pénzt, hogy lakást vehettek ki a Dob-utca 66-ban, a második emeleten. Megalkudtak egy siralmas kis cselédszobára, amely még egy személynek is kicsi volt. Nekik megfelelt. A háziasszonyt és a kislányát, a kis Lilikét nagyon megszerette Sértő. Szívesen lakott itt, csupán azt kifogásolta ennél a lakásnál, hogy a házban csak zsidók laknak és „ferde szemmel néznek rá." Mégis itt laktak legtovább, innen már nem tudott elköltözni, beleszólt a korai halál.
Egy májusi vasárnapon délelőtt találkoztam Sértővel másodszor. A Japán-kávéház teraszán ültem, amikor jött a Liszt Ferenc-tér felől. Itt is volt egy kedvenc kocsmája. Mosolygott, amikor meglátott s a nézésében volt valami, amivel elmondta, hogy nagyon fájlalja, ami köztünk történt. Nem jött a teraszhoz, hanem messziről intett, hogy menjek oda.
— Szerbusz, — mondta. — Most már tudom, hogy ki vagy, beszéltem egy újságíróval és jót mondott rólad.
Ez az újságíró Rajkai László volt, akit a „Virradat"-nál ismertem meg. Azt hiszem éppen neki meséltem el abban az időben, hogy miképpen jártam a Sértő Kálmánnal. De ekkor már tudtam azt is. hogy milyen bogaras ember a fiatal költő s nem nehezteltem rá a Hunyadi János-úti találkozásért.
— Most van pénzem, gyere bemegyünk ide a kocsmába, — mondta Sértő.
Belém karolt, fütyörészett, boldog volt és rendkívül jó hozzám. Nem tudtam, mi történhetett. A kocsmában aztán rendelt, megkérdezte tőlem, hogy nem ennék-e egy pörköltet, mert az nagyon jó itt. Sűrűn koccintottunk, már delet harangoztak, amikor éreztem, hogy kicsit megártott a korai fröccsözés. Sértő pedig faggatott. Mikor jöttem Pestre? Mi az apám, hány iskolám van, mióta írok, hogyan élek? Elmondtam neki mindent. Hallgatott szívesen, türelemmel s velem együtt csapkodta az asztalt, amikor mondtam, hogy mindenhol csak a vállamat veregetik és biztatnak írjak rendületlenül, majd lesz belőlem valaki. Úgy emlékszem vissza, nagyon tetszett neki a kifakadásom, amelyhez, bevallom, a bor is segített. Minden érdekelte. Sokszor percekig nem szólt, könyökölt és hallgatta a mondókámat. Aztán ő beszélt. Szidott mindenkit, szidta, korholta az egész magyar irodalmi élet nagyságait, különösen Babitsot. Elpanaszolta, hogy mindenki a „privát" életével törődik, fáj az embereknek, hogy borra költi a pénzét, ezt hánytorgatják neki a kiadók, a szerkesztők. Egyszerre nem adnak neki nagyobb összeget, mert félnek attól, hogy elissza, mintha nem volna mindegy nekik, hogy mire költi. Ki törődik azzal, hogy a tisztviselő, mikor megkapja elsején a fizetését, mit csinál vele? Mert, ha elmulatja, adnak-e újra fizetést neki? Visznek-e kenyeret a családjának, ha éhezik, mert a kenyérkereső elkorcsmázta a havi kosztpénzt? Senkinek semmi köze, mit csinál a pénzével az, aki megdolgozott azért a pár pengőért Aztán elmondta, hogy legújabb verskötetének „Aranykenyér" a címe és a Centrum most adja ki, már nyomdában van a kézirat. Csak úgy ömlött belőle a szó, a panasz. Boldog volt, hogy van valaki, aki hallgatja, akinek elmondhatja. Az idő gyorsan múlott. Belefáradtunk a nagy kifakadásba, panaszkodásba.
— Megiszunk még egy fröccsöt, aztán megyünk! — mondtam.
Amikor a pincért odaintettem, csontos tenyerét a pohárra szorította és szinte bocsánatkérően, félve mondta:
— Én nem iszom már... de te azért igyál, ha jól esik ...
Maga elé húzta a tepertős pogácsás tálat és kiválasztott belőle egy pirosra sültet, az asztalra könyökölt és rossz fogaival rágcsálni kezdte.
— Tudod most az jutott eszembe, hogy első találkozásunkkor mennyire csodálkoztam, amikor azt mondtad: „Adjon Isten!" — mondta. — Falun köszönnek ilyen tisztán és magyarul, itt a városban azt mondják, hogy „Alászolgája". Jól esett a kajla füleimnek az „Adjon Isten", pedig úrnak néztelek, mert hiszen az is vagy... Szép verset írtál a faluról, te álparaszt, — hízelgett egyszerre csak minden átmenet nélkül.
Felemeltem a poharat. Lefogta a kezemet és mérgesen a szemembe nézett.
— Nem érted mit mondok? — kérdezte ingerülten.
— Dehogynem, — válaszoltam.

— Hát akkor?... Marha vagy, mert én nem mindenkit dicsérek meg...
Kirojtosodott zsebéből gyűrött újságpapírt ráncigált elő és kisimogatta az asztallapon. (Azokban a napokban jelent meg a „Levél falura" c. versem)
— Itt van. Eltettem.
Hallgattunk. Az újságból kitépett vers feküdt az asztalon.
— Most már ihatsz, te álparaszt, az apád csillagos mindenit, csak azt valld be, hogy még életedben soha se láttál falut, mi?
Az órámra néztem. Három felé járt már. A gyomrom is korgott.
— Hát most aztán már menjünk, otthon várnak... — mondtam.
— Persze házas ember vagy. Az asszonykád vár az illatos ebéddel, mi?
— Mennem kell, mert már rég elmúlt az ebédidő.
Megfogta a kezemet s rajta a karikagyűrűt.
— Szép holmi az ilyesmi. Becsülöm a kezeden ezt a karikagyűrűt. Hány éves vagy?
— Harminc.
— Én meg huszonkilenc ... szeptemberben születtem, hát te?
— Én februárban.
— Szeptemberben jobb születni. Februárban nagyon hideg van. Még ehhez se volt eszed, látod, hogy úr vagy, mert biztosan jól befűtötték a szobát, amikor sivítozva a világra kapaszkodtál.
— Azt hittem, te vagy az idősebb, — mondtam ki azt, amit utána már megbántam. Bizony nagyon rosszul nézett ki akkor már Sértő.
— Beteg vagyok, nem öreg, — mondta egészen halkan — pihenni kellene, hogy rendbe jöjjek. És abba kellene hagyni ezt az átkozott dohányzást is.
De máris vette elő pléh dózniját és rágyújtott egy félig szívott Leventére. Nézte gondolkozva a sűrű piszkos-sárga füstöt... aztán ismét megszólalt.
— Nagy baj lenne, ha most nem mennél haza?
— Hát baj nem lenne, csak az ember kétéves házas korában még alkalmazkodik az úgynevezett házirendhez.
— Félsz az asszonytól? — s mosolygásra szélesült a képe. Volt valami lekicsinylés is ebben a kérdésben. Aztán, mint aki már megbánta, amit mondott, így folytatta:
— Szép is az félni. Félni attól, akit nagyon szeretünk. Ne szégyelld a tűz égessen meg. Szép dolog ez, akármit is mondanak a hálószobatitkokat kiteregető írók a házasságról. Boldog ember lehetsz és szép lehet a feleséged. Boldogok vagytok, ugye? Szeretitek egymást nagyon, mi? Jó ember vagy, jó lehet a felséged is...
Csak úgy ömlött belőle a szó. Valami feltört benne és nem tudta elnémítani, zuhogott, ömlött belőle. Rólam beszélt, az én házasságomról de én tudtam, éreztem, hogy nem nekem, önmagának beszél, az ő lelkének kell ez a felszabadulás, amely most ellenállhatatlanul kitört belőle.
— Szép lehet az házasembernek lenni, — mondta valami egészen forró és megszépítő átszellemültséggel. Látszott rajta, hogy ínyével ízleli saját szavainak zamatját és gyermekesen gyönyörködik hullámzó szépségében. Vallomás volt ez. Az élethez. De önmagának is, hogy vigasztalódjék vele. Könnyített a lelkén és csokorba kötötte azon a délutánon lelkének minden virágát a házasságért, az asszonyért, a családért, hiszen olyan messze volt tőle.
— Házasembernek lenni szép asszonnyal, jó asszonnyal és barátságos lakásban élni. Jó házikosztot enni és pénzt adni az asszonynak, hogy főzze ebédre, amit az ura megkíván. Csak az ilyen kivert kutya tudja, milyen szép lehet az, egy födél alatt lenni valakivel, aki előtt nincs titkunk, akire vigyázunk, mint a szemünk bogarára és aki ugyanúgy vigyáz ránk. Ezt ti házasemberek, nem is tudjátok meg soha. Nagyon természetesnek veszitek, mert nem éltetek másképp..
Mégis csak intett a pincérnek és odanyújtotta karcsú poharát. Koccintottunk, aztán tovább folytatta:
— Én például, ha most lenne szép otthonom és feleségem, ebédre petrezselymes krumplit rendeltem volna, jó tejfölös uborkasalátával. Az ám a felséges étel. Szereted-e? Igaz, te úr vagy, neked ez nem étel, nektek uraknak rák, meg csiga kell, hogy a rosseb egye meg...
Fészkelődtem, mert már nagyon indulhatnékom volt haza.
— Várj, amíg megiszom, úgyis együtt megyünk, arra megyek én is.
— Hova mész? — kérdeztem.
— A vármegyeháza mellett van egy kis vendéglő, oda.
— Na menjünk.
És elindultunk. Útközben alig beszéltünk valamit. A kocsma előtt megálltunk.

Kezet fogtunk. Valami nagy bánat rezgett a szemében. Nagyon egyedülállónak érezhette magát. De tűrte férfiasan...
— Menj csak szépen haza - mondta — vár a feleséged, mondd meg néki, hogy kezét csókolja egy ágrólszakadt, rongyos féreg.
Nehéz pillanatok voltak. Csak álltunk. S megint ő szólalt meg:
— Hogy hívják a feleségedet?
— Gizi! — mondtam.
Mellbe vágta ez a szó. Ekkor még nem tudtam miért. Erősen szorította a kezemet aztán hirtelen ellökte magától és csoszogva ment be a söntés árnyékába. A jótékony félhomály elnyelte vékony, ingadozó alakját.
Álltam a kocsma előtt. Nem tudtam megérteni miért döbbentette meg ennyire a „Gizi" név. A sánta Giziről akkoriban még semmit se tudtam s a többi „Giziről" sem. Indultam hát haza, a Sörház-utcába Szép, meleg májusi vasárnap volt, alig jártak az utcán. A Városház-utcából éppen kiértem a Kossuth Lajos-utcába, amikor Sértő szaladt utánam, kiáltozott rekedt hangján. Nem hagyott hazamenni. Vitt vissza a kocsmába, hogy nagyon fontos beszélnivalója van velem. Az ebédidő már úgyis elmúlt, mindegy volt, gondoltam, majd csak kiköszörülöm otthon a csorbát Beültünk a kocsmába.
— Maradj velem máma, — mondta Sértő — nagyon megszerettelek, ne félj, nem lesz otthon semmi baj, majd írok egy levelet a feleségednek.

A „rikkancs-király”, aki felvitte az „Összetartás”-hoz.

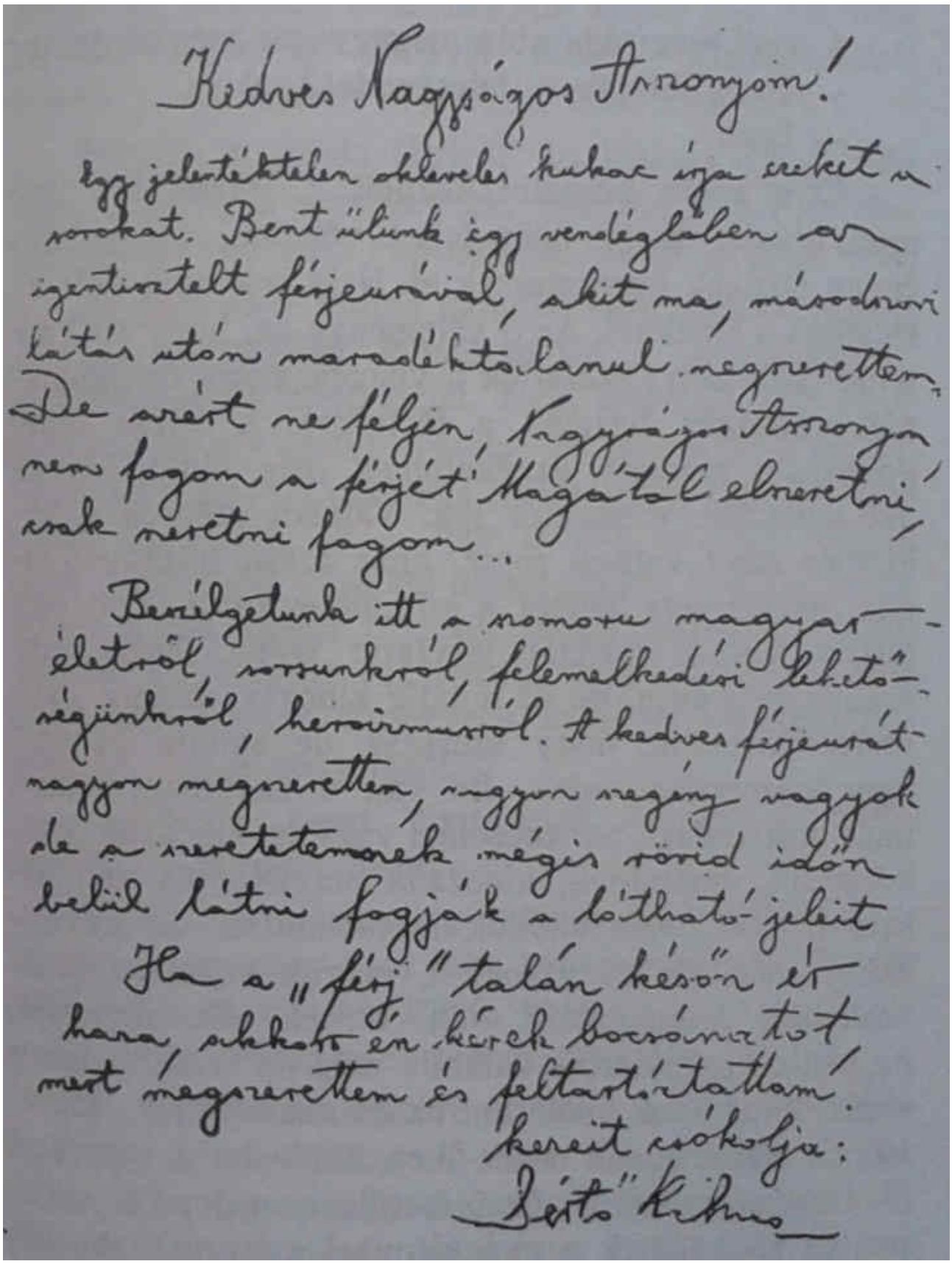
Kedves Nagyságos Asszonyom!

Egy jelentéktelen okleveles kukac írja ezeket a sorokat. Bent ülünk egy vendéglőben az igentisztelt férjeuramival, akit ma, másodszori látás után maradéktalanul megszerettem. De ezért ne féljen, Nagyságos Asszonyom, nem fogom a férjét Magától elszeretni, csak szeretni fogom...

Beszélgetünk itt a nemzet magyar életéről, sorsunkról, felemelkedési lehetőségeinkről, hősiességről. A kedves férjeuramat nagyon megszerettem, nagyon szegény vagyok de a szeretetemnek mégis rövid időn belül látni fogják a látható jeleit.

Ha a "férj" talán későn ért haza, alkalmat én kérek bocsánatot, mert megszerettem és feltartóztattam.

Kérem csókolja:

"Géza" kukucs
Azzal már szedte is elő a kéziratpapirost, meghegyezte a ceruzáját és megírta a levelet.
„Kedves Nagyságos Asszonyom!
Egy jelentéktelen okleveles kukac írja ezeket a sorokat. Bent ülünk egy

vendéglőben az igen tisztelt férjurával, akit ma, másodszori látás után maradéktalanul megszerettem. De azért ne féljen. Nagyságos asszonyom, nem fogom a férjét magától elszeretni, csak szeretni fogom...
Beszélgetünk itt a szomorú magyar életről, sorsunkról, felemelkedési lehetőségünkről, heroizmusról. A kedves férjurát nagyon megszerettem, nagyon szegény vagyok, de a szeretetemnek mégis rövid időn belül látni fogják a látható jeleit.
Ha a „férj" talán későn ér haza, akkor én kérek bocsánatot, mert megszerettem és feltartóztattam
Kezeit csókolja: Sértő Kálmán."

A „rikkancs-király", aki felvitte az „összetartás"-hoz.

A levél megírása után még egyszer megkérdezte:
— Hogy hívják a feleségedet?
— Gizi.
Erre aztán beszélni kezdett a „Gizikről". Azt magyarázta, hogy nem lehet véletlen, ha valakit éppen Gizinek keresztelnek el. Neki sok baja volt az életében a Gizikkel. Az ő véleménye az, hogy a Gizik mind csak azért születtek a világra, hogy megkínozzák, rabságba hajtsák a férfiakat. A Gizik mind gonoszak, hidegek, érzéketlenek még akkor is, ha azt mutatják, mennyire jók. Valahol mélyen a lelkükben lehet valami rossz, amit aztán felszabadítanak, ha egy-egy ember a közelükbe kerül. Volt egy Gizije, aki a ruháját levetette volna, hogy egy szegénynek adja, de őt mindig kínozta, mindig gyötörte. Követelte, hogy szeresse, de semmi pénzért nem viszonozta volna. És van a Gizikben valami nagy uralkodási, parancsolási vágy is. Dacosak, csökönyösek, hazudnak, kínozzák magukat, és azt, aki szereti őket. Anyáskodók legtöbbnyire, de ugyanakkor még többet várnak a maguk számára, kedveskedést, babusgatást. Nem tűrnek ellentmondást, ha pedig kimondanak valamit, még ha érzik is, hogy rossz, kitartanak mellette. Inkább szenvednek. Szeretik, ha mártíroknak nézik őket. Aztán ha a részvétet kiváltották, mindjárt ők is kerülnek uralomra, győznek és visszaélnek a győzelemmel a legrövidebb alatt. A Gizik szívesen dolgoznak, törik magukat, áldozatokat hoznak a férfiért, de ez csak azért történik, hogy lerombolják a férfinek még azt az álom-várát is, hogy egyszer parancsolhat is.
— Hidd el, — mondta — a Gizik mind tűzre való gonoszak, ha nem tudják őket annyira szeretni, ahogy ők akarják. Csak nagyon kevés van közöttük kivétel. Amit a Gizikről állítok, tapasztalatból tudom... és hiszem is erősen, amit mondok...
Beszélt a „sánta Giziről" is. Három éve él már vele, állandóan veszekednek, sokszor pokol az életük, mégse tud már élni nélküle. Se nélküle, se vele.
Ez volt az a fontos mondanivaló, amiért visszahívott a korcsmába. Mosolyogtam a „gyerekségén" és ellenérveket hoztam fel. Nem érdekelte. Ez az ő álláspontja a Giziket illetően és ebből nem enged. Legfeljebb annyit engedett mégis, hogy minden második Gizi ilyen és — úgy látszik — neki mindig csak a második Gizikkel akadt dolga. A nagy vitatkozás során annyi fröccsöt ittunk meg ezen a beszéddel agyonütött vasárnapon, hogy mind a ketten alaposan eláztunk. Egymásba karolva, dülöngve jöttünk ki este a kocsmából.
— Gyere, most elmegyünk sétálni a Váci utcába, — mondta Sértő.
Szép, csillogó, meleg májusi este volt. Botorkáltunk a keskeny utca még keskenyebb járdáján és néha-néha énekbe kezdtünk, hogy:
— Egy rózsaszál szebben beszél...
A Váci utca megfordult utánunk és csodálkozott, de mit törődtünk mi ezzel. Kimentünk a Dunakorzóra is. Ott a nagy emberhullámzásban aztán elveszítettük egymást, de az is lehet, hogy Sértő szándékosan szökött meg tőlem, mert azt mondtam neki. hogy felviszem hozzám, bemutatom a feleségemnek, az „én Gizimnek, aki nem olyan", mint amilyennek ő a Giziket makacsul hiszi.
Minden valószínűség szerint ezekben a napokban írta meg azt a verset, amely szintén engeszteléssszámba ment a sánta Gizinél.
A versnek „Az én menyasszonyom" címet adta (s a korán eltávozott költő egyedül hagyott asszonyának ma ez a legféltettebb kincse, amikor megmutatta, lágyan és hosszan simogatta a papírlapot, Sértő Kálmán kezeírását).

Az én menyasszonyom.

„Mit bánom én, hogy utcasarkok rongya,"
"Én nékem van már, el kísér síromba…

Árnyékok vagyunk, félig, mind a ketten,
Elhagyott árvák, emberrengetegben…

Ő dolgozna, én mindhiába írok,
Még ha márványi könnyeket is sírok…

Megfogadtam, ha milliomos lennék
Nem hagynám Őt el, emlékét szenvedném…

Emlékét sírnék, hogy nem is oly régen,
Tán valakitől kért az útszélen…

Kért, hogy ehessek, verseket írhassak,
Sok szépségeket, Hazámnak adhassak…

Ahogyan élek, szégyen és gyalázat,
De most érzem a nagy költői lázat..

Kocsmában tán, részegen dalolva
De a kenyeret, új cserzát hozva…

Anyám is lehetne, rongyos, kopott, sánta,
Rá-ráborulok sírva a vállára…

Számomra Ő a kenyér és a fészek,
„Ketten vagyunk csak tiszták, hófehérek..

„— Mit bánom én, hogy utcasarkok rongya —
Én nekem van már, elkísér síromba...
Árnyékok vagyunk félig mind a ketten.
Átkozott árvák emberrengetegben...
Ő dolgozna, én mindhiába írok.
Még ha mázsányi könnyeket is sírok ...
Megfogadtam, ha milliomos lennék,
Nem hagynám öt el, emléket szenvednék...
Emléket sírnék, hogy nem is oly régen
Tán valakitől kért az utcaszélen...
Kért. hogy ehessek, verseket írhassak.
Sok szépségeket Hazámnak adhassak...
Ahogyan élek. szégyen és gyalázat.
De most érzem a nagy költői lázat...
Kocsmában tán, részegen dalolva.
De a kenyeret, új ceruzát hozva...
Anyám lehetne, rongyos, kopott, sánta
Rá-ráborulok sírva a vállára...
Számomra ő a kenyér és a fészek,
— Ketten vagyunk csak tiszták, hófehérek..."

Bizony nagyon sokszor előfordult, hogy még darabka kenyér se volt otthon a házban és Sértő egésznapos szaladgálás után azzal érkezett meg, hogy:
— Holnap kapok csak pénzt.
Lerogyott a fáradságtól a bontatlan ágyra, darabig beszélt hangosan önmagához s azután elaludt ...
Az asszony ilyenkor eltávozott, sokszor későn, éjszaka jött haza, de hozta a pénzt, vagy a kocsmában összecsomagolt ennivalót: kolbászt, kemény tojást, kenyeret, meg savanyú ugorkát...
Hogyan szerezte? Sohase beszélt róla.

Amíg mi itt

Pesten Sértővel a kocsmákat jártuk, addig otthon a szülőfalujában komoly és szomorú dolog történt. Az édesanyját szélütés érte és nagyon aggódtak az életéért. Sértő Ferenc a „Virradat"-hoz írt drámai hangú levelet s kereste az öccsét, aki már évek óta nem adott életjelt magáról. A hetvenötéves, öreg, munkában összetört parasztasszony utolsó óráit érezte és látni akarta még egyszer a „rossz" gyereket, akit elrabolt tőle a nagyváros, a hírnév.
Sértő, amikor odaadták neki a levelezőlapot, azonnal felismerte Ferenc bátyja írását. Dühösen tette zsebre a levelet s csak akkor olvasta el, amikor figyelmeztették rá, hogy „haldoklik az édesanyja", hívják haza...
„Kedves öcsém!
Halálosan komoly az ügy, mely engem késztet, hogy Emberek jósága által valami úton-módon a nyomodra bukkanjak. Te nem írsz, mert mi nem érdemeljük meg soraidat; özvegy édesanyád, ki a világra hozott s bátyáid, kik egykor dajkáltak. Így van ez! Téged a nagyváros elkapott s mi feledésbe mentünk. Ám nem baj, ha Te így jobbnak gondolod.
Most azonban nagyon kérlek, hogy lapom vétele után azonnal gyere haza. Drága, jó anyánk még egyszer látni szeretne, halálos ágyán. Siess, ne hogy elkéss erről az utolsó találkozóról. Baloldali szélütés érte szegényt. Munka közben bukott el az ő 75 évével. Nincs remény. Napok, talán órák kérdése dönti el, hogy mikor szakítja el tőlünk a könyörtelen sors. Végrendeletében rólad is megemlékezett. Jöjj.
Ne feledd, hogy a távozó anya utolsó áldása sokat segíthet az élettékozlón. Csak azután kell embernek lenni. Tekintsd meg még egyszer a szülői házat, mielőtt búcsút vennél az ismert tájaktól. Siess az órák peregnek; késéseddel a ma még élő anya helyett csak sírdombra bukkanhatsz.
Turony, 939. máj. 15.

csókolunk mindnyájan Feriék."
A levelezőlap címzési oldalára a szerkesztőségnek írt néhány mondatot Sértő Ferenc.
„Tek. Szerkesztőség!
Nagyon, de nagyon kérem, hogy az Önök lapjánál dolgozó öcsémnek, Sértő Kálmán parasztköltőnek, jelen lapomat szíveskedjenek átadni. Miután öcsém már évek óta nem írt a szülői házhoz, így címét nem tudva, nagyon sürgős és nagyon komoly ügyben ezúton remélem megtalálni. Lapjukból mutatványszámot kérek és emberbaráti fáradságukat hálásan köszönöm, tisztelőjük,
Sértő Ferenc.
Turony. u. p. Gyüd. (Baranya m.)
A hír megrendítette. Elszaladt azonnal. Félóra se telt bele visszaérkezett kifulladva a szerkesztőségbe. Haza megyek, mondta és előleget kért, mert nem volt egy fillérje se az útiköltséghez. A »Virradat"-tól aztán rohant az „Összetartás"-hoz. Előleg!
Borbíró azonnal adta neki. Rohant Sértő tovább, zsebében a levelezőlappal, a gyászos hírrel. Hogy mi történt ezután, senki nem tudja. Sértő itt maradt továbbra is a fővárosban, nem utazott el, pénze meg elfogyott. Néha-néha elővette a levelezőlapot s látta, hogy már egy hónapja is elmúlt, hogy feladták. Mért nem ment haza? Isten tudja. Most is hitte, hogy az édesanyja meghalt. Hogy is élhetne, mikor szélütés érte hetvenöt éves korában? Hónapok múlva értesült csak arról, hogy édesanyja még majdnem egy hétig életben volt a levelezőlap megérkezése után. s vártak rá Bissén szorongva. De az öreg parasztasszony nem tudta bevárni csavargó fiát, elment anélkül, hogy látta volna még egyszer. A temetésről értesítették Sértőt. Megint szaladgált pénzért, hogy hazamehessen, de ekkor már nem hittek neki. Amíg az egyik helyen bebizonyította, hogy „komolyan temetésre kell hazautaznia", addigra már elfogyott az a pénz, amit a másik helyen hamarabb kapott. De most se ment haza. Búslakodva járt kocsmáról kocsmára ás ivott. Nem beszélt az emberekkel, gyűlölt mindenkit s talán azokat is, akik otthon voltak a halott anya sírja körül...
Találtam a halott költő hátrahagyott holmijai között egy levelet, illetőleg egy lapot, amit Ferenc Atyjához írt akkor, amikor a „Virradat"-hoz megérkezett levelezőlapja. De ezt a lapot sem küldte el. Jobb is. Mintha tébolyodott agy diktálta volna a sorait. Gúnyos és goromba volt, megtagadott mindent, nem akart tudni semmiről...
Kóczán Lajosné, ahogy visszaemlékezik erre az időre, ennyit mond: „Ebben az időben azt hittem Kálmánról, hogy megőrült."
És jött a tél...
Élt Kőbányán ebben az időben egy Terjék János nevezetű fűszerkereskedő, aki hogyan-hogyan nem jóbarátja és egyben kiadója lett a csavargó költőnek. Kevés költő kerül ilyen viszonyba a kiadójával. Meg is örökítette Sértő Kálmán a kőbányai fűszerest. „Egy szatócsnak kellett jönni" című írásában emlékezik meg róla.
„Tél volt, hideg, szeles, hókukoricát pattogtató tél, amikor kimentem Kőbányára az ismerőseimhez és ott megismerkedtem egy szatóccsal, egy boltossal, egy fűszerkereskedővel egyszemélyben. Terjék János úr, akit ma már a legnagyobb szeretettel Jancsinak szólítok, meghívott onnan, ahol leledzettünk, a boltjába. Lehetett éjfél, amikor felhúzta a redőnyt, föltekerte a villanykapcsolót. Nagy halom szappanokat, szőnyegporolókat, szegről fityegő gyulai kolbászokat, hasábszalonnákat és ezerféle miegymást láttam, de különben nem néztem körül, mert csupán csak a macska tudta a figyelmemet lekötni, aki ásítozva előmászott az eceteshordó mögül. A kormosarcú macskát nyomban megsimogattam, elneveztem Reginának...
— Itt meri, Terjék úr, éjszakára is hagyni a boltjában a macskát? Nem dézsmálja meg a tejfölt és a kolbászokat?
— De itt ám! — vágta ki öntudatosan a daraboshangú boltos. — Ez a macska nagyon becsületes, nem lop, még sohase volt baja a rendőrséggel.
Terjék úr megkínált kolbásszal és itallal, éjfélkor, a redőnyök mögött. De nékem nem kellett ennivaló, mert ma is alig tudok enni, akkor meg beteg voltam. Bor pedig azért nem kellett, mert harmincnál több fröccs lapított bennem. Volt egypár krajcárom, mindenáron a kocsmába akartam menni. A boltos, aki nagyon rendes ember, alig fogyaszt több szeszes italt, mint egy szemforgató menyasszony, eljött velem éjfél után egy órakor a kocsmába, ahol megittam a pertut Jancsival. Az első két fröccsöt én fizettem, nem engedtem volna néki még

egy túrós-lepényért se fizetni. Mert én vagyok a világ legúribb embere, a világ legnagyobb hetyke kukaca, ha pénzem van, másnap azonban úgy sodrok cigarettát, nem az utcán felszedett, hanem a mellényzsebeimben elraktározott, saját tulajdonomat képező cigarettavégekből. Kőbányán csak két fröccsre volt pénzem a sarki kocsmában, többre nem. A másik két fröccsöt a boltos, Jancsi kérte. Én megittam az én fröccsömet, vagyis helyesebben, parasztosan mondva, ö betűvel, az enyöm adaggyát, de Jancsi, mert rendes ember, csak nyalogatta a pohár szélét. Záróra előtt megkérdezte, hogy gazdagnak érzem-e magamat?

— Van pénzed?

— Van a radai rosseb!

— Nesze! Itt van tíz pengő! Majd egyszer visszahozod...

Felültetett a legutolsó, döcögő és kihaltnak látszó villamosra, melyet a havat szétszóró téli szél majdnem lefújt a sínekről. A boltossal való megismerkedés után rövid idő múlva bekerültem a kórházba, tüdőbajjal, gégebajjal és a megsüketült zúgó balfülemmel. Mert három a magyar igazság! Három baj torlódott bennem egyszerre össze. Tragédia."

Az 1939-es tél nagyon sok szenvedést és nélkülözést tartogatott számára. S vele együtt a sánta Gizi számára is. Ketten viselték a szomorú és nehéz élet minden bánatát, szenvedését, fájdalmát. A Dob-utca 66. számú házban laktak még mindig. Komisz.

Kemény tél dühöngött, pénzük tüzelőre nem volt, még a megélhetésre is szűkösen futotta, s így nagyon sokszor, 16—18 fokos hidegben, fűtetlen szobában dideregtek. Összebújtak a dunna alatt és egymást melegítették. Az ágy mellett ekkor már ott állt minden alkalommal a kristályvizes csatos üveg, amit mindig meg kellett tölteni vízzel éjszakára, hogy a lázzal küszködő ember, ha felébred, olthassa szomjúságát. Ezen a télen több ízben előfordult, hogy a kristályvizes üvegbe belefagyott a víz. Sértő betörte a jeget egy tollszárral és itta a hideg vizet. Ahogy a szájához emelte az üveget, zörögtek benne a jégdarabok.

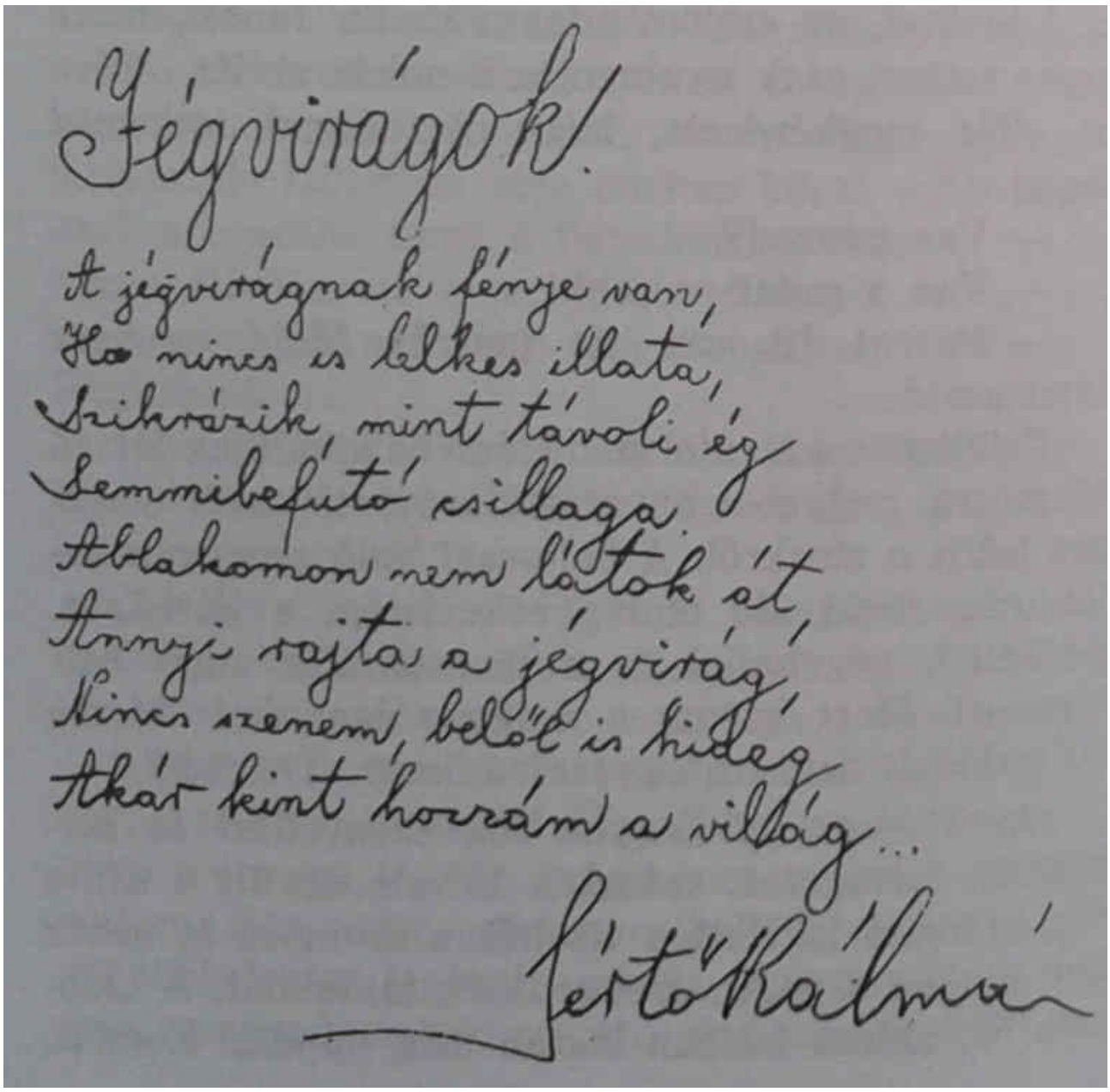

Jégvirágok

A jégvirágnak fénye van,
Ha nincs is lelkes illata,
Szikrázik, mint a távoli ég
Semmibefutó csillaga.

Ablakomon nem látok át,
Annyi rajta a jégvirág,
Nincs szemem, belül is hideg
Akár kint hozzám a világ.

Egy este teljesen kimerülve, holtfáradtan érkezett haza. Nem szólt semmit, csak halkan nyöszörgött. Metsző hideg szél süvített kint, pedig már tavaszodni készült. Az egyik ablaküveg hiányzott a keretből, s a szél éles zizegéssel tört be a réseken, mert a ráakasztott papír már lassan töredezni, szakadozni kezdett. Kibírt egy egész telet, most már felmondta a szolgálatot.
— Feküdjön az ágyba, — biztatta a sánta Gizi.
Sértő elbújt a dunna alá, vacogott, remegett egész testében. De nem panaszkodott Fázott és mégis kiverte a homlokát a veríték. A gondolatára is vigyázó asszony

hiába kérdezte, mi baja, nem válaszolt.
Reggel mégis felkelt. Alig állt a lábán. Indult el hazulról. Hiába volt volt minden kérés, hogy maradjon, mennie kell, nem tud otthon maradni. Másnap reggel jött csak meg. Isten tudja hol volt. Csak valamelyik kocsmába lehetett. Belépett a kis szobába.
— Jaj! — suttogta és összerogyott
Bekerült ismét az ágyba. Nézte a megriadt asszonyt, aztán egyszer csak megszólalt:
— Menj el a „Virradat"-hoz, végrendeletet akarok csinálni.
A Gyulai Pál-utcában, a „Virradat" szerkesztőségében ezen a délelőttön egy sánta asszony szaladgált szobáról-szobára, vérpiros volt a szeme a sok könnytől... Bornemisza Gábor intézkedésére még azon a délelőttön mentők szállították az Új Szent János kórházba Sértő Kálmánt...
„A boltosnak nem tudtam visszavinni a kölcsönadott pénzét pedig néha megjelentek az írásaim, behozták hozzám a pénzt a szerkesztőségi altisztek a kórházba, ahol az ápolókkal bort hozattam a pénzért, mert napokig pihentem, újra megtanultam enni, arra pedig köztudomású, hogy inni lehet. Egyik hétköznap délután, amikor nem volt a kórházban látogatási idő, az ápolónő kihívott a kórteremből, hogy valaki vár a padon, a folyosón, Sértő Kálmán kukachoz kivételesen felengedték a portáról...
— Csak nem valamelyik hitelezőm? — vakartam a fejemet. És nem csalódtam. A kórház első emeletének a ragyogó és csendes folyosóján a kőbányai boltos ült a padon. Terjék János, Jancsi, akinek én tíz pengővel tartoztam. Olyan vörös lettem az ijedtségtől, mint a melegágyi piros retek. Egy nem durva, de okos káromkodáson törtem a fejemet..."
„Jancsi mellett egy duzzadt aktatáska dagadt a padon. Odamenve leparoláztunk, valamennyit szóltam is a repedtfazékhangú gégémmel.
— Nesze, hoztam neked valamit, — mondta. Egy szál kolbász, jókora darab szalonna, sütemény, narancs, egy csomag csokoládé és ami a lelkiüdvösségemnél is fontosabb, egy üveg lepecsételt tokaji bor került elő az aktatáskából, a városi tarisznyából .."
Sértő még a kórházban se hagyta abba a borivást Igaz, talán soha se látott annyi boros üveget, mint itt. Jöttek a látogatók és mindegyik hozott egy kis. jó „magyar orvosságot". Pecséteset, öreget, tüzeset, hogy viduljon tőle a test, meg a lélek. Egyszerű emberek sorakoztak az ágya mellett, s a nadrágzsebből, vagy a mellényzsebből előkerültek a kisebb-nagyobb flaskák, a finom borok. Az egyik vasárnap délutáni látogatás után annyi volt a bor a kórteremben, hogy Sértő mindenkit vendégül látott lámpaoltás után. Mindegyik betegnek jutott egy „kis szopni való üveg", remek magyar borral. Jó volt a vacsora is, hát bizony ízlett a betegeknek a hegy leve. El is pusztították egy cseppig az egészet. Ez nem is lett volna nagy baj. A baj ott keletkezett, hogy éjnek idején, amikor a kórház csendesen elpihent, egyik cincogni kezdett, rádudorászott a másik és egyszer csak azt vették észre, hogy rohan be a kórterembe az ápolónők tömege és az inspekciós orvos. Ekkor tele torokkal éppen azt énekelték, hogy:
— Sárika, Sárika, kis szentem...
Sértő ezzel a kórházi vendéglátással forradalmasította az egész házirendet.
„Ha éjszaka felébredtem a kórházi ágyon, a boltos felől gondolkodtam, a furcsa, bogaras, jószívű ember felől. Egyik vasárnap újra bejött hozzám. Ott ült az ágyam szélén, azt javasolta, hogy adjak ki egy verseskötetet, ő kifizeti a nyomdaszámlát, ha egy darab ezresbe is kerül, csak az ezrest kéri vissza, a többi pénz legyen az enyém, ne járjak úgy, mintha kiadó adná ki a könyvemet, aki lekopasztja, megmanikürözi az embert..
A kórteremben rendezett nagy parádé természetesen nem múlott el nyomtalanul. Sértőt a főorvos erősen megdorgálta, figyelmébe ajánlotta, hogy, ha továbbra is így viselkedik, kénytelen lesz útnak bocsátani.
Sértő tűnődve járt a főorvosi dorgálás után. Napokig szótlan volt és kutatta, hogy merre van leraktározva a civil-ruhája. Elhatározta, hogy megszökik. A csikós kórházi ruhában azonban mégse akart távozni, legalább is addig nem, míg lehetőség kínálkozik arra, hogy a ruháját megkaphatja.
— Nem kell engem kidobni, megyek én magamtól is szívesen, — mondta a betegeknek egy napon és ott állt az ajtóban, felöltözve.
— Isten áldjon benneteket! — kiáltotta és kiosont a kórházból anélkül, hogy valaki is tudott volna róla. Csak a betegek sugdostak a szökésről a kórteremben.
Sértő új lendülettel vágta bele magát a régi életbe. A kórház mégis csak

használt néki, akárhogy is tiltakozott az ellen, hogy ott meggyógyulhat. Járta megint a kocsmákat, írta a verseket, felkereste a szerkesztőségeket és dicsekedett, hogy:
— Meggyógyultam, egészséges vagyok. Most elmegyek majd vidékre és jól kipihenem magam, mert az többet ér majd mint a kórház. Vidéken jó a levegő, jól lehet enni, sok főzeléket és az embert nyugodtan hagyják dolgozni is...
Kiment Terjék Jánoshoz is. Megbeszélték, hogy kiadnak egy antológiát. Mégpedig a Könyvnapra.
Ebben az évben, a Könyvnapra aztán megjelent egy antológia és Terjék János volt a kiadója. Számadó-Sértő-Szerető verseivel.
„Mi kukacok, jó magyar költők összeállítottuk a könyvanyagot, a boltos barátunk kifizette a nyomdaszámlát. A Könyvnapon a törékeny, de szívós feleségére bízta a boltot, ott hagyott csapó papot, ott lelkesedett velünk a könyvsátorban, ahol mi költők nem értünk rá enni, inni, cigarettára gyújtani, a nevünket írtuk a közös könyvecskébe, mert az Isten azt akarta, hogy egyezerkilencszáznegyvenben csak nékünk legyen sikerünk a könyvsátorban, három költőnek, nem pedig az óvatos-szoci érzésű kukacoknak..."

Kolozsváron: Jobbszélen Sértő, balról Zilahi-Farnos Eszter, Juhász József, Utő Mária, Gellért Vilmos, Ürmössy Anikó, Havady-Nagy Ilona

Vége volt a Könyvnapnak és Sértő elhatározta, hogy most igénybe veszi azt a meghívást, amit tavasszal kapott Somogyból. Sz. községből a vasúti állomásfőnök hívta meg a költőt, hogy töltsön nála néhány hetet, tisztelje meg látogatásával. Sértő azonban pénz nélkül sehova se indult, különösen nem vendégségbe. Felkereste Terjék Jánost és „üzletet kötött" vele. Elmondta neki, hogy leutazik Somogyba, de mielőtt elmegy neki pénz kell, adja ki Terjék az „Ilyen az élet" című novellás kötetét és erre adjon neki valamit. Átadta a kéziratot. Sértő erre háromszáz pengőt kapott...
Négy nap múlva távirat érkezett Sz. községből Terjékhez. Sértő táviratozott, hogy: „azonnal küldjél kétszáz pengőt, nincs pénzem". Mi sem természetesebb, hogy Terjék János nem állt azért mégse olyan könnyen kötélnek. A kétszáz pengőt nem küldte. Ki is érthetné meg, hogy egy kis falucskában, ahol még vendégül is látják az embert, négy nap alatt elfogy háromszáz pengő? Pedig elfogyott. Sértő el tudta költeni gavallérosan.
Mert mi történt Sz. községben, az állomásfőnök portáján? Megérkezett a költő.

Kedves, közvetlen emberek közé került, akik szeretettel fogadták. Kedvébe jártak, kényeztették, kutatták, fürkészték minden kívánságát és ünnepelték. Sértő, aki „mindig úr volt", nem maradhatott adós itt sem. Egyik nap kiment a faluba és megrendelt egy hordó finom balatoni bort, 160 litert. Bőkezűen fizette ki és felült a kocsis mellé, hogy elszállítsák a bort a vasútállomásra.
— A bort pedig én mérem a mai naptól kezdve az asztalra! — jelentette be a csodálkozó családnak. Gondot okozott azonban, hogy hova helyezzék el a boroshordót
Tanakodtak az udvaron. Ebben is Sértő határozott.
— Vigyék a hordót az én szobámba és ott állítsák fel.
Az állomásfőnök és családja meghökkent, de aztán belátta, hogy viselni kell ezeket a furcsaságokat, ha már meghívtak egy költőt. A boroshordó azonban bajt csinált. Nagyon közel volt Sértőhöz és így mindig ivott. A család végül is elhatározta, inkább átköltözteti egy másik szobába a költőt, és a szobát, ahol a hordó áll, lezárja. Sértő egy napon aztán zárva találta a szobát. Amikor megmondták neki, hogy előle dugták el a bort nem szabad annyit inni néki, szótlanul megfordult és kiment a fáskamrába egy fejszéért...
Este már vonatra ült és utazott haza Pestre. A szobáját feltörve találták, a padlón pedig centiméter magasságban állt a kiengedett balatoni bor...
Így végződött a somogyi nyaralás.
Az Aréna úton, a Füstös-vendéglőben, — ahol pesti életének legnagyobb részét eltöltötte — büszkén mesélte a történetet még hetek múlva is. Újból felvette az érintkezést a nagyvárossal, a barátokkal, az ismerősökkel. Árkossyné Szabó Máriának levelet írt. Az előadóművésznő nagy rajongója volt, szavalta a költő verseit és egyszer megpendítette előtte, hogy jó lenne a Zeneakadémián szerzői estet rendezni.

Kedves Nagyságos Asszonyom!

A kórházból kiszöktem, mert nagyon jól bántak velem, rettenetes sok szerzt hoztak be a testvérek, úgy, hogy több bort ittam, mint kint, nem bírtam. Somogy megyében nyaraltam egy állomásfőnöknél, ott értesültem, hogy Nagyságos Asszonyom írt a könyvemről a „Református élet"-ben. Küldtem nékik levelet és válaszbélyeget, de még csak nem is feleltek, ami csak anyiban baj, hogy Nagyságos Asszony írását nem tudtam elolvasni, máskülömben nem, mert érzem olyan kiválónak magamat a szomorú magyar élet számára, mint az összes presbiterek, papok, esperesek és püspökök. Ha a jó Isten megsegít, Karácsonyra egy olyan versetskötetet adok ki, hogy az összes óvatos kukacok elámulnak a magyar életben. Köszönöm a Nagyságos Asszony hozzám való irásbeli mellémállását, szolgálja meg a mindeneket figyelő Uristen...

csókolja a kezeit

igaz tisztelője:

Sértő Kálmán

Bpest. XIV. ker. Aréna-ut 7.

Füstös vendéglő

„Kedves Nagyságos Asszonyom!
A kórházból kiszöktem, mert nagyon jól bántak velem, rettenetes sok szeszt hoztak be a testvérek, úgyhogy több bort ittam, mint kint, nem bírtam. Somogy megyében nyaraltam egy állomásfőnöknél, ott értesültem, hogy Nagyságos Asszonyom írt a könyvemről a „Református Élet"-ben. Küldtem nekik levelet és válaszbélyeget, de még csak nem is feleltek, ami csak annyiban baj, hogy Nagyságos Asszonyom írását nem tudtam elolvasni, máskülönben nem, mert érzem olyan kiválónak magamat a szomorú magyar élet számára, mint az összes presbiterek, papok, esperesek és püspökök. Ha a jó Isten megsegít Karácsonyra egy olyan verseskötetet adok ki, hogy az összes óvatos kukacok elámulnak a magyar életben. Köszönöm a Nagyságos Asszony hozzám való írásbeli mellémállását, szolgálja meg a mindeneket figyelő Úristen.,.
csókolja a kezeit igaz tisztelője:
Sértő Kálmán
Budapest, XIV. ker. Aréna-út Füstös vendéglő.
A nyár végén összeállította legújabb könyvét.
„Gyászjelentés".
Ezt a címet adta verseskötetének. A költő legújabb verseinek kiadására a Bolyai Akadémia vállalkozott. Ebben a könyvben már csaknem minden versében átvonul a „nagy költözködés" fagyos lehelete. Búcsúzkodik, maga írja meg a gyászjelentését:

„...Idegen voltam a
Nagyváros jármában.
Elolvadtam fényben.
Züllésben, lármában..."

Csupa panasz minden sora. Kiábrándult mindenből, fáj neki, hogy az ember-roncsnak már nincs ereje a további élethez, a harchoz, a küzdelemhez. Pihenni szeretne és úgy látja, úgy érzi, ezt a pihenést neki egyedül csak a sír adhatja meg:

„Most már minden dühöm,
Álmom, vágyam renyhe,
Hasonlítok fehér,
Hulló hópehelyre.
Le kell hullnom, le kell.
Halálba olvadni,
Nem akarok én már
Semmit sem akarni.."

Szeptemberben történt valami, aminek Sértő nem tudta örüljön-e, vagy szomorkodjon. Nem vele történt, mégis hozzátartozik az életrajzához. Legényember lettem újra s így még többet lehettünk együtt. Egy villába költöztem. Kint Zuglóban. Amikor Sértőt tájékoztattam az eseményről, szólni se tudott. Végig mentünk a Thökölyi úton egészen a Hungária körútig és egy szót se szóltunk egymáshoz, pedig már a Keleti-pályaudvar előtt elmondtam az eseményt. Az egész, amit meg mert kockáztatni, ennyi volt:
— Sajnállak... de talán jobb így...
Megmutattam neki a lakásomat. Most volt nálam először. Nagyon meglepődött. Rendes ember vagyok, mondta, mert szeretek szépen lakni. Nézte a könyveimet, leült az íróasztalomhoz, kinyitotta a szekrényt, hogy lássa hogyan állok ruhával. Bekukkantott a fürdőszobába.
— Mondtam, hogy álparaszt vagy. — kockáztatta meg, mert nem tudta még felismerni milyen is a lelkiállapotom, — álparaszt vagy, mert fürdőszobád is van.
Sötétedett már.
— Aludj itt, úgyis olyan egyedül vagyok, mondtam neki.
Felragyogott az arca.
— Szívesen itt maradok nálad, de nem zavarlak?
— Akkor nem kértelek volna rá.
Vacsoráról kellett gondoskodni. Volt krumplink s ezzel megoldottuk a nagy kérdést. Paprikás krumplit csináltunk. Sértő leült egy újságrakásra a konyhában és krumplit hámozott. Én meg vágtam a hagymát, amit azonban már kölcsönbe

kértünk a házfelügyelőnétől. Olyan krumplipaprikást csináltunk, hogy illatos volt tőle az egész Hungária körút. Alaposan jóllaktunk, rágyújtottunk és meg voltunk elégedve a sorsunkkal. Sértő olyan jól érezte magát, hogy még fütyörészett is. Elhatároztuk, hogy korán lefekszünk. Ezzel akadtunk meg. A lakásomban ugyanis mindössze egy fekhely volt. Felajánlottam neki azzal, hogy majd én a díszpárnákból, meg a szőnyegekből csinálok magamnak ágyat a földön, ő aludjon az ágyban. Ezzel az ajánlattal elrontottam az egész estét. Ilyen mérgesnek talán még sohase láttam. Vörösre gyúlt az arca, szemében szikrázott a düh, hosszú, csontos mutatóujjával az orrom előtt hadonászott és káromkodott, mint a jégeső. Én is olyan vagyok, mint a többi, mondta, aki oltalmazza és selyempapírba szeretné csomagolni. Nem engedik neki soha azt tenni, amit akar. Hogyan képzeltem el, hogy ő az ágyban hentereg és én, akié a lakás, lent fekszem a kemény földön? Tulajdonképpen mit gondolok róla, hogy „selyem dunyhák között" nőtt fel? Aludt ő eleget a földön, cementen, deszkán, szerkesztőségek asztalán, és jó volt neki. Nem is tudna már puha ágyban feküdni. Amikor mindezt egy szuszra elmondta, megfordult, bevágta az ajtót és elrohant. Percekig nem tudtam magamhoz térni. De aztán mentem utána. A Millenáris pályánál akart éppen befordulni, amikor elértem. Kértem, hogy jöjjön vissza, aludhat a földön, hiszen csak vicceltem vele. Nem szólt hozzám. Ment. Vérbeborult volt a szeme, amikor az egyik villanylámpa fénye alatt elébe álltam.

— Ne bolondozz, az apád istenit, — fogott el engem is a méreg és durván belemarkoltam mellén a kabátjába.

Szoborként állt meg előttem, zsebretett kezekkel, mint akinek nincs szüksége a védekezésre. Undorral nézett rám. Megvetéssel. Ezt a tekintetét sohase lehet feledni. Egy ideig így néztünk farkasszemet, majd megszólalt.

— Ki vagy te nekem, mi?

És ezzel a kis kurta mondattal, szája szögletében az undornak és a gúnynak keverék mosolyával megnyerte a csatát. Győzött. Nem tudtam tovább küzdeni ellene. Elengedtem. Megkerült és elindult. Ment. Anélkül, hogy egyszer is visszanézett volna. Álltam az éjszakában és néztem utána, míg el nem tűnt az Aréna út tájékán.

Néhány nap múlva, amikor „kibékültünk", amikor már úgy hívtam, hogy jöjjön hozzám aludhat a földön, akkor elmondta, hogy azon az éjszakán, amikor belekapaszkodtam a kabátjába, zsebkését szorongatta a zsebében és ha el nem engedem, hát megbicskázott volna, bár éppen ezen az éjszakán forrt össze barátságunk „a legszéttörhetetlenebbül és a legszentségesebbül", így mondta.

A tél folyamán aztán megjelent a „Gyászjelentés", a Bolyai könyvek sorozatában, dr. Püski Sándor kiadásában. Csontig ható hideg volt, amikor egyik este beállított hozzám. Illetőleg: beesett. Vészes csengetés rázott meg és „nem is voltam egyedül". Már tíz óra felé járt. Kimentem az előszobába. nem akartam azonnal ajtót nyitni, mert erre alapos okom volt. Hallgatóztam és találgattam magamban: ki lehet a késői látogató? Egyszerre csak tompa zuhanást hallottam az ajtóm előtt. Megéreztem: valaki összeesett! Kinyitottam az ajtót. Sértő feküdt lihegve a lépcsőház kövén. Hóna alá nyúltam és becipeltem. Az egész teste jéghideg volt. habzott a szája, de eszméletét nem vesztette el. Egy korty pálinkát öntöttem a szájába és kigomboltam az ingét. Feküdt az ágyon, mint, aki moccanni se tud. Amikor felnyitotta szemét, zavaros tekintettel nézett körül a szobában.

— Nem tudtam, hogy nem vagy egyedül! — mondta bocsánat kérő hangon. Ez volt neki most a legfontosabb. Még ilyen állapotban is ügyelt arra, hogy ne zavarjon. Aztán elmondta, hogy Kőbányáról jött gyalog. Sietett, hogy még tíz óra előtt ideérjen, mert kapupénze se volt. Szidtam, mint a bokrot, hogy ilyen tehetetlen, miért nem kért pénzt legalább villamosra ott, ahol volt. Vagy szólított volna meg egy idegent, az is adott volna néki harminc fillért, ha megmondja kicsoda és majd postán visszaküldhette volna. Közben tejet itattam vele. Megivott volna egy litert is, ha lett volna, de csak két bögrére való jutott. A tej és a meleg szoba egészen helyrehozta. Már viccelt, ő bizony kidobná még a legjobb barátját is, akárhányszor is esne össze az ajtóban, ha „egy földreszállott angyal volna a vendége".

— Itt alszol, maradj csak nyugodtan, én jövök mindjárt vissza. — mondtam neki egy kis idő múlva. És elindultam vendégemmel, hogy elkísérjem.

— Mennyi idő múlva jössz vissza? — kérdezte.

— Csak pihenj, lehet, hogy egy félóra múlva. Aludj addig egyet!

Negyedóra se telt bele, jöttem haza. Beléptem a szobába, sötét volt. Villanyt

gyújtottam és az ágyra néztem. Az ágy üres. A szoba is. Benéztem a fürdőszobába, ott sincs. Ekkor már rossz érzéseim voltak. Mintha édeskés, fojtó szagot éreztem volna már akkor is, amikor az előszobába beléptem. Benyitottam a konyhába, villanyt gyújtottam, de tovább már nem jutottam, szédülés fogott el: gáz! Torkomat, orromat megtöltötte a nehéz, bódító szag. A szoba ablakához rohantam, feltéptem szárnyait. Ömlött be a friss, hideg éjszakai levegő. Aztán vizes zsebkendőt szorítottam az orromhoz, számhoz, berohantam a konyhába és félkézzel a lábánál fogva húztam ki Sértőt, mert ott feküdt a kövön, a tűzhely mellett. Nagyon későn nem érkezhettem, mert rugdalódzott, kezeivel vagdalt és nézett rám bamba tekintettel. Húztam a szoba ablakáig. Ott elkezdtem pofozni, de kíméletlenül. Szörnyű hideg volt. S talán ez volt a jó. Éles, erős levegő cserélte fel a szoba melegét. Ahogy felpofoztam, ráztam Sértőt, eszembe jutott az ömlő gáz, s az, hogy a főcsap az előszobában van, ha elzárom, nem jut a konyhába se. Rohantam elzárni a főcsapot, mert hiszen a konyhából áramló gáz csak itt a szobán keresztül kapott utat. A vizes zsebkendőt újra az arcomra szorítottam bementem a konyhába és kinyitottam ott is az ablakot. Kereszthuzatot csináltam, kitámasztottam a szoba ajtaját. Mire visszaéltem, Sértő ült a padlón, mosolygott. (Nem tudom mit csinált volna az én helyemben!) Nekirontottam és ahol csak értem, úgy ütöttem, mintha halálos ellenségem került volna a kezem közé. Hörgött, sírt, de nem támadott, csak védekezett, azt erőtlenül. Teljesen kimerülve hagytam a földön és ruhástól rádobtam magam az ágyra. Elaludtam vagy az eszméletemet vesztettem-e el, nem tudom. Éjfél felé arra ébredtem fel, hogy azonnal megfagyok, Mint egy rossz álom úgy tűnt fel az egész eset. Még hittem is, hogy az volt. De végignéztem magamon. Teljesen felöltözve feküdtem az ágyon, a villany égett és Sértő a csupasz padlón horkolt a nyitott ablak alatt, ő nem fázott...
Borzalmas volt átgondolni az egész esetet. Sértő öngyilkos akart lenni. Gázzal akarta megmérgezni magát. Itt az én konyhámban. Ha negyed órával később jövök, tán nem is él már. Becsuktam az ablakokat. Tüzet gyújtottam a kályhában, aztán visszaültem az ágyam szélére gondolkodni. Hihetetlen mennyire kivetkőztetett magamból az, ami történt. Megint olyan érzések kerekedtek felül bennem, hogy életre kell pofoznom ezt a szerencsétlen embert, aki mint egy rongydarab ott fekszik a padlón. Mert talán kimegy belőle az élet! Harcolt bennem az ész és az ösztön. Hosszú idő telt el. amikor végre nyugodtan odamentem az alvó emberhez és felráztam. Amikor felébredt, nem tudta hol van. Didergett és a kályha mellé állt.
— Esküdj meg, hogy nem mondod el senkinek, ami történt — mondta.
— Hogy jutott ilyesmi az eszedbe? — kiáltottam rá.
— Most már örülök, hogy nem sikerült, nem tudom mi volt velem, ne haragudj érte, hogy bajt hozok rád... De nem szabad megtudni senkinek.
— Hallgatok róla, de csak akkor, ha te is megfogadod, hogy nem csinálsz többet ilyen szamárságot.
Odajött hozzám, nyújtotta a kezét, aztán rámborult és sírt. Ettől a perctől kezdve többet nem beszéltünk erről az esetről.

Ezerkilencszáznegyvenegy

elején kíméletlen komisz időjárás tombolt. A február végi szél tépte az ablakokat, és a fákat üvegbe burkolta a jeges eső, mely megfagyott, ahogy leért. Az utolsó darab görcsös fatuskót dobtam a hunyni készülő tűzre.. A szoba nagy ablaka a Rákos-kertváros vasúti megállójára nyílott. A megálló gyufaskatulyányi kis épülete előtt csaknem negyedóránként robogott el egy-egy behavazott vonat s csendesen alkonyodni kezdett... Nagy pelyhekben hullani kezdett a hó is, ahogy sötétedett...
Vendégem volt. Gyakori vendégem. Ott állt a cserépkályha mellett, a hátát nekidöntötte a melegnek és csak néha-néha szólt egy két szót, azt is úgy suttogta.
— Jó ez a meleg...
Kint szél kerekedett, megkavarta a hópelyheket és az egyik közeli villa tetején vad táncba kezdett a fényes pléhből készült szélkakas.

— Ha minden szegény embernek ilyen jó meleg kályhája lenne...
Sértő Kálmán suttogott a szoba csendjében. Olyan halkan beszélt, hogy elnyomta a hangját a tűz burrogása és sercegése...
Nem válaszoltam. Hallgattam, hogy kímélje a hangját, mert nehezére esett a beszéd. Bekapcsoltam a rádiót. Tudtam, hogy gyűlöli ezt a gépzenét, de mégis megtettem, hogy hallgasson. Hadd pihenjen. Úgy jött el megint, hogy majd összeesett. Csapzott volt, vizes, kékre fagyott és erőtlen. Az egész napos csavargás után jött csak el. Lopva figyeltem a tekintetét, hogy mit szól a rádióhoz? Mérge kiült az arcára. Egyszerre csak odaugrott hozzám, kiütötte kezemből a könyvet, amit olvasgattam.
— Zárd el!
Kikapcsoltam a rádiót. Ez a jelenet sokszor megismétlődött közöttünk, de szoktatni akartam a rádióhoz. Visszament a kályhához, újra nekiszorította a hátát a forró csempéknek és most már mosolygott.
— Tulajdonképpen, ki az úr ebben a lakásban? — mondta és ebben a mondatban már benne volt bocsánatkérése is, amiért kiütötte kezemből a könyvet, amiért hallgatásra parancsolta a rádiót. Mikor már jól felmelegítette magát, elővette cigarettás „dózniját", rágyújtott egy Symphonia csutkára és az íróasztalhoz ült.
— Úgy érzem magam most, mint egy úr.
Nem válaszoltam. Megismételte, majd újságot vett a kezébe és ő is olvasgatni kezdett. Hangtalanul, lomhán esteledett. Villanyt gyújtottam.
— Hányas az az égő? — kérdezte, kinyújtotta bosszú, vékony nyakát és felnézett a mennyezetre, a fehér üvegbúrára.
— Százas. Mért?
— Mert könnyelmű, flancos álparaszt vagy, akinek semmi se elég drága. Ilyen fényt csinálni?
Csengettek. Megriadt.
— Ki az, ki jön? — ugrott fel helyéről — vársz valakit? Elbújjak? Bemegyek a fürdőszobába.
Kapkodott a szavaival, riadtan nézett rám majd az ajtóra.
— Nem várok senkit. Nem tudom ki lehet. És ha várnék is, mért kellene elbújnod, kitől félsz?
Kimentem ajtót nyitni. A tejes gyerek volt. Már elfeledtem, hogy hazafelé jövet beszóltam a tejeshez, küldjön este is egy litert. Sértő melléről mázsás kő esett le, amikor beléptem a tejesüveggel. Nagyot fújt, mint aki túl van valami nagy szorongáson. Mosolygott.
— Azt hittem nő van a dologban s megint zavarlak.
— Na és, ha az lett volna?
— Hát csak azért, mert itt akarok aludni ma is, ha megengeded. Tudom megbolygatom egészen az életedet, de nem tart már sokáig.
Ilyesmire a legokosabb volt nem válaszolni. Kimentem a konyhába. Jött utánam. Mit segíthetne, kérdezte, mert ezentúl már nem hagyja magát kiszolgáltatni, ő nem vendég itt. Kezébe adtam egy lábast. Tartotta, szinte szertartásszerűen és ahogy beleöntöttem a tejet, boldogan mondta:
— Vigyázz, pajtás, minden cseppjére...
Kakaót csináltunk. Vajat és kenyeret raktunk a kis virágállványra, amit asztalnak neveztünk ki és jól belaktunk.
— Finom dolog ez a kakaó... — nézett rám, ahogy csészéjét a szájához emelte. — Csak ez is étel, akár a tea. A paraszt talán sohase tudja megérni, hogy vörösbor helyett inkább ilyet reggelizzen.
Egyszerre csak nevetni kezdett. Valami az eszébe jutott. A meleg kakaó felélénkítette. játékos kedvébe volt, mint mindig, ha jól evett, ha nem voltak pillanatnyilag gondjai.
— Meséltem-e már az egyszeri parasztot, hogy járt a teával?
— Nem.
— Hát akkor hallgasd meg. Érdemes. Az úgy volt, hogy az egyik baranyai parasztnak megbetegedett a felesége. Bevitte hát szekéren az asszonyt a városi orvoshoz, hogy írjon neki orvosságot. Az orvos azt mondta a parasztnak, hogy nyugodt lehet nincs komolyabb baja a feleségének, orvosságot se ír neki, mert nem kell, hanem sok folyadékot igyon, lehetőleg sok teát, még víz helyett is. A paraszt bement az első fűszereshez és fél kiló teát vett. Hazamentek, otthon előkerült egy húszliteres nagy lábos, megtöltötték vízzel és beleszórták a teát. Javába forrt már a jóillatú étel, amikor a szomszédasszony érdeklődni jött, hogy mi van az Örzsével, mit mondott a városi doktor. A paraszt elmondta a dolgot s

aztán rámutatott a tűzhelyre, hogy: no, ihatik az asszony teát, ha csak ez a baja. A szomszédasszony elcsodálkozott, csapkodta a tenyerét és Jézus-Máriámozott, hogy meg vannak kendtek bolondulva, hiszen a teát nem lehet két hétre előre főzni, mint a töltöttkáposztát. Mert ő csak tudja, hiszen városban szolgált lánykorában, úri háznál. Holnap már kiönthetik az egészet, ami megmarad, mondta a szomszédasszony. A paraszt csak hümmögött, aztán mégis csak megoldotta a nehéz kérdést. Nincs más hátra, minthogy tea lesz vacsorára, még a cselédeknek is. Mikor a szomszédasszony elment, vacsorára hívta a ház népét a paraszt, odalökött mindenki elé egy tányért, egy darab kenyeret és kimerte az embereknek a teát, mint a levest. A gyerekei csak néztek, bámultak a cselédek is, hozzá se nyúltak az úri ételhez, amíg a ház ura meg nem kezdte, mert nem tudták, hogyan kell enni. A paraszt pedig nem gondolkodott soká, aprította a kenyeret a teába és enni kezdett a leveseskanállal. A többi utána. Lopva néztek egymásra s mindegyik azt gondolta, hogy „csak egyék az ilyesmit az urak, nekik inkább kell a szalonna, meg a vöröshagyma".

Nevettünk a történeten, ami vagy igaz volt, vagy nem. Én tudtam, hogy most találta ki. Mulattatni akart. S ha ezt akarta valakivel, mindegy volt neki milyen eszközt használ fel rá, mulattatott is. Legtöbbnyire a hazugságaival. Aztán készülődtünk a fekvéshez. Megcsinálta magának fekhelyét a földön, a szőnyegekkel, bekészítette a két üveg vizet éjszakára, hogy ne járjon ki a konyhába, ha inni akar s rágyújtva egy újabb cigarettára, végig nyújtózkodott alkalmi ágyában. Látszott rajta, hogy megelégedett, jól érzi magát. Kilencre járt.
— Mégis csak okosak az urak, hogy szeretik a kakaót. Jó dolog is, én mondom, nem nyomja meg az ember gyomrát. Lehet tőle nyugodtan aludni.
— Álmos vagy? kérdeztem.
— Nem.
— Akarod-e hallgatni az angol rádiót, Londont? Most van a magyar leadás.
Felült. Nézett rám nagy szemekkel.
- Londont?
— Igen. Méghozzá magyarul, mert angolul úgyse értenénk.
— Hát lehet hallani?
— Lehet hát.

Szálasival beszél Sértő Erdélybe indulása előtt, mellette Kocsis József és Gellért Vilmos.

Bekapcsoltam a rádiót. Németül mondták a híreket, még nem volt itt az ideje a magyar adásnak.
— Milyen nyelven beszél? — kérdezte Sértő.
— Németül.
— Érted?
— Valamit.
— Hazudik, mi?
— Azt mondja, hogy a németség hite megingott a Führer személye iránt.
— Ez zsidó, aki beszél, ugye... piszok...
És jött a londoni rádió magyar nyelvű hírmondása. Sértő ült a földön, még a lélegzetét is visszatartotta úgy hallgatott. Nem is szólt a tízperces leadás alatt egy szót se. Türelemmel végighallgatta. Néha átszaladt az arcán a mosoly, a gúny, vagy a csodálkozás. A végén aztán csak ennyit mondott:
— Szegények, ezeknél az a legnagyobb baj hogy maguk is elhiszik, amit összehazudnak.
Húzott egyet az üvegből és visszadőlt az ágyára.
— Aludjunk, — mondta — áldjon meg az Isten, aludj jól.
Eloltottam a villanyt. A kályha parazsa még világított. Csend volt. De csak kevés ideig, mert egyszerre csak erősen köhögni kezdett. Feltápászkodott, krákogott, fájdalmában a padlót verte, mert nem tudott „felköhögni". Leszálltam az ágyról, hogy segítsek néki.
— Igyál egy kis vizet!
Rámnézett. A szeme csupa könny volt az erőlködéstől és a kíntól. Rángatódzott a teste, mint az epilepsziásé. Kékült erősen az arca. Megdöbbenve néztem. Valamitől nagyon féltem. Attól, amit ő maga annyiszor emlegetett az utóbbi időben: a halál! Soká, percekig tartott ez a szenvedés és nem volt rá semmi segítség. Át kellett rajta esni. Próbáltam veregetni a hátát, hogy felköhöghessen, de félrelökött. Mikor egy kicsit alább hagyott a köhögés, ivott az üvegből, és ez használt. Megnyugodott.
— Na most már jól van. Feküdj vissza, talán elalszom hamarosan.
Csend lett... Feszülten figyeltem s nem tudtam aludni. Állandóan arra gondoltam, hogy mi lett volna, ha meghal ez a szerencsétlen gyerek? Amíg a magam gondolataival foglalkoztam, jól elszaladt az idő. Azt hittem alszik már.
— Te, Vili, alszol már? — szólalt meg.
— Nem.
— Te... azt hittem az előbb, hogy meghalok.
— Ne beszélj marhaságokat, — kiáltottam rá és annyi bizonytalanság lehetett a hangomban, hogy ő is megérezte, amitől féltem.
— Mi lett volna, ha itt halok meg nálad?
— Aludj. Azért köhögsz folyton, mert jár a szád.
— Úgyse élek én már soká, hidd el, nagyon beteg vagyok. Egyszer úgy el fog majd a köhögés, hogy összeesek, nem bírom ki és meghalok. Talán az utcán ...
Nem tudtam válaszolni.
— Pedig még szép és jó lenne élni és jó lenne meggyógyulni. Csak lehetne rajtam segíteni.
Sokáig hallgatott.
— Érzem, meg kell halnom.
— Legalább hamarosan nagy ember lesz belőled. — igyekeztem tréfával elütni a súlyos szavak értelmét.
— Majd megírhatod az életrajzomat. Abban aztán visszafizetheted a gorombaságaimat, amivel annyiszor megbántottalak oktalanul.
— Jó, majd megírom, de azt is, hogy féltél a haláltól ...
— Te vagy az egyetlen, aki sok mindent megtudtál az életemből, pedig vigyáztam magamra. Sokat voltam itt nálad és nagyon sokszor beszélgettünk éjjel, azért mondtam el neked annyi mindent. A közmondás is azt mondja, hogy lakva ismeri meg egymást az ember. Hej, ha én elolvashatnám a halálom után, hogy mi mindent írtok össze rólam, nem adnám sokért, összehazudoztok majd hetet-havat, csakhogy érdekes legyen.
— Aludj már, megint lötyögsz és elfog a köhögés ...
— De azért várhattok ám még az én halálomra. Ne készüljetek olyan nagyon, mert egyelőre még élek és ha a jó Isten megsegít, meg is gyógyulok. Csak akarnom kell. Élek még vagy húsz évig is és megehet benneteket a sárga irigység. Szívbénulást kapsz attól, hogy mennyire el tudom majd húzni az életemet és majd

én írom meg a te életrajzodat. Ha akarom még Herczeg Ferencet is lefőzöm korban, Pedig ő még ma is egészségesebb, mint én.
Mit lehetett volna ezekre felelni? Hagytam, hadd mondja el, ami a szívén van. Most legalább őszintén beszélt.
Nagy téli csend volt. Kék fényben szikráztak kint a hófödte háztetők...
A nagy csendben idehallatszott a Szent Domonkosok templomának éjféli harangütései:
...kilenc... tíz... tizenegy... tizenkettő...
És Sértő elaludt. Egyenletesen lélegzett és talán arról álmodott, hogy egészséges újra, járja az országutakat, a mezőket, lent Baranyában a hazájában... s énekel a természet nótás csavargóival, a rigókkal.

„A mezőn leltem
Ma nyugodalmat,
Várom, hogy szálljon
Hulljon a harmat.

Szédüljön rám a
Magasság gyöngye,
Itasson át a
Csillagok könnye.

Országútról a
Tarlóra jöttem,
Aranyos búza-
Kévékre leltem.

Kévékre fekszem,
Vánkosom kéve.
Takaróm is egy
Kioldott kéve ..

Hasonló rosszullét és halálfélelem ebben az időben többször kerítette hatalmába. Csak később, a halála után tudtam meg, hogy éppen ebben a hónapban egyszer a „Magyarság Útja" szerkesztőségében fogta el ilyen rosszullét és akkor végrendeletet is készített.
Ült a kályha mellett, nagyokat sóhajtott köhögött, néha-néha megszólalt:
— Nem bírom tovább, úgy érzem, hogy most kell meghalni. ...
Kérte az egyik gépírókisasszonyt, hogy üljön az írógéphez, mert végrendelkezni akar. Lassan szaggatottan diktálta:

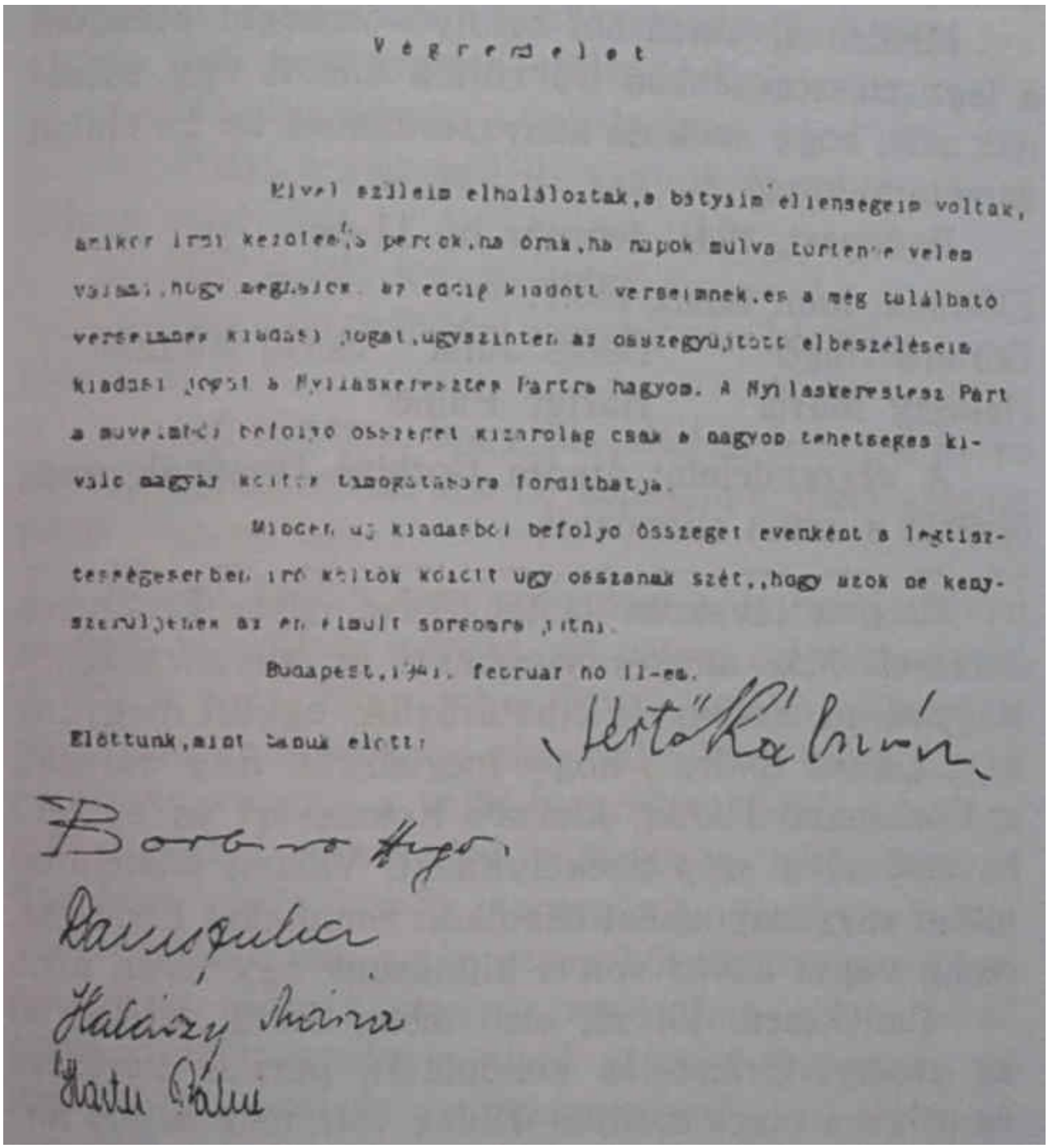

Végrendelet

Mivel szüleim elhaláloztak, a bátyáim ellenségeim voltak, amikor írni kezdtem, ha percek, ha órák, ha napok múlva történne velem valami, hogy meghalok, az eddig kiadott verseimnek, és a még található verseimnek kiadási jogát, úgyszintén az összegyűjtött elbeszéléseim kiadási jogát a Nyilaskeresztes Pártra hagyom. A Nyilaskeresztes Párt a műveimből befolyó összeget kizárólag csak a nagyon tehetséges kiváló magyar költők támogatására fordíthatja.

Minden új kiadásból befolyó összeget évenként a legtisztességesebben író költők között úgy osszanak szét, hogy azok ne kényszerüljenek az én elmúlt sorsomra jutni.

Budapest, 1941. február hó 11-én.

Sértő Kálmán

Előttünk, mint tanúk előtt:

Borbíró Hugó,

Danis Júlia

Halászy Mária

Harter Pálné

„Végrendelet.
Mivel szüleim elhaláloztak, a bátyáim ellenségeim voltak, amikor írni kezdtem, ha percek, ha órák, ha napok múlva történne velem valami, hogy meghalok, az eddig kiadott verseimnek és a még található verseimnek kiadási jogát, úgyszintén az összegyűjtött elbeszéléseim kiadási jogát a Nyilaskeresztes Pártra hagyom. A Nyilaskeresztes Párt a műveimből befolyó összeget kizárólag csak a nagyon tehetséges kiváló magyar költők támogatására fordíthatja.
Minden új kiadásból befolyó összeget évenként a legtisztességesebben író költők között úgy osszanak szét, hogy azok ne kényszerüljenek az én elmúlt sorsomra jutni.
Budapest, 1941. február hó 11-én.
Sértő Kálmán
Előttünk, mint tanúk előtt:
Borbíró Hugó, Danis Júlia, Halászy Mária, Harter Pálné

A végrendeletet átadta Borbiró Hugónak megőrzésre s aztán eltávozott.
Ezen a tavaszon jártunk első ízben Erdélyben Sértővel. Már amikor visszatért az anyaországhoz Nagyvárad, Kolozsvár elhatároztuk, együtt megyünk le a „szent földre", hogy megnézzük Ady városát, a Körösparti Párist, kincses Kolozsvárt és égigérő havasaival a szép Székelyföldet. Valami ellenállhatatlan vágy naponként ösztökélt bennünket Erdélybe, pedig vajmi kevés volt a kilátásunk egy ilyen útra.
Emlékszem jól rá, első ízben Sértő vetette fel az erdélyi kirándulás gondolatát, persze merészen és mégis a maga módján. Hideg volt, még benne jártunk a kemény télben, amikor egy délután beállított hozzám. Jéghidegre fagyottan érkezett meg. haját arcába csapdosta a szél, kalap még ebben az ítélet időben sem volt a fején. Hosszan, türelmetlenül csengetett.
— Jaj, meleg van-e? — így köszöntött.
Fogasom nem volt, hát az ablakra akasztott béleletlen kabátját és megszokott „jaj Istenem" nyöszörgésével boldogan ölelgette a cserépkályhát, melegítette a mellét, hátát és a csuromvizes cipőjét a nyitott kályha parazsáig emelte. Gőzölgött a lába. Mondtam neki, vesse le a cipőt s a csupasz lábát melegítse, a cipő majd közben megszárad, de ő így akarta, kár volt minden erőlködésért.
— Honnan jössz? — kérdeztem.
— Miért fontos ez? Itt vagyok és most már jó helyen vagyok!
— Hol voltál tegnap este?
— Tán vizsgálóbíró vagy? — kérdezte most már ő is.
— Azt kérdem, hogy hol aludtál az éjjel és ne kertelj mindig, pláne ma ne bolondozz, mert nagyon rossz napom van ...
Semmi bajom nem volt, nem volt rossz napom és nem is voltam mérges, de ebben az időben már rájöttem arra, hogy mi a Sértő legjobb ellenszere, ha az ember boldogulni akar vele. Meg tudta érteni, — hiszen ismerte a saját ingerlékenységét —, hogy más is lehet rosszkedvű, másnak is lehet baja és ilyenkor elfelejtkezett önmagáról, meghunyászkodott, csendes lett, aztán utána bőbeszédű és vigasztaló. Volt időm kiismerni, megtudtam ezt is, tehát sokszor felhasználtam ellene a saját fegyverét, az ingerlékenységet és az „idegességet". Mikor kimondtam, hogy nekem is van elég bajom, egyszerre megszelídült. Ilyenkor szükséges volt néhány olyan jelenetet is megjátszanom, ami megerősítette benne „igazmondásomat". Földhöz vágtam hát egy könyvet, vagy összetéptem a már kiolvasott újságot és nyugtalanságot színlelve, fel-alá jártam a szobában.
(Szegény Sértő Kálmán, bocsásd meg ezt nékem. A barátságunkért ennél többet is tettem volna... talán azért is siettél el olyan visszavonhatatlanul, mert voltak még más terveim is veled, nagyon megismertelek már és nagy körmönfontsággal készítettem egy utat, amit apró, jószándékú hazugság kockákkal követem ki, hogy végig gyere rajta vissza az egészséghez és a nyugodt élethez... Hiába nem engedted magad, csak kis dolgokkal becsapni a legnagyobbal rászedtél bennünket. Azt mondtad visszajössz Erdélyből olyan egészségesen mint a makk. Isten tudja, hitted-e igazán, amit mondtál? Bár igaz, visszajöttél hamarosan... de tölgyfakoporsóban.)
Éhes, borzas kis veréb szállt az ablakpárkányra és egykedvűen csipegette a hóban ázott kenyér-hajat.
— Ne csapkodj, — mondta Sértő, amikor a könyvet a földhöz vágtam, — elzavarod a kosztosodat. De mi is a bajod?
— Hol aludtál az éjjel? — kérdeztem ismét.
— A váróteremben, a Keletin.
— Hát az hogy lehet, hiszen 12 óra után kiürítik a várótermeket mert éjfélkor megy ki az utolsó vonat a vasúti korlátozás miatt?
— Hát pedig mégis ott aludtam. Még hozzá reggel fél nyolcig. Még hozzá nem is egyedül. Akartam is mesélni róla, megírhatnád.
— Mit?
— Azt, hogy közel száz székely és csángó magyar egy falás kenyér nélkül, pénz nélkül ott raboskodik a Keleti-pályaudvar harmadik osztályú várótermében, mert csúfosan elbánták velük Somogyban. Ma éjszaka indulnak haza. Ott voltam velük, közöttük. Beszélgettünk meg aludtunk a kövön.
— Nem valami világosan beszélsz, mert ebből aligha értek valamit.
Ingerült lett és megfenyegetett.
— Mert nem várod be a végét. Elfogott megint az az átkozott úri betegséged és ideges vagy, bolond vagy. Mondtam már párszor, hogy ne táncolj az idegeiden, mert az csak a nagy uraknak való, mert azzal csak magadnak ártasz. Mi a bajod,

hagyd a világot, hadd bolonduljon...
Rádőltem az ágyra, Sértő cigarettára gyújtott, a kályha mellett kipirult az arca és mesélni kezdte a történetet. Hagytam, mert tudtam, hogy úgy találta ki az egészet. Gyakran jött hasonló mesékkel, különösen, ha a nyomoráról, a szenvedéséről akarta elterelni a figyelmet — és ilyenkor nagyokat hazudott, csak az volt a baja, hogy nem tudta végigvinni hazugságát, valahol mindig megakadt és összekeverte a dolgokat. Memóriája ezen a téren — úgy látszik — nem segítette. A történetek végén mindig ellentmondásokba keveredett, összekuszálódott a mese fonala és sokszor elhagyta a befejezést is, hirtelen átcsapott másra.
— Hej, szegény székelyek, az Isten vezérelje őket hazájukba vissza, csúnyán lóvátették őket, — folytatta szegény nyomorult embereket összetoborozták munkára, erdőirtásra és marha-vagonokban leszállították őket Somogyba, valami grófi birtokra. Ígértek nékik jó napszámbért, de a helyszínen kiderült, hogy olyan munkát kívánnak tőlük, amin naponta legfeljebb pengő húszat kereshetnek és veszettül kemény munkát kellett volna végezniük. A székelyek és a csángók első nap még csak nekiláttak kipróbálásból a munkának, de este aztán összedugták a fejüket, okoskodtak ide s oda, és utána elmentek az intézőhöz. Megmondták neki, hogy ilyesmire bizony nem vállalkoztak és felkopik az álluk, ha továbbra is csinálják. Nemcsak hogy az otthoniaknak nem jut a keresetből, de még még ők sem tudnak megélni ebből a napszámbérből Az intéző persze durván beszélt velük, nyersen a fejükhöz vágta, hogy akinek nem tetszik, az abbahagyhatja a munkát és mehet, le is út, fel is út. Így hát szegények abba is hagyták és másnap már nem mentek ki az erdőre. Jaj, majd elfelejtettem, lakást is ígértek nekik, tisztát, rendeset és végül is beszállásolták őket valami kivénhedt, régi istállóba, egy nagy hodályba, ahol dermesztő hidegben szalma almon aludtak egy rakáson.
— Hogyan, hát nem csináltak szerződést, mielőtt elindultak volna? — kérdeztem és befelé mosolyogtam, mert éreztem, hogy most keveri majd össze a dolgokat.
— Dehogynem, de ezek a szerencsétlenek mit értenek az ilyen úri huncutsághoz. A toborzó szónoklatra hallgattak csak, az intéző pedig nem volt fukar ember az ígéretekben, hát hittek neki és mentek boldogan. Jól megjárták. Pedig, de becsületes magyar emberek a nyomorultak. Szegények, ágrólszakadtak, nincstelenjei ennek az országnak, hogy vélekedhetnek most rólunk, anyaországbeliekről?
— Aztán mi történt, hogy kerültek ide Pestre?
— Úgy, hogy a község képviselőtestülete szállította őket vonaton. A somogyi parasztok nagyon szégyellték a dolgot, ami a községben történt, pedig semmi közük nem volt hozzá. Csak a becsület szólalt meg bennük, a gróf helyett. Mert, tudod úgy volt, hogy amikor másnap nem álltak már munkába a magyarok, ott álltak pénz és kenyér nélkül. Csíkból valók voltak. Csíkország jó messze van Somogyországtól, de a nyomorult emberek elhatározták, hogy gyalog indulnak haza. Érnek, amikor érnek A község képviselőtestülete pedig gyorsan összeült. Kenyeret osztatott ki az éhes embereknek, majd határozatot hozott arra, hogy a község költségén haza is szállíttatja őket, mert nem tudnák a lelkükre venni, hogy a székelyek és a csángók gyalog indulnának haza, Csíkországba.
— Mesének is rossz, amit mondasz.
— Hát pedig ez nem mese, hidd el így van, így kerültek Pestre, innen pedig ma éjszaka utaznak tovább, haza. Na most aztán szólhatsz a dologhoz..
Nézett rám és figyelte tekintetével az arcomat. Egy szót sem hittem el a meséből, de azért megjegyeztem.
— Nehéz dolog ilyenben igazságot tenni.
Sértő nem volt megelégedve velem, nem voltam eléggé felháborodva, így hát ő káromkodott helyettem.
Egész vacsoraidőn nem beszéltünk. Amikor enni kezdtünk, előjött Erdéllyel. Kanalával megforgatta a vízben főtt krumplit, amit „töpörtyűvel" kevertünk össze és így beszélt:
— De szeretnék eljutni, pajtás, Erdélybe, Kolozsvárra, Nagyváradra. Csak az Isten engedje megérni. Jaj, de szép lehet és de igaz magyarok élhetnek ott. Becsületes, dolgos jó magyar emberek. De szép lehet ez a föld. A Székelyföld, az lehet ám még a tündöklő szép világ, ahol ezek a kevés kenyéren felnőtt székely és csángó testvéreink élnek, magasan a hegyen, az Isten közelségében. Nem is lehet az ilyen ember rossz ember, hiszen olyan közel lakik
Úristenhez, hogy az égből rákönyököl házára, vityillójára a jóság és a szeretet.
Lelkesedéssel beszélt Erdélyről. Felhevült a saját szavaitól, amelynek áradata egészen elragadta.

— De ha addig élek is ebben a kukacos világban, oda egyszer elmegyek, még gyalog is.
— Én sem voltam még Erdélyben soha. — mondtam és vele együtt lelkesedtem — szívesen mennék akár most mindjárt, csak lehetne. Most a felszabadulás után, beszélni az emberekkel még melegében, mit mondanak, mit éreznek?
— Hogyan lehetne eljutni és egy-két hetet ott tölteni? Mert pénzünk erre sose lesz. Mondják, hogy drága ott az élet.
— Majd a nyárra kisütünk valamit és akkor végig járjuk egész Erdélyt.
— De messze van az még! — mondta Sértő rezignáltán.
A székelyekről és a csángókról szóló történet azonban mégiscsak igaz volt. Másnap a Pesti Újság nagy cikket közölt róla. Sértő igazat mondott s az éjszakát tényleg a Keleti-pályaudvar harmadik-osztályú várótermében töltötte, mert a rendőrség — mint a cikk erről beszámolt — és a pályaudvar vezetősége engedélyt adott a székelyeknek és a csángóknak arra, hogy a váróteremben töltsék a hideg, téli éjszakát. Hogy Sértő közéjük vegyülhetett egyáltalában nem meglepő. Hosszú, nyakába nőtt bozontos hajával, rettenetesen komisz öltözékében aligha kelthetett feltűnést. Talán senki sem vette észre, hogy nem közéjük való. Csak a székelyek tudták, akikkel beszélgetett s akik előtt talán kiöntötte a szívét.
Utána még sokszor szóba jött az erdélyi utazás közöttünk, de ahogy múltak a napok és a háborús idők súlyosbodtak, mindig jobban és jobban feladtunk a hitünkből.
Mégis lejutottunk Erdélybe. Hamarabb, mint gondoltuk. A véletlen hozta meg. Az Olympos Irodalmi Társaság — amely alig néhány tagból állott és hamarosan teljesen széthullott — a fiatal népi írókat akarta maga köré gyűjteni. Az erdélyi és keleti országrészek visszatérése után elhatározta a Társaság, hogy néhány költőt bemutat a visszatért magyarságnak. Értesítették róla Sértőt, szóltak nekem is és megbíztak szerezzem meg Sinka Istvánt is az útra. Hárman mentünk volna: Sinka—Sértő—Gellért. Négy irodalmi estről volt szó: Nagyvárad, Kolozsvár, Dés és Marosvásárhely.
Sértő nagyon boldog volt, amikor meghallotta a hírt.
Utána a Japán-kávéházban gyors megbeszélésre ültünk össze. Sértő régen járt ebben a kávéházban. Jó fél évtizeddel ezelőtt. Ült velem szemben és gomblyukában ott volt a hatalmas nyilas-jelvény, ami bizony itt feltűnést keltett éppen Sértőn, hiszen azon a környéken voltunk, ahol tulajdonképpen felfedezték. A Japán-kávéház pedig sokat nem változott azóta. Sőt, irodalmilag feltétlenül romlott. Az emigrációba vonult zsidó írók és költők az íráson kívül még cérnaeladással is foglalkoztak, sőt volt közöttük olyan, aki délelőtt „strohmann" neve alá sanzon szövegeket írt, délután ügetőre járt és este zálogcédulára kölcsönt szerzett a megszoruljak. A régi liberális idők „nagy" alakjai még ott jártak-keltek, de mellettük már ott voltak az újabb arcok is ...
Sértő kényelmetlenül érezte magát. Szemrehányást tett, hogy mi a fenének kellett pont ide jönni.
A főpincér régi ismerősként üdvözölte s ekkor egy kicsit felmelegedett.
— Van már négy-öt éve, hogy nem járt a kávéházunkban, Sértő úr.
A felismert költő mosolygott, kezet fogott a főpincérrel, nevettek egymásra. Sértő rekedt hangján hadart sok mindenről, idézett a régi időkből, beszélt a jelenlegi helyzetéről, hogy bizony nehéz az élet és nagyon beteg is. Az erdélyi útra is rátért és szinte gyerekes boldogsággal mondta:
— Megyünk Erdélybe, járt-e már ott? Megyünk, megmutatjuk nekik, hogy mi is tudunk valamit, ha nem is sokat.
Kávét ittunk és kalácsot ettünk hozzá. Háború volt s mégis jutott még ilyesmire is ebben az időben.
Egyed Zoltán lépett be a kávéházi ajtón. Valaki meg is jegyezte:
— Itt az Egyed.
Sértő háttal ült a bejáratnak. Meg se fordult, csak beljebb húzódott az ablakpáholy zöldszínű plüss-ülésén, mintha mélyebbre akar volna ülni. Aztán ennyit mondott.
— Hát aztán?
És beszéltünk az erdélyi útról tovább. Lelkendeztünk azon, hogy ilyen hamar valóra vált az álmunk, mehetünk Váradra, Kolozsvárra.
— Mikor megyünk, nem tudod? — kérdezte Sértő.
— Még nincs pontos dátum, csak annyi, hogy márciusban.
Ekkor még csak február eleje volt.
— Ma én fizetem a cehhet, — mondta kis hallgatás után.

— Miért?
— Azért!
— Tedd félre a pénzedet másra, ha van!
— Rád borítom a kávét, szentuccse, ha megint ellenkezel. Kaptam a Magyarság Útjánál egy kis pénzt és van még négy pengő belőle, tán a bankba tegyem? Nem eleget fizettél már nekem az utóbbi időben? Mert újabban már nemcsak aludni járok hozzád, hanem enni is, az talán nem kerül pénzbe? És neked annyi van, hogy engem is el tudsz tartani, te úri kukac? Én fizetem és punktum.
Magamban mosolyogtam. Mennyire régen lehetett szegény gyerek kávéházban. Négy pengője van és abból akar most fizetni, amikor már eddig is a következőket fogyasztottuk el: két tejeskávé, két tojásból rántotta, húsz darab Hercegovina cigaretta és három szelet kalács.
— Hát fizess, ha annyira rádjött, — mondtam.
— Ezt már letárgyaltuk. Az erdélyi útról beszéljünk tovább. Ki jön még?
— A Sinka Pista.
— Jól van. Beszéltél már vele?
— Még nem. Nekem kell elmenni hozzá. Gyere velem, megbeszéljük a dolgot még ma. Jössz?
— Nem.
— Miért?
— Úgy hallom, neheztel rám.
— Mért?
— Mert egyszer megfenyegettem, hogy bevitetem katonának, meg, hogy feljelentem, mert azt mondta, ne dicsekedjek a katonaéveimmel, mert hiszen még a zsidó is lehet katona.
— Biztosan viccelt, te mindjárt komolyra veszed
— Hát én bizony komolyra vettem és nem is bocsájtom meg neki ezt sohasem. Így ne viccelljen. Pláne velem. Méghozzá az olyan, aki azt se tudja mit jelent katonazubbonyban járni.
Készülődtünk, hogy megyünk. Intett a főpincérnek, hogy fizet. Elővette kis barna bőrbukszáját. A főúr számolt és bemondta az összeget:
— Öt hetvennyolc!
Sértő ekkor már kezében szorongatta a roppant nagy pénzt, a két darab papír kétpengőst.
— Mennyi? — kérdezte mérgesen.
— Öt hetvennyolc!
Zavartan nézett rám, de ekkor már szóltam is.
— Megengedi Sértő úr, hogy én fizessek?
— Tegyél hozzá az apád istenit.., egye meg a rosseb azt is, aki mostanában kávéházba jön...
Mentünk ki. Egy szót se szólt. Az utcán azonban nekem támadt.
— Őrült vagy az apád istenit, te marha álparaszt, a nyelvedet kéne tüzes vassal lesütni, hogy ilyesmit csinálsz. Majdnem hat pengőt kiadni két koszos kávéért... Teljesen elment az eszed, marha...
Az emberek megálltak körülöttünk.
— Cirkuszt akarsz csinálni? — mondtam és méregbe jöttem én is.
— Azt, azt, mert cirkuszba kellene az ilyen állatot mutogatni, aki hat pengőért uzsonnázik. Mennyi mindent vehettünk volna ilyen roppant nagy pénzen. Hány fröccsöt ittunk meg ezzel a két kávéval?... Engem ugyan be nem csalsz mostanában kávéházba. Huszonötöt kellene rád verni...

Sértő az 1941-es Könyvnapon a Könyv és Lapkiadó Rt. sátra előtt. Jobbra tőle: Számadó Ernő, Gellért Vilmos, Taksonyi Piroska, középen Szerető Sándor áll

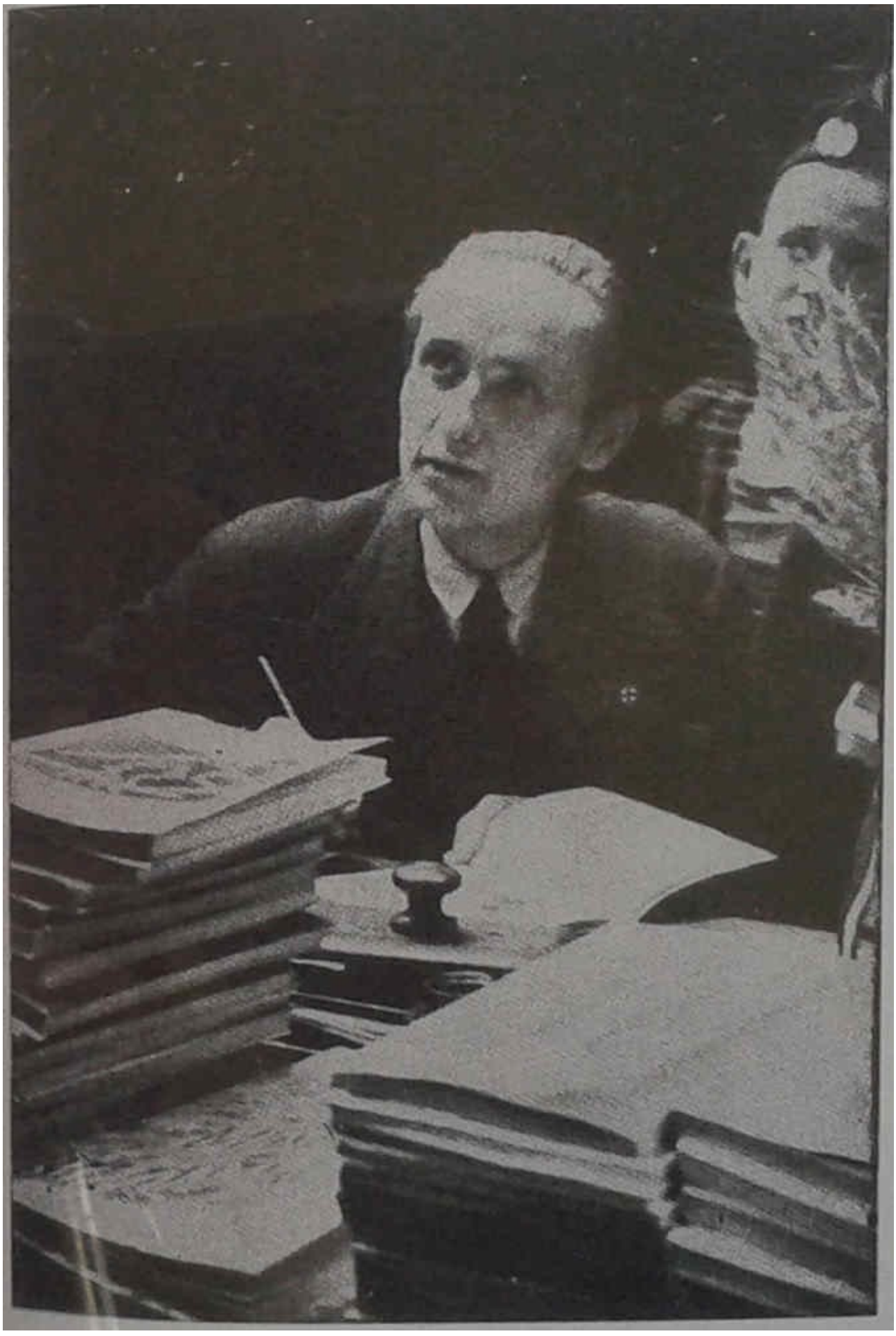

Sértő Autogrammot ad

Nem volt mit tennem, kerülni akartam az összeveszést és így otthagytam az utcán. Felugrottam az autóbuszra. Nézett utánam és fenyegetett az öklével.
Egy héttel később már pontos időt tudtunk az erdélyi utazásról. Sértő állandóan érdeklődött telefonon a Magyarság Útjától. A hangja ekkor már olyan gyenge volt, hogy alig lehetett érteni, mit beszél. Volt úgy, hogy valamelyik gépírókisasszony tolmácsolta mondanivalóját. A telefonban ugyanis megérthetetlen recsegéssé folyt össze színtelen suttogása.
— Március 30-án Nagyváradon, 31-én pedig Kolozsváron. Csak ebben a két városban lesz irodalmi est, mert a szereplő színészeknek nincs több idejük. A többi városokba majd máskor megyünk. Mi is csak ketten megyünk. Sinka szívesen vette, hogy szerepel, de ő nem jöhet le, sok a dolga és nem halaszthatja, mert pénzt kap érte, ahogy elkészül munkájával.
— Kár! — mondta Sértő a telefonban.
— Lehet, hogy ráveszem még!
— Talán miattam nem jön? Mondtad neki, hogy én megyek?
— Ne beszélj bolondokat. Nem ér rá! Mért, ez olyan hihetetlen? Írja a legújabb könyvét. Meg azt mondta, hogy ruhája sincs, csak az az egy szürke, ami rajta van.
— Nekem sincs, mégis megyek.
— Az lenne a legkisebb baj, tudnánk rajta segíteni.
— Próbáld meg. hátha lejön mégis. Szóval március 28-án? Beírom mindjárt a noteszembe... Várj... Csak szép idő legyen, mert még ma is tél van. Holnap bemegyek hozzád és megbeszéljük még, hogy mit is csinálunk, én azt hiszem nehézen tudok majd felolvasni, megint rossz a gégém...
Másnap este a Nemzeti Színházban jártam. Németh Antalt kerestem, hogy engedélyt kérjek Mészáros Ágnes és Juhász József számára, őket szemelték ki az irodalmi estre. Először úgy volt, hogy Karády Katalin jön Juhásszal, de megakadályozta a filmfelvétel. Mi is örültünk a kiválasztott művészeknek, Juhász Jóskának különösen, jó barátságban voltunk vele. Mészáros Ágnest még vidékről ismertem. A két kitűnő művész boldogan vállalta a szereplést. Mészáros Ágnes már azért is, mert rokonai voltak Kolozsváron, Juhász Jóska pedig még nem járt Erdélyben, ahol éppen ebben az időben játszották a filmjeit. Juhász Jóskának az erdélyi turné nem okozott nagyobb fejtörést, mert a Nemzeti Színház „ebben az időben már nem

nagyon foglalkoztatta" s filmezését éppen március közepére fejezte be. Az időpont tehát jó volt neki. Mészáros Ágnessel már nem ment ilyen könnyen. Le kellett neki mondani egy rádió-szereplést. De szívesen vállalkozott erre is, csakhogy Erdélybe jöhessen. A két művész tájékoztatott arról, hogy el kell őket kérni Németh Antal igazgatótól. Budán, amikor a Hubertusban erről beszélgettünk az állandó társaságban, többen kijelentették, hogy Juhászt könnyen elengedi Németh Antal, mert hiszen köztudomású: „a nyilas ügy óta levette róla atyai kezét", de nem megy majd ilyen könnyen Mészáros Ágnes ügye. Így is volt.
Este, amikor megjelentem a Nemzetiben, mindenekelőtt Juhász Jóskával megnéztük a műsorbeosztást. Az irodában én is vele voltam, ő a beosztása felől érdeklődött, én pedig élve az alkalommal, megkérdeztem a tisztviselőnőtől,hogy Mészáros Ágnes március végén foglalt-e?
— Nem, semmi nincs Mészárosnak ebben az időben, — volt a válasz.
Boldogan mentem tehát Németh Antalhoz, hiszen egyik művész sincs elfoglalva, könnyen elengedheti őket. Sértő lent várt a kapuban. Azt mondta, jobb, ha ő nem jön fel, csak ronthatna a dolgon. De meg egyébként is nagyon haragudott Németh Antalra, mert Fiala Ferencet a vádlottak padjára ültette és elítéltette a Gárdos Kornélia-ügyben.
Liszt Nándor dr., a Nemzeti Színház titkára, amikor elmondtam neki, hogy miről van szó, szolgálatkészen állt rendelkezésünkre, be is ment Németh Antalhoz, de aztán közölte velem, hogy:
— Sajnos, nem tud fogadni őméltósága ma, mert a költségvetést tárgyalják bent.
Rosszkor jöttem. Liszt Nándor közölte velem, hogy majd ő lereferálja a dolgot, egyébként is az a véleménye, hogy a két művész elengedésének nem lesz akadálya, hacsak nem szerepelnek a kérdéses időben. Jöjjek el holnap, mondta, s addigra talán már tud választ is adni kérelmemre.
Másnap újra ott voltam. Liszt Nándornak nem volt alkalma referálni még az ügyről.
— Akkor talán beszélhetnék én az igazgató úrral, ha már itt vagyok, — mondtam.
A párnázott igazgatói ajtó újra elnyelte a titkárt. Amikor kijött, ismét sajnálkozva jelentette, hogy „az igazgató úr őméltóságának sürgősen le kellett menni a színpadra a próbákhoz", talán visszajöhetnék úgy kilenc óra tájban, addigra végez. Beszéltek ekkor már nekem sok mindent, ami gomolygott bennem, s különösen az aggasztott, hogy Sértő nagy nyilaskeresztes hírneve, nem a legjobb ajánlólevél Németh Antalnál, de kíváncsi voltam, mi lesz ebből.
— Lehet valami akadálya annak, hogy Juhász és Mészáros lejöjjenek velünk Erdélybe? — kérdeztem Liszt Nándortól.
— Biztos, hogy nem szerepelnek?
— Biztos!
— Akkor nem hinném. Mi lenne? Gyere vissza kilenckor és beszéld meg a dolgot, jobb az ilyesmit személyesen elintézni.
Amikor kilenckor visszamentem, közölték velem, hogy alig néhány perccel előbb ment el Német Antal. Hazament. Még vagy három ízben jártam a Nemzetiben, de nem tudtam Németh Antal elé jutni. Az idő pedig rohamosan haladt előre. A plakátokat már nyomni kellett, kifogytunk az időből. Javában nyomták már a plakátokat amikor felhívtam ismét Liszt Nándort és érdeklődtem.
— Juhász mehet, — mondta —, de Mészárosra szerepet osztottak ki, éppen erre az időre, róla le kell mondanotok.
— Puffffff! ... készen vannak a plakátok is. Ott van most a direktor úr?
— Itt! — kaptam a választ a telefonban, — de nem marad soká, megy haza...
— Felmegyek. Félórán belül ott vagyok. -mondtam.
A Keszely-étteremből telefonáltam, a Rákóczi út és az Akácfa-utca sarkáról. Harminc lépésre van oda a Nemzeti. Gondoltam, jobb, ha azt mondom, hogy félóra múlva megyek és öt perc múlva ott vagyok, mintha — mondjuk — ennek az ellenkezőjét csinálom. És jobb is volt. Németh Antal a szobájában volt. Végre bejutottam hozzá. Nem kellett sokat beszélnem, tudott mindenről.
— Igen, tudom miről van szó. Juhász mehet, de Mészáros Ágnes nem, mert elsősorban mégiscsak a Nemzeti Színház érdekeit kell néznem. Mészáros szerepet kapott, próbálnia kell, nem engedhetem, el, sajnálom.
— Tudomásom szerint Mészáros Ágnes április
másodikáig szabad, nincs elfoglalva.
— Ezt honnan tudja ilyen pontosan?
— Az irodából.
— Melyik irodából? — kérdezte fokozódó ingerültséggel Németh Antal.

— Ahol nyilvántartják... itt a földszinten...
Ami ezután jött, nem volt műfelháborodás és számomra nem is volt kellemes. Németh Antal láthatóan méregbe jött, felkapta a telefonkagylót, kérte az iroda tisztviselőnőjét, kérdezte járt-e ott valaki, aki Mészáros Ágnes elfoglaltsága után érdeklődött, méghozzá idegen. Azt válaszolták, hogy egyik nap volt ott Juhász Jóskával valaki, de már nem emlékeznek vissza, miről volt szó. Miután a tisztviselőnőt alaposan leszidta Németh Antal, így fordult hozzám:
— Tudja-e ön, hogy ténykedésével esetleg fegyelmi eljárás alá és büntetésbe sodorhatja azt a tisztviselőnőt, akitől értesülését szerezte, mert ez megszegése a színház rendjének.
- Nem tudtam. És bocsásson meg érte s legkevésbé legyen bántódása az illető tisztviselőnőnek. Sajnálom, hogy megtörtént, — mondtam. Szavaim nem nyugtatták meg Németh Antalt, sőt azt hiszem félreértette, gyávaságnak minősíthette bocsánatkérésemet, tehát így folytattam:
- Végtelenül csodálkozom azon a nagy felháborodáson, aminek akaratlanul is én vagyok a felidézője. De csodálkozom azon is, hogy úgy tárgyalunk mi itt erről az ügyről, mintha ellenségek volnánk. Az ország első színházának igazgatójától, így gondoltam, nyugodtan kérhet három keresztény magyar költő olyat, amit megtenni könnyen van módjában. Hogy előre tájékozódtam a két művész elfoglaltságáról csak azért történt, mert ezzel is gyorsabbá és simábbá akartam tenni az elintézést. Nem vezetett semmi más csak az ügy érdeke. De beszéljünk nyíltan. Beszélnek mások is erről...
Németh Antal most már nyugodtan hallgatott. Hagyott beszélni.
— Valaki említette nekem, hogy Sértő Kálmán neve, nem jó ajánló levél direktor úrnál. Lehet. Mégis idejöttem, kérni. Azért, mert az erdélyi utunkat nem politikai, hanem irodalmi síkon rendezzük meg. Nem kell tartania semmiféle, úgynevezett „nyilas demonstrációtól". Kötelességem kijelenteni, hogy politikáról nincs szó. Költők vagyunk mind a hárman, keresztények és magyarok. Költészetet akarunk vinni a visszatért Erdélynek, s ehhez a munkához kérjük a keresztény és magyar Nemzeti Színház igazgatójának támogatását.
Majdnem másfél óráig voltam fent Németh Antal szobájában és sok mindenről előjött még a szó. Az a feszültség, ami a beszélgetés elején kirobbant közöttünk, a végén egészen megenyhült. Erősen éreztem, hogy csak így folyhatott le ez a beszélgetés. Kellett beszélni arról, amiről Németh Antal nem beszélt s amit én óvakodtam előhozni, ha nem kell. Amikor Németh Antal kezét megszorítottam távozásomkor, bizonyos voltam abban, hogy meggyőztem a három költő tiszta és támogatásra érdemes céljáról és hittem benne: segíteni fog! Megígérte: Hívjam fel másnap telefonon s akkor már meg tudja mondani, jöhet-e velünk Mészáros Ágnes, vagy nem. Azon lesz, hogy utazhasson.
Másnap délelőtt mielőtt felhívtam volna Németh Antalt, beszéltem Mészáros Ágnessel. Elmondta, hogy említette két nappal ezelőtt Németh Antalnak az erdélyi turnét és kényelmetlen neki, mert a direktor nem lelkesedik érte, sőt! Elmondtam, hogy azóta mi történt és kedvezőbbre alakult a helyzet, tehát nem cselekszik igazgatója ellen, ha mégis jön.
— Kényelmetlen a dolog... — csicseregte Mészáros.
És Németh Antal elengedte Mészáros Ágnest. Mégse jött velünk. Lemaradt az erdélyi útról. Táviratot kaptunk tőle, hogy nem jöhet, mert megérkezett az utolsó pillanatban a vőlegénye.
Mészáros nem jött. És nem jött Sinka sem. Mentünk hát mi: Zilahi-Farnos Eszter, Juhász József, Sértő Kálmán és én. Kolozsvárról ekkor már hírt kaptunk, hogy sikerült két színésznőt, Ürmössy Anikót és Havady-Nagy Ilonát megnyerni szereplésre. Így vágtunk hát neki a nagy útnak.
Először Erdélyben!
Elindulásunk napján táviratot kaptunk Nagyváradról, hogy nem tarthatjuk meg az irodalmi estet, mert a zsidóság úgy átszőtte a társadalmi életet, hogy ha valamire kimondja a bojkottot, akkor az halott dolog. Nálunk pedig kimondták: jönnek a nyilas költők, jön a Sértő! De hadd mondja el ezt az erdélyi utazást maga Sértő Kálmán. Így írta meg:
„A budapesti Olympos Irodalmi Társaság felkért, hogy vegyek részt az általuk rendezendő irodalmi esten Kolozsváron, olvassak fel egy pár verset vagy novellát. Én kifelé fordított tenyerekkel próbálkoztam tiltakozni, a nyavalyás gégebajomra hivatkoztam, hogy hogyan olvassak én fel, amikor olyan hadirokkant hangom van, hogy másokat kérek fel még a telefonom lebonyolítására is. De az igen tisztelt barátaim erősen állították az utolsó percekben, hogy ők másfél nap

alatt meggyógyítják a másféléves gégebajomat, a hangszálak összezsugorodásának hogyhívjákját, aminek a rendes vágásra tereléséről már az orvosok is lemondtak. A barátaim avval fenyegettek meg, hogy másfél napig szigorú ellenőrzés alatt tartanak, nem szabad cigarettáznom, sem beszélnem, csak mutogatni, mint a majomnak és mézet kell ennem s nyers tojást innom, akkor rövidesen olyan hangom lesz, mint az újoncokat lovagolni tanító huszárőrmesternek...
Én keserűen mosolyogtam, mert tudtam, hogy van villámcsapás, villámgyors hasmenés, villámháború, de villámgyors meggyógyulás nincsen. Mégis belecsaptam Gellért Vilmos költőtársam tenyerébe: megyünk Erdélybe. Halálom előtt láthassam még Mátyás király szülővárosát. Azt úgy is tudtam előre, hogy más fog helyettem szerény dolgaimból felolvasni.."
„Gellért elutazás előtt hívott, hogy fürödjék meg nála. Sóhajtottam és elfogadtam az időszerű ajánlatot, mert utoljára akkor fürödtem, amikor az angolok megígérték a Négusnak az olaszok elleni a segítséget. Pedig annak már jó ideje, azóta sok víz lefolyt a Dunán
Bebújtam a fürdőkádba és abban a minden kicsalogatni akarás ellenére olyan sokáig tartózkodtam, hogy Gellértnek végül rendőrt kellett hívni hogy kijöjjek a vízből, hogy le ne késsük a vonatot. A víz olyan tarka maradt utánam, mint a cirkuszi látványosság. Mutogatni lehetett volna belépődíj ellenében.
Kimentünk az állomásra, hogy útnak vegyük magunkat Kolozsvár felé. Felszálltunk a vonatra, ahol nyomban megbántam, hogy erre a krinolinos világra születtem. Ugyanis a második osztályú kupéba szólt a jegyünk, de későn kapaszkodtunk fel a tolongásban és így négyünkre egy ülőhely jutott. Teremtő Szent Atyám! — sóhajtottam. Hogy bírom ki betegen, hogy 410 km-nyi úton Kolozsvárig álldogáljak? Vagy felváltva üldögéljünk? Az sem ér semmit. Irigyeltem azokat az utasokat, akik szegényen is urak, akik harmadik osztályon utaztak, mert ott sok volt az üres hely. De azért nem kellett sokáig álldogálnom, csak kilenc óra hosszáig, Pesttől Nagyváradig, ott már akadt egy szűk hely mindenki számára.
Szolnokig nem ment le a nap, nem sötétült be az ég. Addig látni lehetett a magyar föld tragédiáját, az árvíz maradványait és a talajvizek konok felemelkedésének kísérteties csillámlását. Sokszor hátat fordítottam a vonat ablakának, hogy ne lássam a víz által leborotvált házak csontjait, a színmagyar tanyák kálváriáját. Azért fordultam vissza az ablaktól, hogy ne szaporítsam könnyeimmel a vasúti töltést nyaldosó árvíz maradványait.
Nagyváradon akadt üres hely az „úri" másodosztályú kupéban. Én az ablakhoz kerültem, velem szemben egy fűszeres félesége hortyogott, aki öt kiló élesztőt vitt Kolozsvárra Pestről. Az élesztős ládikót a lába elé tette úgy, hogy az én lábaim egyike is helyet talált rajta. Keserű volt a szorongás a parányi fülkében. Hajnal felé talán nem is a kalauz hangjára, hanem Isten parancsára ébredtem fel, mikor a kalauz elkiabálta a derengésben, hogy Királyhágó!... Istenem, Királyhágó.
Kiálltam a vonat ablakához, ahol soha nem látott természeti tünemények ejtettek ámulatba. Vízesések, kacskaringós patakok és havas hegycsúcsok felett hirtelen megdördült az ég, vagdalkozni kezdtek a villámok, március 31-én hajnalban. Ilyen szép természeti tüneményt és tájat eddig csak meséből ismertem s most bebizonyosodott előttem, hogy Erdélyben mások a hegyek, felhők, patakok, emberek, de a nyomor is. A hajnalban mezőre sietők emberek ruházatáról lerítt a huszonkétéves állandó ruhafoltozás, de a földjük is gyatra. A vetések ábrázatja azt mutatja, hogy máshonnan is táplálni kell Erdélyt.
Reggel nyolckor érkeztünk meg Kolozsvárra. Én érkeztem a legboldogabban, olyan bokasüllyedéssel, hogy forgalmi akadályt képeztek a bokáim. A New-York szállodába mentünk, ahol megreggeliztünk és aztán én elmentem becserkészni a 110 ezer lakosú Kolozsvárt, Erdély fővárosát. Először a temetőbe mentem, hogy fejet hajtsak a Bolyaiak, Brassai Sámuel és Kriza János síremléke előtt. Majd Mátyás király szobra elé mentem, Európa legmonumentálisabb szobra elé.. Sokáig álltam Mátyás szobra előtt, majd bementem az általa építtetett templomba, de megnéztem a várromot és az összes régi épületeket, majd utoljára Mátyás szülőházát. Minden tiszteletem az „Erdélyi Kárpát Egyesületé", de az említett egyesület vezetősége szerényebb lehetne és a kolozsvári Mátyás király emlékbizottság is nagyobb tisztelője lehetne a történelmi múltnak. A kolozsvári illetékeseknek sem bérbe, se ingyen nem lett volna szabad Mátyás király szülőházát kiadni, annak is azt a szobáját, amelyben Mátyás született. Hiba az is, hogy az említett egyesületnek nem lett volna szabad még ezerszeri felajánlás után sem elfogadni irodahelyiségül azt a szobát. Így ma az a helyzet, hogy Mátyás legrégibb

szobáját nem lehet megnézni. Csak a Mátyás múzeumot mutatják, amelyben a kivonuló oláhok majd mindent összetörtek, csupán egy harcos lovascsizmát hagytak hátra. Talán Kinizsi Pál, vagy ahhoz hasonló legendás harcos viselhette".

„Kolozsváron minden drágább volt, mint Pesten, így hát érthető, hogy nem egy kockacukrot adtak a kávéhoz, hanem hármat. Egy liter borért kétszer annyit kérnek, mint Pesten, de a bor rosszabb, mint a ricinus olaj..."
„Hogy milyen az itteni helyzet? Nagyszerű, a magyar munkásság, ha szegény is, de becsületes, szabadsága van, amit az oláhok is megadtak volna az itteni szegény népi rétegnek, ha a zsidóság le nem fizette volna őket. Amikor a románok kiszimatolták, hogy a zsidósággal „üzletet" lehet kötni, a magyar dolgozókon keresztül nulla 77 a zsidóság javára, vagy nullán felül egypár lejért, akkor a magyarságnak a kálváriajárás rögös útjára kellett lépni. Ma a magyar dolgozók szabadon pirosodnak, újra fütyölnek és nótáznak, mint régente. Viszont a zsidók visszakívánják a román uralmat, mert a derék magyar csendőröket, rendőröket, fináncokat, főszolgabírókat, jegyzőket nem tudják saját zsidó céljaikra pénzzel megvesztegetni".
„Sok zsidó van Kolozsváron is, de — mondjak — Nagyváradon még több él. Én soha nem voltam Szent László király városában, de ma megtudtam, hogy nem is vagyok kívánatos. Az Olympos irodalmi Társaság, amely erdélyi városokban akarta az irodalmi estélyeinket megrendezni, előre küldött két embert. A 92 ezer lakosú Nagyváradon, ahol 48 ezer sóletet kultúrázó zsidó leledzik, — ott megmondták többen az előre küldött impresszáriónak, hogy napokig frakkban, cilinderkalapban és mezítláb járnak az utcán, fényes nappal, ha Sértő Kálmán Nagyváradon felolvashat. A zsidók okvetlenül el fogják Sértő Kálmán estjét fűrészelni, mert „Kálmánka" tengernyi sokat ártott a zsidóknak..."
Becsületszavamra esküszöm, hogy tényleg Kálmánka vagyok, mivel fizikailag eddig nem ártottam, de nem is árthattam a zsidóságnak. Hogy írtam? Hogy igazán írtam? Az más lapra tartozik... Egyszóval Szent László király városában, Nagyváradon nem olvashat fel Sértő Kálmán, mert ott sok a zsidó..
„Erdély fővárosában való sok talpalásaim után végre elérkezett az este. Elmentünk az ottani unitárius kollégium dísztermébe, hogy megtartsuk az estet. A patinás épület gyönyörű termében gyéren és fásultan gyűlt egybe a közönség. Csak másnap bánták meg igen sokan kolozsváriak, a hallottak után, hogy nem jöttek el az estünkre, mert olyan műsort adtunk, amelyhez nem lesz szerencsés része mostanában a kolozsvári közönségnek. Nem volt telt házunk, de akik ott voltak, nyilas testvérek, egyetemi ifjak, iparosok és munkások, felejthetetlen élménnyel távoztak el az estről...
Nyírő Józsefet és Tamási Áron írókat én még abból az időből ismerem, amikor szerényen, alázatosan „szivárogtak" be Csonka-Magyarországba, hogy itt írásaikat elhelyezzék. A magyar írók, az itteniek mindent megtettek értük, feldédelgették őket az olymp uborkafájára. Abban az időben, ha valaki azt mondta, hogy Erdélyből jött, ha csalt is, mi megmámorosodva felsóhajtottunk, elfeleztük velük ételünket, italunkat, egyengettük lépteiket, egyszóval a kötelességeinknek eleget tettünk. Most azonban fordult a kerék... Nyírő József Pestről kap pénzt a „vezető pártból", hogy annak szájaíze szerint szerkessze a Keleti Újságot. Egy csomó apróbb-nevű pesti újságíró fűtőzik mellette, akiket még a zsidó liberális sajtó berkeiből ismerek. Tamási Áron, akivel volt mecénásomnál, a zsidó Hatvani Lajos bárónál együtt ebédelgettünk — ma kopasz fejjel és hideg tekintettel szivarozik és borozik a kolozsvári New-York kávéházban. Amikor meglátott, úgy tett, mintha nem ismerne, félrefordította a tizenkilenc szál hajat termelő fejét, holott nagyon jól ismer, — de hagyjuk... Én nem mentem oda hozzá, mert, ha a hegy nem megy Mohamedhez, Mohamednek illett volna a hegyhez menni. Nem a vendégnek illik a házigazda elé menni, hanem a házigazdának a vendég elé. Nem szoktam szerénytelenségemmel dicsekedni, de tartom magam akkora költőnek, sőt maradandóbbnak, mint amilyen író Nyírő vagy Tamási, akiket az idő a közeljövőben nem fog igazolni. Most ott pöffeszkednek, hidegen mosolyognak roppant nagy irigységgel a Pestről leutazott költőkre, de jöhet majd olyan idő, amikor sóhajtva bánkódnak azon, hogy Sértő Kálmánt nem vették észre Kolozsvárt".
A vonatunk délután indult Pest felé s majdnem Nagyváradig állni kellett, éjfélig.
Most újra itthon vagyok Pesten. Nem az bánt, Nyírő és Tamási az elkékülésig irigyek és féltékenyek voltak velünk szemben, hanem az fúrja oldalamat, hogy ottjártamban nem ehettem kolozsvári káposztát, mert hústalan napokon voltam ott,

amikor káposztát nem főznek. No de, mit lehet tudni? Az is megtörténhet, hogy Nyírő és Tamási szabadjegyet és táviratot küldenek számomra, amelyben meginvitálnak egy porció tündéri illatos kolozsvári rakott káposztára."
Hát igen! Valami nagy dolgot nem műveltünk Kolozsvárt. Magam is kitartok most amellett, — hogy Sértő írását olvasgatom, — ugyanilyen fogadtatást és vendéglátást — mint Kolozsvárott — kaptunk volna, mondjuk, a Fülöp-szigetek akármelyik városában is. Az irodalmi est előtt való napon elmentünk „letisztelegni" Nyírő Józsefhez. Sértő nem jött be, kint várt a kapu előtt. Minek jöjjön, elég, ha valaki elvégzi a többi nevében is.
Nyírő bizony nagyon udvarias és kimért volt. Sajnos, nem jöhet el az estre, mert Belgrádba repül, de sok sikert kíván és segítségünkre lesz a Keleti Újsággal. Úgy látszik valahogy elfeledkeztek rólunk. Pár sort kaptunk a lap hasábjain, az is olyan volt, mintha a vándorköszörűs fizetett hirdetésben bejelentette volna, hogy a városba érkezett és megkezdi a köszörülést.
Mondta még Nyírő azt is, bár ne mondta volna, hogy menjünk fel „a Helikonhoz is, mit szólnak ők a dologhoz és kérjük a segítségüket is". Persze, hogy nem mentünk. Mért? Ki az a Helikon, hogy „engedélyt" kérjünk tőle?
Így jártunk hát Sértővel Erdélyben.
Sokat beszéltünk róla itthon, Pesten, de aztán szépen feledni kezdtük, múlt az idő s az nagyon jó gyógyszer mindenre. És közelgett az idei Magyar Könyvnap is. Sértő a „Se úr, se paraszt" című könyvem elé bevezetőt írt. Neki nem jött ki könyve. De ekkor már felkérték, hogy a Könyvnapon a Könyv-és Lapkiadó Rt. sátra előtt dedikálja majd a könyveit. A Könyv- és Lapkiadó egyébként is menedékhelye volt Sértőnek. Ha már mindenütt kimerítette a pénzfelvételt, itt mindig kiutaltak neki 10—20 pengőt. Nagyon bánkódott azon, hogy nincs új kötete.
— No, de karácsonyra jövök én is egy könyvvel, — mondta. — Mégpedig Erdélyben írom meg, csendben, zavartalanul, egy kis falucskában.
A Tücsök Irodalmi Szövetkezetben. — amit Erdélyi József alapított — ekkor már nagy akció folyt arra, hogy a beteg Sértő Kálmánnak gyorsan segítséget adjanak s elküldjék valahova pihenni, gyógyulni. Fiala Ferenc több ízben akarta klinikára vinni Sértőt, de ez reménytelen volt. Még megvizsgáltatni sem hagyta magát. Állandóan panaszkodott, hogy milyen beteg, de a kórházról, klinikáról hallani sem akart. Fiala elől bujdosott. Félt tőle. hogy mégis csak bekényszeríti valamelyik klinikára. Egyszer már ott tartottak ebben az időben, hogy Sértő azt mondta:
— Rendben van, bemegyek a klinikára.
— Bemegy? Megígéri?
— Meg. Tudom, hogy jót akar nekem, de látja milyen nyomorult kukac vagyok.
— Rendben van, beszélek mindjárt a professzorral, — mondta Fiala és már fogta is a telefont. Úgy beszélték meg, hogy másnap délelőtt 11 órakor Fialánál jelentkezik és autón mennek a professzorhoz. Délután nálam járt Sértő és elmondta a klinika-ügyet. De azonnal ki is jelentette, hogy úgyse megy be. Nem mehet. Mégpedig azért, mert ő egy lépést sem tesz kórház felé anélkül, hogy ne legyen egy villája, egy kanala és legalább három törölközője. Ezen a hibán hamar segítettünk. Elmentünk bevásárolni. Szabadkozott, hogy nem fogadja el, de én cipeltem. Megvettük a szükséges holmikat Törölközőt azonban csak egyet, többre nem futotta
— Most készen állsz a bevonulásra, holnap mehetsz, itt alszol nálam és együtt megyünk tizenegyre a Fialához.
— Jól van... — válaszolta s gyanúsan gondolkodott. Valamin törte a fejét. Ki is bökte később.
— Elmegyek haza, otthon alszom.
Az ajtóhoz léptem. A zárban megfordítottam a kulcsot s aztán zsebrevágtam. Darabig ezen veszekedtünk, aztán ledőltünk, olvasgattunk s jött az este. lefeküdtünk. Másnap pontosan tizenegykor átadtam Fialának:
— Itt a páciens, dugd az autóba és viheted.
Beültek a kocsiba és elrobogtak...
A hét végén találkoztam Fialával. Így fogadott:
— Hol a Sértő?
— Hol van? Hát te vitted a klinikára, hol lenne?
Kiderült, hogy csak a professzor előszobájáig ment el. Onnan egy óvatlan pillanatban megszökött. Fiala ezalatt a professzornál intézte az ügyet, mikor végzett, kijött a Sértőért.
A páciens nem volt sehol...

Ekkor történt, hogy valami Fekete Lia a Sértő ügyében keresett telefonon. Nem talált meg, tehát meghagyta a számát, hívjam fel. Fontos ügy.
Tavaszi eső szemerkélt, amikor a klinikai kaland után jelentkezett Sértő. Nem akart beszélni a dologról. Csak annyit mondott, nagyon sajnálja, hogy Fialával tette, aki neki annyi jót tett.

Sértő Kálmán az 1941-ik BNV könyvsátrában Számadóval és Szeretővel.

— Szerelmes vagyok! — mondta minden átmenet nélkül.
— Micsoda? — kérdeztem.
— Hej, ha csak annyit tudnék keresni, hogy egy asszonyt eltartsak, de más lenne a világ. Ismerek egy csinos leányt, talán a feleségem is lenne, ha megkérném a kezét. Gazdag lány. No, nem olyan nagyon gazdag, de nem is olyan, mint a templom egere.
A Centrum kapualjában álltunk. Esett az eső. Hamarosan megtudtam, hogy valami Fekete Ilona lakásán irodalmi összejövetelek vannak s ez a Fekete Ilona azonos azzal, akibe szerelmes, de azonos azzal is, aki engem telefonon keresett. Amikor már nagyon elfogta a sóvárgás, zsebébe nyúlt és egy fényképet vett elő. Kezembe nyomta.
— Te, én ezt a lányt ismerem! — mondtam s azon gondolkoztam, vajon honnan ismerem. Mert ismertem. Kiderült. Tizenöt, húsz évvel ezelőtt Somogyban, Kaposújlakon élt egy malomtulajdonos, annak volt két gyermeke: egy lány és egy fiú. És a malomtulajdonost Feketének hívták.
A sors ezúttal is érdekességgel szolgált. Valahogy ma is az az érzésem, hogy nem tiszta véletlen a sok találkozás, az életnek ez a magyarázhatatlan összefonódása a Sértő, a vele kapcsolatban állók és a magam élete között. Emlékeznek Olvasóim még a zászlósra, aki Pécsett oltalmába vette Sértő Kálmánt, osztálytársam volt. Most pedig mutat Sértő egy fényképet, azt mondja, hogy szerelmes és szeretné ezt a lányt feleségül venni. Nézem a fényképet és kiderül, hogy még gyermekkoromból ismerem a fényképről rám mosolygó lányt.
Kaposújlak határában (ma is ott áll még,) egykedvű kotyogással, csobogással járt egy vizes malom. Szomorúfüzek hajoltak a patakba, karcsú nyárfák vezettek utat a kis kúriáig a megyei útról. A malom tulajdonosát Fekete Lajosnak hívták. Családos ember volt. Feleségével együtt dolgos emberek s nevelték két gyermeküket. Az én apámnak hentesüzlete volt Kaposváron. A molnár és a hentes valami disznóvétel következtében megismerkedett, barátságot kezdet s az apám ki-kirándulgatott Feketéékhez egy kis poharazgatásra, mert hát Somogyban sem vetik meg a bort. Így kerültünk aztán ki mi is néha a Feketéékhez. Az öcsém és én.

Gyerekek voltunk és eljátszogattunk a Feketéék gyerekeivel. Szerettünk kijárogatni a malomhoz, ahol pompásan lehetett játszadozni. Ahogy múltak az évek, ahogy nőttünk, már ritkábban mentünk ki. Emlékszem rá, hosszú ideig nem jelentkeztem Feketééknél, már a kereskedelmi iskolába jártam s egyszer az apám azzal ültetett fel a homokfutóra, hogy Kaposújlakon nagyon kíváncsiak már ránk. Illenék kimenni. A gyerekek is otthon vannak, most jöttek meg, a nyári szünidőre. A kis Fekete lányt, amikor megláttam, nagyon megbámultam. Kisasszony lett belőle azóta, hogy nem találkoztunk. Csinos városi kisasszony és nagyon szertartásszerűen fogadott. Már nem is tegezett. Bevezetett a szobába és nagyon komolyan beszélgetett velem. Komoly nő lett belőle, s én még gyerek maradtam. Beszélgetésünk során elmondta, hogy az egyik cserkész-lapban olvasta a versemet, s hallotta a szüleitől is, hogy verseket írok. Ő is ír. Elővett egy szürkefedelű kis füzetecskét és felolvasott belőle. Tizenöt éves voltam ekkor s szörnyen unatkoztam, ha verseket olvastak fel előttem. Különösen, ha egy fiatal és csinos lánytól kellett „rímeket" hallgatni, ő azonban nagyon komolyan vett engem, mert „férfi" voltam és már nyomtatásban is megjelent egy versem. Pedig gyerek voltam. Inkább fürödni mentem volna, vagy horgászni a malomárokban.
Nos, ez a lány mosolygott rám a fényképről. Csak azt kellett mondanom, hogy:
— Én ezt a lányt ismerem!
Szemetelve hullt az aprószemű tavaszi eső. Álltunk a kapu alatt. Sértő rámcsodálkozott, kétkedés volt a szemében és a hangjában.
— Ismered? És honnan ismered?
— Várjál csak, hogy is hívják... Kaposmérő, nem, Kaposújlak, úgy van az apjának malma volt Kaposújlakon, persze, hogy ő az, várj, a neve is eszembe jut... igen... Feketének hívják, a keresztnevét nem tudom...
Sértő állt mereven. Meglepte nagyon, amit mondtam.
— Hát, te mindenkit ismersz... — kikapta a kezemből a fényképet és zsebredugta.
— És a lány szeret-e? — kérdeztem.
— Mi közöd hozzá? És, ha szeret, akkor mi van?
— Nincs semmi, csak nagyon fontos kellék, hogy, akit az ember feleségül akar venni, szeresse is, mégpedig nagyon szeresse.
— Nem az itt a baj.
— Már baj is van?
— Van. Hogyan nősüljek én meg, én szerencsétlen kukac, hiszen még annyit se tudok keresni, hogy magam megéljek belőle. Ahhoz pedig, hogy az ember egy asszonyt eltartson sok pénz kell és biztos kereset, nem olyan, mint az enyém, hogy hol van, hol nincs.
Utána arról beszélgettünk, hogy nem is volna megvetendő dolog Sértőnek megnősülni és még idejében egy teljesen új és egészséges életet kezdeni. Csinos és komoly asszony mellett meg is lehet javulni. Tán szabadulni lehetne a kocsmáktól is. Elég volt már a sok csavargásból, mondtam neki, nem is hiszem, hogy nem terpeszkedne el inkább otthon, egy feleség mellett, ebéd után, a karosszékben és szívhatná a vastag szivart. Roppant tetszett neki a dolog. Lelkesedett, ahogy szokta, aztán ő kezdte színezgetni a felvetett gondolatokat. Beszélt arról, hogy belefáradt már a nyomorba, a kujtorgásba, az ivásba, beteg ember nem is kívánhat már ilyesmit. Csak okosabb lett volna már évekkel ezelőtt. De még most sincs késő. És lesz is hozzá akarata. Majd a lány is akarja, hogy rendes életet éljen, hogy rendes ember legyen. S ha ketten akarják, könnyebb. Minden menne, csak azzal a kutya pénzzel, ne volna a baj. Mire nősüljön? Semmije nincs. Jövedelme nincs. Ruhája nincs, cipője rongyos, de még ez se volna, ha nem kapja Fialától. Mert ő most már végérvényesen határozott. Komolyan veszi az életet, eleget szenvedett eddig a buta „paraszti felfogása miatt. Azt azonban nem tenné meg egy „kibányászatlan aranybányáért se", hogy úgy vegyen el egy lányt, hogy a lánynak van, neki pedig semmije sincs. Az ilyen házasságot megette a fene. Ott nem a férfi, ott „az asszony dirigál" s abból csak baj lehet. Mert most arról is szó van. A lány nem szegény, van valamicskéje. Mondta is neki, hogy törődjön most az anyagiakkal, majd minden rendbejön, rendbehozza az ő dolgát is és az írásaiból szépen kereshet.
— Mennyit keresel egy hónapban? — kérdeztem Sértőt.
— Mennyit? Fölkophatna tőle az állad, tudom, bagóra valót. Ahol pénz van, ott fukar a szerkesztő, vagy a kiadó, ahol pedig jól megfizetnének, ott meg szegények, mint a koldusok...
— Mégis, mennyire becsülöd, amit egy hónapban kiutalnak?
— Sokat mondok, ha azt mondom, hogy százhúsz pengő. Persze van úgy néha, hogy

több is, de van úgy, hogy kevesebb is. Nem fizetnek, a tűz égessen meg minden kiadót... Ha havonta, egy összegben, kaphatnék kétszáz pengőt már rendbe hozhatnám az életemet, pedig az igazán nem nagy összeg. De viszont kétszáz pengő egybe többet ér, mint a hónap minden egyes napján kezembe adott tíz-húsz pengő, még ha hatszáz pengőre rúg is.
A következő héten megint keresett telefonon a bizonyos Fekete Ilona. Most már tudtam kivel beszélek. Említettem is neki, de most nem erről volt szó. A Sértőről.
— Maga az egyetlen talán, — mondta a telefonban a leány — akire hallgat a Kálmán. Gyorsan és sürgősen tenni kellene valamit, mert már alig áll a lábán. Rettenetesen beteg lehet és mégse akar a kórházba menni, beszéljen vele.
Mondtam, hogy: Hiába. Kár a szóért. A kórházról beszélni se szabad előtte.
— Tudom, tudom, de hát akkor mért nem fogadja el tőlünk, hogy Harkányban nyaraljon, ott az édesanyám, aki ismeri és szereti Kálmánt, adna neki lakást, kosztot, élhetne ott szabadon, nyugodtan, pihenhetne. Aztán mire ott megunná magát mehetne Erdélybe, ahová nagyon vágyódik. Már készíti neki az erdélyi utat Szegedi-Maszákné.
Kért a leány, hogy kövessek el mindent a beteg költőért, hát megkíséreltem a lehetetlent. Beszéltem utána Sértővel. Majd keresztül döfött a tekintetével amikor mondtam neki a harkányi nyaralást.
— Majd, ha meg tudom fizetni, akkor lemegyek, addig nem, megértetted?
— Majd megfizeted, nem kell azt azonnal, hiszen jó szívvel adják.
— Nem érdekel. Nem megyek senkinek se a nyakára. Pláne ennek a lánynak az anyjához, mi vagyok én, selyemfiú, tán hagyjam, hogy eltartsanak, nem? Marha! Hagyjam őt, most már úgyis megtört, bemegy mégis csak valamelyik kórházba.
Fialához már nem mer menni, de másnap elmegy Endre László dr. pestmegyei alispánhoz, aki nagy jóakarója. Megkéri majd az alispánt, hogy tegye be valahová. A vármegyétől kapott Sértő néha-néha egy kis anyagi segítséget, sőt több alkalommal levelezőlapokat mutogatott. Endre László dr. írta néki, ha egy-egy szép költeményével találkozott valamelyik lapban. Az alispán ilyenkor melegen gratulált a költőnek és serkentette a további munkára. Ezeket a lapokat sokkal többre becsülte, mint a vármegyei segélyt. Úgy beszéltük meg, hogy másnap a Pesti Újság szerkesztőségében találkozunk. Onnan lehet „ingyen" telefonálni. Pénzt kell valahonnan szerezni, mielőtt bemegy a kórházba, adósság is van, meg a Gizit se lehet itt hagyni egy fillér nélkül. Mondta, hogy van négyszáz darab könyve az „Aranykenyér című verseskötetből, kint van Kőbányán a fűszeresnél, kimegy érte, ha el tudjuk adni. Tizenegy óra után mentem be másnap a Pesti Újsághoz, de nem várt meg. Azt mondják járt-kelt egyik szobából a másikba, ideges volt s már alig vonszolta magát. Bresztovszky szerkesztőnek bevitt néhány verset közlésre és panaszolta, hogy tele van előleggel, ha „közlik se jelent neki pénzt" már. Nagyon éhes lehetett ekkor, mert az egyik altiszttől, aki előtt egy fél „vekni" feküdt az asztalon, kért egy darabot. Az altiszttől kért, másnak nem mondta volna éhségét egy világért se, kérni pedig egyenesen elképzelhetetlen. Amikor már megunta a várást levelet kanyarított és ott hagyta a címemre:

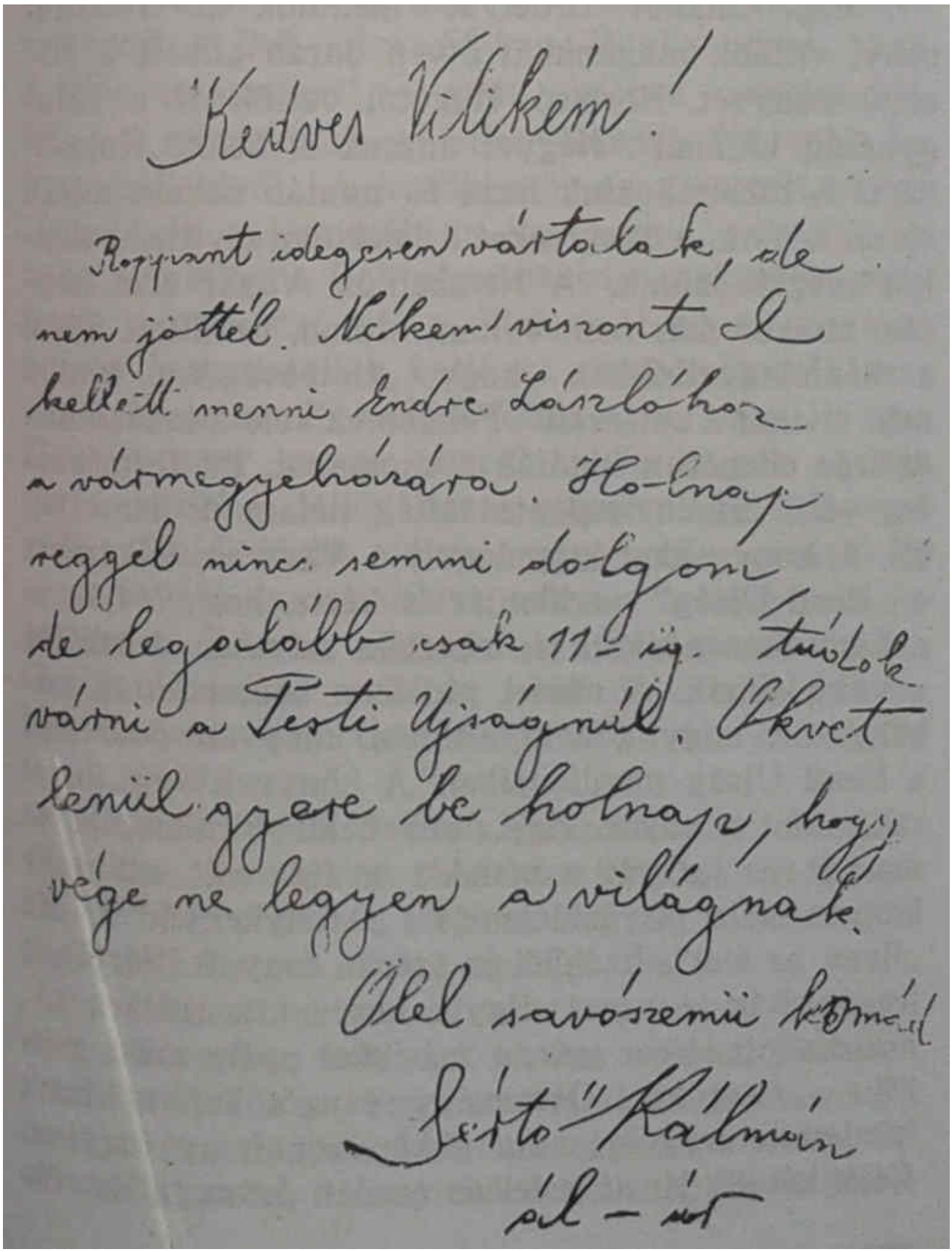
Kedves Vilikém!

Roppant idegesen vártalak, de nem jöttél. Nékem viszont el kellett menni Endre Lászlóhoz a vármegyeházára. Holnap reggel nincs semmi dolgom, de legalább csak 11-ig tudok várni a Pesti Újságnál. Okvetlenül gyere be holnap, hogy vége ne legyen a világnak.

Ölel savószemű komád

Sértő Kálmán

ál-úr

„Kedves Vilikém!
Roppant idegesen vártalak, de nem jöttél. Nékem viszont el kellett menni Endre László hoz a vármegyeházára. Holnap reggel nincs semmi dolgom, de legalább csak 11-ig tudok várni a Pesti Újságnál. Okvetlenül gyere be holnap, hogy vége ne legyen a világnak.
ölel savószemű komád Sértő Kálmán ál-úr".

Mentem utána a vármegyeházára, de már nem találtam. Mondták, hogy itt járt „egy bozontos hajú, beteges ember" és a tiszti főorvossal jött ki az alispántól. A következő napon már korán mentem a Pesti Újsághoz és így találkoztunk. A kórházról már hallani se akart. Csak az „Aranykenyér" eladásáról. Hívtam telefonon az összes keresztény könyvkereskedéseket, nem vennék-e át egy tételben a könyveket, igen olcsón adnánk. Három pengős könyv, van belőle négyszáz darab, bolti ára tehát ezerkétszáz pengő, odaadjuk ötszáz pengőért! Sértő hármat mutatott az ujjával, mert én beszéltem helyette a telefonba, az ő hangját nem hallották volna. Rémület ült az arcára, amikor meghallotta, hogy ötszáz pengőt mondtam. A dolog azonban keservesen akadozott. Mentem lefelé az árral: négyszáz, háromszáz! kettőszáz! Ekkor már intett, hogy álljak meg. Egyik könyvkereskedéssel se tudtunk zöldágra vergődni. Nem vállalhatják „fix"-re, bizományban igen. Néztünk egymásra kiábrándultan, gyűlöltük a világot és gyűlöltük magunkban ekkor azt is, hogy „mi még tollat veszünk a kezünkbe". Egyszerre csak elrohant azzal, hogy várjam meg, jön vissza. Dél felé jött. Egy fillért se tudott kapni a könyveire, de másképpen se. Ekkor már elhatározta, hogy nincs más mód, mint a Pesti Újság. Mondtam neki álljon a Maróthy elé és kérje meg adjon neki száz pengőt, majd ledolgozza. Lehetetlen, hogy ne adjon neki. Nehezen ment a dolog, nem akart bemenni a főszerkesztői szobába. Tuszkoltam, végül úgy löktem be. Megint a gyámoltalanságának lett az áldozata. Nem száz pengőt kért, hanem csak harmincat! Viszont, ha Maróthytól valaki harmincat kér, az csak tizenötöt kap, pláne, ha sok a előleg. Boldog volt még így is. Hozta a tizenöt pengős utalványt. De jött az újabb baj. A pénztáros ma elment, a pénztár zárva! Jól megy, ha délután meg kaphatja a pénzt. Nem bírta tovább. Összetépte az utalványt és azzal ment el, hogy: „Elmegyek a Duna fölé és a vízbe hajítom a nyilaskeresztet!" Jött azonban Udvardy Mária, a szerkesztőségi titkárkisasszony, „akinek a szívét — Sértő mondása szerint kenyérre lehetne kenni" és ő volt a mentőangyal.
Adott pénzt a sajátjából a tépett utalványra. Meg volt mentve a világ Sértő számára. A tizenöt pengő mindent jelentett. Nem kellett már a kórház, nem kellett a Duna se, ment a kocsmába. Ebben az időben állítólag több helyen is említette „a Dunát és a nyilaskeresztet". Ha pénzhez jutott, akkor feledésbe ment az egész.

Kiderült egy idő múlva, hogy az „Aranykenyér" könyveket hiába is adtuk volna el, nem volt a Sértő tulajdona. Már rég megvette tőle a kőbányai fűszeres. Most el akarta adni még egyszer. Ezt a műveletet egyébként több ízben is megcsinálta. Így volt ebben az évben a Budapesti Nemzetközi Vásár ideje alatt is.
Még, amikor Erdélybe mentünk az irodalmi estre, vittünk magunkkal ötven darab „Esett a hó" című könyvet. Borbiró Hugótól vettük át a „Magyarság Útjánál". Négyet adtunk el belőle Kolozsvárt. A többit hoztuk haza és miután nekem adták elszámolásra, a könyveket a lakásomra vittem, amikor megérkeztünk. A Nemzetközi Vásár első napján, amikor már nem voltam otthon, beállított Sértő a házfelügyelőékhez, hogy „életbevágóan fontos neki elvinni a könyveit". Felmentek vele a lakásomba és írás ellenében kiadták a csomagot. Ez természetes volt, hiszen naponta látták nálam és ismerték jól. A könyvekkel kigyalogolt a Vásárba, felkereste a „Pesti Újság" pavilonját és kérte, hogy adják el a könyv-maradékot, ha akarják, szívesen dedikálja a vásárlóknak. A vásári rádióban bemondatták néhányszor, hogy „Sértő Kálmán könyveit dedikálja a Pesti Újság pavilonjában". A könyvek úgy fogytak, mint a cukor. Egy órán belül hírmondója se maradt az „Esett a hónak", pedig volt ott más könyve is: a „Gyászjelentés", „Aranykenyér" és az „Ilyen az élet". Ezekből is szépen fogyott. Sértőnek leszámolták a pénzt. Egyik kezével a botjára támaszkodott ekkor már, a másikkal pedig rakta zsebébe a pengőket, ötvennégy pengőt kapott, mert kezdetben pengőért adta a könyvet, hogy fogyjon. Csak később emelték fel az eredeti árára, hiába tiltakozott Sértő. A pénz átvétele után eltűnt a pavilonból. Délután hallottak csak róla, hogy boldog-boldogtalannak fizeti a söröket, meg a fröccsöket a vásár kerti vendéglőjében. (Halála után felszólítást kaptam Borbiró Hugótól, hogy számoljak el az „Esett a hó"-val. Szerencsére megvolt még a kis „cetli", Sértő „átvételi elismervénye".)
Ebben az időben már csak egészen ritkán mutatkozott a Dob utca 66-ban. Ritkán ment haza. A „kis noteszében" — amit életében annyira féltett — megtaláltuk a feljegyzéseket. Naponta beírta, hol aludt. A legtöbbször az szerepelt, hogy „sehol" és a legritkábban az, hogy „otthon". Ha néha megjelent a Dob utcai

házban, csak azért ment haza, mert pénzt vitt a Gizinek. Lent az udvaron erősen kopogtatott a botjával, mert a lépcsőn nem akart felmenni. Ez volt a jelzés arra, hogy itt van. Gizi ilyenkor lement hozzá, átvette a pár pengőt, hívta kérlelte jöjjön haza pihenjen, de hiábavaló volt. „Majd jövök vissza, maga csak menjen" és ment tovább furcsa útjain, sokszor hetekig sem jelentkezett. Sokszor gyalogolt ki a Rákospatakon túlra Czája Józsefhez, a híres birkózó világbajnokhoz. Dicsekedett, hogy Czája milyen jól főz és mindig vendégül látja. Gyakran járt fel a „Nemzetőr"-höz, Ambrus Józsefhez, itt minden vasárnap járt neki öt pengő. Ha közölték a versét, ha nem. Nagyon jellemző Sértőre, amit Ambrus József mond el róla.
— Odaadtam neki egyszer egy cikket — beküldött közlemény volt, azt hiszem valami „Levél a szerkesztőkhöz hogy javítsa át és „húzza meg", mert nagyon hosszú. Leült az egyik asztalhoz. Elolvasta egyszer, kétszer, háromszor. Kihúzott belőle egy „és", vagy egy „de" szót, aztán átadta. Már ekkor gyöngyözött a homloka, kínlódott a cikkel. Mondtam neki, hogy nem jó, rövidítse meg, ahogy csak lehet, legalább felére. Megint elkezdte a munkát. Ekkor már figyeltük. Nem volt szíve még félmondatot se törölni. Amikor aztán egészen belefáradt visszaadta a kéziratot és így szólt: „Én nem húzok ki ebből semmit, hát azt hiszik, hogy az illető azért írta, hogy kihúzgáljam? Én nem tudom ezt csinálni!"

Az 1941-es

Könyvnapon olyan állapotban jött ki az utcára, hogy mindenki megdöbbent. Még azok is, akik először látták. Vastag, sötétszürke téli ruha volt rajta, a haja egészen a kabát-gallérig lógott, eltakarta a fülét is. Csak éppen, hogy megborotválkozott. Bottal érkezett, alig bírta már vinni ötven-kilónyi testét, hangja — még a halk suttogás is — teljesen elhagyta. A Könyv- és Lapkiadó Rt. könyves sátrához hívták meg dedikálni. Ilyen állapotban érkezett és mégis mosolygott. Körüljárta a sátrat. Inkább mutogatott, mint beszélt, hogy az asztalt egy kicsit előbbre kell tenni, a székeket pedig hosszába helyezzék el. Amikor Szerető Sándorral megérkeztem, már ott volt. Aztán jött Számadó Ernő és Tábor István. Négyen dedikáltunk a könyvsátornál.
Az első napon, reggel, még a kirakodás folyt, Erdélyi József jelent meg a könyvsátornál és Sértőt kereste. Érdeklődött tőle, mi újság, hallotta, hogy megint nagyon beteg. Félrevonultak beszélgetni pár percig, aztán megrázták egymás kezét. Talán ekkor búcsúzott el örökre Erdélyi Józseftől, aki ugyancsak nagyon sokszor hóna alá nyúlt a fiatal költőnek, vendégül látta, segítette, ahogy módjában volt és amikor csak lehetett.
A Könyvnap második napján megjelent a könyvsátornál Szálasi Ferenc, a Nyilaskeresztes Párt országos vezetője. Óriási tömeg hullámozott a Károly körút és a Rákóczi-út sarkán, ahol a sátor állt.
Szálasi Ferenc, ahogy megpillantotta Sértő Kálmánt azonnal a költő asztalához sietett.
— Hogy vagyunk az egészséggel? Mi újság? Hallom megy Erdélybe?
Sértő két kézzel szorongatta Szálasi kezét és csak ennyit tudott elsuttogni:
— A jó Isten áldja meg... áldja meg ...
— Ne erőltesse, ha nehezen megy a beszéd, gyógyuljon meg. Akarja erősen most már, hogy meggyógyuljon.
De Sértő most is maradt, aki volt. Kopogott az aszfalt, ahogy botjával verdeste, kipirosodott az erőlködéstől és beszélt, beszélt, néha az asztalt csapdosta csontos kezével.
— Meggyógyulok, meggyógyulok, ígérem, hogy most már meg akarok gyógyulni, mert eddig buta voltam, szamár voltam. Elmegyek meggyógyulni Erdélybe és ha haza jövök olyasmit csinálok, hogy megbámulja az egész ország... De meggyógyulok azért is, hogy erős lehessek a további harcra, mert harcolnunk kell, dolgoznunk kell, tízszer, százszor annyit, mint másoknak. Ennek az eszmének a költői tudják ezt és vállalják is boldogan, mert magyaroknak születtek s nem tudta őket elcsábítani a zsidó pénz. Ha majd visszajövök, akkor majd... összeállunk mind ahányan vagyunk, most még kevesen vagyunk, de majd megsokasodunk és bátran állunk ki a legszebb, de a legnehezebb harcra...

Sértő gomblyukában ott csillogott a nyilaskeresztes jelvény. Lenézett rá, aztán erőteljesen rámutogatott:
— Ezt pedig soha le nem tesszük, inkább elhullunk, mind egy szálig, mert, amit mi akarunk, azt akarja ősidők óta minden szomorú magyar ebben az országban... — ránk nézett, mint, aki helyettünk is beszélhet s magasra emelte ökölbeszorított kezét: az Isten bennünket úgy segéljen!
Amikor Szálasi Ferenc elment, lerogyott a székbe a kimerültségtől. Az asztal alól kihúzta a literes üveget, mert ide is elkészítette vízzel és kortyolgatott belőle. Sugárzott az arca. Boldog volt, hogy elmondhatta azt, amit mondott. A közönség pedig tolta a keze alá a könyveit, alig győzte az aláírást...
Június 13-án a Magyarság Útja c. lapban jelent meg Sértő Kálmán utolsó cikke. Megrendítő, őszinte sorok voltak.
„EL VAN UTAZVA" — ez volt a cikk címe.
„Messze indulásom előtt Pesten írom ezeket a sorokat, amely sorok újságban való megjelenésekor én már Erdély egyik székelykapus falucskájában leszek, hallgatom az esti harangszót és imára kulcsolt kézzel arra kérem zokogva a csillagos ég alatt a végtelen jóságú Úristent, hogy ne mérjen rám több csapást, gyógyítson meg. Ha valaki kérdi majd Pesten hagyott háziasszonyomat, hogy hol vagyok, — azt feleli majd nem helyes magyarsággal, hogy „el van utazva". Igaza van! Az elutazott Sértő Kálmán „el van utazva", hogy a jó Isten segítségével újra talpra állhasson...
Mert eddig nem akartam talpra állni. Bűnös és szamár voltam. Mint afféle költő, azt beszéltem be magamnak és azt mondtam másoknak, ha le akarok beszélni a múlással való megbékélés gondolatról, hogy jobb lesz a földben. Holott nem igaz! Nem igaz, mert a múlt éjszakán rájöttem, a tengernyi gondolkodás között, hogy sokkal jobb a legmagasabb hegy tetején szalonnát sütni, mint pihenni a legmélyebb sírban...
Az utóbbi időben, hogy pestiesen, azaz rondán fejezzem ki magamat: egypár jóakaróm el akart „kapdoválni". Jót akartak nékem ezek a derék emberek, a karom alá nyúlni, rosszabb esetben fülön fogni és bevinni a kórházba...
Az utóbbi hetekben különösen Fiala Ferenc főszerkesztő testvér személyét kerülgettem, de nem közel, nagyon messziről. Csak olyankor mentem be a Magyarság Útja szerkesztőségébe, ha tudtam, hogy már elment. Mert legutóbbi találkozásunk alkalmával azt mondta roppant komolyan és darabos hangon:
— Kálmán! Ha nem akar szép szóra bemenni a kórházba, én összekötözöm, mint a prágai sonkát és zárt osztályon helyezem el a kórházban...
A fenyegetést elhittem, mert Fiala testvér nagyon komoly ember, testmagasságra akkora, mint én, de azért három Sértő hasadna belőle, pedig nem kövér, csak izmos. És éppen az a baj, hogy izmos, tudniillik az én számomra, mert a világ minden kincséért se kívánnám, hogy gyenge legyen, inkább azt kívánom, hogy minden nemzetiszocialista testvér legyen olyan erős, mint Czája József a világbajnok mert nagyon szükség lesz még a nemzetiszocialista erőre. De, hogy Fiala testvér izmos ember, az nem tetszett a legutóbbi időben. Vízióim voltak. Azt képzeltem, hogy két ujjal megfogja a galléromat és az ötvenkilónyi költőt pehelyként beemeli az autóba, gázt ad a motornak, aztán irány valamelyik kórház, ahol zárt osztály van. Esküszöm a jó Istenre, s most sírva írom, hogy a darabos hangú, szűkszavú, de csupaszív és végtelen jóságú Fiala testvér képes lett volna arra, hogy hetvenhét lakat alá, de orvosok közé zárasson, csakhogy meggyógyuljak...

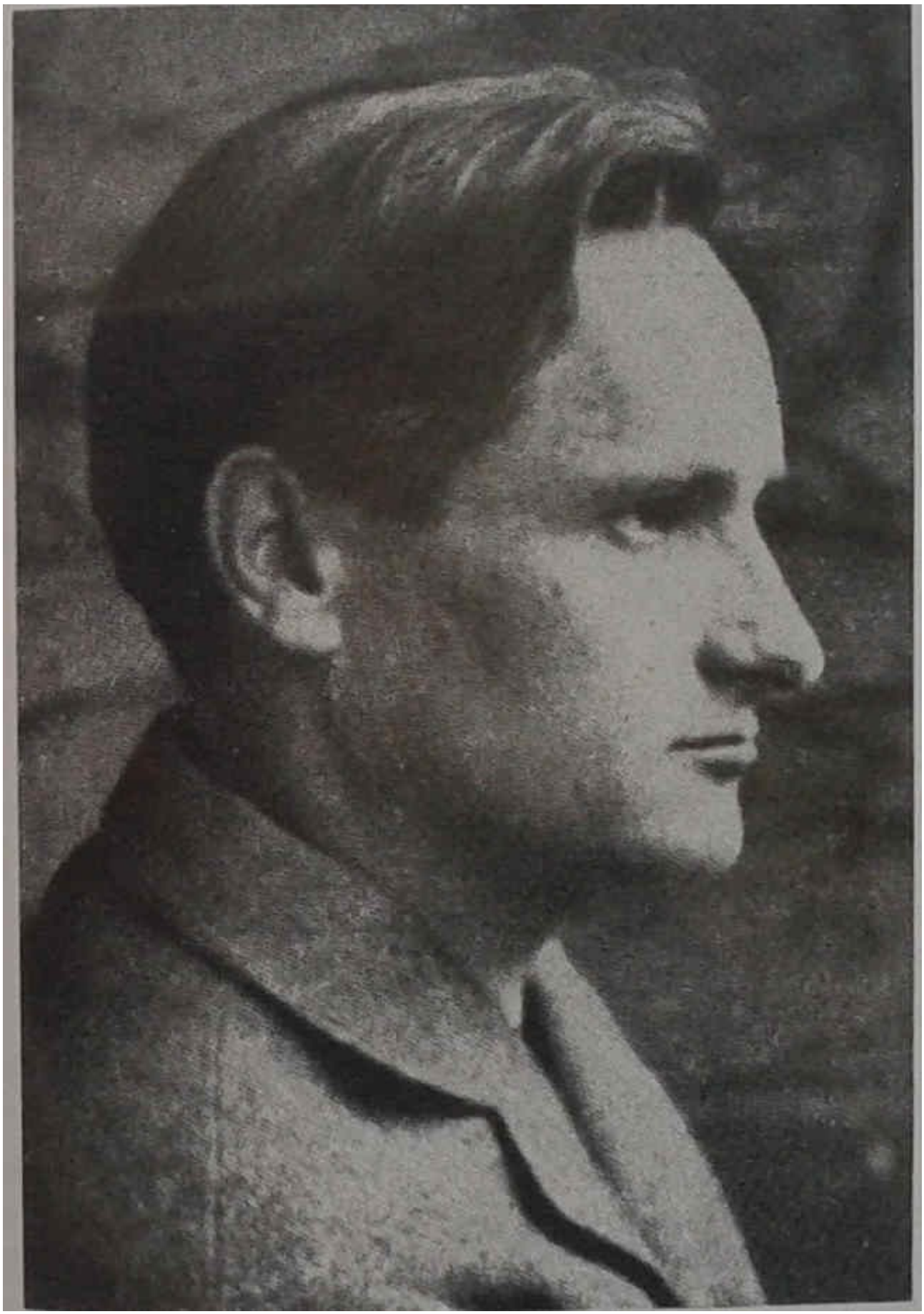

Fénykép 1939-ből.

Énnekem az a véleményem, hogy felépülni nem mindenki tud a kórházban. Nékem például a szabadság kell, csak a jó Isten tudja és én, hogy csak a szabadságban tudok felépülni...
Nagyon leromlottam. Tizenöt kilót fogytam. Gyengébb vagyok a remegő kocsonyánál, de azért bízok, mert végre egy végtelen jóságú asszony által élvezhetem majd a szabadságot, amiért régen keseregtem. Szegedy Maszák Györgyné, Holló Valéria nemzetes asszonynak jutott eszébe, hogy engem vidékre kellene küldeni.
Erdély egyik falujába, egy idős özvegy iparosnéhoz megyek, az főz rám. Első nap szóval megmondom neki, hogy most beszélek először és másodszor majd három hónap múlva, ha visszautazom Pestre. Megmondom, hogy ha valamit külön kérek, azt leírom papírra és ha majd ebéd után lehajtom fejemet, azzal főztjét köszönöm meg. Nem akarok beszélni és a szabadban akarok aludni, hogy a jó Isten segítségéhez én is hozzájáruljak. Lesznek majd érzéseim és meglátásaim, azokat le akarom írni, versben, hogy könyv legyen belőle Jézuska születésére ...
Amint ma mentem a pesti utcán, az egyik nagy ház előtt elfogott a buzgóság, a köhögés, szemeim könnybelábadtak, neki támaszkodtam a hirdetőoszlopnak, mert a gyomrom majdnem kifordult és azt hittem, hogy meghalok!
Ne adja Isten. Inkább azt adja, hogy minden nemzetiszocialista testvér erős legyen és én is felépülhessek, hogy ne csak szellemileg, hanem fizikailag is számíthassak a mozgalomban...
Igen! Meg kell gyógyulnom! Az is ösztökél a felépüléshez, hogy az elmúlt könyvnapokon annyi testvér jött oda a nyilas sátorhoz, hogy a végén azt gondoltam, hogy a világ összes embere megfordult a sátornál...
Erősödünk, de erősödjünk is. A jó Isten áldja meg és minél előbb adja meg a jobb jövőnket, amiért sokat sóhajtozunk. És áldja meg az Isten az összes testvért úgy vidéken, mint akiket itt hagyok Pesten. A Magyarság Útjánál dolgozó testvérnőket pedig arra kérem, hogyha valaki személyesen keres, vagy telefonon, mondják azt, ha nem is helyes magyarsággal, de az én esetemben kivételt téve, hogy „el van utazva". „El van utazva, hogy közvetlen közelében tartózkodhasson a jó Istennek, aki ott van az akácvirágokban, mélységes falusi csöndben és a gondolkodásra késztető alkony utáni harangszóban ..."
Amikor ez a cikk nyomdába került Sértő már útban volt Erdély felé.
Keddi napon történt ez az utolsó utazás. Úgy beszélték meg, hogy szabadjegyet szereznek a kereskedelmi minisztériumból a beteg költőnek, de a kiutalás nagyon késlekedett, Sértő pedig türelmetlenkedett. Nem tudott már Pesten maradni. Kirobbant belőle az idegesség és dühösen tett szemrehányást azoknak, akik megígérték és előkészítették erdélyi útját.
— Ne bolondítsanak napról-napra, vagy megyek, vagy nem. Nem bírom tovább már, menni akarok, nem kell a vasúti szabadjegy sem, adják másnak, nekem váltsák meg a jegyemet, mert mennem kell, értsék meg: mennem kell!
Szegedy-Maszákné, — aki az egész akciót megindította és dr. Horánszkynéval szívvel-lélekkel irányította, — jól tudta, hogy nincs ellentmondás Sértő Kálmánnal szemben, tehát közölte vele, kedden reggel indulhat, addigra minden készen lesz. A költő hétfőn egész napon át állandóan „pakolt". Szedte össze holmiját, ezt is, azt is, mert hiszen maga sem tudta mit vigyen Gyalura. Nálam volt két inge, kimosva, kivasalva, ott feküdt már hetek óta, de még a Könyvnapon se vett fel belőlük. Hadd maradjanak tisztán, kell majd, ha megyek Erdélybe, — mondta, amikor néha-néha beállított hozzám és figyelmeztettem a tiszta ingekre.
Az elutazás, előtt azonban eljött az ingekért és búcsúzni, meg még valamiért: ne haragudjak érte, de kér valamit tőlem. Egyszer majd visszafizeti. Adjak neki egy „alsónadrágot", mert csak egy van neki, az is csupa folt és lyuk. Kiválasztottam egyet, egy halvány rózsaszínűt, amit magam se tudtam honnan és mikor szereztem. Kibontotta és két kezében tartva egészséges, nagy nevetésbe tört ki:
— Na Sértő, te paraszt, piros gatyába se jártál még ebben a kukacos világban!
Azután csomagolt lázasan. Egyszerre csak hirtelen félbehagyta. Valami eszébe jutott. Kérdőn nézett rám.
— Hol a kislexikonom?
— Nem vitted még el?
— Nem! — keserűn, kiábrándultan folytatta, tekintetével pedig kutatta a szobát.
— Ugye mondja. tudtam, nem vigyáztál rá, elveszett, talán a takarító asszony eltüzelte, mert ilyen vagy te...
A kislexikonnak rövid a története. Amikor egy évvel ezelőtt a finn-orosz háború kitört, adatokat kerestünk a lexikonokban és ekkor előkerült a Génius egykötetes

kislexikona is. Forgatta, lapozgatta, ott ült a kályha mellett, s egyszer csak felkiáltott:
— Igen tisztelt álparaszt úr, ide süss! A rongyos és kolduszegény költő benne van már a lexikonban is.
Felragyogott az arca és felállt. Nagyon büszkén és leplezetlen hiúsággal hozta elém a kislexikont. Szótagolva olvasta fel:
„Sértő Kálmán, 1910. Dunántúli fiatal paraszt-költő. Falusi pillanat c. kötete nagy feltűnést keltett és nagy irodalmi vitákra adott alkalmat."
Ezután visszalapozott a „G" betűhöz, hosszú, ápolatlan körmével szántotta a sorokat, aztán csípős gúnnyal csak ennyit mondott:
— Gellért püspök az van, még hozzá hordóba zárták és a Gellért-hegyről lökték a Dunába, de ilyen nevű költőről egy szó sincs.
Még a legjobb és legbensőbb barátainak is jól megmondogatott néha. Tudott gúnyos lenni, de sohasem volt ellenszenves. Amit paraszti „rafináltsággal" a fejéhez vagdalt az embernek, őszinte és nagyon sokszor feltétlenül jóindulatú volt. Megbocsáthatóvá tette szókimondását az is, hogy paraszti bölcsességgel önmagáról is őszintén nyilatkozott. Nem titkolta soha hiúságát, nem palástolta soha, hogy jólesik neki a nagy népszerűség. Volt idő azonban arra is, hogy éppen az ellenkezőjéről panaszkodott és ilyenkor nehezen gyógyítható keserűség fogta el.
— Most egy kicsit keveset beszélnek rólam, fáj arra gondolni, hogy el is felejthetnek egyszer. Beszélhetnek nekem a költők és írók, amit akarnak, olyanok vagyunk mi is, mint a tarka bugyogós primadonna, aki ágynak dől, beteg, lesz, ha egy előadáson nem kap vastapsot. Te is olyan vagy, én is olyan vagyok, kár is mentegetőzni, igaz-e?
Egy más alkalommal, amikor jobban elfogta a keserűség, így fakadt ki:
— Mit csináljak, a keserves mindenit ennek a cudar világnak... rohanjak én is a tehervonatnak, mint József Attila, vagy kössem fel magam a Körúton egy gázlámpára... ezt akarják talán tőlem is? Pajtás, József Attila nagyon nagy tehetség volt. de soha ebben a büdös életben nem jutott volna a magyar irodalomba, ha nem szalad fejjel a vonatnak. Mert az Úristen legszebb hárfájából a mennyország legtündöklőbb dalait csalhatta volna ki, akkor se törődtek volna vele, amíg élt. Nem adtak neki még egy darabka száraz kenyeret se, hagyták nyomorogni és szenvedni. De egyszerre ezren sorakoztak fel ravatala mellett, amikor megérkezett a hír, hogy Balatonzamárdiban öngyilkos lett és ássák a sírgödröt a költőnek. Egyszerre siránkozni kezdett az ország, hogy jaj Istenem, kit vesztettünk el, meg kellett volna menteni, bűnös könnyelműség volt egy ilyen zsenit ennyire elhagyni. Hát ez az barátom, amit ezen a földön évszázadok óta kelepelnek unos-untalan, de anélkül, hogy egyszer már tennének is valamit a költőkért, a művészekért, a tehetségekért. Miért végzete ezen a földön a tehetségnek az elrothadás, a legszörnyűbb tragédiábahullás? Mért van ez így? Csak így lehet megváltani a sorsunkat, halál kell ehhez mindig? Idecsengenek József Attila halálakor írt sorai:

..Sorsodnak vége, vége, vége
ölel a föld, a tiszta béke,
A gyorsvonat elé ugrottál,
Bolond és egyben okos voltál...

Itthagytad a szemét világot,
Ki mindig vert és sose áldott,
Nagyobb voltál, mint száz miniszter
Ma már elhiszik, elhiszik el...

Az elutazás előtti napon rendkívül jó kedve volt. Dünnyögött, fütyörészett s csak akkor komorodott el, amikor a kislexikont nem találta.
— Teremtsd elő akárhonnan is, mert nem megyek el nélküle.
Feltúrtuk hát az egész szobát, kerestük a vaskos könyvet. Még a „spájzban" is, ahol nagy kosárban szennyes ruhák éktelenkedtek. Megtartottuk a sürgős házkutatást. A konyhában felhalmozott többszáz kiló újság- és folyóirat-tömeget átkutattuk, de a kislexikon nem került elő. Nem volt sehol. Hova tűnhetett? Valahogy úgy jártunk ezzel a könyvvel, mint a szórakozott professzor a szemüvegével. Keresi, keresi, végül kisül, hogy az orrán van. A kislexikon ugyanis ott feküdt a földön a ruhaszekrény és az ajtó között. Hogy került oda? Úgy, hogy az ajtó kinyitásakor a kilincs mindig nekivágódott a szekrénynek,

tehát védekezni kellett „a vagyontárgy rombolása" ellen. így került a kislexikon a földre és „illő távolságban tartotta az ajtót a szekrénytől". A könyvet Sértő fedezte fel. Kurjantott örömében és rávetette magát mint valami zsákmányra. A kislexikon így mégis csak bekerült az utazási csomagba.

Az indulás reggelén

már a kora reggeli órákban föl-alá járkált botjával a Keleti-pályaudvar várócsarnokának folyosóján. Beszélgetésbe elegyedett a portással, a hordárral s újságolta nekik, hogy Erdélybe utazik pihenni és gyógyulni. Elmondta, hogy elbújik egy kis falucskába, ahová még az újságot se viszik ki és két hónapig nem törődik a világgal. Amikor már kibeszélte magát, nagy türelmetlenségében s hogy az idő is gyorsabban múljék: narancsot vett. Éhgyomorra ette meg a hatalmas gyümölcsöt. De jól esett néki. Talán láza volt már ekkor is s azt csillapította vele. Később olyan nyugtalan lett, hogy a pályaudvaron szolgálatot teljesítő rendőrnek feltűnt a „bottal járó, beteges kinézésű ember" viselkedése. Érdekes, hogy mégis Sértő szólította meg a rendőrt. Vele is elbeszélgetett. Ekkor már azt panaszolta, hogy „nem jönnek az asszonyok", akik az utazást előkészítették, még majd miattuk lekési a vonatot. A vasúti portás már jó ideje végigkiáltozta a várótermeket, hogy lehet beszállni a Nagyvárad—Kolozsvár felé induló vonatba. Végre megjelent Szegedi-Maszákné, dr. Horánszkyné és Fekete Ilona. Hozták a jegyet és a becsomagolt útravalót. Amikor Sértő meglátta őket, kirobbant belőle a már megszokott düh. Ütötte botjával a padlót és rikácsolt, ahogy csak kifért beteg tüdejéből és gégéjéből. Leszidta csúnyán az asszonyokat, hogy nem lehet velük semmire sem menni, hanyagok, azt akarják tán, hogy lekésse a vonatot! kivárják az utolsó perceket az indulásra. Hiába volt minden csitítgatás, elmondta cifra mondókáját és utána nagy sietséggel szedegette holmiját.
— Gyerünk, beszállok, nem várok egy percig sem tovább, vagy megyek vagy nem? Hol a jegy?
Fekete Ilona egy kis virágcsokrot nyújtott át neki. Sértő újra haragra lobbant.
— Mit akar ezzel a virággal? Mi vagyok én. kisasszony? Ne csináljanak velem ilyesmit. Vigye vissza, nem kell!
Az asszonyok végül helyet kerestek néki a vonatban, elhelyezték, mint egy gyereket a nagy utazásra és külön megkérték a kalauzt is, vigyázzon a beteg Sértő Kálmánra. A fiatal kalauz boldog volt, hogy szolgálatára lehet a költőnek, akit hírből nagyon jól ismert. Különösen azt kötötték a kalauz lelkére, hogy vízről gondoskodjék Sértőnek, mert egészen bizonyos, hogy nagy gyámoltalanságában szomjazna, ha az útra megtöltött üvegből elfogyna a víz.
A vonat nagy szuszogással kigurult a pályaudvarról, Sértőnek könnyes volt a szeme, az asszonyok sírtak és sokáig integettek zsebkendőikkel a beteg költő után...
Gyalun, Kolozsvárhoz közel, a Fő-utca 577-számú házban anyai melegséggel fogadta özvegy Mezei Józsefné a holtfáradtan megérkező költőt. Csúnya borús, esős idő volt. Az iparosasszony és Sértő Kálmán hamar összebarátkoztak s megfogadták, hogy nagyon jók lesznek egymáshoz. Sértő szép kis tiszta szobát kapott, magasra rakott, jószagú ággyal és sok szentképpel a falon. Az asszony, amikor gyenge hangját meghallotta, minden figyelmeztetés nélkül elhatározta, hogy keveset beszélteti a beteg embert. Ezért szerelt a vendég ágya fölé egy birka-kolompot is. Ha Sértőnek valamire szüksége volt csak megrázta a furcsa hangú csengőt és az asszony máris jött szolgálatkészen.
A Gyalura való érkezés sajnos rossz időben történt. Sértő emiatt panaszkodott legtöbbet. Borús, ködös, esős idő volt és szokatlanul hideg. Itt ezen a vidéken egyébként is mindig éles a levegő. Sértőt nagyon elkeserítette az időjárás. Napfényt remélt, nyarat, virágzó, harsány természetet, ahol szabadon járhat ő is, képzelete is a fényben és pompában. A közeli hegyeken fehér hósipkák csillogtak még. Már az első napon sétára indult. Jól megnézett „magának" mindent. Ezen az útján is csalódás érte. Mást remélt. Különösen az lepte meg, hogy milyen szegény ez a vidék minden tekintetben. Sehol nem látott gyümölcsöt, pedig még Pesten elhatározta, nem is eszik mást csak cseresznyét, körtét meg barackot. Első leveleiben már irt is erről és kérte küldjenek néki cseresznyét. Másnapra sem javult az idő és ekkor már nyíltan mondta az özvegyasszonynak, hogy

nem neki való hely ez. Rosszkedvű volt, sokat feküdt az ágyban és állandóan kínozta a köhögés. Az erős, hideg levegő meggyorsította s egyben meg is nehezítette lélegzését.
Amikor kipakolta a holmiját, első dolga volt, hogy ölében egy halom mosdó-szappannal kiállított háziasszonyához és átadta neki.
— Adok magának egy kis ajándékot is, annyi szappant adtak az útra, hogy egy évig se tudnám elhasználni, aztán a mai nehéz háborús időkben cukor az ilyesmi, használja egészségben.
Az asszony szabadkozott, mondta, hogy van neki szappanja, tartsa csak meg. Sértő leszórta az az asztalra. Jól esett a kedvesség az asszonynak a szegény költőtől, de nem akarta megfosztani s így másnap visszacsempészte a szappanokat a szekrénybe. Sértő este vette csak észre, mi történt. Olyan patáliát csapott és megfenyegette Mezeinét, hogy itthagyja, ha ellenkezik vele.
Baj volt vele a bejelentés körül is. Nem akart a jegyzőhöz menni jelentkezni, ő bizony nem tölt ki semmiféle bejelentő lapot, vegyék tudomásul, hogy ő Sértő Kálmán és azt is, hogy most itt van s ez éppen elég. Különben is Pesten maradt a bejelentőlapja, amit kérnek tőle. Ha akarná se tudná felmutatni. Szerdán délelőtt aztán mégis csak bement a jegyzőségre háziasszonya nővérével, aki karonfogva kísérte, mert nagyon gyenge lábakon állt. A bejelentés azonban csak félig-meddig sikerült, mert nem volt nála semmiféle igazoló irat.
Másnap már jobban érezte magát, vidámabb, erősebb volt. Kisütött a nap és kicsalta a mezőkre. Dél felé tért vissza kocsideréknyi mezei virággal és sugárzott az arca a gyönyörűségtől. A zsebében pedig már ott volt a vers a pipacsokról és a hófödte hegyekről és arról, hogy szeretne meggyógyulni.

„A nagy hegy mögött már oláhok élnek
És sóhajtozó szegény magyarok,
Hó van a hegyen, innen tágas síkság.
Búzatáblák és piros pipacsok.

Betegen botorok az országúton
És megállok a kő-Krisztus előtt,
Négy éve nem húztam ki lábam Pestről,
Hosszú négy évig nem láthattam őt...

Egy álomszínes parlag földre lépek,
Hol millió a tarka vadvirág,
Betegen hajladozva szedegetem
S zokog bennem egy összetört világ.

Amikor ledőlök az út mentére
S virágkévére hajtom a fejem,
Felsóhajtok a bárányfelhős égbe
Gyógyíts meg végre, édes Istenem ...

A nap ragyogóan sütött Úrnapján, amikor ez a vers született. Sértő lelkét megtöltötte reménykedéssel, élnivágyással. Sétája közben cirkuszosokra bukkant s amikor délben hazatért, az volt az első mondanivalója, hogy:
— Lelkem, Mezei néni, ma este cirkuszba megyünk, megnézzük mit tudnak a komédiások itt Erdélyben.
Az asszony évődött vele, hogy öreg ő már az ilyesmihez, nem neki való a cirkusz. Meg ilyen fiatalembernek fiatal lányt kell keresni a cirkuszba járáshoz: Egész estig a cirkuszról beszélgettek. Végül is Sértő kézen fogta az asszonyt és elindultak a faluvégre, ahol már vígan fújták a pesti slágert a zenészek. Mielőtt elfoglalták volna helyüket, Sértő nagy zacskó „bonbont" vett és kínálgatta a háziasszonyát. Gondtalanul, nagyokat kacagva, jól mulattak a cirkuszban mind a ketten. Sértő hegyes könyökével állandóan bökdöte az asszonyt, hogy:
— Most nézzen oda, most az árgyélusát, látott-e már ilyen huncutságot?
Nevetgélve, beszélgetve, vitatkozva, boldogan tértek haza a hűvös éjszakában. Már megint felhők tornyosultak az égen. Hideg, nyirkos volt a levegő...
Másnap, pénteken, újra esett az eső. Sértő későn ébredt, kinézett az ablakon. Sötét, szennyes volt a világ, megundorodott tőle és visszafeküdt. Délben azzal állított ki a konyhába, hogy:

— Máma megeszem az egész világot!
Prézlis tészta meg saláta volt az ebéd. Utána cseresznye, egy sofőr hozta a költőnek. Délután vendég érkezett Gyalura. Szegedi-Maszákné látogatta meg Sértő Kálmánt s amikor panaszkodott az időjárás miatt, vigasztalásul elmondta néki, hogy Pesten is esik...
A vendégek elmentek és Sértő szomorú lett újra. Bebújt a szobába. A háziasszonya valamiért bement hozzá s hogy ne vigye be a sarat, a küszöbön levetette a cipőjét. Sértő nézte, nézte a különös műveletet, aztán megszólalt:
— No, majd írok Pestre, aztán hozatok én magának egy szép színes papucsot, hogy ne járjon mesztéláb...
Később, amikor az asszony ismét bement hozza, ingerülten feléje fordult.
— Most aztán már ne zavarjon többet, szeretnék egy verset írni arról, hogy nem itt akarok meghalni.
Az asszony lábujjhegyen, szótlanul hagyta e a szobát Sértő pedig írta a verset:

Fájna itt meghalni.

Be sokat szenvedtem ~~[illegible]~~ tavaszjötte óta,
Krákogtam, nyögtem és könnyezve hörögtem,
Nyöszörgő sóhajtozásomat, [illegible] imádkoztam;
Hallja [illegible] meg az Úr, kínomtól [illegible].
Adja vissza mielőbb ~~[illegible]~~ [illegible] egészségem,
A ~~[illegible]~~ vezérgondolat gondolat vagyont érő!
Semmiféle válaszát nem kaptam az égből,
Abból tudtam meg, hogy a válasz [illegible].
Pesti barátaim lekiüldöttek kórházba,
Havasok alá az oláh határszélre
Hogy jól feltöltözve bírnám rá magamat
Jó levegőtől és sok-sok heverésnél.
"Rossz helyre küldtetek pesti jó barátaim
Ha már nem vártatok miattam a pénzre,
Kitettek ~~[illegible]~~ [illegible] a [illegible] gyümölcsös
Tündérországába kedves Kecskemétre.
Itt nem terem más, mint [illegible] [illegible],
A nap még pénzért se mutogatja magát,
~~[illegible]~~
Ha ingyen elő jön, akkor meg [illegible],
[illegible] [illegible] rá a sötét éjszakát.
Megvillan a villám, ropog az égdörgés;
Nagy jegesők pattognak kopaszodó cserépre,
~~[illegible]~~
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
S [illegible] mereven megvert vérszegény [illegible]:
Reszket éjjel-nappal, [illegible] addig áll le,
Míg a [illegible] [illegible] [illegible] magát!
"[illegible] kérdi ~~[illegible]~~ az [illegible] ~~[illegible]~~ vihar
~~[illegible]~~ A halálmezejében
fekete éjszakát.

~~[illegible]~~ Majdnem minden ember lógatja a bajszát,
Magyarok nagyinyek és bocskorban járnak /
Mosdatlanok és a jó Isten tudja csak /
Mikor látják színét egy olcsó-ruhának.
Szépség is van azért itt a csúnyaságban,
~~[illegible]~~ Bengős bivalyok gyöpről kihajtva, /
S jóllakottságuknak kolompszóra hajló, /
Komótos, együgyű hazaballagására.
Számomra többet érő zenél, a nyakukon
Annak a hangjára ~~[illegible]~~ népmesei arcok /
S fül ébred, ha egy lábon henceg a kakas
Hirdeti, hogy meg jött a harmattól reggel. /
Fájna itt meghalni, mégis magyarom ~~[illegible]~~ nekem, /
Visszakívánkozom az én szülőhazámba,
Kék egű, csillagos, arany napsugaras, /
Fehér pincesoros boros Baranyába!
Bár én már nem jövök, akkor is kellene
~~Ha~~ Ha nagy csoda által egészséges lennék
Testemnek roncsával elhagyott falumnak
Fekete földjére leroggyni szeretnék.
Vigyetek, vonjatok, öleljetek vissza,
Zokogva megáldott szerető barátok
Szeretnék a mezőn csendesen feküdni, /
Mások az ottani mezei virágok. /
Melegít, csókolgat, ingerkedik a nap,
Itt még nyomorultabbnak majdnem meg halt fagyva, /
Ne hagyjátok engem mentőangyalkáim, /
A hideg pokolban sem élni, se halni...

Erdély. Gyalu. 1941 VI 12

„FÁJNA ITT MEGHALNI.
Be sokat szenvedtem tavasz jötte óta.
Krákogtam, nyögtem és könnyezve hörögtem,
Nyöszörgőn, sóhajtva azért imádkoztam,
Hallgasson meg az Úr, ki trónol fölöttem.
Adja vissza nékem eltűnt egészségem,
Ami a szegénynek, gazdagnak vagyont érő,
Semmiféle választ nem kaptam az égből,
Abból tudtam meg, hogy a válasz kitérő.
Pesti barátaim leküldtek Erdélybe,
Havasok alá az oláh határszélre,
Hogy jól felöltözve bízzam rá magamat
Jó levegőre és sok-sok heverésre.
„Rossz helyre küldtetek Pesti jó barátok.
Ha már nem néztetek miattam a pénzre,
Vittetek volna le a fénylő gyümölcsök
Tündéroszágába kincses Kecskemétre.
Itt nem terem más, mint mezei disznótök,
A nap még pénzért se mutogatja magát.
Ha ingyen előjön, akkor meg alkonyul,
Barnán teríti ránk a sötét éjszakát.
Megcsillan a villám, rotyog az égdörgés,
Nagy jegek potyognak kopogó cserépre,
Másnap sírva nézek letört virágokra
S árva mezőn megvert vérszegény vetésre.
Esik éjjel-nappal, csupán addig áll el,
Míg a bádogeresz kicsöpögi magát,
Akkor újra kezdi az átkozott vihar
A halálmuzsikás fekete éjszakát
Majdnem minden ember lógatja a bajszát
Magyarok szegények és bocskorban járnak,
Mosdatlanok és a jó Isten tudja csak
Mikor látják színét egy olcsó ruhának.
Szépség is van azért itt a csúnyaságban.
Csengős bivalyoknak gyöpre kihajtása
S jóllakottságuknak kolompszóra hajló.
Komótos, együgyű hazaballagása.
Száznál több rézcsengő zenél a nyakukon,
Annak a hangjára álmosul az ember
S fölébred, ha egy lábon henceg a kakas.
Hirdeti, hogy megjött a harmatos reggel.
Fájna itt meghalni mégis nagyon nékem,
Visszakívánkozom az én szűk hazámba,
Kék eges, csillagos, arany napsugaras,
Fehér pincesoros, boros Baranyába.
Bort én már nem iszom, akkor se kellene,
Ha nagy csoda által egészséges lennék.
Testemnek roncsával elhagyott falumnak
Fekete földjére lerogyni szeretnék.
Vigyetek, vonjatok, öleljetek vissza,
Zokogva megáldott szerető barátok,
Szeretnék a mezőn csendesen feküdni,
Mások az ottani mezei virágok.
Melegít, csókolgat, injekcióz a nap,
Itt meg nyomorultnak majdnem meg kell fagyni
Ne hagyjatok engem mentőangyalaim
A hideg pokolban sem élni, se halni..
Erdély. Gyalu. 1941. VI. 12.

A „pepita" fedeles kis füzetbe, amit azért vitt magával, hogy benne gyűjtse össze a karácsonyra kiadandó verseskötet kéziratát, csak ez az egyetlen vers került.
A vers megírása után aztán levélírásba kezdett.
Ezen az éjszakán sokat írt. Gyártotta a leveleket szép nyurga betűivel, de

lassan ment az írás, mert a köhögés kínozta és feltartotta. Fontos és sürgős levelek voltak ezek. Az utolsók. Lelke kicsordult a fehér papírlapokra...

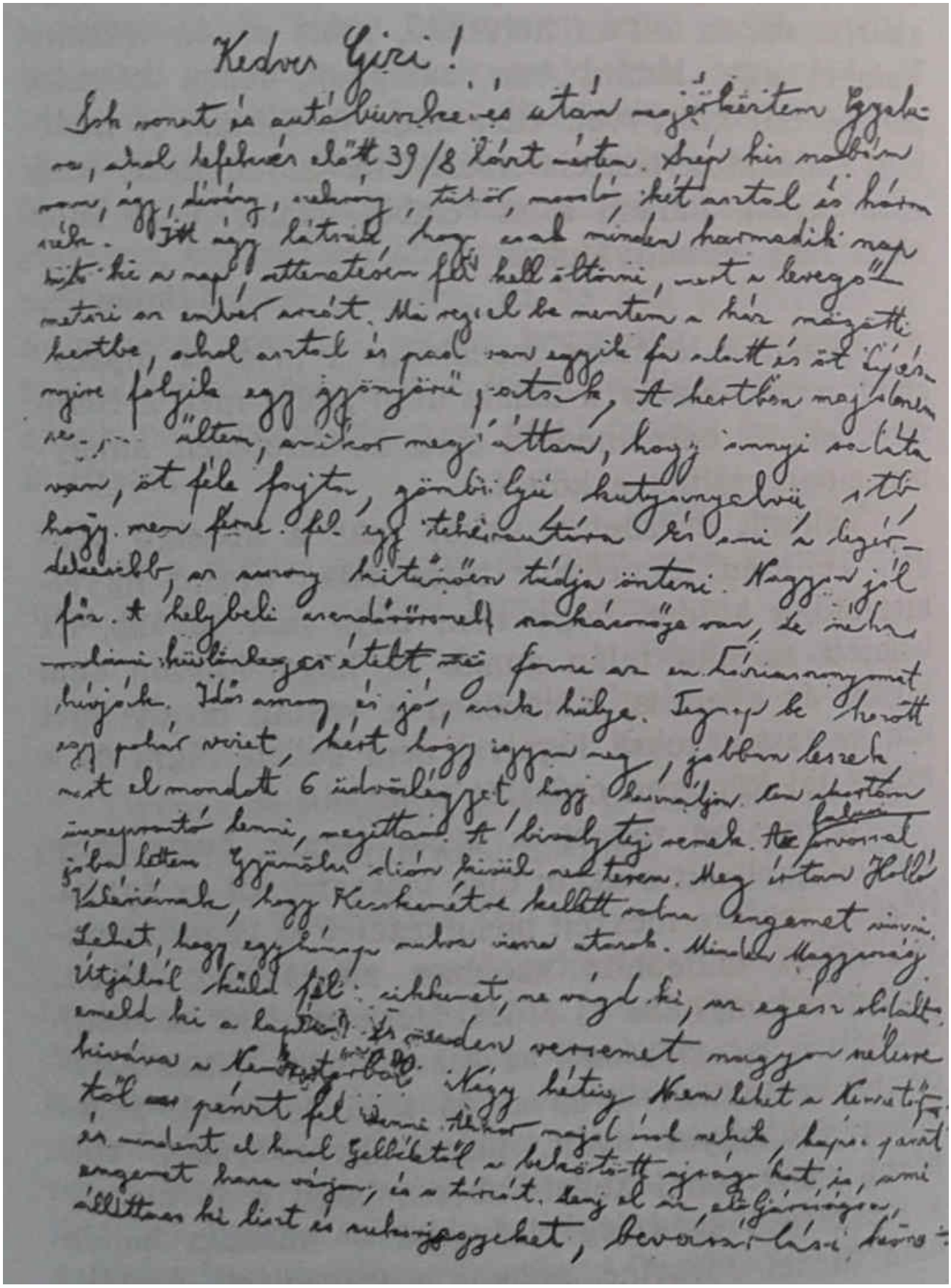

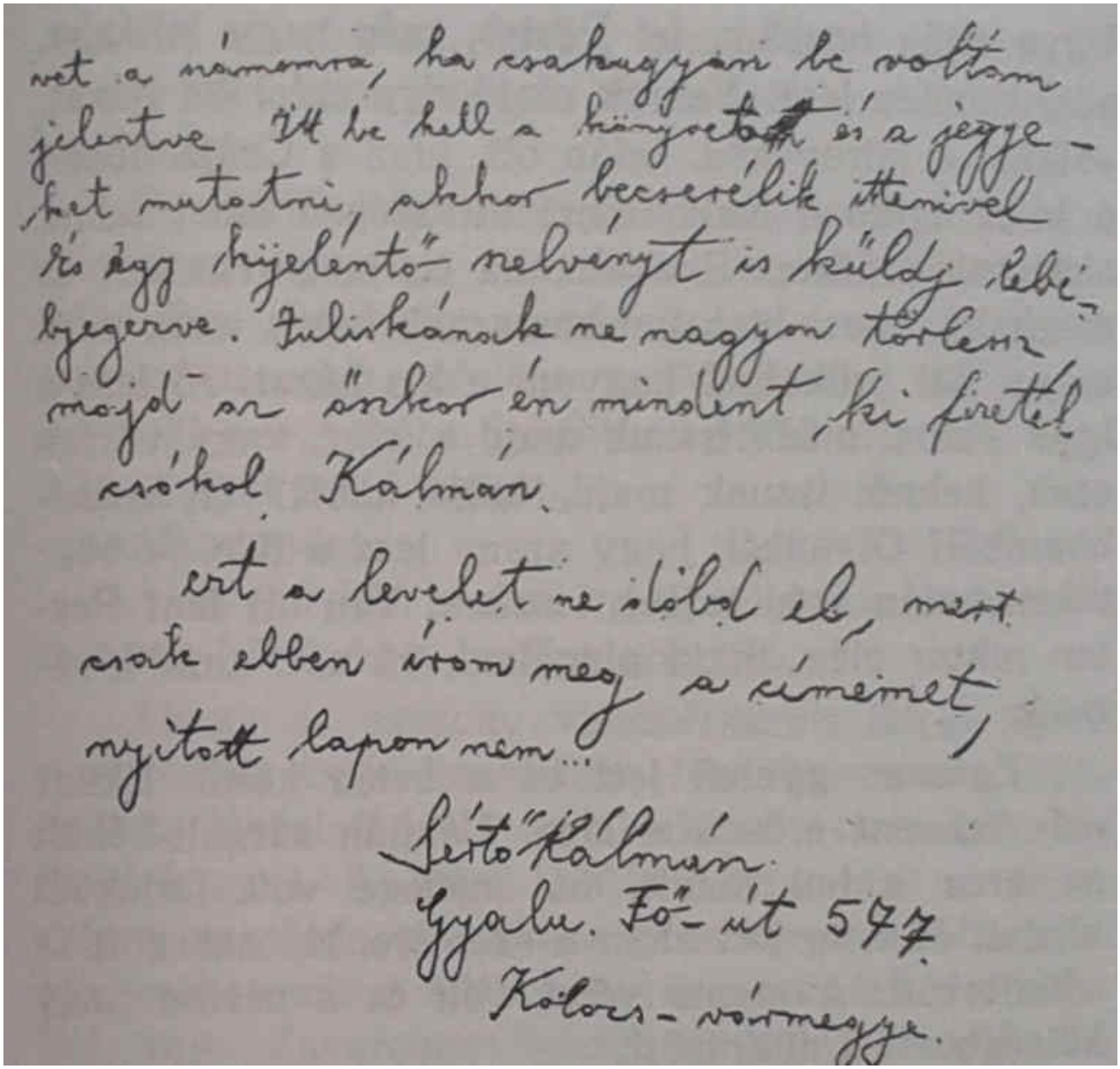

vet a számomra, ha csakugyan be voltam
jelentve. Itt be kell a könyvet és a jegye-
ket mutatni, akkor becserélik ittenivel
és egy kijelentő szelvényt is küldj lebé-
lyegezve. Juliskának ne nagyon törlessz
majd az őszkor én mindent, ki fizetél
csókol Kálmán.

ezt a levelet ne dobd el, mert
csak ebben írom meg a címemet,
nyitott lapon nem...

Sértő Kálmán
Gyalu. Fő-út 577.
Kolocs-vármegye.

„Kedves Gizi!
Sok vonat- és autóbuszkésés után megérkeztem Gyalura, ahol lefekvés előtt 39.8 lázt mértem. Szép kis szobám van, ágy, dívány, szekrény, tükör, mosdó, két asztal és három szék. Itt úgy látszik, hogy csak minden harmadik nap süt ki a nap, rettenetesen fel kell öltözni, mert a levegő metszi az ember arcát. Ma reggel bementem a ház mögötti kertbe, ahol asztal és pad van egyik fa alatt és öt lépésnyire fekszik egy gyönyörű patak. A kertben majdnem hanyatt estem (belejavítottam a két szót, mert a szövegben más volt. Szerző), amikor megláttam, hogy annyi saláta van, ötféle fajta, gömbölyű, kutyanyelvű, stb., hogy nem férne fel egy teherautóra. És, ami a legérdekesebb, az asszony kitűnően tudja önteni. Nagyon jól főz. A helybeli csendőrőrsnek szakácsnője van, de néha valami különleges ételt kell megfőzni az én háziasszonyomat hívják. Idős asszony és jó, csak... Tegnap be hozott egy pohár vizet, kért, hogy igyam meg, lobban leszek, mert elmondott 6 Üdvözlégyet, hogy használjon. Nem akartam ünneprontó lenni, megittam. A bivalytej remek. A falusi orvossal jóba tettem. Gyümölcs, dión kívül nem terem. Megírtam Holló Valériának, hogy Kecskemétre kellett volna engemet vinni. Lehet, hogy egy hónap múlva vissza utazok. Minden Magyarság Útjából küld fel a cikkemet, ne vágd ki, az egész oldalt emeld ki a lapból és minden versemét nagyon szélesre kivágva a Nemzetőrből. Négy hétig nem lehet a Nemzetőrtől pénzt fel venni. Akkor majd írok nekik, kapsz pénzt és mindent el hozol Gelbéktől a bekötött újságokat is, ami engemet haza várjon, és a tárcát. Menj el az elöljáróságra, állíttass ki liszt- és cukorjegyeket, bevásárlási könyvet a számomra, ha csakugyan be voltam jelentve. Itt be kell a könyvet és a jegyeket mutatni, akkor becserélik ittenivel. És egy kijelentő szelvényt is küldj lebélyegezve. Juliskának ne nagyon törlessz, majd őszkor én mindent ki

fizetek.
csókol Kálmán.
ezt a levelet ne dobd el, mert csak ebben írom meg a címemet, nyitott lapon nem...
Sértő Kálmán Gyalu. Fő út 577.
Kolozs-megye."
Ugyanekkor küldött levelet a Nemzetőr c. hétfői lapnak is, dr. Ambrus Józsefnek.
„Kedves Szerkesztő Úri
Sok vonat- és autóbuszkéséssel megérkeztem Gyalura, rettenetesen betegen, este, ahol nyomban 39.8 lázat mértem. Itt rettenetes hideg van, esik az eső, csak minden harmadik nap süt a nap, akkor is nagyon fel kell öltözni. Dión kívül semmi más gyümölcs nem terem, pedig nékem ma az kellene minden nap. Ezért a drága kosztpénzért elvihettek volna a jóakaróim Kecskemétre vagy Dunántúlra; lehet, hogy vissza is kérem magamat, mert itt 60 éves paraszt bácsik se tudják, hogy mi a ringló, vagy a meggy...
Ha szíveskedik közölni verseimet, úgy elküldöm a sánta Gizit, írjanak egy elismervényt, ő majd aláírja, éppen olyan helytálló, mint az én írásom. Valahol egy ládám van zálogban, benne kétszáz pengőt érő könyvvel, Gizi majd kiváltaná. A múltkori „alázatos tiszteletemért" ne haragudjék, nem számításból, hanem a szívemből írtam. A jó Isten áldja meg mindnyájukat,
Kálmán."
Ehhez a levélhez mellékelte a „Hó és pipacs" című versét, amely a halála után jelent meg a Nemzetőrben, de már annak a cikknek keretében, amelyben elparentálták a költőt.
Valamit érezhetett ekkor már a közelgő végből. Teljesen legyengült teste talán utolsó figyelmeztetőjét küldte, hogy nem bírja már tovább. Ez lehetett az oka talán annak is, hogy folyton enni kívánt és evett is. Különösen a vastag bivaly-tejet itta szívesen, rossz fogaival nem kellett rágni és a zsíros tej könnyen csúszott a torkán is.
Szombaton reggel is azzal ébredt, hogy éhes. Jól bereggelizett s aztán újra visszafeküdt az ágyba. Nézte a fehérre meszelt mennyezetet és betelt ennyivel. Közel délidőhöz azonban mégis csak felkelt. Kiment a konyhába és érdeklődött: mi lesz az ebéd? Segített ő is a főzésnél az asszonynak. Kőttes palacsintát csináltak ordával és zöld paszulyt. Sértő olyan étvággyal evett, hogy „gyönyörűség volt nézni, mert hinni kellett abban, hogy a jó étvágy a visszatérő egészség első jele" — mondta halála után Mezei Józsefné, amikor a tragédiáról beszélt.
Amikor végeztek az ebéddel, Sértő így szólt:
— Estére, vacsorára is ebből eszem, aranyozza meg a Jóságos Úristen az ilyen asszonyi kezet, aki így tud főzni... engedje meg, hogy kezet csókoljak magának a faintos ebédért! — s nyúlt az asszony keze után.
— Nem vagyok én papné, ne csináljon ilyesmit, — húzódozott az asszony — elég nekem dícséretnek, ha ízlett a főztöm...
— Egyszer, mert egyszer mégis csak gazdag leszek, ha meggyógyulok, — mondta Sértő - magát veszem majd magam mellé, drága Mezei néni és olyan lesz az életünk, hogy még az angyalok is megirigyelhetik tőlünk a földi boldogságot. Jó lesz-e?
Ugye eljön hozzám, fel Pestre, szép nagy lakásba ahol minden lesz. Veszek majd egy szép kis házat valahol a környéken, talán ott, ahol a Czája Jóska a híres birkózó lakik, mert ott szépen lehet lakni, akárcsak vidéken. S aztán, ha én megöregszem és meghalok, mert biztosan hamarabb halok meg, mint maga, hát örökségül hagyom a kis házat. Jó lesz-e így? Tudja, miből isszuk majd a tejet, vagy várjon csak, kakaót iszunk majd, tudja miből? Gyémánt-bögréből. Olyanból, hogy arany lesz a füle. A. bögréken aztán szép rajzok lesznek. Van ott fent Pesten piktor elég, majd pingálnak rá azt, amit kívánunk.
Egészen gyerek lett ez a beteg költő. Ekkor már felment erősen a láza. Délután sárgult-kékült az arca s hol fázott, hol melege volt. Lefeküdt aludni, de nem jött álom a szemére. Nyöszörgött és sóhajtozott. A szeme véres volt és a nézése nagy kétségbeesést tükrözött.
— Fáj valamije, gyerekem? — kérdezte az asszony.
— Semmim nem fáj, csak rossz érzéseim vannak. Azt hiszem nem leszek én mégse gazdag s nem hagyhatok magára még egy kukoricagórét se, mert én még ma meghalok.
— Ne beszéljen ilyeneket. Hogy halna meg, hiszen milyen fiatal még. És ne haljon meg, mert akkor ki veszi meg nekem a fekete ruhát?

— Pedig meghalok. .
Halkan, szótagolva mondotta ki a szavakat.
Az asszony ki akart menni a konyhába, de Sértő görcsösen fogta a szoknyáját.
— Ne menjen most ki, félek egyedül. Nem tudok aludni és félek. Nem bánnám, ha hozna a patikából egy kis altató port. Az jót tenne.
— Jól van hozzuk az altatót, csak legyen nyugodt.
De Sértő ekkor már nem tudott megnyugodni. Reszketett annyira, hogy az asszony begyújtott a kályhába. Homlokán gyöngyözött a veríték. Amikor az asszony indult a patikába, arra kérte, engedje ki a konyhába. Inkább ott várja meg. Ott talán jobban érzi majd magát.
Alkonyodott.
A gyalui kis házban pedig állandóan köhögött a beteg költő és a halálra gondolt. Ahogy az asszony visszaérkezett Sértő bevett a porokból és a konyhában lévő hencserre kuporodott. Mezeiné leült az ablakhoz a varrógép elé és dolgozott. A beteg embert elnyomta az álom, még a varrógép zakatolása se háborgatta. Vacsoraidő volt, amikor felébredt. Hirtelen nem is tudta hol van. Zavarosan beszélt sok mindenről. De nyugodtabb volt. Az orvosság használt neki.
— Úgy érzem most magam, mintha valahonnan nagyon messziről jöttem volna és nagyon kábult, nehéz a fejem. Mégis csak meghalok én, úgy érzem.
Kilenc órakor vacsoráztak. Evés után ismét rosszullét fogta el. Megint port akart bevenni, de az asszony lebeszélte róla.
— Méreg ez, ne vegyen be annyit belőle...
— Éppen azért kell, mert méreg... ma éjjel úgyis öngyilkos leszek, nem bírom már tovább, nincs értelme ennyit szenvedni.
— Majd meggyógyul, csak türelem...
De az asszony is látta, hogy nem sokat ér a vigasztaló szó. A betegség teljesen birtokába vette a testet. Homlokán sűrűn gyűlt a verejték, az arca lilás-sárga volt, szeme könnyezett erősen. És úgy elfogta a félelem, hogy nem is ment be a szobájába, csak maradt a konyhában. Még arra is megkérte az asszonyt, hogy maradhasson az ő hálószobájában a díványon, úgyse tud aludni, majd leül a dívány szélére és szépen elmúlik az éjszaka is. A doktoréktól ekkor átjött a kisasszony. Szemben volt az orvos lakása s tudták, hogy a beteg költő már egész napon át rosszul volt. Most már ketten biztatgatták, hogy majdcsak jóra fordul minden, csak türelem. De bizony nem fordult jóra semmi. Sértő szenvedett kegyetlenül. Már kezdett félrebeszélni és cserepes volt a szája, mikor Mezeiné átszaladt az orvosért. Bevitték a félig öntudatlan embert a szobába és lefektették az ágyába. Injekciót kapott a farába. Sok gondot okozott az orvosnak, hogy hova szúrja be a tűt, hiszen alig volt rajta hús, csak csont és bőr. Megérkezésekor, amikor megmérte magát, mindössze ötvenkét kilót nyomott. Azt is csak szűken érte el és teljesen felöltözve. Az injekció gyorsan hatott. Olyannyira, hogy tíz óra tájban felült az ágyon és tejet ivott, utána megevett két palacsintát.
— Jobban vagyok ám, lelkem Mezei néni s reggelre majd egészen jól leszek, csak tudjak most mindjárt elaludni.
— Persze... persze...
— Az ám, mi lesz holnap az ebéd? Mit főzünk? Régen nem ettem jó zsíros, aranyszínű húslevest, megkívántam...
— Húslevest, jól van gyerekem, lesz holnapra olyan, hogy az orvosságnál is többet ér majd.
— Most szépen elalszom, de a szobaajtót hagyja nyitva..
Hanyatt feküdt az ágyban. Egészen a nyakáig felhúzta a dunnát és tört tekintettel, hálálkodva nézett az asszonyra. Így nézték egymást szótlanul sokáig. Aztán szép csendesen ráborultak a fáradt baranyai parasztgyerek szemzsalugáterei a legjóságosabb és leggyermekibb tekintetre...
Jóságos, csendes éjszaka következett. Az asszony többször benézett hozzá: halkan, egyenletesen lélegzett. Mezeiné is nyugovóra tért. Éjszakája nem volt nyugodt. Három óra körül felkelt, lábujjhegyen az ajtóig osont és bekémlelt a szobába. Az ablakon át már hajnalodott. Messze, a hegyek felett lilán derengett az ég. Valami történt, amíg az asszony aludt. Az ágy körül másképpen állt a szék és az asztalon papiroshalmaz volt. A kistányérból hiányzott a cseresznye ...
— Evett a szegénykém, — motyogta az asszony, de nem ment be, nem akarta felébreszteni. Behúzta az ajtót és újból lefeküdt.
Hat óra lehetett, amikor újra bekémlelt a beteghez. Aludt. Féloldalán feküdt. A dunna alól csak a füle látszott ki, de éppen ez aggasztotta az asszonyt. Lilás-

piros volt nagyon.
– Segítse meg az Isten, – monda az asszony és ment a dolgára.
Fél nyolckor reggelit készített és vitte be a szobába. Felsikoltott.
Sértő Kálmán halott volt!
A feje körül csupa vér a dunna. A haláltusában megindult az orra vére. Az arca kék-piros foltos volt, de kisimult és valami jóságos megváltás mosolya maradt meg rajta. Az asszony hirtelenében nem is tudta mit csináljon. Azért mégis arra gondolt elsőben, hogy ecetes ruhával lemossa a halott költő arcát. Mosta, igazgatta, zsebkendővel felkötötte az állát és összekötötte két vékonyka lábát is a bokájánál...
Csak egy asszony képes ennyi jóságra, ennyi gondoskodásra.
A költő pedig némán feküdt. Álmában érte utol a halál.
Az asztalon levél volt. Mezeinének írta. Kuszáltan sorakoztak fel a betűk: „Elmegyek kedvesem, messze, de nagyon messze, a babámhoz, de délután fél 6-ra itt vagyok.
Kezeit csókolja Kálmán.
A levél mellett – így emlékszik Mezei Józsefné – egy verskézirat feküdt, de ez valahová elkallódott.
A kis dobozból, amelyben az orvosság volt, három darab hiányzott. Éjszaka bevette mind a hármat...

A Nyilaskeresztes párt őszinte gyásszal, de Népünk feltámadásába vetett töretlen hittel tudatja Pártunk és Mozgalmunk minden tagjával, hogy igaz, jó testvérünk

Sértő Kálmán
a magyar nép és a magyar föld költője

hittel, küzdelmekkel és szenvedésekkel telt életének 30-ik évében Gyalu községben 1941 június hó 15-én elhunyt.
Nyilaskeresztes költő testvérünket a református egyház szertartása szerint 1941 év június 21-én, szombaton délután 5 órakor Budapesten, a Kerepesi temetőben adjuk vissza annak a magyar földnek, amelyből vétetett, élt és harcolt.

Budapest, 1941 június hó 15-én

Testvérek! Kitartás!

Az első hírek

vasárnap, június 15-én, délután érkeztek el a fővárosba Sértő Kálmán haláláról. A késő este megjelenő hétfői lapok már nagy betűkkel, címoldalon „mottóban" hozták:
„Meghalt Sértő Kálmán!"
Mint a tűz terjedt tova a gyászhír, de sajátságos, senki nem akarta elhinni. Lehetetlennek mondották a hírt azokban a körökben, ahol ismerték a költőt, ahol még az utolsó napokban is nagy hittel mondta:
— Erdélybe megyek meggyógyulni!
— Félreértés, tévedés, — mondogatták az emberek, de a hír mellbe vágta őket. Tiltakoztak az ellen, amit pedig maguk mondtak ki csak néhány nappal előbb, a Könyvnapon: „Szegény Sértő Kálmán nem sokáig élhet már." Most mégse hitték, hogy bekövetkezett a tragikus vég. Elhárították maguktól a hírt és gyászt, mert lehetetlennek gondolták, lehetetlennek hitték — mert igaz volt, mert bekövetkezett.
Hétfő reggel már nyilvánvaló volt. hogy a hír nem tévedés. Sajnos igaz. Sértő Kálmán a gyalui havasok alján egy lefüggönyözött egyszerű kis parasztszobában meghalt — mosollyal az arcán.
A lapok „csaknem kivétel nélkül" mind megerősítették a hírt. Sértő Ferenc, a költő bátyja is az egyik újságból értesült öccse haláláról. Egyik hozzám intézett levelében így írt erről a napról:
„Fáradt kis újsághír toppant be hozzám, szinte félve haragomtól, hogy elkésett, utána — mire szívemet megmarkolhattam volna, hogy szét ne szakadjon — mint utolsó üzenet feketeszélű levélke repült hozzám, hogy tanúságot tegyen arról, amit a bolondos, kóborló újsághírnek nem hittem el, mert nem hihettem!"
Lám a bátyja sem hitte el... Ezen a reggelen, mintha csak éreztem volna én is, hogy gyászos hírt közölhetnek velem a hétfői lapok — annak ellenére, hogy vasárnap még a lakásomból sem mozdultam ki — nem vásároltam újságot. Az autóbuszban még egyszer elolvastam „Levél Sértő Kálmán után Erdélybe" című versemet, amivel a Pesti Újsághoz indultam. A véletlen egészen furcsa Játéka lehet csak, hogy ezekét a sorokat akkor írtam éppen, vasárnap reggel, amikor Sértő Kálmán fáradt szempilláit lefogta a halál angyala. Az üzenet elkésett, de én még nem tudtam:

Figyelj ide Kálmán.
Igaz Sértő Kálmán,
Üzenek most néked
Színes lepkék szárnyán.

Valahol Erdélyben
Kicsi falucskában
Selyemfűben fekszel
A hegy oldalában.

Elfeledtem szólni.
Mikor búcsút vettünk.
Hogy is tudtam volna:
Sírtunk és nevettünk...

Hallgass ide Kálmán
Ne kérj „málnaszörpöt"
Juhtúrót egyél ott,
„Csípjen meg az ördög!"

Zöldbabot, salátát,

Sok-sok főzeléket
Egyél s szalonnával
Verjél bele éket.

Reggel korán keljél,
Fújd ki a tüdődet
Zúgó fenyvesekbe
S áldd meg azt a földet

Bivaly-tejet igyál
Reggel, délben, este
És díjbirkózóként
Gyere haza Pestre!

Meg kellett ezt írni,
Ne haragudj hát rám,
Isten hozzon vissza
Egészségben, Kálmán!

A szerkesztőség folyosóján az altiszt már így fogadott;
— Meghalt a Sértő!
Néztem rá mereven, megdöbbenéssel és haraggal. Az volt az érzésem, hogy rosszul hallok. De jöttek többen:
— Még nem tudod? Meghalt!
— Szegény Kálmán!
— Meghalt!
— Halott!
Még soha nem hatott az életemben semmi ennyire valószínűtlennek. Nem hittem, mert nem is akartam hinni és azt hiszem nagy zavarodottságomban még mosolyogtam is. A hír azonban kíméletlenül döngette a mellemet. Gondolkodni sem volt időm, zizegve hulltak elém az újságok s bennük a sorok:
„Meghalt Sértő Kálmán".
El kell fogadni a sors csapását. Bele kellett nyugodni a megmásíthatatlanba, abba, hogy Sértő Kálmán elment, ígérte, hogy visszajön... és most már nem jöhet vissza.
Fiala Ferenc szobájában ültem, nézett rám szótlanul és borús volt az arca. Néztük egymást Isten tudja nem egyet gondoltunk-e? Azt, hogy számítottunk rá, de nem ilyen hirtelen és kevés reménykedéssel hittünk abban is, hogy talán erőt ad majd néki az erdélyi pihenés, a nyugalom s meghosszabbíthatja vele életét
— Haza kell hozni, — mondta Fiala Ferenc.
— Haza. — ismételtem.
— Segíts a temetés elintézésénél, menj el a Bornemisza Gáborhoz, mond meg néki. hogy pénz kell a hazahozatalhoz és a temetéshez. Én majd szólok a Maróthynak, Kékessyéknek meg a „Nemzetőrnél" Ambrus Józsefnek, adjanak pénzt a temetéshez. Menj, jelentsd be a temetést a Községi temetkezési Intézetnél is, tudd meg mibe kerül, -mondta Fiala.
Elindultam súlyos terhemmel és talpaltam egész délelőtt. Olyan valószínűtlennek éreztem azt amit el kellett intéznem, hogy sokszor megálltam az úttest közepén, gondolkodni akartam, hogy mi is történt? Az Apponyi téren — pedig ott van a temetkezési vállalat a Kígyó utcában, — elfelejtettem leszállni a villamosról. Budán ocsúdtam fel, az Erzsébet híd végében.
Délben a Pilvax-kávéházban gyűltünk egybe. Dönteni kellett a temetésről. Fiala közben táviratot küldött a gyalui jegyzőségnek, hogy ne temessék el Sértő Kálmánt, mert a halottat Budapesten akarják eltemetni jóbarátai. Szomorú összejövetel volt ez a Pilvax-kávéházban. Néztünk egymásra. Ott volt Fiala Ferenc, Kékessy Rudolf, Hubay Kálmán, Bornemisza Gábor, Schwendtner Frigyes, Anka János, Borbiró Hugó s még többen, jöttek-mentek. Szó kevés esett, egy ívet köröztek az asztalnál. Ki mennyit ad Sértő Kálmán temetésének költségeihez. Mindenki jegyzett erejéhez képest: a párt, a Könyv- és Lapkiadó rt., a „Pesti Újság", a „Magyarság Útja" és a Turul-Szövetség.
Mintegy kétezer pengő kellett a halott hazaszállításához és a temetéshez, mert csak a sírhely négyszáz pengőbe került volna a Kerepesi úti temetőben. Valaki felvetette a gondolatot, hogy fel kellene kérni a polgármestert, adjon díszsírhelyet az elhunyt költőnek. Ott a helyszínen azonnal elkészült a kérvény.

„Méltóságos Polgármester Úr!
Sértő Kálmán az ismert nevű kiváló költő Erdélyben, hova gyógyulni küldték, hirtelen elhunyt.
A magyar irodalomban reprezentánsa volt a magyar nép költői lelkének. Rövid élete alatt nyomorúságos viszonyok között alkotta műveit, örök emléket állított nevének a magyar irodalomban és a szellemi kultúrában.
Sértő Kálmán barátai, kiadói és tisztelői, valamint a keresztény nemzeti szellemben működő irodalmi testületek és kiadók elhatározták, hogy Sértő Kálmán holttestét a fővárosba szállíttatják és itt temetik el. Ezzel tartoznak az elhunyt költő szellemének, emlékének és annak a népnek, amelynek vére és irodalmi reprezentánsa volt.
Ezekre a nemzeti szempontokra való tekintettel kérjük Méltóságodat, hogy a költő földi maradványainak elhelyezésére díszsírhelyet engedélyezni méltóztassék.
Budapest, 1941. június 16-án.
Mély tisztelettel:"
A kérvényen az alábbi aláírások szerepeltek: Kékessy Rudolf, Fiala Ferenc, Erdélyi József, Sinka István, Gellért Vilmos, Szerető Sándor, Tábor István, Hubay Kálmán, Bornemisza Gábor, Anka János, Borbiró Hugó.

A kérvényt Anka János vitte át a városházára, vártuk milyen hírrel tér vissza. Valami miatt kételkedtünk abban, hogy Sértő Kálmán díszsírhelyet kapjon, de arra mégis csak számítottunk, hogy a sírhely árának elengedésével halott poraiban megtiszteli a főváros azt a költőt, akinek pipacslelke
a pesti aszfalton hervadt el. Anka János nem is hozott rossz hírt, közölte, hogy a tanácsnok „nem látja elintézhetetlennek" a kérelmet.
Borbiró Hugó közben átadta Fiala Ferencnek a költő végrendeletét, a másodikat. A végrendeletet 1941. május 21-én írta Sértő s az első része — a „végrendelet" szövegéig — május 23-án jelent meg a „Magyarság Útjá"-ban.
„Nyilaskereszt.

Írta: Sértő Kálmán.

Úgy hiszem, hogy a városban született emberek is láttak már életükben olyan faliórát, amelynek felhúzása után az úgy nevezett „sétálóját" kell el indítani, hogy az óra járjon. Huszonöt-harminc évvel ezelőtt a városban is a sétálós óra volt a divat, hosszú tornyos szekrényben ketyegett — pityegett a falon, s a rézsétáló monoton ütemmel lengett jobbra és balra...

Ma már alig lehet sétálós órát látni, de annál több olyan embert, akiknek a szemei, az óvatos, a bizonytalanul tapogatódzó szemgolyói úgy járnak jobbra és balra, mint a hajdani sétálós óra sétálója a múltban. Ezek az emberek azok, akiknek nincsen nyílegyenes politikai meggyőződésük, itt is szeretnének lenni, meg amott is, de ott ahol legjobb, minden áldozathozatal nélkül...

A minap találkoztam egy órasétálóhoz hasonló szemű ismerősömmel, aki már az összes politikai Pártokat végig járta, hetvenféle pártjelvényt viselt az utóbbi évben, de most jelvény nélkül jár, lebeg, mint Mohamed koporsója a bizonytalanságban, csak a szeme jár, mint az óra sétálója, a nyilasok felé is tekintget, de még nagyobb hévvel a szociáldemokraták felé, amióta a Népszava megírta, hogy ötezer angol katona valahol Afrikában foglyul ejtett ötven olasz katonát, tehát „vége a tengelyhatalmak győzelmének..."

Szegény, szerencsétlen birkafelfogású ismerősöm azt kérdezte, hogy miért nem veszem le a kabáthajtókámról a Nyilaskeresztet, amikor bizonytalan idő van, kockán fog fordulni a dolog, nem tudni előre, hogy melyik fél győz a háborúban?

A szerencsétlennek ezt feleltem:

— Az ördög eddig a plutokráciát, a szabadkőművességet támogatta. A jó Isten viszont próbára tette, sanyargatta az igaz, a bűntelen népeket. Amikor a jó Isten látta, hogy az ördög által tanított nép, illetve nem nép, hanem a szedett-vedett zsidóság és a szabadkőmíves fővakolók már rosszabbak az ördögnél, akkor a jó Isten a jóravaló népek pártjára állott, hogy kifejezhetetlen hatalmánál fogva megsegítse azoknak a keserű igazságait. Ma felszámíthatatlan méretű háború tombol a világon, de minden épkézláb eszű ember hisz a tengelyhatalmak győzelmében, amely után nagyobb földi napsugár derül a világja, mert ne felejtsük el, hogy nemcsak égi napsugár van, hanem földi is, ha érvényesülhet a jog, a szeretet, a béke, a javak elosztása, ha verejtékes munkájuk árát hűen megfizetik az embereknek, hogy azok pihenő idejükben ne zúgolódjanak, hanem dícsérjék Istent és rajongással gondoljanak azokra a földi vezetőkre, akik szótárukból kitörölték azt a szót, hogy: kizsákmányolás...

Hogy a Nyilaskeresztet miért nem veszem le a kabátomról? Könnyű elárulni. Tizenkét éves koromtól fogva 16 éves koromig napszámba jártam, túrtam, nyűttem, ástam és kapáltam a földet, arattam, patakokban folyt rólam az izzadtság, de munkám által a nagyon szűk betevő falaton kívül semmit sem tudtam szerezni. Egy évig szénbányában dolgoztam, 400 méternyi mélyben a napsugár alatt, de ott sem tudtam a vesebajnál egyebet szerezni. Négy évig katonáskodtam, ott legalább minden fegyelem mellett is jó sorom volt, ott kezdtem el írogatni, makkegészségesen szereltem le, hogy 400-kilométeres gyalogvándorútra keljek és írásaimmal Pesten a zsidó sajtóberkek harapófogójába kerüljek. Kilenc évvel ezelőtt nem volt Pesten szélsőjobboldali újság, a komolytalan... (törlés! Szerző) lapocskája nem számított. Így hát a zsidó lapokba írtam verseket és novellákat mindaddig, amíg azt a szót nem hallotta a fülem, hogy Hungarista Mozgalom. Egy fanatikus és áldozatkészségű nemzetiszocialista rikkancs vezetett el és mutatott be Fiala Ferencnek, aki akkor a lapok lapját, a később betiltott „Összetartást" szerkesztette. Kijelentem, hogy csak három valakit és valamit sajnálok, a halott édesapámat, édesanyámat és a betiltott Összetartást, ahol még a Parlamentben felszólalható képviselőkön kívül is erősebben harcolhattam tollammal az Eszme mellett...

Közben a zsidó újságok piszkosan és aljasan, felelősség nélkül az írták, hogy a magyarországi nemzetiszocialista sajtó lángjait a „guruló márkák" szítják és táplálják. Ennek a pimasz hírverésnek pont az ellenkezője volt az igaz. A Szociáldemokrata Párt „vezérei" amikor kifosztották a kisemberek filléreiből összerakott nagy méhkast, a Törekvés Takarékpénztárt, akkor a főváros magára ébredt munkásai tagfelvételre jelentkeztek a Nyilaskeresztes Pártban, valamint a nem politikus, de annál egészségesebb ösztönű faluk és tanyák népe.

Megalakult tehát a nagy párt, a minden legitimista szabadelvű, demokrata, szocialista és Független Kisgazda Párt fölé emelkedő Párt, óriási választási győzelemmel — a Nyilaskeresztes Párt, a szálka azoknak, akik nem látják a gerendát a maguk szemében ...

Valaki azt kérdezte tőlem, hogy miért viselem a nyilaskeresztet?
— Hm!

6 — oldal.

— Hát mit viseljek, amikor fiatalon, haldokló betegségemben beszüket, nehézgyűrkőzés, kínozás, úgy akarás hívében semmit, nem tudtam a nyilaskereszten kívül szerezni, amíg a Singer és Wolf-szerűknél író álnéven Babai Józsiák és Bibó Lajosok palotáikban laknak? Nem! a nyilaskeresztet nem teszem le, nem akarom, magyarkodásom fővé, magyarkodásé a legkomolyabban megmásíthatatlanul az alábbi végrendeletemben!

Végrendelet

Mivel már bottal járok, s az első emeletre egy magas házban nem tudok kétszer megállás nélkül felmenni, érzem a korai halálomat, betegségem gyógyíthatatlanságát, ezért elmúlásom előtt a következő kívánságomat parancsolom:

1) A szüleim a földben nyugosznak. A bátyáim [illegible] voltak velem szemben, amikor én kerestem, [illegible], hát a Baranya-megye Siklósi-járás, Rinc községben a három van három testvér, közül nem eső egyharmad hold szőlőbirtokot, szegénységet, kicsinységet, árva kis magyar földdarabot a Nyilaskeresztes Párt tulajdonára hagyom, hogy oda (mivel a föld szőlőmellett van) [illegible], hogy

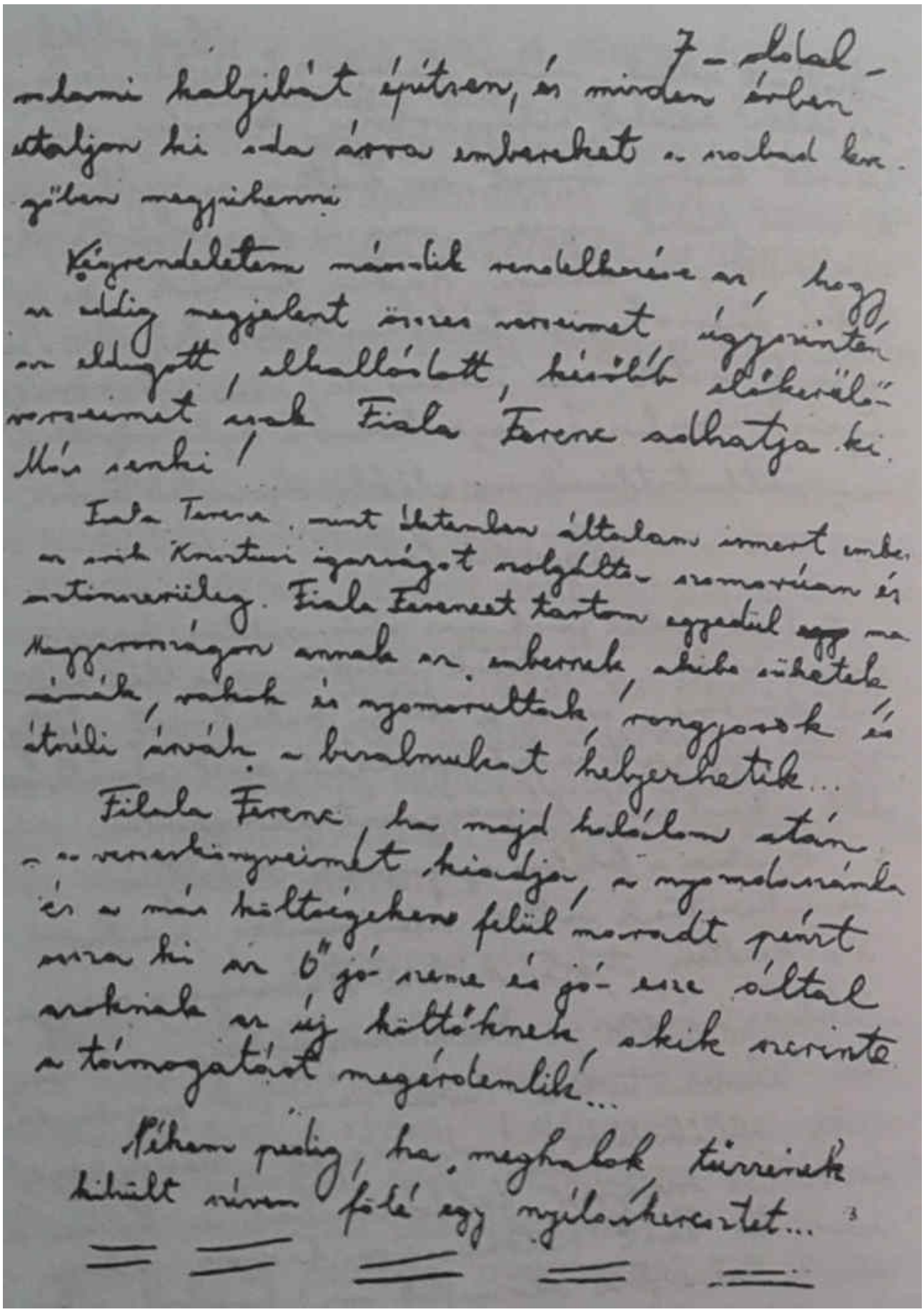

— Hát mit viseljek, amikor fiatalon, haldokló betegségemben, becsület, nekigyürkőzés, lemondás, újra akarás közben semmit sem tudtam a nyilaskereszten

kívül szerezni, amíg a Singer és Wolfneréknél író álnépi Babai Jóskák és Bibó Lajosok palotában laknak? Nem, a nyilaskeresztet nem teszem le, nem akarom, ragaszkodom hozzá, ragaszkodom a legkomolyabban, megmásíthatatlanul az alábbi végrendeletemben:

VÉGRENDELET.
Mivel már bottal járok s az első emeletre egy magas házban nem tudok kétszeri megállás nélkül felmenni, érzem a korai halálomat, betegségem gyógyíthatatlanságát, azért elmúlásom előtt a következő kívánságomat parancsolom:
A szüleim a földben nyugosznak. A bátyáim rosszakaratúak voltak velem szemben, amikor írni kezdtem. Azért, hát a Baranya-megye Siklósi járás, Bisse községben a három, azaz három testvér közül rám eső egynegyed hold szőlőbirtokot, semmiséget, kicsinységet, árva kis magyar földdarabot a Nyilaskeresztes Párt birtoklására hagyom, hogy oda (mivel a föld erdő mellett van) kunyhót, vagy valami kalyibát építsen és minden évben utaljon ki
oda árva embereket a szabad levegőben megpihenni.
Végrendeletem második rendelkezése az, hogy az eddig megjelent összes verseimet, úgyszintén az eldugott, elkallódott, később előkerülő verseimet csak Fiala Ferenc adhatja ki. Más senki!...
Fiala Ferenc, mint életemben általam ismert ember az örök Krisztusi igazságot szolgálta szomorúan és ösztönszerűleg. Fiala Ferencet tartom ma Magyarországon annak az embernek, akibe süketek, némák, vakok, nyomorultak, rongyosok és útszéli árvák a bizalmukat helyezhetik...
Fiala Ferenc, ha majd halálom után a verses-könyveimet kiadja, a nyomdaszámla és más költségeken felül maradt pénzt ossza ki az ő jó esze által azoknak az új költőknek, akik szerinte a támogatást megérdemlik...
Nékem pedig, ha meghalok, tűzzenek kihűlt szívem fölé egy nyilaskeresztet..

Fiala átfutotta a hétoldalas, kézzel írt Sértő-végrendeletet, majd hozzám fordult:
— Te, milyen vallású volt szegény Sértő?
— Milyen vallású volt? — kérdezem én is és gondolkodtam, pedig semmi értelme sem volt a fejemet törni rajta, mert hiszen nem tudtam. Erről sohase beszélgettünk. Nem volt fontos. Keresztény magyar ember volt Ennyi pedig elég volt nekünk egymásról a vallást illetőleg. Csak itt a Pilvaxban derült ki, itt tudtam meg, hogy református volt.
A „Pesti Újság" szerkesztőségében ezen a délelőttön Fiala Ferencet kereste egy rosszul öltözött, szegényes külsejű nő. Sántítva ment végig a szerkesztőség hosszú folyosóján és kisírt szemekkel állított be Fiala Ferenchez:
— Én vagyok kérem a sánta Gizi, tetszett már hallani rólam Kálmántól? ...
Elfogta a sírás, egész testében remegett és sokáig nem tudott szólni.
Vigasztaltuk, de semmi sem használt, nézett ránk mereven s szeméből patakokban hullt a könny, végigcsorgott fáradt, színtelen arcán s a könnycseppeket a foltos kék kabátka alatt meghúzódó molyette, öreg „szvetter" pamutbarázdái itták fel.
— Nem akartam én elengedni, nem akartam engedni Erdélybe, nem tudom miért, de valami azt diktálta, hogy ne engedjem el erre az útra, — mondta zokogás közben ez a szerencsétlen nő, aki együtt szenvedett, együtt éhezett Sértő Kálmánnal.
Egyszer csak felém fordult. Félve, de mégis szemrehányóan mondta:
— Azt hiszem, akkor fázott meg nagyon, amikor irodalmi esten voltak Erdélyben.
Keserű nyál gyülemlett össze a számban és úgy éreztem, hogy valami egészen súlyos váddal illet, mert hiszen az erdélyi útra én hívtam el. Szerettem volna akkor gyors egymásutánban elmondani, hogy Juhász Jóskával együtt mennyire vigyáztunk arra a törékeny kis emberkére, aki velünk volt s akinek még az ágyát is mi készítettük el úgy, hogy puhán, nyugodtan aludhasson a szállodai szobában.
Igaz, eszembe jutott az is, hogy amikor Kolozsvárra megérkeztünk és este lefekvéshez készülődtünk, szegény Kálmán egy széken ülve felénk susogott szomorú hangján:
— Idenézzetek! — s két lábát magasan feltartotta a levegőbe, piros volt a bokája és feltűnően dagadt, mint két nagyobb gumilabda. Ez még az utazásból maradt meg emléknek, mert Budapestről Nagyváradig bizony állnunk kellett a vonatban.
Hidegvizes borogatást raktunk a lábára, akárhogy is tiltakozott, így aludt el és reggelre semmi baja sem volt. Tűnődtem azon, hogy hol fázhatott meg, hiszen ha ez az asszony ennyire a szemembe mondta ezt a vádat, valóban hiszi is azt.

— igaz, hogy ilyenkor, utólag, az ember már mindenre rájön és mindenben a hibát keresi, — igyekezett az előbb mondottakat kissé enyhíteni a sánta Gizi. Aztán felállt és hozzám jött: - Ne haragudjon rám, nem akartam bántani, tudom jóbarátja volt, szerette is magát nagyon, sokat beszélt magáról meg arról, hogy milyen jó vacsorákat főzött..
Ütött-kopott retiküljéből kuszált betűkkel teleírt papirost vett elő és a kezembe nyomta. Arra kért hogy küldjem el azt a levelet Sértő Ferencnek, ő írta, ebben a levélben tudatja a Kálmán bátyjával a szomorú hírt:
„Kedves Sértő Úr! Szomorú szívvel tudatom, hogy édes öccsük Kálmán vasárnap június 15-én Gyalun (Kolozs megyében) sok szenvedés után meghalt. 1940. március 1-én a lakásról bevitték tüdőbajjal az Újszentjános-kórházba, aztán nyaralni ment, ősszel jött ismét csak haza! Az idén lent volt Kolozsvárott márciusban és megfázott újra, azóta nagy lázzal húzta súlyos betegségét, kértem őt sokszor, hogy menjen a kórházba nem akart, most rábeszélték, hogy menjen Erdélybe az jót fog tenni, 10-én utazott el, én elleneztem, de ő azt mondta, olyan örömmel indulok, nem tudom mi lesz velem. A napokban írt, hogy nagyon hideg van és nem marad sokáig. Ma telefonon kerestek és értesítettek, hogy meghalt, én szaladtam a szerkesztőségbe, onnan telefonáltak a rendőrségre és igazolták.
Szegény Kálmán sokat szenvedett még nem tudom mikor temetik, lehet hogy Pestre hozzák, oly messze van Kolozsváron túl. Én hatodik éve éltem vele együtt, de nem hallgatott a szóra, most is azt mondtam, inkább Bissére menjen, a párt fizette úgyis érte. Ha tetszenek jönni ide a Dob utca 66-ba tessék jönni, de a temetést még nem tudjuk. Szegény szerencsétlen gyerek jobb életet érdemelt volna. Isten csodája, hogy eddig is élt szegénykém. Azért írok, mert ha a hatóság táviratozik oda, már nem érnek a temetésre, de ha Pesten lesz, úgy lehetséges a feljövetel. Isten adjon néki nyugalmat, békét.
Isten velük, üdvözli Kóczián Lajosné".
Gyaluról autó hozta haza a halott költő koporsóját. Hatalmas, mezei virágokból kötött koszorú is érkezett vele. Ezt a koszorút a gyalui iskolásgyermekek szedték és fonták egybe, hogy odatehessék a költő sírjára.
A halottszállító autó csütörtökön reggel érkezett meg. A temetés idejéről azonban még az illetékesek sem tudtak semmit Késett a válasz a székesfővárostól is a díszsírhely kiutalásáról. A Nyilaskeresztes Párt ekkor már a lapok útján közölte, hogy saját halottjának tekinti Sértő Kálmánt.
Végül is Schwendtner Frigyes, aki a temetés ügyében eljárt, felkereste a központi városházán S. tanácsnokot. A kérelem elől nem zárkózott el a székesfőváros, de egy szürke kis sírhelyet utalt csak ki, azt is a Köztemetőben. Schwendtner Frigyes arra kérte a tanácsnokot, hogy adják a kiutalást a Kerepesi úti temetőbe, mert Sértő Kálmánt ott akarják eltemetni barátai, s a négyszázpengős sírhely nagy áldozatot jelent nékik. A tanácsnok közölte, hogy a Köztemetőben tud csak sírhelyet adni, százpengős keretet kapott csak, és ebből a Kerepesi úton nem tud helyet biztosítani. Schwendtner ekkor azonban már némiképpen tájékozódott a kiutalásról és olyan értesülései voltak, hogy a Köztemetőben kiutalt sírhely ára — állítólag — mindössze 30-40 pengőt tehet ki. Megköszönte a székesfőváros „sírhely-kiutalását", amely „százpengős támogatást" jelent, de arra kérte a tanácsnokot, hogy a „száz pengőt" tudja be a székesfőváros annál a sírhelynél, amit majd a Kerepesi úti temetőben választanak ki Sértő Kálmánnak. A kérelem szerény és világos volt. így a költő a Kerepesi úti temetőben kapott sírhelyet, ami négyszáz pengőbe került ugyan, de ebből „a székesfőváros a száz pengőt leírta".
(A székesfőváros történelmének lapjain mindenesetre szomorú kis folt ez, hogy: egy elhunyt magyar költő négyszázpengős sírhelyére a főváros száz pengőt ad, míg barátai és tisztelői háromszáz-pengőt gyűjtenek össze. 1941-ben!)
A Nyilaskeresztes Párt ezután kinyomatta a gyászjelentést:
„A Nyilaskeresztes Párt őszinte gyásszal, de Népünk feltámadásába vetett töretlen hittel tudatja Pártunk és Mozgalmunk minden tagjával, hogy igaz, jó testvérünk Sértő Kálmán a magyar nép és a magyar föld költője, hittel, küzdelmekkel és szenvedésekkel telt életének 30-ik évében, Gyalu községben, 1941 június hó 15-én elhunyt.
Nyilaskeresztes költő-testvérünket a református egyház szertartása szerint 1941. évi június hó 21-én, szombaton délután 5 órakor Budapesten, a Kerepesi temetőben adjuk vissza annak a magyar földnek, amelyből vétetett, amelyért élt és harcolt.
Budapest, 1941 június hó 15-én."
Szombaton délelőtt 10 órakor ott állt már teljes gyászpompában a költő ravatala

a Kerepesi úti ravatalozóházban s a halott költő barna koporsója mellett a Nyilaskeresztes Párt és a Turul Szövetség tagjai álltak díszőrséget. Délután négy óra tájban már nagy emberáradat indult a temető felé, legtöbben zöld ingben. Kivonult Ostián Antal budapesti párt-főkerületvezető irányítása mellett a rendet fenntartó egyenruhás rendezőség, mintegy ezer taggal. A rendőrség ezúttal is megerősített őrséget vezényelt ki a temetőbe, öt óra előtt már olyan hatalmas tömeg lepte el a temetőt, aminőhöz hasonlót csak Gömbös Gyula halálakor láttunk. Sok ezer ember szorongott a kordonok mögött, hogy utolsó Isten-hozzádot mondhasson a költőnek. Egyszerű emberek, munkások, földművesek, középosztálybeliek búcsúztak a magyar föld költőjétől s ott volt Budapest egész ifjúsága osztálykülönbség nélkül. Megható látvány volt, amikor kendős nénik, munkából rohanó öreg munkások, fiatal diáklányok és fiuk, munkaruhás tanoncok egy-két szál egyszerű virágot szorongattak a kezükben, hogy majd odadobhassák az útra, amikor utolsó földi útját teszi meg koporsójában a fiatalon elhunyt költő. A temetési gyászszertartás öt órakor kezdődött. Paczolay György református lelkész, Nyilaskeresztes párti országgyűlési képviselő végezte. A budapesti Református Teológia énekkara a „Te benned bíztunk elejétől fogva" kezdetű zsoltárt énekelte, majd Paczolay György mondott gyászbeszédet és imát. Utána megindult a menet. Száznál több koszorút vittek a kocsik. A koporsó előtt a Nyilaskeresztes Párt és a Turul Szövetség díszszázada ment, mögötte a gyászolók, elől a „sánta Gizi", talpig feketében, el-elcsukló erős zokogással. Mellette Fiala Ferenc, majd hatos sorokban a párt országgyűlési képviselői és a nemzetiszocialista költök. Szálasi Ferencet Hubay Kálmán képviselte a temetésen. El lehet mondani, hogy ezen a temetésen minden ember szemében megcsillant a könny. Hullt a virág, amerre a halottas kocsi haladt és emberek ezrei néma karlendítéssel, gyásszal, de büszke tekintettel vettek búcsút az eltávozott harcostól. A sírnál Fiala Ferenc búcsúzott Sértő Kálmántól, majd felcsendült a cigányzenekar édes-bús magyar nótája:

— Lehullott a rezgő nyárfa...

Hulltak a rögök kopogva, dobolva a költő koporsójára s a sír friss hantolását beborították a koszorúk és a sok virág...

Így temettük el Sértő Kálmánt, az első magyar nemzetiszocialista költőt... 1941. június 21-én...

Másfél hónap telt el a temetés óta...

Az augusztusi nap fáradt arany-darázsként belekapaszkodik a Sashegy lombos fáiba, hogy darabig még elnézhesse tűnő tükörképét a meleg aranyként elfolyó Dunában.

Ballagunk csendben. Mellettem talpig feketében, mint egy sánta költemény, rossz lábain a szívét hozza egy asszony: a Sértő Kálmán „sánta Gizije". Másfél hónapja, hogy sírba tettük zokogó áldással és búcsúzkodással a baranyai parasztgyerek, a világvárosban elégett csavargó-költő megkínzott testét.

A „sánta Gizi" — hogy meg ne zavarja az álmodók álmát — suttogva mondja el, hogy a száznál több koszorú már elhervadt a síron, két héttel ezelőtt járt itt a temetőben, leszedegette a koszorúk szalagjait és vitte haza nagy csomagban, hogy még a keze is megfájdult a tehertől.

— Őszre aztán rendbe hozom a sírját, — mondta.

Poros gesztenyefák és alázatos akácok guggolnak le az út két oldalán, mint öreg falusi ministránsok, akik testben-lélekben itt vannak az imádságnál, a Miatyánkban és az Üdvözlégyben...

Elérünk a sírhoz.

„Sértő Kálmán, élt 30 évet".

De a sírnál valami történt. Az asszony keresztet vet és megdöbbenve néz rám. A nemrégen még behorpadt, félrecsúszott, esőverte sírhalom vonalai kiegyenesedtek, gyomlált föld, virágláng karolja át a mezők-kertek harsány színeivel, csillogó tarka cserepek büszke karcsúsággal őrködnék a fejfa mellett s bennük frissen szedett pipacs és búzavirág..

Csak állunk némán. Sértő Kálmán sírját „ismeretlen tettesek" rendbehozták, megápolták. Magyar ezrek és százezrek testvére nyugszik itt s a nagy családból itt jártak titokban, észrevétlenül néhányan, hogy elrendezzék a nyugalmat adó fekhelyet.

— Ugye, tudod, érzed, Sértő Kálmán, hogy dalod, harcod nyomán virágba borul a jóság és a szeretet s az apró kis hajtások már készülődnek a megálmodott magyar ünnepre?

„Tovább kell élőknek álmodnunk,
Hinni, mert készül valami,
Nem járja már itt sok magyarnak
Mindég a könnyét ontani.
Hős szó kell nékünk, nem hazugság,
Azt izenik a temetők,
Parancsot virágoznak nékünk
A porladozó felkelők..

– Ezt üzented, Sértő Kálmán, ki elmentél és mégis mindörökre itt vagy közöttünk. Csak állunk tovább a sírnál. Kérdezzük a temető-őröket is: ki csinálta? Nem tudják, Sok itt a friss sír, járnak körülöttük az emberek, ki tudná megmondani? Ők maguk is csak akkor vették mar észre, amikor a sír „olyan szépen rendbe volt".
Elbúcsúzunk Sértő Kálmán sírjától s ahogy jövünk kifelé a temetőből megcsendül imádságos szívével a lélekharang: valakit megint temetnek.
A harang cseng-bong és a költő lelke jön velünk, ki az életbe...

Sánta Gizi megy elsőnek a koporsó után, mellette Fiala Ferenc

Beláthatatlan a tömeg a temetésen

Virágszőnyegen halad a gyászkocsi a sírig.